

SUÇ VE CEZA

CEZA HUKUKU DERGİSİ

OCAK
ŞUBAT
MART
NİSAN
MAYIS
HAZİRAN
2017

SAYI
1-2

TCHD

TÜRK
CEZA HUKUKU
DERNEĞİ
TARAFINDAN
ÜÇ AYDA BİR
YAYIMLANIR.

SUÇ VE CEZA
CRIMEN E POENA

CEZA HUKUKU DERGİSİ

ISSN: 1308-0474

Sahibi

Türk Ceza Hukuku Derneği İktisadi İşletmesi adına

Av. Hasan Fehmi Demir

Genel Yayın Yönetmeni

Av. Fikret İlkiz

Sorumlu Müdür

Av. Mehmet İpek

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Duygun Yarsuvat/Prof. Dr. Köksal Bayraktar

Yrd. Doç. Dr. Barış Erman/Yrd. Doç. Dr. Gülşah Kurt

Av. Fikret İlkiz/Av. Hasan Fehmi Demir/Av. Kazım Yiğit Akalın

Av. İlkan Koyuncu/Av. Burak Candan

Copyright Türk Ceza Hukuku Derneği

- Türk Ceza Hukuku Derneği yayınıdır
- Üç ayda bir yayınlanır

İletişim Adresi

Türk Ceza Hukuku Derneği

Harbiye Mah. Maçka Cad.

No: 11 D3 Şişli-İstanbul

Basım Yeri

Basım Yeri

Net Kırtasiye Tan. ve Matbaa San. Tic. Ltd. Şti.

(Sertifika No. 13723)

Taksim Cad. Yoğurtçu Faik Sok. No: 3 Taksim Beyođlu/İST.

(0-212) 249 40 60

Basım Tarihi

Eylül 2017

İçindekiler

- 14 OCAK 2017 CUMARTESİ
1. GÜN
- I. OTURUM
UĞUR MUMCU, METİN GÖKTEPE,
MUAMMER AKSOY VE HRANT
DİNK ANISINA
- II. OTURUM
AİHS VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ
- III. OTURUM
AİHM VE UYGULAMA
- TOPLUMSAL BİR TALEP
OLARAK İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ
2. GÜN
- I. OTURUM
İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ
BAĞLAMINDA AYRIMCILIK, NEFRET
SÖYLEMİ VE NEFRET SUÇLARI
- II. OTURUM
SANAT VE EDEBİYATTA
İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ
- III. OTURUM
OHAL VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ
- 1** Prof. Dr. Köksal BAYRAKTAR
- 3** Av. Fikret İLKİZ
Erol ÖNDEROĞLU
-Metin Göktepe Belgeseli-
Nazım ALPMAN
Fatih POLAT
Kemal GÖKTAŞ
Özgür MUMCU
- 33** Prof. Dr. Köksal BAYRAKTAR
Prof. Dr. Osman DOĞRU
Av. Duygu KÖKSAL
Yrd. Doç. Dr. Tolga ŞİRİN
- 55** Av. Mehmet İPEK
Dr. Rıza TÜRMEEN
Av. Tora PEKİN
Av. Fikret İLKİZ
- 87** Yrd. Doç. Dr. Alper KIRKLAR
-Film: İstikşafi Görüşmeler-
Av. Ayşegül TANSEN
Prof. Dr. Doğan KUBAN
Prof. Melek GÖREGENLİ
- 105** Yrd. Doç. Dr. Sinan ALTUNÇ
Doç. Dr. Ceren SÖZERİ
Yrd. Doç. Dr. Mualla Buket SOYGÜT
- 121** Av. Mehmet ORAL
Semih POROY
Ercan KESAL
Av. Haluk İNANICI
Füruzan
- 145** Dr. Salih OKTAR
Av. Carbon de SEZE
Prof. Dr. Sultan ÜZELTÜRK
Prof. Dr. Osman Korkut KANADOĞLU

14 OCAK 2017 CUMARTESİ

AV. HASAN FEHMİ DEMİR

Değerli konuklar Türk Ceza Hukuku Derneği ile İstanbul Barosu'nun düzenlendiği İfade Özgürlüğü Sempozyumu'na hoşgeldiniz. Bu toplantımızı düşünceleri ve devrimci kişilikleri sebebiyle değişik yıllarda fakat bir ocak ayında katledilen; 31 Ocak 1990'da katledilen Muammer Aksoy, 24 Ocak 1993'te katledilen Uğur Mumcu, 8 Ocak 1996'da katledilen Metin Göktepe ve 19 Ocak 2007'de katledilen Hrant Dink'in anısına adıyoruz. Kendilerinin bu mücadelelerini unutmayacağız, unutturmayacağız. Mücadeleleri, bizim de mücadelemizdir.

Değerli konuklar, Türk Ceza Hukuku Derneği olarak Türkiye'de temel öneme sahip olduğunu düşündüğümüz beş ana konuda kalıcı ve süreklilik arz eden çalışmalar oluşturma çabamızdayız. Bunlardan bir tanesi de ifade özgürlüğüdür. Bu sempozyum bu çabamızın bir parçasıdır. Bundan sonra ise çalışmalarımızı pratiğe indirgeyerek nitel ve nicel olarak genişletmeye ve geliştirmeye çalışacağız.

Değerli arkadaşlar, Türk Ceza Hukuku Derneği'nin normun yorumunda sadece anlamı değil, değer temelini de esas alan bir yaklaşımı mevcuttur. Bu sebeptendir ki, yaptığı çalışmalarda sadece hukukçulardan katkı almak yerine, multidisipliner bir çalışmayı hedeflemekte ve bu kapsamda tarihten sosyolojiye, siyaset biliminden felsefeye, sağlıktan mimarlığa kadar diğer bütün disiplinlerin ortak katkılarından yararlanmak amacındayız. Nitekim bugünkü toplantımızda da açıkça görüleceği üzere, sadece ceza hukukçuları değil, sanatçılar, siyaset bilimcileri, sosyologlar da katkılarıyla bu toplantının geliştirilmesine imkân sunacaklardır. Ayrıca ve önemle şunu vurgulamak isteriz; içinden geçemediğimiz, geçtiğimiz diyecektim ama geçemediğimiz, temel hak ve özgürlükler bakımından son derece ağır bir ortamda

dayanışmanın, demokratik mücadele azminin yükseltilebilmesinin birlikte, hak mücadelelerini mahkemelerin dar koridorlarından kurtararak, yaşamın pratiğinde yürütmekle mümkün olabilecektir. Bu amaca ulaşabilmek disiplinler arası, çok alanlı çalışmayı zorunlu kılmaktadır. Biliyoruz ki, bağımsız ve tarafsız bir yargının oluşturulmasının vazgeçilmez koşulu, toplumu oluşturan bireylerin bu konudaki hak taleplerini yükseltmeleri halinde olanaklıdır. Böyle bir toplumun oluşabilmesinde ise sadece hukukçuların çabasının yeterli olamayacağı, diğer tüm toplumsal alanların katkısının zorunlu bulunduğu kuşkusuzdur. Bu toplantının bu amaca hizmet etmesini ümit ediyoruz. İki gün sürecek olan toplantımızın verimli olacağına kuşkumuz yoktur. Hepinize bu toplantıya geldiğiniz için çok teşekkür ediyor, şahsım ve Derneğimiz adına saygılarımı sunuyorum.

I. OTURUM

UĞUR MUMCU, METİN GÖKTEPE, MUAMMER AKSOY VE HRANT DİNK ANISINA

AV. FİKRET İLKİZ (YÖNETİCİ)

Sayın Başkan çok teşekkür ederiz. Sempozyumun ilk oturumu, Uğur Mumcu, Metin Göktepe ve Hrant Dink anısınadır. Herkes tanır, herkes bilir, gazeteci Uğur Mumcu aslında bir istisnaydı. Hayatın muhalefet şerhi gibi yazdıkları da hep olaydı. Gazeteci gibi gazeteciydi, hukukçuydu. 24 Ocak 1993'te Ankara'da Karlı Sokak'taki evinin önünde arabasına konan bombanın patlaması sonucu yaşamını yitirdi. Hukuk bu alçakça işlenmiş suikastı bize göre çözemedi.

19 Ocak 2007'de gazeteci Hrant Dink'i gözümüzün önünde kallesçe arkasından üç kurşunla vurdular. Cinayetini hepimiz gördük. Yaşam hakkı ihlal edildi. Hrant'ın alçakça öldürülmesinin ardından beklediğimiz hangi hukuk, hangi dava ve acaba hangi adalettir? "Adaletimiz utansın" diyebilir miyiz? Diyebilirdik belki ama utanacak adalette utanacak yüz mü kaldı?

Metin Göktepe yaşasaydı kaç yaşında olurdu? 8 Ocak 1996 günü Evrensel Gazetesi muhabiri olarak Ümraniye Cezaevinde öldürülen tutukluların cenazelerini izlemek için gittiği haberden geri dönmedi. Polisler tarafından dövülerek öldürüldü. 20 Ocak 2000'de yedi yıl altışar tane hapis cezasına çarptırılan altı polisten beşinin cezası onandı ve kesinleşti ama cezaları bir çeşit af olan erteleme kararları ile ortadan kaldırıldı.

1 Şubat 1979'da gazeteci Abdi İpekçi öldürüldü. 18 yıl önce 1999'da, TGC tarafından düzenlenen bir toplantıda gazeteci Abdi İpekçi cinayeti ardından kızı Nükhet İpekçi İzet ilk kez, 20 yıl sonra suskunluğunu bozmuştur. Sözlerini hiç unutmuyorum, şöyleydi: "Ne kadar aciz, ne kadar çaresiz ve ne kadar azız aslında. Cinayet işleyen güç karşısında ne kadar dağınık,

kopuk ve soyut duruyoruz. Katillerin sergiledikleri dayanışmadan, süreklilikten ne kadar uzaktayız. Onlar her gün, her an yıllardır büyük bir çaba ve dayanışma içinde iken bir sadece ölüm yıldönümlerinde, ölüm haftalarında bir araya gelip bu meselelerden söz ediyoruz.” Nükhet İpekçi sözlerini “Katiller kazandı, biz kaybettik, kutlu olsun” diye bitirmişti.

Ocak ayı gazeteci cinayetleri hepimizin gözleri önünde işlendi. Uğur Mumcu, Metin Göktepe ve Hrant Dink ne için öldürüldü biliyoruz. Onların öldürülmesinden sonraki yaşamımızda utancımızdan başka geriye acaba ne kaldı? Ağaçlar ayakta ölür. Günümüzde ise bazı gazeteciler ve bazı hukukçular da yaşarken ayakta ölürler. Ocak ayı cinayetlerini ant yapmanın dışında yapılacak işlerimiz aslında hepimizin sorumluluğu değil midir? Gazeteciler, avukatlar cezaevindeler. Hukuku ve gazeteciliği seçmeliyiz. Yaşamayı ve onurlu olmayı da seçmeliyiz. Onların anısına ve saygılarımızla şimdi izin verirseniz birinci oturuma başlıyorum.

EROL ÖNDEROĞLU

Öncelikle İstanbul Barosu ve Türk Ceza Hukuku Derneği'ne gazetecileri de etkili bir şekilde böyle bir sempozyuma dâhil ettikleri için çok teşekkür ederim. Ben gazeteciliğe başladığımda edindiğim dostlarla birlikte bu oturma da söz alıyorum. Avukatım olması dışında, değerli dostum Fikret İlkiz de benim gazeteciliğin ötesinde hukukla içli dışlı olmamda büyük payı vardır. On beş yıl boyunca Bianet internet sitesine Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütüne reform süreçlerini haberleştirerek bu konuda bir şeyler anlamaya çalıştım fakat gelinen noktada aslına bakarsanız büyük bir yorgunluk vardır. Üzerimde umut etmekten ve hayal kırıklığına uğramış olmaktan kaynaklanan bir yorgunluk seziyorum. Tabii ki bu reform döneminde Türk Ceza Kanunu Terörle Mücadele Kanunu, İnternet Kanunu gibi bir dizi kanundan kaynaklanan Avrupa Birliği demokratik düşünce dönüşümünü bir gecede tamamlayamamasına bağlıyorduk, yani bu zaman ister, bir günde olabilecek bir şey değildir. Fakat emin olun ki özellikle on yılın sonunda bu sorunun hiç de mantalite sorunu olmadığı aslında kendi haline bırakılmayan, sürekli politikayla şekil verilen, demokrasiyi yaşatmasına izin verilmeyen bir hukuk mekanizmasının karşımızda olduğunu anladık. Tabii bu son beş yılda karşılaştığımız sorun, hiç OHAL'e, kanun hükmünde kararnamele gelmeden gördüğümüz sıkıntı aslında bu reform sürecinin sadece belki Arap dünyasına bir vitrin yaratmak belki de Avrupa Birliği ile ilişkilerin sınırlı tutulması ama kesinlikle Avrupa Birliği ailesine dâhil olma bilinciyle ve iradesiyle bir sırt çevirme olduğunu gördük. Şahsen ben bu müzakerelerin samimiyetine, her iki taraftan da, yani sadece Türkiye tarafından değil Avrupa bakımından da ciddi sıkıntıların olduğunu fark etmiştim. Suriye sığınmacılarının meselesi buna sadece tuz biber oldu çünkü Avrupa'nın sığınmacı meselesinde üzerine tam olarak almak istemediği bu sorumluluk, Recep Tayyip Erdoğan veya hükümet tarafından Türkiye'deki kamuoyuna, "Bunlar demokrasiden bahsediyorlar ama bakın bu kadar önemli bir insan hakları meselesinden şu kadarcık sorumluluk almaya yanaşmıyorlar." beyanatını sağladı. Dolayısıyla biz de Türkiye'de sivil toplum

hareketi, insan hakları örgütleri, gazeteciler olarak insan hakları meselesini her ağzımıza aldığımızda kamuoyu önünde de güç kaybettik, böyle zannediyorum. Tabii karşınızda sadece bir gazeteci olarak değil bir sanık gazeteci olarak bulunuyorum çünkü Türkiye’de yirmi yıl gazetecilerin sıkıntıları ile ilgili yazdıktan sonra Türkiye’nin ağırlaşan durumundan payımızı aldık Dolayısıyla gazetecilere yönelik baskılara tanıklık etmenin de, bu konuda yazmanın da, insan hakları ihlallerini kınamanın da imkansız hale getirilmek istendiği bir Türkiye’de yaşıyoruz. Tutuklu gazetecilerin durumunu sizler biliyorsunuz, Özgür Gündem Gazetesi’ne, 3 Mayıs Dünya Basın Özgürlüğü Günü dolayısıyla dayanışma göstermek gerektiğinden, yüzü aşkın gazeteci, sendikacı, insan hakları savunucusu bir günlük sembolik eylemle bir yayın toplantısına katıldılar ve dayanışma gösterdiler. Benim tutumum da doksanlı yıllarda İslamcı gazetecilere veyahut her politik tandanstan medya organlarına nasıl destek verdiğem Özgür Gündem Gazetesi’nin yaşaması için böyle bir dayanışma eylemine katıldım bugün 15 yıl cezası istemiyle yargılanıyoruz. İlk kararlar dün İstanbul 22.Ağır Ceza Mahkemesi’nde alelacele verildi insan hakları savunucusu Şenay Yurdatapan ve gazeteci Aydın Bodur terör örgütü propagandası yapmak ve terör örgütünden kaynaklanan açıklamaları basmaktan dolayı cezalandırıldılar. Dolayısıyla süreç bizim bakımımızdan az çok bellidir. Yani sivil toplum hareketinin, Kürt sorununu terörizm sorunu dışında gören, bir insan hakları boyutu, bir Kürt sorunu olarak gören veyahut bir insanlık boyutu olarak gören herkes ister akademide olsun ister medya camiasından olsun ister hukuk düzeninden olsun bir bir tasfiye ediliyorlar. Fakat zannediyorum Türkiye’de potansiyel olarak kamuoyunun aslında kendi sesinden mahrum kalacağına dair henüz bir bilinç yoktur. Bu işlemler büyük bir sessizlikle yürüyor belki İstanbul Çağlayan Adliyesi’nin etrafında bir gürültü kopuyor fakat Türkiye kamuoyunun potansiyeli dikkate alındığında büyük bir suskunluk içerisinde tabii işlemin yürütülme bunda büyük bir etkisi olduğunu düşünüyorum. Bugün parlamentoda milletvekillerinin dokunulmazlığı kaldırılmış durumda, her gün Meclis’te kavga görüntülerini tanık oluyoruz. Sivil toplum hareketi bu durumda kamuoyu sessizce memnuni-

yetsizliğini kendi içinde taşıyıp kutuplaşıyor. Dolayısıyla biz de riski ile birlikte kendi savunduğumuz mecrayı mümkün olduğunca korumaya çalışıyoruz. Beni bu suskunluk dışında, izninizle hukukçular arasında konuşuyorum yani bir gazetecinin perspektifinden bilgi edindiğinizi lütfen unutmayın dolayısıyla formasyonum hiç de hukuk değildir sadece tutanaklar içerisinde bu gazeteciliği yürütebildim, beni endişelendiren durum olağanüstü hal altında kanun hükmünde kararnamelerin uygulamaya konması ile birlikte hiç de şaşırmadığımız bir biçimde Türkiye’de bir hukuk karmaşasının ve hukuk sorumluluğunun hiçbir kademedede alınmak istenmemesi durumu vardır. Yayını durdurulan televizyon kanallarının yaptığı başvurular sonuçsuz; keyfi bir şekilde gözaltına alınan tutuklanan gazeteciler ile ilgili tutuklamalara yapılan itirazlar yüksek yargı mercilerinde beklemede; Anayasa Mahkemesi zaten kanun hükmünde kararname bağlantılı başvuruları kabul etmeyeceğini açıkladı; Danıştay’a başvurular haftalarca Danıştay’da kalmış durumdadır. Altını çiziyorum ifade özgürlüğü kapsamında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılan başvurular ve kararlarda son dört yılda büyük azalma görülmektedir. 2013’te Türkiye’ye 198bin Euro ceza kesilmiştir, 2014 yılında 135bin Euro ve 2015 yılında 42bin Euro’ya düşmüştür. Buna paralel olarak başvuru sayısında da azalma olduğunu lütfen dikkate alınız. Geride bıraktığımız 2016 yılında da ayın AIHM mahkûmiyetleri 27.590 Euro’ya düşmüştür. Peki AIHM’de düşen bu mahkûmiyet tutarları Anayasa Mahkemesinde artıyor mu? Normal bir süreç yaşamadığımız biliyoruz hiç OHAL’ den de ve boyutlarından söz etmiyoruz. Hayır, Anayasa Mahkemesi son altı ayda cübbelerini asmış gözüküyor. Anayasa Mahkemesinden 2015’te ifade özgürlüğü ile bağlantılı on iki karar çıkmış, bunun altısı gazetecilerle ilgilidir. 2016’da ise dört karar çıkmıştır, bunun ikisi gazetecilerle ilgilidir, zannediyorum Can Dündar ve Erdem Gül kararı olsa gerektir. Son altı ayda Anayasa Mahkemesinde çıt yoktur, bunda OHAL sonrasında iki üyesinin tutuklanmış olmasının payı var mı yok mu bunu hepimiz takdir edersiniz fakat Türkiye’de yargı güvencesi ne bizler için ne sizler için yoktur. Bu ortadan kalkmış durumda, yargı güvencesi yoktur. Uluslararası sözleşmeler askıda, hiçbir yetkili mercii yoktur.

Peki politik olarak nasıl bir ortamda yaşıyoruz? Aslında kıtalararası bir krizden söz edebiliriz...boş bir politik iklimden bahsedebiliriz yani nereye sabır olduğumuz savrulduğumuz hatta iktidarımızın aldığı kararlardan belli olmadığı da ortaya çıkıyor. Bir yıl öncesinde Avrupa Birliği ile şu veya bu şekilde ilişkileri düzeltme peşindeyken artık Rusya'ya stratejik olarak çok daha yakın duruyor gözüküyoruz başka Şangay beşlisi zikrediliyor başka opsiyonlar üzerinde düşünen liderlerimiz var gözüküyor. Dolayısıyla Türkiye'de insan hakları savunucuları, siz hukukçular, gelecekte Avrupa Birliği'nin bir piyonu veya Avrupa Birliği'nin Türkiye'deki bir unsuru onların yaşatmak istediği değerlerin savunan kişiler olarak daha iyi bir geleceği bakacaksınız, bakacağız. Yoksa bu ilişkiler bir şekilde tekrar Avrupa Birliği eksenine inandırıcı olsun veya olmasın ama insan haklarına dayalı olmayacağı kesin olacak ama jeostratejik bakımından daha bir açıklık olacaktır. Başka bir, yeniden eklemlemeye gidecek onu göreceğiz fakat Türkiye'de ideolojik devlet dönüşümünün keskin bir şekilde sürdüğü ve hepimizin bulunduğu yerlerden tasfiye edilmeye devam edileceği açık gözüküyor. Ben üniversitedeyken ilk eylemimi gazeteci Uğur Mumcu katledildiğinde yapmıştım, gazeteciliğe başladığım ilk günü günümde Metin Göktepe cinayetinin araştırmasına koyulmuştum. Hrant Dink katledildiğinde birlikte baştan sona izlemiş oldum fakat gazeteciliği başlamış olduğum günden beri Türkiye'de gazetecilere yönelik cezasızlık hiçbir zaman gündemden çıkan bir mesele olmadı. Sınır tanımayan gazetecilerin çok önceden yaptığı bir araştırma halen geçerliliğini koruduğu için ondan bir cümle edeceğim. "Türkiye gazetecilere yönelik suçlarda düpedüz kayıtsız kalan bir ülke kategorisinde değil, harekete geçen, soruşturma açan veya kovuşturma, yürütme konusunda harekete geçen fakat suçun arkasındaki iradeye dokunma bakımından kendisi irade göstermeyen ülkeler kategorisinde yer alıyor. Dolayısıyla bir şey yapmış görünen ülkeler kategorisinde yer alan ülkelere bir tanesindedir. 2 yıl önce de Bianet'e bu yirmi beş aşkın gazetecilere yönelik suçlarla ilgili bir rapor hazırladığım da aslında orada Metin Göktepe cinayeti dışında ve bir iki küçük saldırı vakiası dışında aslında rapor ışığında Türkiye'de 90'lı yıllardaki düşük yoğunluklu savaştan beri

özellikle işlenen suçların tamamının cezasız bırakıldığına tanıklık etmiştik. Dolayısıyla Metin Göktepe cinayeti bu mücadele içerisinde selamlanması gereken bir süreç yani hukuk mücadelesi bakımından Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de zaten tek reddettiği dosya olarak Metin Göktepe cinayeti çözülmüştür. Biraz önce dostumuz Fikret İlkiz' in belirlediği şartlı af sonucunda polislerin bir buçuk yıl sonrasında bir tahliye edilmiş olması dışında aslında polislerin mahkûm edildiği, aileye tazminat destekle bulunulduğu belirtilerek AİHM düzeyinde yapılacak bir şeyin bulunmadığına karar verilmiştir. Onun dışında bütün gazetecilere yönelik suçlarda maalesef mahkûmiyet ile sonuçlandı. Musa Anter cinayeti dâhil olmak üzere Hrant Dink dosyalarında meselenin FETÖ, Fethullah Gülen terör örgütü veyahut Fethullah terör örgütü paralel Devlet yapılanmasına yaslanılmak istendiğine dair ciddi işaretler vardır. Bu Hrant Dink cinayetinde belirli ölçülerde, özellikle eski istihbarat Daire Başkanı Ramazan Akyürek üzerinden Feto ile bağlantılandırılması belki belirli ölçülerde şey olabilir, fakat biz bu cinayetin hiç de bu şekilde tertemiz bir yapıya sahip, hiyerarşik yapı içerisinde işlendiğini düşünmüyoruz. Yani ister FETÖ ister değil fakat Genelkurmay Başkanlığının azınlıkların tehdit oluşturmaya başladığı bildirisinden sonra gelişen bir süreç olduğunu hiçbir zaman gözden kaçırmamanız gerekiyor. Musa Anter cinayeti davasında tek tutuklu Sanık Hamit Yıldırım'ın belki bu ast üst ilişkisi fikrini bulmuş olması boşuna değildir yani 23 yıl sonrasında işlenmiş bir cinayetin son duruşmasında Hamit Yıldırım "Yeşil Kod" adlı Mahmut Yıldırım'ın da içinde bulunmadığı bir dosya içerisinde FETÖ bağlantılı bir ifade vermeyi akıl etmesi de oldukça şaşırtıcıdır. Dolayısıyla Türkiye'deki gazeteciler cinayetlerini aydın cinayetlerini çözmek gerektiği zaman aslında hem iktidarla hem yargı hem de işin içinde olan güçlerle her zaman o dönem içerisinde moda olan aktörleri öne çıkarıp kendilerini temize çekmek istediklerini tanık oluyoruz. Benim bu aşamada söyleyeceklerim bu kadar ama soru kısmında bana söz düşerse cevap vermeye hazırım tekrardan organizatörlere çok teşekkür ediyorum katıldığınız için de sizlere teşekkür ediyorum Çok sağ olunuz.

-METİN GÖKTEPE BELGESELİ-

NAZIM ALPMAN

Hepinizin içini kararttım biliyorum ama kaç kere seyrettiğimi hatırlamıyorum her seferinde özellikle Ahmet ile ilgili olan bölümü ve Metin'in ölüm anını anlattığımızda veya tekrarlandığında aynı şeyleri hissediyorum, şimdi hissettiğim gibi, mutlaka sizler de öyle oldunuz. Bu dava Türkiye'de gazetecilik yapmanın nasıl devlet tarafından karşılanacağını, nasıl cezalandırılacağını en açık örneği ve en kaba örneği; duruşmalarda iki yıl devlet öldürdükleri kesin olan polislerini korudu ve duruşmalara getirtmedi. Hatta bir duruşmada Fikret İlkiz şöyle söylemişti, "Elimizde iki tane belge var; bir tanesi ikinci sınıf emniyet müdürü inanmamız lazım, devleti temsil ediyor nerede olduklarını bilmiyoruz; bir tane de meslektaşımız sanık polislerin avukatı, o da diyor ki, 'Müvekkillerimiz kaçmıyor, Üsküdar Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğünde istihdam ediliyorlar, maaşlarını da alıyorlar.' 'Biz hangisine inanacağız?' dedi. Aslında bu yargılamanın da trajik bir noktasıydı. Dedi ki; "Artık bir tutuklama kararı verin." Yine oradaki hakim, adı Kamil Şerifti, tutuklama kararı vermedi ancak adli tatile girdiğinde nöbetçi olarak bir kadın hakim bu davanın gidişatını değiştiren bir karar vermişti; bu kastı aşan bir fiilden değil, bilerek ve isteyerek öldürülmüştür. Avukat Fikret İlkiz uyarıyordu, "İstemedemden bir kere vurabilirsiniz, kırk kere kalasla istemedemden kafasına vurabilir misiniz bir insanın?" dedi. Bütün bu somut delillere karşın Metin Göktepe davası fikri takip sonucunda belli yerlere geldi ve Başbakan ve Cumhurbaşkanı devreye girerek talimat verdi. Mesut Yılmaz dedi ki; "Bu ay duruşmaya gelecekler." yani "gidin" dedi ve ancak lütfedip öyle geldiler. Sanıkların yargılanma günlerinde Afyon'da bu devlet içinde illegal yapılandırma diye geçen "Kontrgerilla", "Derin Devlet" vs. onun bütün sivri isimleri duruşma günlerinde Afyon'da oluyorlardı, Afyon'a geliyorlardı. Biz daha sonradan şunu öğrendik ki duruşmadan bir gün önce devlet, oradaki bütün üst düzey; vali, emniyet müdürü, jandarma komutanı ve hâkim toplantı yapıyorlar ve ertesi günkü duruşmanın nasıl olacağını anlatıyorlar. Emniyet müdürü bağımsız ağır ceza reisinin sırtına vurarak, "Tutuklama vermeyeceksin değil mi reis?" diye ona odacı muamelesi yapı-

yor ve o hâkim de içine sindiriyordu. Böyle bir devlet yapısı var. Bunları neden bu kadar detaylı anlattım? Özellikle şu andaki yargılama aşamasında olan ve hukukla hiçbir bağı olmayan bir düzenin birdenbire ortaya çıkmadığını ve bunun bir yapı olarak zaten devlet bünyesinde var olduğunu anlatmak için söylüyorum. Metin Göktepe davasında biz gazeteciler, bir benzeri yok dedik ya biraz önce, muhabirler olarak inisiyatif yazı işlerinden almıştık. Biz Afyon'a, Aydın'a gidiyoruz ve gidiyorduk. Niçin gidiyorsunuz, ne var orada zaten bizim orada bürolarımız, muhabirlerimiz var gibi şeyler olmuyordu. Hem gazetelerin ortak haber havuzları o zamanlar tam devreye girmemişti, rekabet vardı gazetecilik açısından hem de artık böyle bir düzen oluşmuştu; Hürriyet, Milliyet, Star, Show TV gidiyor diyerek herkes birbirinden aldığı bilgileri kaynaştırarak gazete yönetimlerine söylediği için artık ortada öyle bir şey kalmamıştı. Biz gidiyoruz dedik mi çekip gidiyorduk. Duruşmalarda tabii ki bir örgütlü hareketin olması da önemliydi. Afyon'da o dönemde Evrensel Gazetesi, EMEP ailesi ve çevre illerden gelenlerle birlikte büyük bir kitle oluşturuyordu ve yargının buna ihtiyacı da vardı. Eğer böyle kitlesel bir dayanışma olmasaydı bu dava bu kadar gündeme gelmezdi. Orada bizi yaralayan şöyle şeyler de oldu: Metin Göktepe'nin sarı basın kartı olmaması nedeniyle gazeteci sayılamayacağını, o yüzden basının bu kadar kitlesel olarak izlemesinin pek de doğru olmadığını söyleyen gazeteci ağabeylerimiz, meslek örgütleri başkanları vs. vardı. Burada kritik nokta, rahmetle onu anmadan, selamlamadan geçemeyeceğim, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Nail Güreli'nin ve o dönem görev yapan yönetim kurulundaki arkadaşların tavrının hakkını teslim etmek durumundayız. Metin Göktepe'nin yasallığını ve savunulması gerektiğini en açık biçimde ortaya koydular. Nail Güreli, ileri yaşına karşın Afyon'daki bütün duruşmalara geldi. Daha sonra da, oluşturulan Metin Göktepe Ödülleri'nin birincisi de komite tarafından bütün davayı izleyen gazeteciler adına Nail Güreli'ye verilmişti. Bu belgesel sırasında, Nail Ağabey'de de var ama bu kırk dakikalık belgeselde yok, Nail Ağabey'e şunu sormuştum: "Siz deneyimli bir gazetecisiniz, şimdiye kadar basın tarihinde böyle bir dava ve fikri takip süreci yaşandı mı?" diye. Nail Ağabey,

“Hayır ben hatırlamıyorum, sen hatırlıyor musun?”. Ben de dedim ki; “Siz hatırlamayınca nasıl hatırlayabilirim?”. O davada yeterli olmasa da sanık polisler cezalandırıldılar, ama yeterli değildi tabii ki. Devlet korumasına rağmen cezalandırıldılar. Uzun süre de Metin’in öldürülmesinden sonraki süreçte böylesi hunharca cinayetler işleyemediler ta ki bu sempozyumun kahramanlarından biri olan Hrant Dink cinayetine kadar...

O günlerle kıyaslarsak, 90'lara mı döndük diye bakıyoruz. 90'lardan daha kötü durumdayız. Bir de Türkiye’de yaşıyor gibi değil de dışarıdan bir bakarsak, Türkiye’de üç- beş yıl önce Genelkurmay Başkanı müebbet hapse mahkûm edilmişti. Türkiye’nin tanınan, bilinen ünlü gazetecileri o dönem açılan ve geliştirilen davalar içerisinde ağır cezalara, müebbet hapslere mahkûm olmuşlardı. Şimdi o gazeteci arkadaşlar milletvekilli olarak parlamentoda bulunuyor, Genelkurmay Başkanı dışarıda ve dün yapılan bir araştırmada da Türkiye kamuoyunun en güvendiği on isimden biri halindedir. Onlara o davaları açan, o mahkûmiyetleri veren yapının hukuktaki en sivri ismi olan başsavcı şu anda firari sanık olarak yurtdışında; yani büyük bir alt üstlük yaşıyor. O davaları açan, dosyaları çıkartan, valizlerle gelen gazeteci ne zaman çıkacağı belli olmayan bir süreçte hapiste. Görünür bir gelecekte kimse sanki bu karmaşanın içinde kendilerine uygun, düzgün bir yoldan çıkılacakmış izlenimi edinmiyor. Dümeni kırılmış bir tekne gibi rüzgâr nereden esiyorsa yönünü o tarafa doğru döndüren bir ülke var ve o tarafa doğru çok hızlı gidiyor, sonra bir başka rüzgâr geliyor, tam tersi yöne doğru gidiyor. Buradan bir istikrar çıkmaz ve bu istikrarla da kendilerinin yapmak istedikleri şeylere varabilmeleri mümkün gözüküyor. Bunun ne zaman ve neler olacağı konusunda hiç kimsenin bir fikri yok şu anda ama 2013 yılında da yine böyle bir Cumhuriyet Gazetesi belgeseli sırasında gazeteci ağabeylerimiz konuşurken şimdiki gibi karamsarlıkla söz etmişti. Neler olacak bilmiyoruz derken, bir haziran sabahı bir kalktık ki Türkiye tarihinde görülmemiş derecede büyük bir olayla, içinde bulunulan otelin hemen arkasındaki parkta başlayan bir eylemdi. Neler olacak bilmiyoruz ama bu şekilde olmayacağını biliyoruz. Bu dönemin mağdurlarının başında solcular, gazeteciler ve her dönemde oldu-

ğu gibi onların bir adım önünde de Kürtler geliyor. Biz gazeteciler olarak sadece işimizi yapsak, yapmaya çalışıyoruz, yarına karşı alınımız ak çıkabileceğimizi düşünüyoruz. Bugünkü konuda da daha önceki ağabeylerimiz, büyüklerimizin izlediği düzgün yollar var, o yollar bize ne yapacağımızı anlatıyor. İstanbul Boğazı'nda çok sık sis olurdu, yönünü, nereye gideceğini belirtmek için teknenin arkasında balıkçılar ip sallandırır ve o ipe göre arkalarına bakarak düz yolu bulabilirler. Bizim de arkamızı dönüp baktığımız zaman yan masada oturan Özgür'ün babası Uğur Mumcu, Abdi İpekçi'yi görüyoruz. Onlardan doğru kendimize bir yön çizerek nereye gideceğimizi de biliyoruz ve bu yolda da genç kardeşlerimiz Metin, daha sonra Hrant gibi bu sempozyuma konu olan arkadaşlarımızın anıları ve mücadelelerini sürdürmek konusundaki kararlılığımızı da ifade ediyoruz. Teşekkür ederim.

FATİH POLAT

Teşekkür ederim Fikret Ağabey. Ben başlarken bu sempozyumun, oturumun anısına düzenlendiği isimlerle ilgili bir iki cümle etmek istiyorum. Uğur Mumcu benim üniversite öğrenciliğimden daha önce düzenli olarak okuduğum bir yazardı, daha sonra yayınlanmış bütün kitaplarını da okudum. Biz 87-88 döneminde-o dönemde ismi Ankara Üniversitesi Basın Yüksekokulu, mezun olduğumuzda adı iletişim fakültesi olmuştu- girdiğimizde; oraya bir panele de gelmişti. Aslında Uğur Mumcu araştırmacı gazeteciliğin duayeni olduğu kabul edilir ama gazeteciliğin çekirdeğinde bulunan bir şeyden bahsediyoruz araştırmacılık dediğimizde; ama bununla birlikte aslında çok esprili ve çok zeki bir gazeteci ve yazardır. Üniversite yıllarında okuduğum bir köşe yazısında, okurlardan gelen sorulara yanıt verirken bir okur diyor ki, “Siz suçluların telefonlarına, adreslerine kadar buluyorsunuz, bunu nasıl yapıyorsunuz?” O da “Aslında zor değil, rehber bakıyorum.” diye yanıt vermişti; çünkü o zaman cep telefonları yoktu, masalarda büyük rehberler olurdu, onu çevirdiğiniz zaman ulaşıyordunuz.

Hrant Dink dediğimizde de şöyle bir şey geliyor aklıma: Hrant Dink aslında çok zor bir alanın, çok önemli bir temsilcisiydi ama hiçbir zaman sert söylemlerin insanı değildi. Bütün yapıp ettikleri ile birlikte aslında büyük Ermeni trajedisinin Türkiye'nin demokratikleşmesi için kabulü ve yol alması; yani demokrasinin “T” sinde empati kavramını söyleminde, duruşunda, yapıp ettiklerinde cisimleştirmiş az sayıda insandan bir tanesidir. Yani bir yanda nefret kültürü var, bir yanda Hrant Dink var, öyle tanımlayabiliriz diye düşünüyorum.

Metin Göktepe ile ilgili Nazım Alpman hem belgeselde hem anlattıklarında zaten söz bırakmayacak kadar anlattı, Erol Önderoğlu anlattı, sadece bir iki cümle söyleyeceğim. Metin Göktepe sokak eylemlerini izlemekte çok istekli bir gazeteciye. Ofis haberlerini, kapalı toplantıları izlemeyi pek sevmezdi, itiraz da etmezdi ama keyifle izlemezdi. Ondan öte şunu da söylemek lazım; öldürüldükten sonraki ajandasına baktığınızda da göreceğiniz şeydir o: Notları vardı sürekli, fikri takibin gazetecilikte çok önemli olduğu-

nu bilirdi. Daha önce yaptığı haberlerin devamlarını izlemek üzere bağlan-
 tılar, telefon numaraları, yakaladığı küçük notlar sürekli ajandasında yer
 alırdı. Bu da aslında bize Metin'in gazeteciliğinin demlenmeye başladığı bir
 dönemde katledildiğini söylüyor. Dolayısıyla üçünü ve yitirdiğimiz bütün
 meslektaşlarımızı da saygıyla anarak başlamak istiyorum ve Nail Ağabey,
 Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin Metin Göktepe öldürüldüğü dönemdeki
 Başkanı, gerçekten Metin Göktepe davasındaki duruşu bakımından örnek
 olmakla birlikte toplam olarak aslında meslekte bize bir iz bırakmıştır. Yani
 yoğun kar yağışında da üzerine basarak gidebileceğimiz, güvenle ilerleye-
 bileceğimiz kadar emin olduğumuz, içimizi ısıtan, bize çok şey öğreten bir
 izdir bu. İçinde yaşadığımız döneme gelirsek; kanun hükmünde kararna-
 melerle yönetilen bir ülke haline geldik. 15 Temmuz darbe girişimden
 sonra siyasal iktidar, ilk önce kendi söylemleri olarak ifade edersek "FETÖ
 ile mücadele" adı altında başlattığı süreci toplam olarak bütün muhalefetin
 bertaraf edilmesinin, aykırı tüm seslerin susturulmasına dönük, bir süreci
 haline getirdi. Türkiye basın tarihinde gerçekten kara bir dönem olarak ge-
 çebilecek yayın organlarının, kanalların, radyoların mühürlenmesi gibi art
 arda bir süreç yaşandı ve onların mülklerinin de TRT'ye devri gibi bir tu-
 haflık da yaşanıyor ve bu süreçten önce, 15 Temmuz öncesi, cezaevinde
 bulunan otuzun üzerinde, otuz- otuz beş arası gazeteciden söz ediyorduk.
 ABD merkezli Gazetecileri Koruma Komitesi'nin 2016 yılının Aralık başın-
 da yayınladığı rakamlarda Türkiye'de en az seksen bir gazeteci cezaevinde,
 tabii orada çok sıkı kriterler var; örneğin dağıtımçıları içermiyor ve başka
 bazı kriterler de var. O raporun devamında bırakılanlar ve yeniden alınan-
 larla birlikte Türkiye'de en az yetmiş sekiz gazetecinin cezaevlerinde oldu-
 ğu görülüyor ve diğer pek çok basın meslek örgütüne göre de toplam ola-
 rak şu an yüz kırk altı gazeteci cezaevindedir. Erol Önderoğlu'nun çok titiz
 bir biçimde yıllardır yayınladığı Bianet Medya Gözlem Raporu üç ay önce-
 ki raporunda ayrıntılı bir biçimde yüz yedi gazeteci ve yazarın varlığına
 işaret ediyordu.

Kanun hükmünde kararnameler neyi ifade ediyor? Bunu kuramsal ola-
 rak, pratik olarak yaşıyoruz, başka nasıl anlayabiliriz diye sorarsak...

Üniversite yıllarımızda 1988’de Siyaset Bilimine Giriş dersimize giren değerli Hocam Prof. Dr. Ahmet Taner Kışlalı, kanun hükmünde kararnamele ilgili her dersten önce 15 dakika önce tartışma ortamı olurdu ve bizim bütün radikal eleştirilerimize karşı hoşgörülü davranırdı. Kanun hükmünde kararnamele ilgili şöyle bir şey söylemişti, hiç unutmam, “Kanun hükmünde kararnamele yönetmek faşizmden daha kötüdür çünkü faşizmin bir kuralı vardır, siz onu bilirsiniz, ona göre yaşarsanız, başınıza bir şey gelmez ama KHK’ler ile yatarsınız, yattığınızda bir önceki gün yaptığınız ve suç olmayan bir şey siz uyuduğunuzda bir kanun hükmünde kararname çıkartılarak suç haline getirilmiştir. Sabah kalkarsınız, tutuklanırsınız. Dolayısıyla kanun hükmünde kararnamele, OHAL dönemleri böyle dönemlerdir.” demişti. “Şimdi gerçekten onun en ağırlarından birini yaşıyoruz ve iktidar da bize müthiş bir kolaylık sağlıyor.” diye de ifade ediyor. Türkiye’nin dünyada eşine herhalde ender rastlanan bir Adalet Bakanı var. Belli bir dönem önce bir milletvekillinin verdiği soru önergesine verilen yanıtta Türkiye cezaevlerinde sarı basın kartı olan üç gazeteci var demişti, o zaman da yüzün üzerindeydi. İki- üç gün önce sınırlı bir ifadeyle “Cezaevinde gazetecilikten hiç kimse yok.” dedi. Bırakalım yüz kırk üç tanesini, öbür üç tanesine ne oldu? Bunlar buharlaştı mı, tahliye mi oldu? Dolayısıyla karşımızda böyle trajikomik bir tablo var. Aslında bu, cezaevindekiler gazetecilikten alındılar demektir. Neden? Bir Adalet Bakanı, daha bunun profesyonel ifadesi şudur, sorulduğu zaman denir ki; “Biz adil yargıya karışamayız, düşünce ve basın özgürlüğü bizim için önemli, yargıya da müdahale edemeyiz”. Ama siz dersenez ki cezaevindekiler gazetecilikten alınmadı,- bir de terör suçlaması yapıyorsunuz öyle suçluyor bile olsanız sonuçta gazetecilik eylemini bir şeyle ilişkilendirerek suçluyorsunuz- o zaman şunu söylüyorsunuz; “Biz siyasal olarak bunları sorumlu gördüğümüz için, aslında bunlar siyasal bir hedefin, operasyonun sonucu olarak cezaevindedirler.” demiş oluyorsunuz. Dolayısıyla böyle bir ifadelendirmeyi ben bir itiraf olarak okuyorum. Aynı zamanda yargıya müdahaledir. Adalet Bakanı gazetecilikten (...) süren dava, daha iddianamesi oluşmamış gazetecilerden söz ediyoruz. Nasıl gazetecilikten alınmadı? Bu, yargıyla

doğrudan aynı zamanda cezai bir yaptırım, cezai bir sonuca yönelik güdüleme yaklaşımıdır. Diğer bir nokta yirmi bir gündür altı meslektaşımız gözaltında. 12 Eylül'deki darbe döneminde kırk beş gündü, şimdi otuz güne çıkarıldı. Dehşet bir şeydir. Arkadaşlarımızın Berat Albayrak' a ait mailleri haberleştirdikleri için gözaltında olduklarına dair iddiayı hükümete yakın yayın organlarından öğreniyoruz; çünkü kendileri avukatlar, iddianameyi vs. böyle şeyleri göremediğimiz ve suçlamaları da bilmiyorlar. Gazeteciler arasında da şöyle bir şey konuşuluyor; bu gözaltılar Berat Albayrak' ın hatırı için yapıldı. Normalde gazetecilerin tutuksuz yargılanması esastır ve şu an gözaltı sürecinin bile yargısız bir cezalandırmaya döndürüldüğü ağır bir süreci yaşıyoruz.

90'lı yıllarda çok fazla gazeteci cinayeti yaşandı ve faili meçhul kaldılar. Bunlar ağırlıklı olarak Kürt sorunu etrafında yaşandı. Musa Anter, Hüseyin Deniz, Ferhat Tepe gibi birçok sayıda isimden söz ediyoruz. Bugün de gazeteciliğin öldürülmek istendiği bir süreç yaşanıyor; ama aynı zamanda; gazetecilerin hiçbirisi “Ben aslında kooperatif senedi sandım” yönlü bir tutum takınmıyor. Bütün yargılamalarda aslında gazeteciler mahkeme kürsülerini, yargılandıkları, ceza alabildikleri davaları Türkiye basın özgürlüğü mücadelesinin savunulması davasına çeviriyorlar. Bu son derece değerli bir duruştur. Bu kadar ağır bir iktidar baskısı karşısında bile eğilmeme erdemi gösteren, bu açıdan aslında mesleğe ve halkına dayanma hakkına sahip çıkan çok değerli bir duruştan söz ediyoruz. Burada şöyle kritik şeyler de var; örneğin Özgür Gündem Gazetesi basıldı, adeta bir darbe havasında darp edilerek alındılar. Şimdi sorumlu yazı işleri müdürü olan İnan Kızılkaya cezaevindedir. İktidar, Cumhuriyet Gazetesi'nin yayın politikasından rahatsız olduğu için, yayın yönetmeni, yöneticileri, yazarları, çizeri, on gazeteci üç aya yakın bir süredir (iki buçuk ayı geçiyor) cezaevinde buluyorlar. En son Ahmet Şık eklendi ve savcının sorduğu sorulara bakıldığında; “Yayın politikalarını neden değiştirdiniz” vs. gibi sorular görülüyor. Bir gazete; bir dönem bir türlü yayın yapabilir, bir dönem bir yere zoom yapabilir, hatta magazine odaklanabilir. Savcılarının bunu böyle mesele ediyor olması bile aslında yargının ne kadar iktidarın siyasal politikalarının

doğrudan icra edicisi haline geldiğini, ne kadar trajik bir noktada olduğumuzu bize söylüyor. Biz tabii tüm bunun karşısında Gramsci'nin "akılın karamsarlığı iradenin iyimserliği" dediği yerden bakmak zorundayız aynı zamanda. Tablo bize iyi şeyler söylemiyor ama aslında bunu değiştirmeye dönük olarak meslektaşlarımızın yargılandıkları davalardaki duruşları, tutumları çok önemli, etik bir şeyi de ifade ediyor.

2017'nin başında yitirdiğimiz ünlü İngiliz düşünür John Berger'e bir atıfla bitirmek istiyorum. Yücel Gökürk'ün kendisiyle yaptığı ve Metis'ten çıkan "İstanbul'dan Gelen Telefon" adıyla yayınlanan kitapla ilgili olarak. Biz John Berger'i görme biçimleriyle tanıyoruz, ünlü bir eleştirmen, düşünür ve pek çok açıdan da aslında çok şey bıraktı. Orada 68 olayları sırasında bir Çek öğrencinin bir sözünün kendisini çok etkilediğini söylüyor. Prag'da bir Çek öğrenci diyor ki; "Bizim meselemiz önümüzdeki 24 saati azami özsaygı ve haysiyetle ve asgari tavizle yaşamayı becermektir. Bizim tek derdimiz özsaygımızı, haysiyetimizi yitirmeden yaşayabilmektir." Devamında da John Berger diyor ki; "Bu söz beni çok derinden sarsmıştır ve ondan sonra yazdığım her şey bir bakıma onunla bağlantılıdır." Dolayısıyla bir meslek açısından da biz gazeteciler açısından da bu son derece değerlidir; yani özsaygımızı kaybettiğimiz zaman bize gerçekten gazetecilik adına hiçbir şey kalmıyor. Dinlediğiniz için teşekkür ederim.

KEMAL GÖKTAŞ

Merhaba. Basın tarihine damgasının vurmuş üç önemli gazetecinin anısına düzenlenen bu toplantıda benden de Hrant Dink'in nasıl hedef haline getirildiğini anlatmam istendi. Bunu çok kez dinlemiş olabilirsiniz, buna dair çok şey yazıldı. Hrant Dink'in önce medyada işaretlendiği ve ardından tetiğinin çekildiğine dair çok şey söylendi. Ben bunları özetleyeceğim, yine de hatırlamamız gerekiyor, unutmamamız gerekiyor. Bunun yönteminin ne olduğunu ve bu yöntemin bugün nasıl başka kanallarla işletildiğini ve nasıl daha sistematize edildiğini anlatmaya çalışacağım. Hrant Dink, 1915 soykırımından sonra Türkiye'de Ermeni meselesine dair konuşabilen, kamusal alanda kendisini ortaya koyabilen ilk aydıydı. Neredeyse yüz yıllık bir süreçten sonra bu topraklarda bir Ermeni çıkıyordu ve "Evet, bize soykırım yapıldı" diyordu. Sonra da bu soykırımın Ermeniler için bir travma haline geldiğini, Türkler için ise bir paranoya haline geldiğini söylüyor ve her ikisini de aşmamız gerektiğini ifade ediyordu. Yani; 'Türkler bu paranoypadan, Ermeniler de bu travmadan kurtulmadıkça iki halk arasında bir barış köprüsü kuramayız' diyordu. Bu nedenle hem Türkleri hem Ermenileri eleştiriyor ama asla soykırım gerçeğini de inkâr etmiyordu. Bu haliyle; yani soykırım gerçeğini ortaya koyan ama aynı zamanda soykırımın iki halk arasında bir düşmanlık vesilesi olmadığını, paranoya ve travmaların aşıldığı halde barışın mümkün olduğunu, dostluğun yeniden mümkün olduğunu söyleyen görüşleriyle çok tehlikeli bir noktada duruyordu. Bir modern zaman bilgesi gibiydi hakikaten ve söyledikleriyle çok güçlü bir barış etkisi uyandırıyor. Bu yüzden de çok kısa sürede hedef haline gelmesi olağandı. Hrant Dink 'milli mutabakat cinayetleri' diye tarif ettiğimiz Zirve Yayınevi katliamı gibi, rahip Santoro' nun öldürülmesi gibi bir dizi siyasi cinayetler içerisinde özellikli bir yerde duruyordu. Bir gazeteci cinayeti olmasının yanı sıra barış umudunun öldürüldüğü bir cinayet olarak da karşımıza çıkıyordu. Tabii faillerine dair çokça şey yazıldı, çizildi... Araştırmalar yaptık, kitaplar yazdık, davasını takip ediyoruz. Ortaya çıkan son bilgilerin birçoğunu dava dosyasına bakarak 2009'da, 2007'de, 2008'de biz ortaya

koymuştuk. Bugün çok parlak bir şekilde savcıların “ A böyle yapmış Ramazan Akyürek, Ali Fuat Yılmaz da şunu yapmış, şöyle göz yummuşlar, jandarma da biliyormuş” dediği şeyler çok basit bir şekilde cinayetten hemen sonra ortaya konulan müfettiş raporlarında, dosyalarda vardı ve buna rağmen hükümet ısrarla bu failleri korudu. Bu gerçeğin altını çizmemiz gerekiyor; çünkü Hrant Dink cinayetinin bu yönünü görmezsek; yani faillerin yıllarca korunduğu gerçeğini atlarsak birçok şeyi de doğru tahlil etmemiş oluruz.

Hrant Dink nasıl bir süreçten sonra maktul haline getirildi? Bu hepimizin hemen her gün gazetelerde gördüğümüz hikâyelerin bir benzeriydi. Tabii sosyal medya o dönemde daha ortaya çıkmamıştı ya da bu kadar etkin değildi. Hrant Dink demin bahsettiğim siyasal ve toplumsal duruşundan ötürü önemli bir figür olarak hızla öne çıktı. Agos Gazetesi’ni kurması, onu oturtması ve ardından söylemlerinin kamuoyuna ulaşması ile birlikte kamusal alanda tanınan bir figür haline geldi. Tam da dikkatlerin kendisine çevrildiği günlerde Hrant Dink’e bir haber yaptı. Sabiha Gökçen’in, aslında bir Ermeni yetim olduğunu ve Atatürk tarafından evlat edinildiğini haber yaptı. Biliyorsunuz Sabiha Gökçen, Türk kimliğinin kurulmasında da çok önemli bir figürdür. Kemalizm’in yeni bir ulus yaratma sürecinde Sabiha Gökçen “kahraman Türk kadını” simgesinin en önemli unsurlarından biridir. Onun bir Ermeni olması gerçeği çok büyük bir infiale neden oldu. Agos’ta bunu yazdıktan iki hafta kadar sonra Hürriyet, Agos Gazetesi’nde yayınlanan bu haberi -Hürriyet’in daha sonra büyük günahları oldu ama en azından o ilk haber için nesnel biçimde hatta Hrant Dink’ten görüş alarak, bir ölçüde Hrant Dink’in haberini tekrarlayarak- manşetten verdi. Hızla bir karşı koyuş devreye girdi ve bu sarsıcı bir etkiye neden oldu. Genelkurmay açıklama yaptı, düşünebiliyor musunuz? Bir kişinin etnik kimliği üzerine olgularla, birtakım delil diyebileceğimiz güçlü emarelerle yapılan habere karşı Genelkurmay bunun nasıl bir düşmanlık, nasıl bir hainlik olduğunu, milli kimliğe ne kadar zarar verdiğine dair bir haber yaptı ve gazeteler de bir panik havasında Sabiha Gökçen’in Ermeni olmadığına dair karşı görüşleri yayınladılar. Hatta Hürriyet “Hayır, Boşnak’tı” diye bir manşet yayınladı;

yani “Rahat olun, sakin olun, Ermeni değil ama Boşnak’tı” mealinde bir başlıkla çıktı. Sabiha Gökçen’in Ermeni olmadığına dair çok sayıda uydu-ruk, dayanaksız tez ileri sürüldü ve Ermeni olduğunun iddia edilmesinin de ne kadar vahim ve tehlikeli olduğu anlatıldı. Esasen o sırada piyasaya sürülen birtakım ırkçı görüşler de Hrant Dink’in ve onun dayandığı belgelerin ve haber kaynaklarının ne kadar doğru bir iz üzerinde olduğunu teyit ediyordu. Çünkü daha sonra daha açık yüreklilikle ortaya konulan şeyler şunlardı; Türkiye’de soykırımdan kurtulan çok sayıda Ermeni, çeşitli yollarla kimliklerini gizlemek zorunda kalmışlardır. Yani ya evlat edinilme, ya dinini değiştirme, isimlerini değiştirme, başka bir kimlikle kendini sunma, bir gizli kimlikle yaşamaya devam etme şeklindedir. Bu sonra tabii hem akademik hem gazetecilik araştırmasının çok önemli bir konusu oldu. Hrant Dink’in hedef haline getirilmesi sürecinin özgün niteliği şudur: Bugünün kutuplaşmış siyaset ve basın dünyasında genellikle karşı kamptaki gazetecileri - daha çok da iktidar basınından muhalif kampa yönelik - bir hedef haline getirme ve onu yok etme, Cem Küçük’ün kullandığı tabirle sivil ölüme mahkûm etmeye yönelik tavırları biliyoruz. Ancak ne yazık ki Hrant Dink’te bir mutabakat vardı. Bu konuya ilişkin yüksek lisans tezimde maalesef Türk basınında, tek tek isimlerini de sayabiliriz, sağdan sola hemen hemen bütün gazetelerde Hrant Dink’in hedef haline getirilmesinin izi vardı. Sosyalist basını ve Radikal Gazetesi’ni ayrı tutabiliriz. Ayrıca Vatan Gazetesi de yazışlarındaki duyarlı insanların sayesinde büyük ölçüde bu hedef haline getirme sürecinin dışında kalabilmişti. Hedef haline getirme süreci, çeşitli yöntemlerle yapılıyordu. Biraz sonra değinmek istediğim “post-truth” kavramıyla da çok yakından ilgili; yani orada geçek olmamasına rağmen bir şeyin sürekli tekrarlanarak gerçekmiş gibi algılatılması ve bunun böyle belletilmesi yöntemiyle... Hrant Dink’in bir yazısında Türklerin kanına zehirli dediği iddia edildi. Esasen o yazıda Hrant Dink, Ermenilerin zihnindeki Türk imgesinin zehirli olduğunu ve bundan kurtulmaları gerektiğini ifade ediyordu. Ama hemen Dink hakkında suç duyuruları yapıldı. Sonradan gazetecilerin çabasıyla ortaya çıktı ki İstanbul’da bir polis müdürü, adı karanlık ilişkilerle, Derin Devlet’le geçen bir başka kişi

de suç duyurusu yapıpların arasındaydı. Hemen Agos yönünde ülkü ocakları, Hukukçular Birliği gibi ulusalcı, ırkçı kuruluşların eylemleri ile Hrant Dink hızla bir nefret objesi haline getirildi. Bu kesimler Dink'in yargılandığı davalara girdi. Yargı yine skandal biçimde başvuran herkesi, "Bunlar Türk, Hrant Dink de Türklüğü aşağılamaktan yargılanıyor. Dolayısıyla bu davanın mağdurudurlar ve ben müdahil olarak kabul ediyorum." dedi. Halbuki Anayasa'ya göre Hrant Dink de Türk'tü, hakim de savcı da Türk'tü. Dolayısıyla böyle bir mağduriyet inşası söz konusu olamazdı. Hâkimin bu müdahillik kararını vermesi çok etkili oldu; çünkü artık Hrant Dink'in karşısında durup ona hakaretler, küfürler edip ve üstelik müdahilin yasa nedeniyle sahip olduğu birçok hakkı kullanarak hedef haline getirilmesi sürecini hızlandırdılar. Daha sonra bu kararları Hrant Dink'in aldığı cezanın düşük olduğunu ileri sürerek temyiz ettiler vs... Mahkeme Hrant Dink'e, Türklüğü aşağılama suçundan altı ay hapis cezası verdi, erteledi ama sonuçta mahkûmiyet kararı verilmişti. Bu yargı kararı da ellerini güçlendirdi. Hrant Dink'e yapılan saldırılar da gazetelerde karşılıklı arbede olarak sunuluyordu; yani bir grup geliyor Hrant Dink'e küfür ediyor, birtakım cisimler fırlatıyor, Hrant Dink canını zor kurtararak adliyeden kaçıyor ama ertesi gün gazeteyi aldığınızda bir arbede olduğunu öğreniyorsunuz; sanki iki grup karşı karşıya gelmiş ve bir arbede yaşanmış gibi. Bunlar dediğim gibi, maalesef basın geneli açısından çok kara, çok kötü bir sınavdır. Kendisini milliyetçi olarak tanımlayan ırkçı gazetelerde bu hedef gösterme süreci daha üst düzeydeydi ama onlar gücünü ana akımın dilinden alıyorlardı. Bunlar Hrant Dink'in fotoğrafını basarak; "Kovun bunları!" (Ragıp Zarakolu'yla birlikte) diyordu ya da "Hrant azdı!" diye manşet atıyordu. Önce Vatan diye bir gazete Hrant Dink'i orangutana benzeten uzun bir yazı yazıyordu. Bütün bunlara karşı hiçbir şey de yapılmıyordu. Hrant Dink'e yönelik yazıların içeriği hakikaten midenizin kaldıracığı türden değildi. Bu ırkçı gazeteler gücünü, ana akım medyadaki dilden, meselenin arbede olarak sunulmasından alıyorlardı. İslamcı gazetelerde de bunun izi vardı. Özellikle Zaman Gazetesi'nde Ekrem Dumanlı, Hrant Dink'in İstiklal Marşı'ndaki ırk mefhumunu eleştirdiği yazısına yönelik çok ağır yazılar ya-

ziyordu. Bunu neredeyse bir ihanet ile vs. özdeşleştiriyordu. Cinayeti kimin işlediğine dair fasla girmiyorum bu aşamada ama her kim işlediyse ve her ne amaçla işlediyse –ki bu büyük ölçüde ortaya çıkmıştır- Hrant Dink'in bu kimliği nedeniyle ve bu atmosferde işledi; yani yaratılan bu atmosferde Hrant Dink'in siyasi bir hedef haline getirilmesi sürecinin sonunda işledi. Bu süreçler devam ediyor tabii ama demin de işaret ettiğim üzere kutuplaşmış bir basın ortamında ve özellikle troller sayesinde farklı bir boyutuyla devam ediyor. Umarım ve dilerim ki elbette hiç olmaz ama ben asla tedavülden kalktığını, bir daha başvurulacak bir yol olmadığını düşünmüyorum. Bugünkü trollerin ve gerçekliğin çarpıtılarak insanların yaftalanmasının ve bu yaftalanmanın ardından başına bir iş gelmesi sürecinde cezaevi ana merkez olarak görülüyor. Cumhuriyet Gazetesi'nin başına gelen, Can Dündar'ın, Erdem Gül'ün, Cumhuriyet Vakfı yazar ve yöneticilerinin, Ahmet Şık'ın başına gelenler... Cumhuriyet örneği, Hrant Dink örneğiyle çok benzeşiyor. Siyasi suikastlerin, cinayetlerin, dediğim gibi elbette ki kimse olmasını dilemez ama bu yöntemin de önü açıktır. Bu tarzın önümüzdeki dönemde maalesef Hrant Dink cinayetine benzer cinayetlerin de önünü açık tuttuğunu düşünüyorum.

Biliyorsunuz belki, hem basın dünyasında hem akademide yeni yeni tartışılmaya başlanan bir kavram var. Oxford Dictionaries, İngilizce'de “post-truth” kavramını 2016 yılının kelimesi olarak seçti. Daha çok “gerçeklik ötesi” diye çevriliyor. Gerçekliğin önemsiz ya da gereksiz kabul edildiği bir dönemi anlatıyor. Tabii basında, medyada gerçek dışı haber, asparagas, sahte haber yeni bir olgu değil; ama post-truth kavramı bunun sistematik hale gelmesini ve gerçeklik ne olursa olsun gerçek dışı bir bilginin sürekli tekrarlanarak kitlelere gerçekmiş gibi belletilmesi olarak ifade ediliyor. ABD'deki seçimlerde bu zirve yapmış: Michelle Obama'nın erkek olduğu ve daha sonra ameliyatla kadın olduğu yolundaki haberler, Obama'nın Rus olduğu ya da Hillary Clinton'ın eşcinsel olduğuna dair üretilmiş haberlerin toplumda büyük bir ilgiyle takip edildiği ve buna insanların inanmaya başladıkları fark edilmiş. İlk kez 1992'de kullanılan bu kavram 2004'ten itibaren akademik literatürde de önemli bir yer kaplamaya başladı. Türkiye

bunun için eşsiz bir yerdir. İnsanlara gerçekte olmayan ama sürekli tekrarlanarak geçekmiş gibi belletilen bir sürü olgu ve olay vardır. Bunun en tipik örneği 10 Ekim Gar saldırısıydı. 10 Ekim Gar saldırısını IŞİD yaptı. Saldırıya dair çok somut bir istihbarat vardı. Onlarca istihbarat notu arasında yer alan bu istihbarat notunda diyordu ki, “Miting, stadyum gibi yerlerde birden çok canlı bombanın kendisini patlatabilir.” Bir polis müdürü aldı bunu, okudu ve sümen altı etti, göndermesi gereken birimlere göndermedi, mitingde bu istihbaratın gereği olan önlemlerin alınması yoluna gidilmedi ve bildiğiniz üzere geldiler, yüz insanımızı katlettiler. IŞİD’in yaptığı çok açıktı; ama hemen, 1 Kasım seçimleri öncesiydi, Cumhurbaşkanı bu katliamdan sonra “kokteyl terör örgütü” gibi bir kavram icat etti ve ardından Başbakan bunu kullanmaya başladı: PKK, PYD, MLKP, IŞİD vs. saydılar ve bunların işi denildi. Sonra Melih Gökçek bütün televizyon kanallarına çıktı ve Şanlıurfa’da yaşayan HDP üyesi bir yazarın saldırının faili olduğunu inanılmaz biçimde ileri sürdü ve onun fotoğraflarını gösterdi.

Oysa bu kişinin ismi bir tweet’e konu olmuştu sadece, üstelik bu kişinin kendisi de doğrudan bir tweet atmamıştı. Bu kişi önce gözaltına alındı, sonra ilgisi yok diye bırakıldı ama 1 Kasım seçimlerinden hemen önce Özgür Gündem Gazetesi’ne yazdığı birkaç yazıdan ötürü tekrar gözaltına alındı. Bunlar patlamayla hiç ilgisi olmayan adli süreçlerdi. Melih Gökçek her defasında çıktı, gördünüz mü ‘HDP diye’.... Ne oldu etkisi biliyor musunuz? 1 Kasım seçimlerinden hemen önce yapılan bir ankette “10 Ekim Gar patlamasının faillerinin kim olduğunu düşünüyorsunuz?” sorusuna %25 oranında HDP, yani PKK değil, HDP; %30 civarında PKK, yine yaklaşık %30 civarında IŞİD gibi bir yanıt verildi. Gerçeklik öyle bir çarpıtlı ki bunun doğrudan seçim sonuçlarına etkisini gördük. Hiçbir olgusal gerçeklik olmamasına rağmen bunu sürekli tekrarladılar, üzerinde durdular. Cumhuriyet’in başına gelen de budur. Israrla gazetenin Fethullahçı çizgiye geldiği söylendi. Fethullahçı çizgiye gelmenin nasıl kriminalize edildiğini, bunun hukuksal değerini vs. tartışmak ayrı bir şeydir. Hiç Cumhuriyet Gazetesi okumayanlar, hiç Cumhuriyet’i eline almayanlar -ben kişisel olarak çok şahit oldum, Ankara’daki bürokratlar, yüksek yargıçlar- “Ya siz de

Fethullahçı oldunuz.” diyor. Bir olgu, emare göstermiyor; ama ne var? Yoğun biçimde sosyal medyadaki troll saldırıları, devleti yönetenlerin suçlamaları ve onların gazetelerindeki Cumhuriyet’e dair uyduruk haberler. Bunlar o kadar tekrarlandı ki... Cumhuriyetle dost olabileceğini düşündüğümüz -niye Cumhuriyetle dost olabileceğini düşündüğümüz diyorum, çünkü benzer hayata dair, yaşadığımız iklime dair benzer kaygıları duyabileceğimiz birçok insan var- Cumhuriyet okumadan Cumhuriyet’in Fethullahçı olduğunu söylüyordu. Bu algı o kadar pişirildi ki; iş, MİT tırları hadisesi ile Can’ın ve Erdem’in tutuklanmasına geldiğinde bir aşama kaydetti. 15 Temmuz’dan sonra bu, özellikle Cumhuriyet okumayan ya da bu konuya doğrudan ilgi duymayan kişiler arasında bir gerçeklikmiş gibi söylenmeye başlandı. Sonrasında her şey çok kolay gelişti. Tabii böyle olunca çok daha büyük bir toplumsal tepki çekmesi gerekirken Cumhuriyet’e yapılan operasyon, olması gerekenin çok uzağında kaldı. Cumhuriyet gibi ana akım bir gazetenin on yazar ve yöneticisinin sadece ve sadece yazdıkları haberler, attıkları manşetlerden ötürü tutuklanmış olmasına Cumhuriyet’in temsil ettiği değerler penceresinden baktığımızda çok daha büyük bir desteğin gelmesi bekleniyordu ama bu algı biraz etkili oldu. Yine de biz bu algıyı önemli ölçüde kırmayı başardık, bunda direnişin, karşı söz söylemenin, mücadelenin büyük etkisi var; ama yine de o olguyu da tespit etmemiz gerekiyor. Yarattıkları algı daha sonra bir operasyona dönüşüyor, o kişi tutuklanıyor. Bu cemaatin de kullandığı bir taktikti. Medyalarında bir kişiyi, kurumu ya da yapıyı hedef alıyorlar, ona ilişkin manipülatif onlarca haber yayınlıyorlar ve ardından o kişilere yönelik adli soruşturmalar başlıyordu. Şimdi ise işin trajikomik yanı şu; çoğu dosyada polisin elinde hiç delil olmadığı için Ahmet’te olduğu gibi, kendilerinin yaptırdığı haberleri dosyaya delil olarak koyuyorlar. Sabah’ta Nazif Karaman diye bir ...’nın yaptığı haberleri aldılar, “Ahmet Şık FETÖ propagandası yapıyor.” diye. Bu haberde bir şey yok ki zaten, siz yazdırdınız o haberi, elinizde delil yok, sonra Nazif Karaman haberini alıp Ahmet’in dosyasına delil olarak koyuyorsunuz. Cumhuriyet Vakfı dosyasında da hükümetle şu anda ittifak halinde olan birtakım Aydınlikçı, ulusalcı -kendilerine ulusalcı

diyen- yazarların yazılarını dosyaya delil olarak koydular. Halbuki onlar bir ittifakın ürünü olarak yazdırılmış yazılardı. Dolayısıyla hedef haline getirme süreçlerinde yöntemleri çeşitlendiriyorlar, toplumsal algıyı yaratma ve post-truth kavramının işaret ettiği gibi; hiçbir gerçekliğe tekabül etmese bile sürekli tekrarlayarak, vurgulayarak gerçek dışı bir olguyu gerçekmiş gibi sabitliyorlar ve bunun üzerinden insanları gözaltına alıyorlar, tutukluyorlar, uzun süre içeride tutuyorlar. Bununla baş etmenin tek yolu, demin Cumhuriyet örneğinde söylediğim gibi; mücadeledir. Gazetecilikte klişelere biz çok sık başvururuz, niye klişeler klişe olmuştur, niye klasikleşmiştir; çünkü çok işlevlidir, çok işe yarar ve birçok şeyi de açıklar -gereksiz kullanmadığımız sürece-. Mücadele kavramı da burada tek sığınacağımız ve vazgeçmeyeceğimiz bir klişe olarak önümüzde duruyor. Çok teşekkür ediyorum.

ÖZGÜR MUMCU

Teşekkür ediyorum. Sona kaldık, çok uzatmayacağım. Türk Ceza Hukuku Derneği'nin ifade özgürlüğü hakkındaki toplantısına gelirken şöyle düşündüm: “A, hala böyle bir toplantıya izin veriliyormuş!”. Bunun bile şaşkınlıkla karşılanacağı tuhaf bir dönemden geçiyoruz. Hakikaten bunu samimi olarak hissettim bu arada, yani belki de iptal olur diye düşündüm.

Ocak ayı birçok faili meçhul cinayetin işlendiği bir ay ama maalesef baktığımız zaman bu cinayetler giderek de arttığı için, neredeyse senenin her gününe ya da bir gün sonrasında, bir gün öncesinde bir katliam, cinayet, faili meçhul cinayetin düştüğü bir ülkede yaşıyoruz. Biz bu faili meçhul cinayetlerde yakınlarını kaybedenler olarak bir araya gelmiştik bundan 6-7 sene evvel ve Toplumsal Bellek Platformu adında bir oluşumu hayata geçirdik. Amacımız da sayımızın artmamasıydı. Maalesef bundan sonra da faili meçhul cinayetler devam etti ve bu Platform' un üyelerinin sayısı arttı ve artmaya da devam ediyor. Tüm bu örneklerde gördük maalesef devlet içerisinde bu tür faili meçhul cinayetleri sahiplenme, üzerini kapatma, ört bas etme eğilimi çok kuvvetlidir. Biz de maalesef bunu Toplumsal Bellek Platformu olarak yakından gözlemeleme imkânı bulduk. Bir araya gelen tüm bu aileler, videoda izlediğiniz mesela Meryem Abla, Fadime Teyzeyle ben o platform vesilesiyle bir araya geldiğimde tanıştım. Bir araya geldik ve Meclis'e faili meçhul siyasi cinayetlerin araştırılması için önerge verilmesi için baskıda bulunduk ve bu önergeler verildi. Ne istiyorduk? Siyasi cinayetlerin araştırılması için komisyon kurulsun. Fazla bir talebimiz yoktu, gayet de doğal bir talepti. Yaklaşık olarak altı ya da yedi defa CHP milletvekilleri tarafından bu önerge verildi. MHP ve HDP'nin -o zamanki adıyla BDP'nin- de lehine oy vermesine rağmen; AKP defalarca bunu reddetti ve bunun için de herhangi bir gerekçe göstermedi. Bize gösterdikleri gerekçe şuydu: “Yakında tatile gidiyoruz, daha sonra bakalım.”, “Şimdi Borçlar Kanunu görüşüyoruz, ondan sonra bakarız.”. Önce oyalamaya başladılar. Daha sonra oyalamayı da kestiler, resmi olarak dediklerine göre; “Bu işlere bakmak istemiyoruz, bunun sonu nereye varır bilmiyoruz, çok da huzursuz

oluyoruz, gerek yok, eski defterleri açmayın.” gibi bir tavırla karşılaştık. Zannederim bu tavır devletin genel olarak bu tip siyasi cinayetlere yaklaşımını özetliyor. Bir başka örnek de, Hrant Dink davasında Ali Kemal bahsetti, biliyorsunuz Meclisimiz ombudsman seçti, bu ombudsman Yargıtay’da Hrant Dink hakkındaki kararı veren hâkimlerden biriydi. Kendisine bu mesele sorulduğu zaman “Ben o kararın Hrant Dink hakkında olduğunu bilmiyordum.” dedi. Nasıl bilmiyordun dediler. “Adı Frant Dink olarak geçiyordu resmi olarak, ben bilmiyordum onun Hrant Dink olduğunu.” dedi. Bütün ülkenin konuştuğu bir davadan bahsediyoruz, bir Yargıtay üyesi, bu kadar rahatlıkla, hepimizle dalga geçer gibi bu ifadeyi kullanabildi. Ondan sonra “Bilseydim valla böyle yapmazdım.” gibi açıklamalarda bulundu. Tekrar üzerine gidince “Kararın arkasındayım, Türk kanı kirli değildir, hiçbir kan kirli değildir, insan kanı kirli olmaz.” diye bir açıklama yaptı. Yani karşımızda bizimle böyle dalga geçen bir zihniyet var maalesef ve bu Toplumsal Bellek Platformu içerisindeyken şunu fark ettim; aramızda çeşitli zamanlarda öldürülmüş insanların yakınları vardı ve bu siyasi cinayetlerin yoğunlaştığı dönemler olduğunu fark ettik. Birincisi malum 12 Eylül öncesindeki çatışma ortamında öldürülen insanlar, zaten arkasından 12 Eylül geliyor. 2.si; 90’lı yıllarda iki koldan giden siyasal cinayetler olduğunu fark ettik: Bir, daha çok laiklik niteliğiyle bilinen aydınların öldürülmesi ve güneydoğudaki, daha sonra Cumartesi Anneleri hareketini oluşturan, siyasi cinayetler. 90’lı yıllarda bunu görüyoruz ve ondan sonra ülke 90’ların sonunda bir iktidar değişikliği yaşadı. Daha sonra Hrant Dink, Zirve Yayınevi, Rahip Santoro katliamı gibi Ergenekon ve Balyoz davalarını meşrulaştıracak, bunlara bir zemin yaratacak siyasi cinayetlerle karşılaştığımızı gördük; o da cemaat ve AKP koalisyonuyla devlet içerisinde topyekûn bir tasfiyeyle sonuçlandı. Bugün de aslında benzer bir durumla karşı karşıyayız. Tahir Elçi ve Rus Büyükelçisi dışında Allah’tan teker teker hedeflenmiş siyasi cinayetler olmuyor. Olmuyor dediğimiz de bunlar yani, bir sürü insan öldürüldü. Ancak Türkiye’nin herhalde bugüne kadar hiç yaşamadığı oranda büyük toplu katliamlarla karşı karşıyayız. Zannederim haziran seçimleri öncesi HDP’nin Diyarbakır mitinginde başlayan, daha sonra Suruç katlia-

mıyla asıl ivmesini kazanan ve sayamayacağımız kadar çok toplu katliamla karşılaştık. Hatta katliamlardan hangisi önceydi hangisi sonraydı onu bile karıştırır hale geldik. Geçen kendimi bir arkadaşşıma Rus Büyükelçisi Beşiktaş katliamından önce mi sonra mı öldürülmüştü sorusunu sorarken buldum. İnsanlarla karşılaşırken “En son seninle ne zaman karşılaşmıştık, darbe girişiminden önce mi karşılaşmıştık, yoksa şu patlamadan önce mi?” şeklinde konuşmaya başladığımız ve buna da maalesef alıştığımız bir dönemdeyiz. Bahsettiğimiz bütün bu siyasi cinayetler sonrasında bir siyasi sonuca da ulaşıyor. 12 Eylül’deki gibi, 90’lardan sonra iktidar değişiminde gördüğümüz gibi ya da Ergenekon ve Balyoz operasyonlarının meşrulaştırılması gibi; yani bir amaca hizmet ediyor bu katliamlar, boşuna yapılmıyorlar. Bugün de katliamlarla beraber OHAL süreci de devam ediyor -ki darbe girişiminden sonra OHAL ilan edilmeden OHALvari kararlar alındığı zaman ben “Bari OHAL ilan edilsin de hukuki, anayasal bir sistem içerisinde kararlar alınsın.” diye düşünmüştüm-. Anayasa Mahkemesi’nin 90’lı yıllarının başında vermiş olduğu içtihadı var nasıl olsa; KHK’leri en azından bir denetleme imkânımız olur diye düşünüyordum. Hukuk eğitimi almış olmanın insana getirmiş olduğu bir geri zekâlılık varmış, bunu ben de yaşamış bulundum. En azından bir yargısal denetim imkânımız olur diye düşünmüştüm ancak bugün Anayasa Mahkemesi üyeleri Türkiye Cumhuriyeti’nde hiç addedilmeyen maaşlar alan kişiler olarak hayatlarına devam ediyorlar; çünkü kendi kendilerini imha etmiş, intihar etmiş bir yargı organıdır. OHAL KHK’lerini kendi içtihadını çiğneme pahasına, muhtemelen iki üyesinin gözaltına alınıp tutuklandıklarından korktukları için, deli saçması diyebileceğimiz bir karar verdiler. Bugün bir OHAL KHK’si ile “Anayasa Mahkemesi üyeleri bundan sonra her toplantıya sadece kırmızı don giyerek ve başlarına bir külah takarak gitmek zorundalar” şeklinde bir kararı çıksa, Anayasa Mahkemesi üyeleri OHAL KHK’sini iptal edemeyecekler, denetleyemeyecekler ve o kırmızı don ve kafalarına külahlarını takarak o toplantıya girmek zorunda kalacaklar. Hukukta “argumentum ad absurdum” dedikleri Latince bir teknik vardır, onu uyguluyorum; en saçma örneği göstererek içinde bulunduğumuz vaziyetin fenalığını gösterme açı-

sından bunu söylüyorum ve aynı zamanda umarım toplantıdaki bu sözler de kulaklarına gider de biraz utanırlar diye ümit etmekteyim. Demin Fatih Polat güzel bir anekdottan bahsetti: İnsan haklarının insan haysiyetiyle bağlantısı. Haysiyetimizi korumaya çalışıyoruz demiş 68 Kuşağı, Çiçek Çocuklar. Hakikaten bize de hukuk fakültesinde insan hakları bahsi geçtiği zaman insan haklarının amacının insan haysiyetini korumak olduğu, ana çekirdeğinin, aslının insan haysiyeti olduğu söylenirdi. Ne kadar insan haklarının kısıtlandığı bir ülkede yaşıyorsanız o kadar haysiyetinize karşı bir saldırıyla karşı karşıyasınız demektir. Yani bu düzen sizi haysiyetsiz olmaya itiyor. Uyum sağlayacaksınız, haysiyetinizi bırakacaksınız, haysiyetsiz insanlar olarak devam edeceksiniz. Bundan çekinmeyen, hatta memnunluk duyan bir sürü insan da var; ancak buna direnme hakkımız olduğunu da düşünüyorum. Şununla bağlayacağım; aynı zamanda üniversitede hukuk fakültesinde ders de veriyorum ve benim ders verdiğim alan Ceza Hukuku değil, eski adıyla Devletler Umumi Hukuku, şimdiki adıyla Uluslararası Hukuk'tur. Her zaman uluslararası hukuk gerçek hukuk değil diye takılırdı meslektaşlarım: Yaptırım mekanizmaları yok, ne yaptığınız belli değil, mahkemelerinizin verdiği kararlara kim uyuyor belli değil, kurallarınız hep değişebiliyor, devletler bir araya geliyor, anlaşma yapıp değiştiriyorlar vs. Bugün aynı şeyi ben ceza, idare, anayasa hukukçularına söylüyorum. Sizinki de hukuk mu canım, ceza hukuku nedir, kim uyuyor, OHAL olduktan sonra idare hukuku nedir, içinden geçtiğimiz süreçte Anayasa hukuku nedir? Bu bir tesadüf değil, bunların hepsi kamu hukukunun dalları ve şu anda adını koymak lazım; ciddi bir karşı devrim süreciyle karşı karşıyayız. Geçenlerde bir AKP'li yetkili, Metin Kırıklar "İki yüz senenin intikamını alıyoruz." dedi. Yüzden iki yüze çıkardılar bu arada, iki yüz sene derken Sened-i İttifak'tan bahsediyordu. İnsanın durup durup Sened-i İttifakla bir hınç içerisine girmesi de gerçekten enteresan bir vakadır. Bu arada Binali Yıldırım da dedi ki; "Bütçeyi Meclis yapacak, bu Magna Carta'dan gelen bir kural, biz buna uyacağız.". Sabah Gazetesi'nde şöyle bir haber okudum: "Yeni yasada Magna Carta ilkelerine uyulacak". Ciddi söylüyorum bu haberi okudum; neymiş efendim bütçeyi Meclis yapacakmış, hakikaten tuhaf bir

ortamdayız. Ama kamu hukukunun bütün dallarının ciddi anlamda sarsılması gerçekten hukuki bir boşlukta olmamızdan kaynaklanıyor ve düzen değişiyor, rejim değişiyor, rejim değiştiği zaman devletin üzerine oturduğu kamu hukukunun dalları da sarsılmaya başlıyor; ceza, anayasa, idare hukuku. Devletler umumi hukukunu zaten takan yoktu, en son Büyükelçi'nin öldürülmesiyle beraber zaten diplomatik dokunulmazlıkla ilgili bütün dünya literatürüne girecek bir hamlede bulunmuş olduk ülke olarak ve maalesef dünyada bütün derslerde anlatılacak; çünkü bunun modern zamanlarda olan çok bir örneği yoktur. Bizimkisi zaten sarsılmıştı, diğer dallar da sarsılmaya başlıyor. Buradan şu anki koşullarda olumlu bir tablo ortaya koymak pek mümkün değil; ancak Bourdieu'nün bir lafıydı sanırım: "Sosyoloji bir dövüş sporudur." diyor. Aynı şekilde hukuk da bir dövüş sporudur aslında, ne için? İnsan haysiyetini korumak, insan haklarını artırmak için bir dövüş sporudur. Ben en azından hukuku öyle algılayanlardan biriyim, sadece teknik bir kurallar manzumesi olarak algılanmaması gerektiğini düşünüyorum. Bizde hukuk, anayasa kalmasa da, OHAL KHK'leri döneminde tamamen hukuki boşluk içerisinde olsak dahi, özellikle ceza hukukundaki hukuki mücadelenin hiç olmasa bile tarihi bir arşiv değeri olduğunu düşünüyorum ve bu devran dönecektir. Nasıl bir hasarla bitecek onu bilmiyoruz ama böyle devam etmeyeceği açıktır. Üç sene mi sürer, iki ay mı sürer, on sene mi sürer bilmiyorum ama bitecektir ve bugünkü hukukçuların insan hakları için yaptığı mücadeleler tarihe geçecektir. İleriki dönemde dönüp baktıkları zaman en azından bazı insanlar direnmişler, bu gidişata dur demek istemişler diyecektir ve bu bile başlı başına insan haysiyetini korumak için yeterli ve gerekli bir çabadır, diyerek hepimize çok teşekkür ediyorum.

II. OTURUM

AİHS VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

PROF. DR. KÖKSAL BAYRAKTAR (YÖNETİCİ)

Öncelikle bütün katılımcılara, dinleyicilere hoş geldiniz demek istiyorum. Öğleden sonraki sempozyumumuzun ilk oturumunu böylece açmış oluyorum. Konumuz ifade özgürlüğüdür. İfade özgürlüğü konusu çok duyarlı bir şekilde ve hepimize ders olurcasına Uğur Mumcu, Metin Göktepe ve Hrant Dink'in anısına sunulmuş bir sempozyum olarak ortaya konuluyor. Türkiye'de bilirsiniz bu gibi sempozyumlar hep bir insan hayata veda ettikten kısa süre içinde anılır ve o zamanlar yoğun toplantılar yapılır ama zaman geçtikten sonra maalesef bu gibi toplantılar yeni hayata veda edenlerin adına yapılmaya başlanır. Bu şekilde Uğur Mumcu'nun, tabii unutulmaz ama yıllar sonra bu gibi bir toplantıda anılması, hayata talihsiz bir şekilde veda eden Metin Göktepe'nin yeniden anılması ve acısı daha yüreğimizde olan Hrant Dink'in de bu şekilde anılması, tabii ki gerek İstanbul Barosu ve gerekse Türk Ceza Hukuku Derneği yönünden çok güzel, erdemli ve alkışlanacak bir tutum teşkil ediyor. Şimdi ifade özgürlüğü var mıdır yok mudur, olmayan bir özgürlüğü mü bugün konuşacağız? Bu da ilginç bir şey, ifade özgürlüğü kavramı ile var olan veya var olmayan bir özgürlüğü yeniden bu sempozyumda ortaya koymak aynı zamanda bir ilişki de teşkil ediyor. Bunu da belirtmek istiyorum, içimden böyle geçiyor. Şimdi ifade özgürlüğünü Türkiye'de çok kısa olarak açıklamak istiyorum, kısa bir tarihçesi var. İfade özgürlüğü, biliyorsunuz, 1960'a kadar, özellikle 58, 59' a kadar çok tartışılan bir kavramdı. İfade özgürlüğünün var olmadığını, en basit olaylarda bile yazarların, çizerlerin, romancıların, hikayecilerin hep kendilerini mahkemenin önünde bulduğu bir dönem yaşadığı Türkiye ve bu dönemde ifade özgürlüğü, sanat özgürlüğü, bilim özgürlüğünün bulunmadığı kuvvetli ileri sürüldü yani, Türk Ceza Hukuku tarihi

incelendiğinde bugün bizim çok şaşırdığımız örneklerle karşılaşırız. İfade özgürlüğü kavramı bana göre ilk defa 1961 Anayasası'nda ortaya çıkmıştır ve düşünce özgürlüğü ile bilim özgürlüğü sınırsız olduğu, diğer özgürlüklerin sınırlanması karşısında bu özgürlük ile ilgili hiçbir sınırın konulmadığı görülmüştür. Bu konuda yazılan birtakım gazete makalelerinden ya da kitaplardan sonra en özlü, en doygun, en önemli bilim eseriyle karşılaşırız; Bülent Tanör' ün 1961 Anayasası' na göre Düşünce Özgürlüğüdür. Gerçekten Bülent Tanör' ün doktora tezi niteliğini taşıyan bu çalışması, bırakın Türk bilim hayatında, Türk sosyal hayatında bana göre dönüm noktalarından biridir ve üniversitede bir çığır açmıştır, ondan sonra sosyal hayatta da çığır açmıştır. Dolayısıyla ifade özgürlüğü kavramı ile Bülent Tanör anmamak mümkün değildir. Sonraki dönemlerde ve yıllarda Çetin Özek' in bu konuda yazılarıyla ve de konuyu 141., 142. hatta 146.maddeye götürmesiyle onun adeta bayrağı devraldığını ya da daha ileriye götürme çabası içinde bulunduğunu görüyoruz. Uğur Alacakaptan yine aynı yıllarda Ankara'da benzer çalışmalar yapmıştır. Bu 1968'e kadar sürüp gelmiştir. 71 dönemi ile Türkiye dar boğaza gelmiş ve girmiştir. Bildiğiniz gibi birtakım sloganlarla birtakım üst düzey gibi görünen ama yanlış olan ve insanı ezen düşüncelerle 71' deki Anayasa değişiklikleri ile Türkiye bu dar boğazı iyice sürdürmüş ve maalesef bu ceza yargıları ile devam etmiştir. 80' de iyice karanlık bir dönem başlamıştır.

21. yüzyılın başlarında ise bir siyasal parti Türkiye'ye gelerek liberalizmi ortaya koymaya çalıştığını iddia etmiştir. Büyük tartışmalardan sonra öyle bir döneme girildi ki, bu sefer ne dar boğaz ne de giderek kapanan yol, Türkiye bir tünelin içindedir. Kapkaranlık bir tünelin içindeyiz ve buna biz ifade özgürlüğü var mı yok mu, ne şekilde insanlar ifade özgürlüklerini dile getirebilirler bunun üzerinde konuşuyoruz. Bugün bu toplantımızda üç değerli konuşmacı var.

Öncelikle, ilk konuşmacımız Prof. Dr. Osman Doğru'dur. Müsaade ederseniz bir üniversite mensubu olarak, şunları belirtmek istiyorum ve konuşmacıları bu şekilde sizlere tanıtmak istiyorum. Sizler de tanıyor sunuz ama Sayın Doğru bana göre Türkiye'de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin

kararlarını, nasıl ki Bülent Tanör düşünce özgürlüğü kavramını koydu ve bu açıdan ileri götürdü ise Osman Doğru'nun da çok önemli kitapları vardır, gece gündüz demeden Türkçe'ye çevirmiş ve Türk toplumuna sunmuş bir insandır. Bana göre Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ni Türk toplumuna tanıtan kişi Prof. Dr. Osman Doğru'dur. Dolayısıyla bugün Osman Bey'i bu konuşmada dinlememiz bizim için bir şanstır.

Yrd. Doç. Tolga Şirin'e gelirse; duyduğuma göre, ben Marmara Hukuk Fakültesi'nde değil, İstanbul Hukuk Fakültesi'ndeyim, Osman Doğru'nun yetiştirdiği, daha ileri götürdüğü genç bir kardeşimizdir. Ben şuradan tanıyorum, içimizde birlikte çalıştığımız arkadaşlar var, Güncel Hukuk dergisinde herhangi bir insan hakları ile ilgili yazı istendiğinde hemen Tolga Bey'den rica edilir kendisi de ricamızı kırmaz ve yazısını gönderir. Dolayısıyla Tolga Bey genç bir bilim adamıdır ve Osman Bey'in yürüdüğü yolda yürümeye gayret eden insandır.

Nihayet üçüncü kişi de değerli bir uygulamacı, avukat, aynı zamanda bilim insanı olabilecek bir kişidir. Galatasaray Üniversitesi'nden benim öğrencim olup o tarihlerde Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni birincilik ile bitirmiştir. Çok sevdiğim bir öğrencidir, daha sonra Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde üç yıl raportörlük yapmıştır. Duygu Hanım ile ilgili ilginç bir anım var, belirtmek isterim. Biz Duygun Bey ile beraber tam Galatasaray Üniversitesi'nden ayrılırken Bayraktar veyahut Yarsuvat Hukuk ya da Ceza Ödülü koyalım dedik. Maalesef bizden sonraki dönemlerinde bu devam etmedi. Duygun Bey'in de çok değişik bir tespiti olmuştu, "Ya Köksal, bu öğrencimiz adını benim adımdan, soyadını da senin adından almış." şeklinde tuhaf bir ikileme değinmişti. Duygu Hanım'ı hep çalışkanlığıyla, hanımefendiliğiyle, derslerdeki üstün başarıları ile tanırım. Dolayısıyla her üç konuşmacıya da söz vereceğim, her üçüne de TCHD ve İstanbul Barosu'nun ricalarını kırmadan geldikleri için teşekkür ederim. Tabii sizlere de teşekkür ederim, kolay değil cumartesi günü sabahtan itibaren bizi dinleme zahmetinde bulunduğunuz için hepimize çok teşekkür ederim ve sözü Sayın Doğru'ya bırakıyorum.

PROF. DR. OSMAN DOĞRU

Teşekkür ediyorum Sayın Başkan, gerçekten güzel, çok keyifli bir açılış konuşması oldu. İfade özgürlüğü hakkında konuşacağız, aslında sabahleyin yaşam hakkı ile beraber ifade özgürlüğüne o kadar derinden girildi ki, üzerine bizim ekleyeceğimiz şeyler biraz normatif ve biraz içtihadi şeyler olabilir. İfade özgürlüğü var mı sorusu soruldu, var mı? Ben var diyeyim. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10.maddesinin 1.cümlesi, "Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir." diyor ve bizim Anayasamızın 26.maddesinde de " Herkes, düşüncelerini açıklama ve yayma hürriyetine sahiptir." deniyor. Normatif olarak var, peki neden gerçekte olduğuna inanmıyoruz? Bu sorunun yanıtını vermek gerekiyor. Yanıt vermek bize, biz hukukçulara düşer mi? Zannediyorum düşer ve bunun üzerinde biraz çalışmamızda yarar vardır. Köksal Hoca konuya Türkiye'de insan hakları daha doğrusu ifade özgürlüğü konusunun tarihçesinden girdi. 1960 dönemini biraz çalışsan bir kişi olarak, 1960 öncesinde de belki hatırlayacaksanız veya duymanız olmuştur Meclis Tahkikat Komisyonları kurulmuştu. Bir kısım basın faaliyetlerini araştırmak üzere tahkikat komisyonları kurulmuştu. Bu komisyonların yetkileri oldukça kuvvetliydi, tutuklama yetkileri vardı. Meclis üyelerinden, tabii ki Demokrat Parti milletvekillerinden oluşuyordu. Yaptıkları faaliyetler arasında şunu görmüştüm, sadece iki tane gazeteci bu komisyon tarafından tutuklanmıştı. Onun öncesinde mahkemeler tarafından yargılanan, tutuklanan, hapis cezalarına mahkûm edilenleri söylemiyorum ama bu özel kuruluş iki kişinin tutuklanması kararını vermişti. Bu kanunun ve onun uygulanması gerçekten çok büyük tepki toplamıştı. Bilhassa da Yassıada Mahkemeleri tarafından 27 Mayıs nedenlerinden bir tanesi olarak gösterildi.

İfade özgürlüğü nasıl bir haktır? Kendiliğinden kullandığımız bir hak mı yani yaşam hakkı gibi midir? Mesela şu an yaşam hakkını kullanıyoruz. Acı ve ızdırap duymadığımızı göre maddi ve manevi varlık hakkımızı da kullanıyoruz, peki ifade özgürlüğü nasıl bir haktır? Bireyin kendiliğinden kullandığı bir hak mı yoksa bireyin kendi iradesi ile kullandığı bir hak mıdır?

Kendiliğinden kullanıldığı bir hak gibi görülmeyebilir, iradesi ile kullanıldığı bir hak olarak görülebilirse de ifade etmeyip bu hakkı kullanmayın, mesele kalmaz. Burada sorun biter. İfade etmemek de, konuşmamak da, yazmamak da bir ifade biçimi mi midir? Henüz oraya gelemedik. İfade özgürlüğünün kullanılması, insanın kendisini gerçekleştirebilmesinin araçlarından bir tanesidir. Yiyoruz, içiyoruz, uyuyoruz, temel ihtiyaçlarımız var, bunları karşılıyoruz ve bunları yapmazsak yaşayamayız. Bunları yaptık diyelim, ifade en önemli şeylerden biridir ama gerçek dünyada maalesef birtakım sınırlamalarla karşılaşılıyor. Maalesef derken, bazı ifadeler tabii ki sınırlamalara tabi tutulabilir. İfade özgürlüğü mutlak bir hak mıdır yoksa sınırlı bir hak mıdır tartışması en azından normatif olarak yapılması gereken bir tartışma değildir. Hem Anayasa’da hem Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde hem de uluslararası belgelerde birtakım sınırlama şartları gösterilmiştir. Ben burada ifade özgürlüğü ile ilgili doğrudan değil ama biraz çevresinden konuşmak istiyorum. Tolga Bey ve Duygu Hanım AİHM içtihatları çerçevesinde ifade özgürlüğü ve toplanma, örgütlenme özgürlüğü üzerinde zaten duracaklardır.

İfade özgürlüğünün diğer haklarla da ilişkisi var. Nasıl? İfadenin kullanılması sırasında bir kimseye hakaret ederseniz, şeref ve itibarını zedellersiniz. Bu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ nin 8.maddesindeki özel yaşama saygı hakkını ilgilendirir, burada bir sınırlama olur. Onun dışında propaganda yaparsanız birtakım sınırlamalara tabii olabilir. Örneğin şiddete tahrik, teşvik eden birtakım propagandalar yaparsanız sınırlamalara tabii tutulabilir. Bu da başkalarının hak ve özgürlüklerini ilgilendirir. Bunun dışında bir sınırlamaya yani hukuki sınırlama dışında başka bir şeye ihtiyaç var mı? Oysa biz bakıyoruz ki bugün ifade özgürlüğü kullananların önemli bir kısmı tutuklama yani kişi özgürlüğüne ilişkin bir tehditle karşı karşıya kalıyor. Sabahki oturumda gördük sırf ifade özgürlüklerini kullandıkları için biri kimi kitaplar yazdığı, biri haber peşinde koştuğu, biri görüşlerini söylediği için öldürülen insanlar oluyor yani ifade özgürlüğünü kullanmanın sadece hukuki bedelleri değil, hukuk dışı bedelleri de söz konusu olabiliyor. Dolayısıyla bu kişi özgürlüğü, yaşama hakkı, Metin Göktepe olayında aynı

zamanda bir de işkence ile öldürme olayı vardı, o da kişinin maddi ve manevi bütünlük hakkını ilgilendiriyor. Tabii serbest seçim hakkı ile ilgisi, bağlantısı vardı. Yarın bir gün referandum yapılacak, seçimlere gidilecek. Burada delegasyonları düşünmek lazım, Türkiye'nin Birleşmiş Milletler' e vermiş olduğu delegasyonlar içerisinde serbest seçim hakkı da vardır. Acaba yapılacak mı yapılmayacak mı onu da tartışmak gerekir. Seçim derken serbest bir seçim olması lazımdır. Serbest seçim de serbest tartışma içerisinde olmalıdır. Serbest bir tartışma ortamı var mıdır? Muhalefet ve iktidar aynı ölçüde, silahların eşitlik ilkesine uygun bir şekilde kendi seslerini duyurabiliyorlar mı? Yoksa diğerinin elinden imkânları alıp sadece siz kendiniz mi kullanıyorsunuz? İfade özgürlüğünün diğer haklarla ilgili yönü var. Sözleşme'nin 17. ve 18. maddesi var onlara bakmak istiyorum. Sözleşme'nin 17. maddesi hakları kötüye kullanma yasağını düzenliyor ve bizim Anayasamızın 14. maddesine karşılık geliyor, "İfade özgürlüğünü kullanırken bu hakkınızı kötüye kullanmayın.". 18.madde ise devlete hitap ediyor, sınırlamaların amaç dışı kullanılması yasağını düzenleniyor. Yani devlet ifade özgürlüğünü sınırlayabilir ancak ifade özgürlüğünü kendi koşulları çerçevesinde sınırlaması gerekir, bunu başka bir şey elde etmek amacıyla yapmaması gerekir. 17.madde yani hakları kötüye kullanma yasağı ile ilgili Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin içtihatları vardır. Burada gördüğümüz kadarıyla totaliter grupların demokratik sistemleri zedeleyici ifadeleri daha başlangıçta engellenmek isteniyor. Buna aynı zamanda "Giyotin Maddesi" diyorlar. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, "Siz birtakım totaliter düşüncelere, hak ve özgürlüklerin ortadan kaldırılmasını talep eden birtakım düşünceleri ifade ediyorsanız o zaman sizin ifadeniz, ifade özgürlüğü çerçevesinde korunmaz", diyor. Sözleşmenin 18.madde ise devlete hitap ediyor yani ifade özgürlüğü sınırlandırabilirsin ama kendi koşulları vardır. 10. ve 26. maddelerde yazılmış fakat siz kalkıp da bu madde dışındaki amaç ile kişiyi örneğin tutuklarsanız o zaman aşırıya giderseniz, amaç dışı birtakım tedbirleri kullanırsınız. Bunun aslında örnekleri söylenebilir, Azerbaycan kararları, Gürcistan kararları var yani tutuklama tedbirini amaç dışı kullanma yasağı var. Aslında Can Dündar kararını birazcık daha dikkatli okumak-

ta yarar vardır. Anayasa Mahkemesi Can Dündar kararında güzel bir şey söyledi, “Can Dündar ve Erdem Gül’ün tutuklanmaları sırasında gösterilen tutuklama nedenleri, gösterilen gerekçeler yapılan haberlerle bağlantılı değil, isnat edilen suçların delilleri yoktur. Bunlar olmadan siz kişileri tutukluyorsunuz.”. Bunun bir adım daha ötesi aslında 18.madde kapsamına yani sınırlamanın amaç dışı kullanılması konusuna girer diye düşünüyorum. Burada bitireyim, çok teşekkür ederim.

AV. DUYGU KÖKSAL

Öncelikle öğrencisi olmaktan büyük gurur duyduğum kıymetli Hocama özellikle söyledikleri için teşekkür ederim, sonrasında da bu haftasonunu ayırıp buraya geldiğiniz için sizlere çok teşekkür ederiz. Özellikle saygıyla andığım Hrant Dink, Metin Göktepe ve Uğur Mumcu anısına belki de hasret kaldığımız, şu an en çok ihtiyaç duyduğumuz bir temel hakka ilişkin düzenlenen bu sempozyumda olduğunuz için sizlere çok teşekkür ediyorum.

Şimdi, ifade özgürlüğünden Osman Hocam giriş yaptı, ben de bu çerçevede kalacağım. Daha çok Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin somut örnekleri üzerinden gitmeye çalışacağım. İfade özgürlüğü dediğimiz zaman, benim düşünceme taban tabana zıt, beni rahatsız eden, beni kaygılandıran birtakım düşüncelerin de ifade özgürlüğü kapsamında olduğunu Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin, zaten büyük çoğunluğumuzun bildiği 1976'lardan beri gelen bir içtihadı söylüyor: "*Handyside Kararı*". Niye büyük çoğunluğumuzun bildiği diyorum çünkü genelde Anayasa Mahkemesi dâhil olmak üzere, Yargıtay, ilk derece mahkemeleri hatta savcılarının verdiği kovuşturmayaya yer olmadığına ilişkin kararlarda bu *Handyside Kararı*'nın temel prensibinin, ilkesinin atfını görürüz ama siz bu temel prensibi ortaya koyarsınız arkasından bir "ancak" getirirsiniz ki bu ancak bazı yerlerde, bazı dönemlerde, bazı konjonktürlerde çok da tehlikeli olabiliyor. Kişiyi mahkûm edersiniz, kişinin ifade özgürlüğüne müdahalede bulunursunuz. Elbette ki ifade özgürlüğü nispi bir hak olarak öngörülmüştür bunu en başta belirtmekte fayda vardır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10.maddesinin 2.fıkrası birtakım sınırlamalar öngörmüştür. Demek ki bu yaşam hakkı ya da kötü muameleden korunma hakkı veya suçta ve cezada kanunilik ilkesi gibi bir hak değildir. Bunun şartları var ve istisnaen sınırlanabilmesi kabul edilmiştir. Nedir? Kanun ile öngörülmüş bir müdahale olmalıdır, aynı zamanda meşru amacı gütmeli ve demokratik toplumda da gerekli olmalıdır. Peki herhalde, her şartta bu prensip bu şekilde uygulanıyor mu, sınırlamaya ve genel ifade özgürlüğüne ilişkin pren-

si? Şu an içinden geçtiğimiz, Sayın Başkan'ın deyimiyle geçemediğimiz OHAL şartlarında ifade özgürlüğünün durumu nedir? Sınırlayamaz mıyız sınırlayabilir miyiz meselesi. Aslında bakarsanız bu konuya çok fazla konuşulmayan, bilinmeyen bir tespitle başlamak isterim. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 15.maddesi aslında şartları oluştuğunda olağanüstü hale cevaz veren bir maddedir, aynı madde bizim Anayasamızın 15. maddesinde de vardır. Fakat bu maddelerin bir ikinci fıkrası var, işte belli başlı mutlak hakları ortaya koymuş, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 15.maddesinin 2.fıkrası der ki, “ Yaşam hakkına dokunamazsın, kötü muameleden korunma hakkına dokunamazsın, suçta ve cezada kanuniliğe dokunamazsın.” Bir de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 53.maddesi vardır, diyor ki “Eğer Devlet bu Sözleşme’ de öngörülen haklardan daha fazla koruma sağladıysa artık o uygulanır.” Yani Sözleşme ile öngörülmemiş diye siz onu uygulamamazlık edemezsiniz. Bunu neden söyledim çünkü bizim Anayasamızın 15.maddesinin 2.fıkasında zarar verilemez haklar yani dokunulmaz haklar sayarken ifade özgürlüğünü de saymışlardır. Bu demek oluyor ki, ben Sözleşmeyi, Anayasa'yı düzgün bir şekilde uygulamaya kalkarsam yaşam hakkına dokunmadığım gibi ifade özgürlüğüne de dokunmam gerekir. Somut gerçekleri konuşuruz, üçüncü oturum buna hasredilmiş bildiğim kadarıyla orada yine konuşuruz. Şimdi bu dönemde de terörle mücadele tedbirleri kapsamında ifade özgürlüğüne birtakım sınırlamalar getirildiğini görüyoruz, gerçeklerden konuşalım. Peki Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi buna nasıl bakıyor? Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi şunu söyler-hatta Türkiye'ye karşı verdiği 2013 tarihli “Yavuz ve *Yaylalı Kararı*”nda terörle mücadele konusu ve ifade özgürlüğünün adil dengesi bakımından yaptığı değerlendirmede çok net bir şekilde prensipleri ortaya koyar, “Bir devlet terörle mücadele kapsamında elbette ki halkın korunma meşru hakkını sağlamakla yükümlüdür. Bunun için gerekli tedbirleri alabilir hatta geniş bir takdir yetkisi vardır.”. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bunu kabul eder ancak bu takdir yetkisi sınırlı bir takdir yetkisidir yani sözleşmesel organların sıkı bir korumasına tabiidir. Şimdi buradan hareketle devam edelim o zaman, ifade özgürlüğünün problemleri biz nerede gö-

rüyorum? Sözleşmenin karara bağladığı davalar üzerinden gideceğim. İfade özgürlüğünü kullanan kişi açısından ne diyoruz? Bir de ifade özgürlüğünü kullanan kişinin muhatabı kişi, yani hakları zedelenen kişiler açısından ne diyoruz? Öncelikle ifade özgürlüğünü kullanan kişiden başlayalım, bu kişi kim olabilir ve bu kişinin haklarını nasıl sınırlayalım ya da sınırlamayalım? Muhalefetten bir parti lideri, muhalefetten bir milletvekili olabilir; bir kamu görevlisi olur, hâkim olur, savcı olur; benim gibi bir vatandaş bir avukat ya da gazeteci olur, birinci oturumda zaten üzerinde duruldu. Muhalefetten başlayalım, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi politikacıların ifade özgürlüğü nasıl değerlendirir? Somut örnekler üzerinden gidelim, 2016 yılı başında *Erdener Kararı* çıkmıştır. Burada bir milletvekilinin, eski dönem başbakanlardan Bülent Ecevit'in sağlığıyla ilgili birtakım spekülasyonlara ilişkin değerlendirme söz konusudur, bu bir hastaneye ilişkindir. Burada bir Türk kararında temel prensibi yenilemiş ve demiştir ki, “Halkın seçtiği kişiler, yani seçilmiş kişiler, onları seçen kişilerin menfaatlerini temsil edip onların kaygılarını bildirirler.” Bu yüzden de Sözleşmesel organlar tarafından yapılacak denetleme aslında şunu söyler, devletler bu kişilerin yani seçilmiş kişilerin ifade özgürlüklerini kısıtlayıcı tedbirler alırken daha dar bir bakış açısıyla bakmalıdır. Yani Sözleşmesel ve ifade özgürlüğü anlamında koruma daha fazladır. Büyük Daire çok yeni tarihli Mayıs 2016’ da Macaristan’a karşı bir karar verdi. Mecliste ifade özgürlüğünü kullanan milletvekilleri açısından ifade özgürlüğünü değerlendirdi. Bu milletvekilleri ne yapmış? Meclis görüşmeleri sırasında pankart kaldırmışlar, megafonla slogan atıp hükümeti yolsuzlukla eleştirmişlerdir. Bu davada meclis toplanıp bu kişiler hakkında para cezası vermiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bunun orantılı olmadığına karar verdi ve seçilmişlerin buradaki ifade özgürlüğünün ne kadar geniş olduğunu ve dar olarak sınırlanması gerektiğini ortaya koydu ve “Elbette ki meclis bazı konularda otonomisini korumak ve yer, zaman, konu ile sınırlı olarak bu kişilere yaptırım uygulanması yetkisine sahiptir ama bu olayda böyle bir adil prosedür yoktur o yüzden de ifade özgürlüğü ihlal edilmiştir.” dedi. Şimdi bu böyle bir cephe, bir de Sayın Hocamın değindiği bir cephe var: tutuklanma meselesi. Avrupa İnsan

Hakları Mahkemesi'nin önüne yine gelmiş bu tip davalar, bunlar Azerbaycan ve Ukrayna'ya karşı öngörülen davalardır. Şöyle ki; Ukrayna'da Timoşenko'nun tutukluluğuyla alakalı haberleri basında görmüşsünüzdür. Burada Sözleşme'nin 5.madde anlamında değerlendirme söz konusu ama aynı zamanda Osman Hocamın vurgu yaptığı 18.madde değerlendirmesi var ve buradan bir ihlal var. Timoşenko eski bir başbakan ve muhalefet lideridir. Dosyadan gördüğüm üzere kişiyi başka sebeplerden tutuklamışsınız ve tutuklamada şöyle bir durum söz konusu, daha önce yurtdışına çıkma yasağı varken sonrasında bu yasağının yetersiz olacağına gerekçesiz bir şekilde kanaat getirilmiş ve tutuklamıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, bu kişinin Sözleşme'nin 5. Maddesinde öngörülen meşru sebepler dışındaki sebeplerle bu tedbirin gerçekleştirildiğine ilişkin tespitinde atıf yaptığı Lutsenko kararında da aynen şunu ifade ediyor , “Burada bir muhalefet liderinin tutuklanması, somut şartlar altında; bu kişiyi basına karşı konuşmasını susturmak, susmasını sağlamak, muhalefet yapmasını engellemek ve bir nevi hükümete karşı muhalefet yaptığı için cezalandırmaktır.” ve “Devlet 5. maddenin yanında hakkın kötüye kullanılmasına ilişkin 18.maddeyi de ihlal etmiştir.” demiştir. Azerbaycan'a ilişkin “*İlgar Mammadov*” Bakanlar Komitesine baktığımızda hala çözülememiş bir davadır. Yine bir muhaliften bahsediyoruz ama bu sefer devreye başka bir madde girmiş, yine 5.madde ve 18. madde ihlali var. Bu kararda da üstüne basa basa diyor ki, o kadar açık ki bu kişinin başka sebeplerle tutuklandığı, hakikaten de usulsüzlük gibi, kanuna aykırılık gibi bir sebeple tutuklanmış, o kadar açık ki çünkü bir otorite çıkıp bizdeki deyimiyile Cumhuriyet Başsavcılığı, bu kişinin suçluluğu hakkında basına açıklama yapmış akabinde bu kişi tutuklanmıştır. Bu tip davalarda bunlara dikkat etmek gerekiyor. Aslında baktığınız zaman, Azerbaycan'a karşı çok sıklıkla görmeye devam ettiğimiz bir ihlaller silsilesidir.

Bunun yanında bizde böyle davalar görüldü mü? Gazeteciler açısından görüldü, hatırlarsınız Nedim Şener ve Ahmet Şık. Fakat bu davalar tutukluluğun hukuka uygun olup olmadığına karar verilen değil, tutukluluğun uzunluğunun Sözleşme'ye aykırı olduğuna ve bu anlamda hem tutukluluk

sebebiyle hem de ifade özgürlüğü sebebiyle ihlale varılan kararlardır. Henüz Türkiye açısından 5.maddenin 1.fıkrası ihlali ya da 18.madde ihlali yoktur. Şimdi geçtik muhaliflerden gazetecilere, gazetecilerin görevi nedir? Anayasa Mahkememiz bir içtihat öngörmüş ve baktığınızda sürekli olarak atflar yapıyor. Can Dündar kararında da gördük, diyor ki, “Demokratik toplumun bekçisidir.” Onlar bize haber verecek ki biz kamuoyunu oluşturalım, oy verelim, politikanın değişmesini sağlayalım. Elbette ki her ifade özgürlüğünü kullanan kişi gibi, sabahleyin gazeteci üstatlarımız da aynı şeyi söylediler ve özellikle Kemal Bey nesnellik açısından bir vurgu yaptı, gazetecilerin belli sorumlulukları vardır. Görünür, gerçeğe uygun, iyiniyetli ve nesnel haber yapacaklar ve ucuz saldırı teşkil eden birtakım haberlerden kaçınacaklardır. İfade özgürlüğünün bu boyutuna ilişkin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin içtihadı çok geniş ve ifade özgürlüğü lehinedir. Son tahlilde verilen kararlarda özellikle Büyük Daire'nin verdiği kararlarda, aslına bakarsanız her ne kadar Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi' nin içtihadı basın özgürlüğü lehine ise de, sabahleyin Nazım Bey değinmişti, örneğin bir “*Pentikäinen*” davası vardır. Basın kartı meselesi var, yine bir gösteride basın mensubu olduğunun anlaşılmadığı iddia edilen bir kişi ve aynı zamanda profesyonel fotoğraf makinesine el konulmuş olmasında ihlal görmedi. Yine çok yeni bir karar var 2015 sonlarına doğru ve bu karar çok eleştirildi.

Şimdi peki şuna gelelim, biz basın açısından, muhalefet açısından fark etmez ifade özgürlüğünü her ihtimalde koruyacak mıyız? Mutlak bir şekilde koruyalım mı? Elbette ki hayır, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi hayır diyor ama çok istisnai durumlarla sınırlıdır. Bu istisnai durumlar nelerdir? Nefret söylemi, şiddete teşvik, şiddetin yüceltilmesi gibi durumlar hatta bu hallerde bir ceza soruşturması açılmasını da kabul ettiği durumlar olabiliyor. Benim burada önem verdiğim davalardan bir tanesi şudur; Fransa'da *Leroy* davası vardır, 11 Eylül davası ile ilgili “*Biz hayal ettik onlar yaptı, ... Hamas yaptı.*” şeklinde ifadesini duymuşsunuzdur diye tahmin ediyorum, ben o örneği vermeyeceğim. Bir Makedonya davası vardır, buradan da halkı kin ve düşmanlığa şiddete teşvike geçmek istiyorum. Makedonya biliyorsunuz etnik çatışmaların ve gerginliklerin olduğu bir yerdir. Makedonya'da Arnavutların egemen olduğu bir yerin belediye başkanı

Makedon bayrağının yanına Arnavut bayrağını da çekiyor. Bunu bir genelge yayınlamak yapıyor ve bu genelge de Anayasa Mahkemesi tarafından iptal ediliyor. Başkan Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararından sonra belediyenin önünden halka sesleniyor ve diyor ki "Ben Anayasa Mahkemesi'nin kararını tanımıyorum, Arnavut bayrağı diğer bayraklara olduğu gibi gönderde kalacak.". Bunu söylemesinden bir hafta sonra bir Makedon göndere çıkıp Arnavut bayrağını indiriyor ve indirdiği gibi kan gövdeyi götürüyor. Bunun üzerine belediye başkanını soruşturmaya alıyorlar ve soruşturma sonrasında hapis cezasına mahkum ediliyor. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, ifade özgürlüğünü öne süremezsiniz diyerek ifade özgürlüğü açısından kabul edilemezlik kararı vermiştir. Somut olayın şartlarından görülmektedir ki burada halkı ayaklandıracak ve bir belediye başkanı olarak ihtimam göstermesi, daha hassas olması gereken bir konuda böyle bir konuşma yaparak halkı alevlendirmiş ve çatışmalara sebep olmuştur, bu sebeple korunmaz. Aynı şeyi halkı kin ve düşmanlığa tahrik soruşturmalarında görüyoruz. Bu kararı şu sebeple örnek verdim, bu suçun içerisinde yakın ve açık tehlike kriteri vardır, bunu aynı az önce bahsettiğim hususları göz önünde bulundurarak düşünebilirsiniz. O yüzden de bu hususların somut olaylarda düzgün uygulanması, açık ve somut tehlike olabilecek hususların ortaya konması gerekiyor.

Geçelim propagandaya ve daha sonra da "Cumhurbaşkanına hakaret" ile ilgili birkaç şeye değinmek istiyorum. Propaganda suçu açısından da son bir karar çıktı: "*Belge Kararı*". Henüz kesinleşmedi ancak ben bu kararın bugüne kadar propaganda ile ilgili olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin vermiş olduğu içtihadı, bir Türk davası, tek tek ortaya koyarak şiddete teşvik açısından bazı sloganların problem teşkil ettiğini, bazı sloganların problem teşkil etmediğini ortaya koyduğunu ve davaya bir bütün halinde bakıldığında Sözleşme'nin 10. Maddesinin ihlalinin oluştuğunu söylediği bir karardır. Yani PKK lehine bir gösteri sırasında atılmış öyle sert nitelikte sloganlar var ki bunların problem teşkil ettiğini ama şiddete teşvik ve şiddetin yüceltilmesi noktasında somut olayda bir emare olmadığı için bunun ifade özgürlüğü kapsamında olduğunu söylüyor. Anayasa Mahkemesi de son verdiği kararlarda, özellikle 2 yıllık bir süreçte

Yargıtay 16. Ceza Dairesi'nin uygulaması bu şekildedir ama o kararlar Ceza Genel Kurulu'nda diye biliyorum, henüz karar çıkmadı, umarım çıkmaz ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi' ne uygun bu içtihat devam eder.

Azerbaycan ile ilgili yine buna benzer kararlar vardır. Burada da mesela ifade problemlili olabilir, bunda değerlendirme açısından, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin içtihadında, bir sakınca yoktur. Örneğin, Azerbaycan kararlarında bir tanesinde “*Fatullayev*” kararında hükümete karşı eleştiri var ama ciddi bir şekilde problemlili olan bu eleştiri basın mensubunun tutuklanmasını gerektirmez, orantılı değildir ve derhal salıverin, diyor. Bu da Bakanlar Komitesinde ayrı bir uygulamaydı.

Şimdi son olarak bir hususa değinmek istiyorum. İfade özgürlüğünün kullanan cephesinden baktık bir de karşı cephesi vardır. Şu anda sıklıkla gördüğümüz cephe Cumhurbaşkanı ve politikacılar açısından, onlara karşı söylenen söylemler açısından... Biliyorsunuz 299. maddenin Anayasa'ya aykırı olmadığına ilişkin bir karar çıktı, gerekçesini ortaya koyarak tabii söyler. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi buna nasıl bakıyor? Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bu tip özel koruma sağlayan kanunları problemlili buluyor, “*Pakdemirli - Türkiye*” kararında da, İspanya kararında da krala hakaret açısından aynı şeyi söylemiştir: “*Özel bir koruma sağlayan kanuna gerek yok demokratik toplumda çünkü kişiye karşı ucuz, hakarete varan eleştiriyi cezalandırabilir ya da tazminata hükmedebilirsiniz. Burada hiçbir problem yok, neden özel bir koruma olsun.*“. Anayasa Mahkemesi de tam zıttı karar verdi ve benim için değişik olan kısmı bu kararlara hiç atf yapmamasıydı, o açıdan tartışılabilir bir karar verdi. Sürenin sonuna geldik anladığım kadarıyla, sorular olursa internet hakkında da birkaç şey söyleyebilirim. Ben bu tip sempozyumları ve konferansları bizler, uygulamacılar, vatandaşlar ve aynı zamanda kamu otoriteleri için önemli buluyorum. Azerbaycan kararlarından, Ukrayna kararlarından bahsettim bizim için henüz böyle bir karar yok ve 5 yıl sonra Türkiye'ye karşı X kararından bahsetmemek için, hatalar yapılıyorsa bu hataların uygulamaya, içtihada uygun hale getirilmesi ve bunların tartışılması çok önemlidir. O yüzden bu organizasyona ve davetleri için Sayın Başkan'a ve Türk Ceza Hukuku Derneği'ne çok teşekkür ediyorum.

YRD. DOÇ. DR. TOLGA ŞİRİN

(Slayt göstererek ilerliyor)

Köksal Hoca'ya öncelikle teşekkür ediyorum övgüleri için, çok saygın gazeteciler olan ve anıları bizlerle duran Hrant Dink' i, Uğur Mumcu'yu ve Metin Göktepe'yi tekrar saygıyla anmak istiyorum.

Bu toplantıda benden anlatmamı istedikleri konunun ucu açık gibiydi. Bana ifade özgürlüğü ile belirlediğiniz bir konuyu seçin dendi. Ben de acaba sorunlar silsilesinin neresinden seçeyim diye düşündüm. Türkiye'de o kadar çok ifade özgürlüğü sorunu var ki bir yerinden yakalamak, bir akademisyen için zor olabiliyor. Bu, öteden beri böyle ama son zamanlarda ifade özgürlüğü sorunu iyice derinleşti, iyice yakıcılaştı.

Çok sayıda yakıcı ifade özgürlüğü sorununun içinde ben, toplu ifade özgürlüğünün üzerinde durmaya karar verdim. Toplu ifade özgürlüğü, yani yaygın kullandığımız şekliyle toplanma özgürlüğü, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nin 11.maddesinde düzenleniyor. 11'inci maddeyi yansıda görebiliyorsunuz. Bugün burada bu maddeyi tanıtmayacağım, sorunları üzerine duracağım. Ancak bundan önce üç tane önemli kavramla tanıştırmak istiyorum sizleri. Zaten tanıyanları hariç tutarak.

Birinci kavramımız "grup kararı". İHAM içtihatlarında belli bir konuda birbirinin klonu olan yani birbirini tekrar eden ihlalleri toparlanır ve Avrupa Konseyi tarafından toplu halde adlandırılır. Bunlara grup kararı deniyor. Grup kararı ifadesinin toplanma özgürlüğü bağlamındaki tezahürü, Türkiye yönünden "*Ataman Gurubu*"dur. Buradakiler avukat olduğu için Oya Ataman'ı veya Oya Ersoy'u diyelim, tanıyor olabilirler. İlk kez onun bir başvurusunda bir takım belirlemelerde bulunmuştu AİHM. Ardından o karardan bugüne Strazburg organları, özü aynı olmak üzere bir dizi ihlal kararı verdi ve Bakanlar Komitesi üzerinde durduğu bu kararların tamamı *Grup Kararları* olarak ifade ediliyor. İnsan hakları hukukçuları Ataman Grubu dediklerine spesifik bir kararı değil, işte bu bir dizi kararı işaret etmiş oluyorlar. Sanırım halihazırda o grupta 50'den fazla sayıda karar var. En son Süleyman Çelebi kararı bu dizinin son halkası.

İkinci kavramımız, 46. madde kararı. Normal şartlarda AİHM, 41. Madde uyarınca karar verir. Tazminata ve/veya yeniden yargılanmaya karar verir. Ancak öyle bazı haller vardır ki ihlal münferit olmaktan çıkmıştır ve sorun birel tedbirlerle çözülmez. İşte burada 46. madde kararları gündeme gelir. Türkiye’de gösteri yürüyüşü özgürlüğü ile ilgili olarak 46. madde kararı verilmiştir. Yani toplanma özgürlüğü sorunumuzun yapısal ve yaygın olduğu tespit edilmiştir.

Üçüncü kavramımız nitelikli izleme. Nitelikli izleme, Türkiye insan hakları hukukunda da az kullanılıyor. Çünkü biz genelde ihlalle ilgileniyor, ardından kararın icrası aşamasını pek önemsemiyoruz. Mağdursak paramızı almışızdır. Avukatsak da avukatlık ücretimizi almışızdır, sonrasını bırakırız. Oysa orada bitmez karar. Genel tedbirler de alınması gerekebilir. Bu bağlamda Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, bu genel tedbirleri takip eder. Bunu sıradan takip, yani standart takip usulüyle de yapabilir. Yok eğer çok önemli görüyorlarsa, yani Sözleşme değerleri açısından sistematik ve yapısal bir sorun görüyorlarsa, biz buna daha hassas yaklaşım derler ve nitelikli izleme yaparlar. İşte Ataman grubu kararı böyle bir takibe tabidir.

Bu üç kavramı niye anlattım veya bunlardan neyi anlamamız gerekiyor? Türkiye’de gösteri yürüyüşü sorunları münferit değildir, yaygındır. Niceliksel de bir yığılma vardır ve grup oluşturulabilir. Dahası bu sorun yakından izlenmektedir. Bunları söylemiş oldum. Şimdi bu kararlardaki tespitlere bakalım biraz da. Bu kararlarda şunlar söylenir:

Birincisi: “Gösterinin 2911 sayılı Kanun’a aykırı olması tek başına kolluğa müdahale yetkisi vermez.” Bunları uzun uzadıya anlatmak mümkün değil, zaten beş on sene önceye göre daha aşınayız bu tespitler. Bildiğiniz gibi 2911 sayılı kanunda bazı mekan yasakları, bazı zaman yasakları, bildirim koşulları vs. vardır. Strazburg diyor ki, “Bir kişinin iç hukuktaki bu koşullara uymuyor olması kanuna aykırılık yaratabilir ama bu kolluğa otomatikman müdahale yetkisi vermez.” Bu tespit çok net ve anlaşılır. Ama Türkiye anlamak istemiyor.

İkincisi Mahkeme, “Barışçıl olmayan kişilerin gösteride varlığı, barışçıl olan göstericilere de müdahale edebileceğiniz anlamına gelmiyor.” der.

Yani birileri şiddete başvurmuş olabilir ama siz hepsine birden “Bu gösteri yasadışıdır, o yüzden istediğim gibi saldırabilirim.” diyemezsiniz. Mahkeme, barışçıl olan ile barışçıl olmayanı ayıracaksanız, bunu ayıramadığınız zaman ihlal ortaya çıkar diyor. Bu bağlamda da Türkiye hakkında defalarca ihlal kararı verdi.

Üçüncüsü Mahkeme, “Göstericinin barışçıl olmaması ihtimalinde yani tamamı da barışçıl olmasa bile ölçülü olacaksınız.” der. Tamamen barışçıl olmaktan çıkmış bir gösteri de bulunsa sizin ölçüsüz bir şekilde müdahale etmiyor olmanız gerekiyor.

Buraya kadar üç şey söyledik. Gösterilerin kanuna aykırı olması müdahaleyi gerektirmez, müdahale gerekli olsa bile barışçıl olanları ayırmalısın, tamamı barışçıl olmasa bile ölçülü olacaksınız. Ancak dediğim gibi, bizim hükümet yetkililerimiz bunu bir türlü anlamak istemiyor ve bu yüzden de az bahsettiğim üç unsur sürekli tekrar tekrar gündeme geliyor. AİHM, her defasında söylemini sertleştiriyor ama. Tabii anlayana. Örneğin Ali Güneş kararında (bizzat bir gösterici olarak hatırladığım bir vakadır bu) Mahkeme, 11. madde ile yetinmedi, bu defa göstericilere yönelik müdahalenin işkence yasağı kapsamında olduğunu söyledi. Türkiye’de işkence eskiden kapalı kapılar ardından yapılırdı, bilirsiniz. Bu tespitle beraber şu da söylenebilir hale geldi: İşkence sokağa inmiştir! Milyonların gözü önünde yapılmaktadır!

Ardından mahkeme bunları tekrar ederken *İzci Kararı*’nda söylemini ilerletti. Az önce söylediğim tespiti yaptı: “Türkiye’deki bu tespitleri anlamıyorsunuz, burada artık yapısal bir sorun vardır.” Sonra Mahkeme, *Yaşa Kararı*’nda daha ileri gitti ve dedi ki “Sizin bu gaz bombası kullanma konusundaki mevzuatınız yetersiz bir mevzuattır, ihlal mevzuatın yorumundan değil, bizatihi sizin mevzuatınızda sorun vardır.” Anayasa madde 90 gereğince aslında bu tespit, Türkiye’deki gaz bombası kullanmaya ilişkin mevzuatın yani aslında mevzuatsızlık durumu olduğudur. Dolayısıyla gaz bombasının kullanılmasının kendisi ölçülü bile olsa kanunu net bir şekilde yoktur. Mahkeme biraz daha ilerledi Ataykaya kararında. Bu defa şunu söyledi: “Geç kalmadan gerekli güvenceleri al, kanuni düzenlemeleri yap

benzer ihlallerin oluşması riski Türkiye’de çok yüksek.” Mahkemenin içtihatlarını mütemadi ve düzenli takip eden biri olarak şunu söyleyebilirim ki şunu söylüyor, “Senin mevzuatın, bu şekilde mevzuatsızlık durumun kategorik sorun yaratıyor ve her kullandığında ihlal kararı vereceğim. Artık senin mevzuatı değiştirmeden gaz bombası kullanmaman gerekir. ” En son verdiği karar olan Süleyman Çelebi kararında ise mealen şunu söyledi: “Ya ben bunu hep göstericilerle sınırlı olarak söylüyorum ama diğer insanlar üzerinde de “*chilling effect*”, yani caydırıcı etki yapıyor. İnsanlar başıma gelir diye gösteri yürüyüşüne katılamaz hale geliyor.” Yani tespitini subjektif olmaktan çıkartıp genel olarak Türkiye’de objektif demokratik düzende bir sorun belirlemesini yinelemiştir.

Şu halde mevzuatta bir sorun mevcut. Mahkeme, gaz bombası konusunda yetersizlik tespiti yapmış. Peki 2911 sayılı kanunda sorun yok mu? Olmaz mı? Bunları da sıralayalım.

Birincisi, 2911 sayılı Kanunumuzda barışçıl eylemci ile barışçıl olmayan eylemci farkı yoktur. Dolayısıyla 2911 sayılı Kanun’a muhalefet suçu barışçıl göstericileri de ceza tehdidi altında bırakmaktadır ve bu caydırıcı bir etki yaratmaktadır. İnsanlar korkmaktadır, “Ben kanuna aykırıyım ama gayet barışçılım, protesto hakkımı kullanacağım, kanunun bu usullerine uymadım ve hapis cezası ihtimali kafamda var.” Diyebilir biri. İşte kanundaki bu sorun, bir caydırıcı etki yaratıyor.

İkincisi, Anayasa’da izinsiz gösteriden bahsedilmektedir. Üstelik bu güvence, yabancı veya yerli, öğrenci veya memur fark etmez herkes için geçerlidir. Buna karşın yabancılara izin yükümlülüğü getirilmektedir ki bu Anayasa’ya aykırıdır. Keza, bizim öğrencilerimizden bildiğim YÖK Öğrenci Disiplin Yönetmeliği’nde izinsiz gösteri yapan öğrencilere disiplin cezası verileceği düzenlenmiştir ki bu da Anayasa’ya açıkça aykırıdır.

Üçüncüsü, 2911 sayılı Kanunun mekan belirlemelerindeki ölçütler; kamu düzenin ve genel asayişin bozulmaması, vatandaşların günlük yaşamının zorlaştırılmaması vb. net bir şekilde AİHM içtihadı ile uyumsuzdur. Strazburg bilakis şunu söyler “İnsanların gösteri yürüyüşünde biraz huzuru

kaçar.". İspanyol Anayasa Mahkemesi, "Yollar demokratik toplarda sadece araçların geçmesi için değildir." Diyor. 68'den kalma bir sloganı vardır, gösteriyi çağıran: "Kaldırımları değil yolları kullan" diye. İşte İspanyol Anayasa Mahkemesi de bunu dinliyor gibidir. Yollar arabaların dışında gösteriler için de vardır. Dolayısıyla sırf bazı kişilerin huzuru kaçıyor diye gösteri yasası olmaz.

Dördüncüsü , zamansal yasaklar var. Güneşin batması vesaire. Gezi eylemlerinden biliyoruz ki gösteri yürüyüşü öyle zamana filan bakan bir şey değildir, zamanla sınırlandırabileceğiniz bir şey değildir. Gecenin bir yarısı protesto etmeniz gerekebilir. Gecenin yarısı bir kadını taciz ederler hemen orada spontan olarak, Almanlar "*Spontanversammlung*" der, tepki göstermeniz gerekir. Ya da bir şeyden haberdarsınızdır, mesela biri yarın Türkiye'ye geliyordur. 24 saat bildirim, izin prosedürü beklemeniz anlamsız olur. Acilen eylem yapacaksınız- Almanlar buna "*Eilversammlung*" derler-devlet kurumlarının prosedürlerini beklemek zorunda değilsiniz.

Beşincisi, mevzuatta kamera kayıtlarından bahsediliyor. Her ne kadar, mahkeme kararı olmaksızın kameraların kullanılamayacağına ilişkin güvenceler bulunuyor deseler de bu güvenceler Klass kriterleri denen "kanunun kalitesi" kriterleri yönünden yetersizdir. Bu kamera kayıtları nerede depolanacaktır? Kötüye kulanıma karşı koruyucuları nelerdir? İcabında nasıl imha edilecektir? Kaç nüsha kullanılacaktır? Bunlarla ilgili herhangi bir belirleme yoktur kanunda. Yani kanun, kalite itibarıyla kanunilik unsurunu karşılamamaktadır. Ben bir gösteriyi katıldım eminim ki 5 sene öncenin kamera kayıtları bulunabiliyordur.

Altıncısı, toplantının amacının dışına çıkılması, düzensizlik gibi unsurların otomatik dağılma nedeni olarak düzenlenmesi de sorundur.

Bunun dışında ben şöyle bir matematik yaptım: 2911+2559=İHLAL. Bu ne demektir? Açayım. 2559 sayılı kanun bildiğiniz gibi PVSK. Örnek vereyim. Burada bir kadına tokat atmış olsun birisi. Biz de protesto ediyoruz. Dışarı çıktık oturma eylemi yaptık. Spontan gösteri yapıyoruz demektir. Bu aşamada neyiz? "**Barışçıl gösterici**". Polisler bize dediler ki siz kanun

uyarınca bildirim yapmalıydınız ama yapmamışsınız. Ayrıca bir de yakınlar-
da TBMM olduğunu varsayalım. Meclise yakın gösteriyi de yasaklıyor 2911
sayılı kanun. Ne oldu? Barışçıl toplanma hakkını kullanıyor olmamıza rağmen kanuna aykırı göstericiye dönüştük. Barışçılık ama **“kanunsuz gösterici”** oldum. PVSK md. 16 ne diyor. Kanunsuz olana güç kullanabilirsin. Kanunsuz gösterici olunca polis ne yapıyor? Güç kullanıyor. Ben de polisin bu tavrı karşısında durmuyorum, elim armut toplamıyor, diyorum ki ne yapıyorsun? Meşru müdafaa ile itiyorum. Oldum mu bu defa **“Polise mukavemet eden gösterici”**

Bakınız başta ben barışçıydım. Ancak birden bire kriminal bir vakaya dönüştüm. İşte bu nedenle PVSK'nın kategorik olarak kanunsuz hallere güç kullanımı 2911'in hükümleriyle birleşince böyle bir sorun ortaya çıkıyor. Bu nedenle ben diyorum ki: 2911+2559=İHLAL. Barışçıl göstericiyken, insanı kanunsuz gösterici, şiddete maruz kalan gösterici, polise mukavemet eden gösterici haline sokuyor bu denklem. Kararlarda filan bazı mevzuat hükümleri görüyoruz. Ben bu mevzuata günlerdir ulaşmaya çalışıyorum ama mümkün olmuyor. Sayayım açıkça: 15 Şubat 2008 tarihli 9 No'lu Göz Yaşartıcı Gaz Silahları ve Mühimmatları Kullanım Talimatı, 2011 tarihli Yönerge, 2013 tarihli Müzakereci Görevlendirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönerge, 55 ve 64 No' lu Genelgeler. Bunlar nelerdir diye sordum kişisel olarak, cevap bulamadım. Bir milletvekili de sordu, aynı soru aklına düşmüş onun da. İdris Baluken dedi ki bir soru önergesinde, “Ya bu Strazburg kararlarında var, biz bir çalışma yapıyorduk, bunlara ulaşmak istedik İçişleri Bakanlığı bize getirir mi?” Sizce ne oldu? Cevap gelmedi. Milletvekili de ulaşamadı. Hadi ben vatandaşım, akademisyenim ben ulaşamadım ama milletvekili de ulaşamadı. Çok ilginçtir, Anayasa Mahkemesi Ali Rıza Özer kararında bu mevzuata atf yapıyor. Üstelik bunların ulaşılabilir ve öngörülebilir olduğunu söylüyor. Fakat ben ulaşamıyorum. Ne yaptım ulaşamadım. Strazburg bu mevzuatın öngörülebilir olmadığını söylemişti. Ben ise bundan da önce ulaşılabilir olmadığını söylüyorum.

Son olarak, konuyla ilgili bazı gelişmeleri aktararak sunumumu bitireyim.

Bakanlar Komitesi ile Türkiye Ataman Grubu Kararı bağlamında birtakım yazışmalar yaptı, en son yazışma 2015 yılında oldu. Hükümet az önce anlattığım genelgeleri sıralıyor Konsey'e verdiği tanıtta. "Biz bu konularda adımlar attık ve biz bu mevzuatı düzelttik." diyor. Ben metne ulaşamadım o yüzden doğruluğuna bakamadım ama şöyle şeyler söyleniyor: "Bizim eskiden yönergemiz vardı, şimdi taslak sirküler ürettik. Bu bakımdan 25 saat ve 6 saatlik seminerlere başlayacağız. Ayrıca insan bedenine kapsül atılmaması konusunu biraz daha netleştirdik. Bu sirkülerde 3 kere uyarı yapılsın, makul süre beklenilsin, duyduklarından emin olunsun, ondan sonra müdahale edilsin, gibi bir şey getireceğiz." diyor ancak getirildi mi bilmiyorum. "Müdahalenin kimler tarafından yapılacağını netleştireceğiz, yani çevik kuvvet mensupları, eğitilmiş kişiler yapabilecektir ve duruma göre farklı önlemler de yapabilir." denmiş. "Okullar, hastaneler, ibadethaneler ve göstericilerin dağıtımını için kullanılan yollarda gaz bombası kullanımını yasaklayacağız, gösteriye katılmayanlar yönünden koruyucu tedbirler yapacağız." denmiş. Bunları bakın hepsini yönergeyle yapacağız diyor, şu anda taslağımız var, bunları çözeceğiz diyor. 2911 sayılı Kanun' da zaten böyle bir reformdan bahsedilmiyor. Yani aslına bakarsanız Hükümet, Bakanlar Komitesi'ne anayasallığı son derece tartışmalı, yönetmeliğin altındaki düzenlemelerle bu soruların aşmaya çalışacağız diyor. Sizce ne denli tutarlı ve doğru bu? Peki hangimiz bu karar implementasyonunu takip ediyoruz. Burada hükümet dışı örgütlere, demokratik kitle örgütlerine görev düşüyor.

Türkiye'de gösteri yürüyüşü özgürlüğü konusunda mesajlar siyaseti yürütüyor. Gösteri yapanlar, gaz kapsülleriyle, gözaltılarla cezalandırılıyor. Buna karşın, gösteri yürüyüşü hakkını kullanana karşı güç kullanana yani insan hakkını ihlal edene ise cezasızlık tanınıyor. Şöyle sloganlaştıralım: "**Hak kullanana ceza, hakkı ihlal edene cezasızlık**" Süleyman Çelbi kararıyla bilikte ele aldığımızda aslında göstericilere şöyle bir mesaj bu. "Bak gösteri yapana ne yapıyorum, ona göre gösteriye katılırken iki defa düşün." Diğer taraftan kolluk güçlerine cezasızlıkla da şöyle bir mesaj veriliyor: "Bak gösteriyi bastırana ne yapıyorum, ceza vermiyorum. Elin tetiğe giderken kafan rahat olsun".

2015 yılındaki Ataman Grubu ile ilgili Bakanlar Komitesi iletişim yazısında Hükümet, “ Cezasızlık sorunu Türkiye’de o kadar da yok, bakın biz cezalar veriyoruz.” dedi. 2006-2014 yılları arasında 5302 karar verdik, diyor. Bunlardan 1 kişiye aylıktan kesme, 101 kişiye kısa süreli kademe ilerlemesi, 70 kişiye uzun süreli kademe ilerlemesi, –kollukla ilgili bunu söylüyor- 245 kişi hakkında süreç devam ediyor diyor idareye açılan meslekten çıkartma sayısı sıfırdır. Türkiye’de ölen insanlar var, biliyorsunuz gözü artık görmez hale gelmiş kişiler var... Durum ortada bunları anlatmama gerek yok ama buna rağmen meslekten çıkartılan tek bir kişi bile yok, üstüne üstlük Kolluk Gözetim Komisyonu diye kurulan bir komisyon var, Bakanlar Komitesi’ndekiymiş ama tamamen yürütmenin belirlediği bir komisyon ve etkili soruşturmadaki tarafsızlık, bağımsızlık kriterlerine uymadığı çok açık ve yapılan davalarda da 7 tane ceza verildi diyor, ki bu cezaların ne olduğunu söylenmiyor. Bu belirsizlik kocaman bir soru işaretidir- 7 tane polis ceza verdik diyor ama ne kadar ceza verildiği net değil 20 tane para cezası verdik, 125 tanesi de hükmün açıklanmasının geri bırakılması verdik diyor. Bunlar, Türkiye’de cezasızlık sorunu olmadığını göstermek için verilen verilen. Peki biz bunun takipçisi oluyor muyuz? Bunun doğruluğunu sınayabiliyor muyuz? Hayır. Bu nedenle TCHD’nin bu tür bir çalışma yürütmesi gerektiğini düşünüyorum. Öte yandan avukatları bulmuşken de şu eleştiriyi ileri sürmeliyim. Bakanlar Komitesi, ben Ataman grubu kararlarında cezasızlık sorunu var demiştim. Bu vakalarda kolluk güçlerini soruşturdu mu yeniden diye sordu. Hükümet ise şöyle dedi. CMK md. 172/3 uyarınca yeniden soruşturma için 3 ay içinde başvuru yapılması gerekirdi. 46 dava içinden böyle bir başvuru sadece 1 tanesinde yapıldı. (İşeri ve diğerleri v. Türkiye). Geri kalanında ise yapılmadı. Yani hükümetin aktardığına göre avukatlarımız tazminat almış, sonra da yatmışlar. Eğer bu doğruysa bence çok büyük bir skandal ile karşı karşıyayız.

Sürem bittiği için devam edemiyorum. Hepinize sabrınızdan dolayı teşekkür ediyorum.

III. OTURUM

AİHM VE UYGULAMA

AV. MEHMET İPEK (YÖNETİCİ)

Sayın konuklar değerli hukukçular sempozyumumuzun üçüncü oturumuna başlayacağız. Oturuma başlamadan önce ben de bu sempozyumun anısına düzenlenen gazeteciler, Uğur Mumcu, Metin Göktepe ve Hrant Dink'in anısı önünde saygıyla eğiliyorum.

Üçüncü oturumumuzun konusu “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Uygulama”dır. Bir önceki oturumda çok değerli katılımcılar kısmen giriş yaptılar ama bugünkü oturum konuklarımızdan, AİHM'in önceki yargılarından, Sayın Dr. Rıza Türmen bize bu konuda uygulamayı en iyi aktaracak isimlerden birisidir. Yine İnsan Hakları Hukuku uygulaması içerisinden meslektaşlarımız, Sayın üstadım Avukat Fikret İlkiz ve Sayın Avukat Tora Pekin konuşmacı olarak katılacaklardır.

Türkiye’de bildiğiniz gibi 2012 yılından bu yana var olan yeni bir uygulama nedeniyle oturuma başlamadan önce bu yeni uygulama konusunda kısa bir açıklamada bulunmak istiyorum. Malum, 2010 yılındaki Anayasa değişikliği ile Bireysel Başvuru yolu açıldı. 23 Eylül 2012 tarihinde 6216 sayılı Kanun’un 45’nci ve 51’nci maddelerinin yürürlüğe girmesiyle de birlikte, bu tarihten itibaren yaklaşık dört yıldır, Anayasa Mahkemesi nezdinde Bireysel Başvuru uygulamasına başlanmıştır. Bu yeni bir basamaktır. AİHM'in içtihatlarıyla da Strazburg’a gitmeden önce Bireysel Başvuruda bulunulması önkoşul olarak kabul edilmiştir. Önceki oturumda Sayın Hocam Köksal Bayraktar Türkiye’deki ifade özgürlüğünün tarihçesini çok özlü bir şekilde izah etmişti. Bu bilgiler ışığında, bireyler için getirilen bu yeni iç hukuk yolunun uygulaması ifade özgürlüğüne yeni katkılar sunacak mıdır? Özgürlükler hakkında genişletici bir etkisi olacak mıdır? Anayasa

Mahkemesi'nin uygulaması ve inceleme sınırları, gerçekten Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamında mı kalmaktadır? En nihayetinde Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvuru sonucu verdiği kararlar yargıçlar nezdinde kabul görüp benzer hak ihalelerinin engellenmesine yardımcı oluyor mu? Öncelikle Sayın Rıza Türmen'e söz verip bu konudaki düşüncelerini almak isteriz; buyurun efendim.

DR. RIZA TÜRME

Teşekkür ederim Sayın Başkan. Ceza Hukuku Derneği böyle bir toplantı düzenleyip beni de konuşmacı olarak davet ettiği için çok teşekkür ederim. Hepinizi saygıyla, sevgiyle selamlarım. Önce Sayın Başkan'ın sorularına yanıt vermeye çalışayım. Tabii ki Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru hakkının kabul edilmesi doğru bir karardır; ya da doğru veya yanlış olduğunu Anayasa Mahkemesi'nin uygulamaları gösterecektir. Eğer Anayasa Mahkemesi bu bireysel başvuruları AİHM içtihatlarına uygun olarak sonuçlandırır, o zaman tabii AİHM'e gitmeden birçok mesele zaten halledilmiş, daha çabuk, içeride halledilmiş olacaktır ve avantajlı bir hale gelecektir. Bu böyle değil de, AİHM'ne gitmeyi geciktiren bir kanal olarak görev görürse, tabii ki iyi bir sonuç vermemiş olacaktır. Yalnız, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru hakkı diğer yargı organlarındaki davalardan farklıdır. Neden farklı, çünkü bu bireysel başvuru kararları AİHM'in bir tür denetimi altındadır. Anayasa Mahkemesi bir kere böyle bir üç aylık deneme dönemi geçirdi ve AİHM bir pilot kararında, "Türk Anayasa Mahkemesi etkili bir iç yargı yoludur ama AİHM bunu her zaman değiştirebilir" demiştir. Yani Anayasa Mahkemesi AİHM içtihatlarından çok farklı kararlar verirse, ters yönde kararlar verirse ve bunların ters yönde olduğu, bundan sonraki AİHM kararları ile ortaya çıkarsa, artık Anayasa Mahkemesi etkili bir iç yargı yolu olmaktan çıkacaktır. O zaman ne olur? O zaman Anayasa Mahkemesine gitmeden doğrudan AİHM'e gitme hakkı doğar. Tabii onun için Anayasa Mahkemesi her zaman kendini AİHM'e göre ayarlamak zorundadır, yani AİHM'i tamamen görmemezlikten gelerek karar veremez. Ama bir taraftan da gündelik hayatın gerçekleri var, AİHM Anayasa Mahkemesi etkili bir iç yargı yolu olarak kalmasını elbette istemektedir. Hele şimdi, böyle binlerce dava ortaya çıkmışken AİHM'i tehdit ederken, Anayasa Mahkemesinin etkili bir iç yargı yolu olarak kendini sürdürmesi AİHM bakımından çok önemlidir, çünkü bütün bu davalar AİHM'e gelecektir. Atilla Nalbant gelememiş bugün ama gelseydi o herhalde anlatırdı; Strazburg'daki hâkimlerin ve hukukçuların en korktuğu şey, bu davaların AİHM'e yığılma-

sıdır. Nasıl altından kalkacaklarını bilmiyorlar. Altından tabii şöyle kalkılacaktır, bir tane pilot dava seçilecek, bu pilot dava için verilen karar benzer davalara emsal oluşturacak, benzer davalar görüşülmeden karara bağlanacaktır ya da biraz önce konuşuldu, AİHM tazminat komisyonu kurulursa tabii ki bunu da kabul edecektir. Ancak tazminatla giderilecek şey var giderilmeyecek şeyler vardır. AİHM nasıl aşılabileceği konusunda bir başka yol var o da şu, AİHM Türkiye'deki düşünce özgürlüğü ve tutuklama gibi insan hakkı ihlallerinin idari bir uygulama niteliği kazandığına karar verebilir. Yani belirli bir sistematik içerisinde belirli bir "pattern" içerisinde süregelen bir uygulama olduğunda karar verebilir. Eğer Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bu ihlallerin Türkiye'de idari bir uygulama olduğuna karar verebilirse, o zaman başvurucular bakımından yargı yolu tüketme yükümlülüğü ortadan kalkacaktır. Bunun başka bir versiyonu da şu olabilir, devlet davası açılabilir. Türkiye'ye daha önce büyük insan hakları ihlalleri olduğu dönemlerde devlet davası açılmıştır. Örneğin, 12 Eylül döneminde beş devlet, insan hakları ihlallerinin sistematik bir şekilde yapıldığını ileri sürerek Türkiye'ye karşı devlet davası açmışlardır. Şimdi devlet davası açılırsa, davayı açan devlet bunun bir idari uygulama olduğunu göstermek zorundadır. Devlet davalarında iç yargı yolu tüketilmesi aranmaz ve devlet bunun idarinin sistematik bir şekilde yapıldığını mutlaka göstermek zorundadır. Ama bunlar yapılmadığı sürece Anayasa Mahkemesine gitmek zorunludur. Bu son büyük haksızlıklar, büyük insan hakları ihlalleri, sistematik ve kitleli insan hakları ihlalleri olduğundan, bizde şöyle bir eğilim görüyorum, "Efendim Anayasa Mahkemesi etkili bir iç yargı yolu değildir onun için ben bunu doğrudan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine götürüyorum..."; bunu yaparsanız bu reddedilir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Anayasa Mahkemesinin etkili bir iç yargı yolu olduğuna karar verdi, bunun böyle olmadığını göstermek, kanıtlamak son derece güçtür, üstelik böyle bir şey Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin hiç mi hiç işine gelmeyecektir. O nedenle bütün haksızlıkların, ihlallerin büyüklüğüne rağmen önce Anayasa Mahkemesine gitme zorunluluğu vardır. Bir de belki şunu söylemek lazım, iptal davası bakımından KHK'lara karşı yargı yolu kapalıdır ama bireysel

ihlaller bakımından yargı yolu kapalı değildir. Yani birey mağdur olmuşsa, Anayasa'daki yargı yolunun kapalı olması hükmü bireysel davalar için açıktır. Biraz önce sözü edildi, AİHM de Anayasa Mahkemesine gitmeden getirilen davaları reddediyor. Bunları söyledikten sonra konuma dönebilirim belki, ümit ediyorum ki bu söylediklerim zamanıma sayılmadı.

Ben ifade özgürlüğü konusunda birkaç şey söyleyeceğim; tabii ifade özgürlüğü bir düşüncenin ifadesidir. Her şeyden önce ifade edilecek düşüncenin ifadesi lazımdır. Düşünce yoksa zaten ortada mesele kalmıyor. Onun için ifade özgürlüğü, düşünen toplumlar, düşünen insanlar bakımından geçerli olan bir özgürlüktür. Tabii ifade özgürlüğü birkaç nedenle çok önemli bir başlıktır: Bir kere demokrasi ile çok yakın bir bağlantısı vardır; eğer bir ülkede ifade özgürlüğü yoksa demokrasiden söz etmek de mümkün değildir. O bakımdan çok önemlidir. İkincisi de, ifade özgürlüğü birçok özgürlüğün anasıdır. İfade özgürlüğü aynı zamanda toplantı ve gösteri özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü ile de yakından bağlantılıdır. İfade özgürlüğü seçme ve seçilme hakkı bakımından da çok önemlidir. Yani insanların bilgi alma hakkı elinden alınıyorsa, ifade özgürlüğü yoksa bir ülkede, bunun bir parçası olan basın özgürlüğü de yok ise, doğru dürüst, eşit ve adil seçimden söz etmekte güçleşecektir. O nedenle seçme ve seçilme hakkıyla da çok ilintilidir. Bütün bu nedenlerle ifade özgürlüğü Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde bir tür kutsal inektir. Yani ifade özgürlüğü altında bir dava götürüyorsanız ve bu doğru dürüst sunuluyorsa, o davayı kazanma şansınız çok yüksektir. Davayı kazanma şansı, başka bir madde altında daha azdır ama ifade özgürlüğü altında daha yüksektir. Düşüncenizi özgürce ifade edebiliyor musunuz, edemiyor musunuz çünkü Avrupa İnsan Hakları Yargıçları bakımından bu çok çok temel bir şeydir. Bu demokrasi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin en önemli unsurudur, bütün dayandığı temeli budur, bu da demokrasinin gerçekleşmesi bakımından çok büyük önem taşımaktadır. Bu "*Handyside- İngiltere Davası*" ile başlayıp bütün ifade özgürlüğü davalarında tekrar edilen pasajlarda görüyorsunuz; orada demokrasi ile olan ilişkisini çok iyi belirtir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi o kararda, ifade özgürlüğü demokratik bir toplumun temelini oluşturur,

toplumun ilerlemesi ve her insanın gelişmesi için en önemli koşullardan biridir der. İfade özgürlüğü sadece lehte ya da zararsız ya da kayıtsız kalılabilecek bilgi ve düşünceleri değil, aynı zamanda devletin ya da halkın bir bölümünü incitici, şok edici ya da rahatsız edici bilgi ve düşünceleri de kapsamaktadır. Bunlar demokratik bir toplumu var eden, çoğulculuk, hoşgörü ve açık fikirliliğin gereğidir. “*Stankov Davası*”nda da bunu açıklar, bu aynı şey Birleşik Komünist Partisi Türkiye davasında da tekrarlamıştır, demokrasinin temelinde sorunların açık bir biçimde müzakere edilerek çözümlenmesi kapasitesinde yatmaktadır. Toplantı ve ifade özgürlüğünü ortadan kaldıran genel önlemler şiddete teşvik ya da demokratik ilkelerin reddi niteliğini taşımadığı sürece ne denli şok edici ya da hükümet tarafından kabul edilmez olursa olsun ya da meşru olmayan talepler ileri sürürse sürsün, demokrasiye hizmet etmez tersine demokrasiyi tehlikeye sokar. Türkiye’de bir kere kabul edilmesi gereken, bir türlü kabul edilmeyen şey, zararlı fikir diye bir şey olmadığıdır. Hükümete karşı zararlı fikirler diye ifade özgürlüğünün dışında kalmaz; bunlar ifade özgürlüğünün bir parçasıdır, demokratik bir rejimden söz ediyorsak hükümetin bunlara tahammül etmesi gerekir. Biliyorsunuz 10’ncu madde düzenlenmiştir ve iki paragrafı vardır, birinci paragraf özgürlüğün kendisini söyler; ifade özgürlüğünü tanımlar, 2’nci paragrafta da bunun ne durumda sınırlanabileceğini söyler. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine bu 10’ncu maddeyle ilgili getirilen davalarda öncelikle ikinci maddeyi inceler. Mahkeme neyin ifade özgürlüğü kapsamına girip girmediğine de pek bakmaz, bu bakımdan çok açıktır ama mahkeme getirilen sınırlamanın sözleşmenin gereklerine uyup uymadığını; getirilen sınırlamalarla sözleşmenin ihlal edilip edilmediğini incelemektedir. Yani bütün dava ikinci paragrafta toplanmıştır. Bu da Türkiye’de tam anlaşılan bir şey değildir. Ben ordayken değerli bir Yargıtay Başkanı gelmişti ve Strazburg’da o zaman geçici yargıç olan AİHM’in Başkanı Luzius Wildhaber’le bir görüşme yaptı. Yargıtay Başkanı ona “Bakın ben sizi hiç anlamıyorum sözleşmede bir onuncu maddeniz var, orada birinci paragrafında ifade özgürlüğü vardır. İkinci paragrafında sınırlar var, biz de sınırlıyoruz ihlal buluyorsunuz, bu nasıl oluyor?” dedi. Tabii anlatmak gerekti ki,

bu ikinci maddedeki sınırlamalar yani, ulusal güvenlik, toprak bütünlüğü, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlık, korunması ve başkalarının korunması yani kişilik haklarının korunması, gizli bilgilerin korunması gibi. Bunlar aslında elli yıllık içtihat sonunda çok daha dar bir alana indirgenmiştir. Yani Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bakımından ifade özgürlüğü esastır, sınırlamalar çok dar bir alanda toplanmıştır. Nedir bunlar? Şiddete teşvik, kişilik haklarına saldırı, dini duyguları incitici yayınlar yapmak gibi ve tabii nefret söylemidir. Bu elli yıllık içtihat sonunda bu sınırlamaların ne hale geldiği bizde tam anlaşılmadığı için, toprak bütünlüğünü tehdit eden, ihlal eden birtakım söylemler ifade özgürlüğüne aykırı bulunmaktadır, pek çok davada bu böyledir. Fakat Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bakımından bu ifade özgürlüğünün içinde görülen; ifade özgürlüğüne aykırı görülmeyen söylemlerdir. İfade özgürlüğü bakımından devletlerin tabii ki bir takdir yetkisi vardır. Takdir yetkisi öğretisi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin devletlere bıraktıkları bir alandır. Bu bir nevi mekanizmanın iyi işlemesi için motora yağ damlatılmasına benzemektedir. Mekanizmayı iyi döndürebilmek için devletlere böyle bir takdir yetkisi alanı bırakılmıştır fakat haklar özgürlüklerin çekirdeğine yaklaştıkça tabii, devletin takdir yetkisi de azalır. İfade özgürlüğü bakımından birtakım özgürlükler açısından örneğin; siyasetçileri, hükümeti eleştirme bakımından takdir hakkı son derece dardır. Kamuoyunu ilgilendiren bilgiler takdir hakkını çok sınırlamaktadır. Buna karşılık ahlakla ilgili konularda devletlerin takdir hakkı daha geniştir; çünkü ahlak konusunda bir konsensüs yoktur, devletten devlete değişir, ülkeden ülkeye, toplumdan topluma değişen bir kavramdır, o yüzden de takdir yetkisi daha geniştir. Üzerinde bir Avrupa konsensüsü olmayan konularda devletin takdir yetkisi daha geniştir. Bu böyledir de ben bunun niye böyle olduğunu hiç anlamadım. Yani bir devlet kendi ahlak anlayışını topluma empoze ediyorsa, zorla dayatıyorsa, niye o devletin takdir yetkisi daha geniş olsun? Benim için hep bu bir muamma olarak kaldı ama uygulama böyledir. Ticari yayınlarda devletin takdir yetkisi daha geniştir. Yani takdir yetkisi terazinin “scale” gibi genişler daralır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ifade özgürlüğü davalarında iki kavramı

çok kullanır; bir tanesi “*chilling effect*”tir, yani caydırıcı etkidir. Özellikle basın özgürlüğü davaları bakımından bu söz konusudur. Yani devletin aldığı önlemler basın üzerinde caydırıcı bir etki yaratıyor mu; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi birçok konuda “chilling effect” yüzünden ihlal bulmuştur: Örneğin; Nedim Şener, Taner Akçam davasında. Taner Akçam davası özellikle enteresandır. Çünkü Taner Akçam’ın yazdığı bir kitap nedeniyle bir soruşturma açılmıştır ama savcı takipsizlik kararı vermiştir. Dolayısıyla ortada bir mağduriyet yoktur, yani soruşturma bir dava ile sonuçlanmamıştır. Takipsizlik kararı verilmiş, Taner Akçam’ın kitabı da kalmıştır. Ona rağmen, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi gazeteciler konusunda böyle soruşturmalar açılmış olması dahi gazeteci üzerinde bir baskı, gazeteci bakımından caydırıcı bir etki yaratmaktadır, o nedenle ihlal kararı vermiştir. Nedim Şener ve buna benzer birçok dava var; gazetecinin tutuklanması meselesi. Gazeteci yazdığı yazı dolayısıyla tutuklanamaz. Gazeteci sonra serbest bırakılsa dahi, sadece tutuklanmış olması gazeteci bir (*chilling effect*), caydırıcı etki yarattığı için ihlale yol açar. Biz tabii bu “Chilling effect”e fazla rağbet eden bir ülke değiliz. Gazeteciler bizde tutuklanır da cezaevine de konur, ondan sonra deriz ki gazetecinin suç işleme özgürlüğü yoktur. “Türkiye’de gerçekten gazetecilik yapmak bir suç mudur değil midir?” gibi bir soru ortaya çıkmaktadır. Bizde bir de şunu görüyoruz, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde inceleme yapılırken, bildiğiniz üzere incelemenin belirli aşamaları vardır; amaç bakımından inceler, arkasından bu getirilen sınırlama bu kanundan kaynaklanıyor mu buna bakar, yasadan kaynaklanması yeterli değildir. O yasanın da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kriterlerine uygun olması gerekir. Yasanın açık olması, öngörülebilir, ulaşılabilir olması lazımdır. Bütün bu aşamalardan geçtikten sonra alınan önlem demokratik bir toplumda gerekli midir, başka bir önlem alınamaz mıydı ve orantılı mıdır? Gazetecilerin cezaevine konulması bir kere ilke olarak orantısız bir önlemdir. Yani sadece cezaevine konduğu için Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi pek çok davada ihlal kararı vermiştir. Gazeteci cezaevine konulamaz. Çok çok ender birtakım istisnalar dışında gazetecinin cezaevine konulması başlı başına bir ihlal nedenidir çünkü “Orantılı değildir.”

der. Bütün bu aşamalardan geçtikten sonra bir de şuna bakar: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi gazetecinin yaptığı eleştiriye değer hükümü müdür yoksa bir olgu mudur, bir “fact” midir? Çünkü eğer bir değer hükümüyse “value judgment” ise, bunun kanıtlanması gerekmez. Değer hükümünü kanıtlanmasını istemek ifade özgürlüğünün ihlalidir. “Fact” ise, o zaman bu kanıtlanabilir; ama her “fact”, her olguya dayanan şey de kanıtlanması istenemez. Örneğin; birtakım devlet dokümanlarından alınan birtakım başka kaynaklardan elde edilen raporların yayınlanması gazeteci bakımından bir görevdir. Gazeteci bunu yayımlarken bunun doğru olup olmadığını araştırması istenemez çünkü gazetecinin haber verme özgürlüğüdür ve toplumun da, kamunun da haber alma hakkıdır. Biraz önce de konuşuldu Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi devlet sırrı konusuna çok hassastır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi pek çok durumda devlet sırrı ile ifade özgürlüğü arasında bir denge kurmaya kalkınca bu dengeyi ifade özgürlüğü lehine kurar. Bunda hiçbir tereddüt yoktur ki, devlet sırrı denen şey daha önce açıklanmışsa, Can Dündar-Tır Davalarında olduğu gibi, yani zaten gizliliği ortadan kalkmışsa, gazetecinin bunu yayınlaması elbette ki ifade özgürlüğüne girer ama pek çok davada gizliliği devam eden sırların dahi gazeteciden saklanması ifade özgürlüğünün ihlali olarak görülür. En son 8 Kasım 2016 tarihli bir sivil toplum kuruluşu olan “*Magyar Helsinki Bizottsag Macaristan Kararı*” nda bu sivil toplum kuruluşu polis kayıtlarına ulaşmak ister; polis vermez gizlidir demektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bunu ifade özgürlüğünün bir ihlali olarak görmüştür. Bunun gibi birçok dava vardır; (Preuarrot davası ?) gibi başka bir çok davalar da vardır.

AİHM istatistiklerine göre Türkiye kırk yedi Avrupa Konseyi ülkesi arasından ifade özgürlüğünü en çok ihlal eden ülkedir. 2014 yılında AİHM ifade özgürlüğü ile ilgili toplam kırk yedi ihlal kararı vermiştir, yirmi dördü Türkiye’ye aittir. 2015 yılında yirmi sekiz ihlal kararından on tanesi Türkiye’ye ilişkindir. Bu yıllarda hele ki 15 Temmuz’dan sonra bu rakamlar çok daha fazla artacaktır. Bunun nereden kaynaklandığına baktığımız zaman görüyoruz ki, Türkiye’de ifade özgürlüğü bakımından AİHM stan-

dartlarına ulaşamamasının nedeni hem yasalardan hem de uygulamadan kaynaklanmaktadır. Yasalarla ilgili en önemli sorunlar Türk Ceza Kanunu'nun 216'ncı, yani halkı kin ve düşmanlığa tahrik ile ilgili maddesidir. Halkı kin ve düşmanlığa tahrik ile ilgili Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin çok geniş bir içtihadı vardır. Şiddete tahrik tabii Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından kabul edilen bir sınırlama nedenidir. Burada Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi 1999 yılında on üç tane Türk davasını topladı ve hepsini birlikte görerek ayrı ayrı karar verdi. Bu on üç karardan iki tanesinde ihlal bulmadı; on bir tanesinde ihlal bulmuştur. Bu kararların hepsi, hükümetin o zamanlar Güneydoğu'da izlediği politikaları eleştiriyordu. Bu eleştirilerde kimi akademik makaleleri kimi şiiri, gazete makaleleri, röportajları, tarihi yazıları vs. aracı olarak kullanılıyordu. AİHM iki kararda, Sürek 1 ve Sürek 3 kararlarında ihlal bulmamıştır. Neden bulmamıştır? Sürek 1 kararında haftalık bir dergi olan “Haber Yorumda Gerçek” te yazılan iki tane okuyucu mektubu vardır. Bir tanesi “Silahlar Özgürlüğü Engellemez”, ikincisi de “Suç Bizim” diye iki okuyucu mektubu vardır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi birinci mektupla ilgili, “Burada şiddetin yüceltilmesi ve nefret söylemi vardır.O yüzden hükümetin aldığı kapatma kararı; yargılama doğrudur.” dedi. İkinci olan; “Suç Bizim” mektubunda ise, “Okuyucu mektubu yazısı isim vererek birtakım kişileri hedef göstermektedir. O nedenle buna karşı hükümetin aldığı tedbir doğrudur.” diyor. Bunları yaparken tabii kontekst bakımından inceledi ve şöyle dedi, “Bu mektuplar ölümcül şiddet içinde tezahür eden duyguları harekete geçirerek ve önyargıları daha da sertleştirerek kanlı bir intikam istemektedir. Bu mektupların Güneydoğu bölgesinde güvenlik durumunun çok ciddi şekilde bozulduğu bir bağlamda yayımlandığı not edilmelidir. Böyle bir bağlamda söz konusu mektuplar sorunlu olduğu iddia edilenlere karşı derin ve irrasyonel bir düşmanlığı aşlamak suretiyle bölgede şiddeti teşvik eder görülmelidir.” Mahkeme Sürek 3 davasında da şiddete teşvik görülmüştür; yazıdaki görüş “Kendini PKK'la birleştirmekte ve Kürdistan'da bağımsız, gerçek, silah kullanmaya çağrı yapmaktadır” diyerek, ihlal kararı bulmamıştır. Buna karşın on bir davada ihlal bulmuştur. Mesela Sürek ve

Özdemir davasında PKK'nın ileri gelenlerinden biriyle bir söyleşi vardır ve onu yayımlamıştır. Bu söyleşide, “Bizim tarafta tek kişi kalana kadar savaş sürecektir” demektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi burada bir ihlal olmadığı sonucuna varmıştır. “Çünkü burada bir haber alma vardır, bu karşı tarafın kendi psikolojisini yansıtmaktadır ve burada bir ihlal yoktur” demiştir. *Başkaya ve Okçuoğlu davasında* bir kitap vardır ve bu kitapta ırkçı inkâr politikası, Türkiye'nin Kürdistanı ihkakı ve sömürgeleştirmesinden vs. söz edilmektedir. Türkiye bunun toprak bütünlüğüne aykırı olduğu savını ileri sürmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, bu ciddi bir akademik çalışmadır diyerek ihlal bulmamıştır. Dolayısıyla diğer on bir davadan ihlal bulmamıştır. Fakat burada önemli şey şu, bizde bu gibi yayınlara verilen mahkeme kararlarındaki cezaların hiçbiri şiddete tahrikten kaynaklanmıyor. Aslında bizim ceza maddelerinde de şiddete tahrik diye bir kavram yoktur. İster 216'ncı maddeye, isterse Terörle Mücadele Yasası'na bakın orada şiddete tahrik diye bir kavram yoktur. “Halkı tahrik etme” diye bir kavram vardır ama orada şiddet lafı geçmez. Şiddetle hükümeti devirmek diye bir şey vardır ama o ayrı bir şeydir. Bizde bütün bu davalarda verilen mahkeme kararları bölücü propagandaya dayanmaktadır. AİHM *Karataş Kararı'nda* da bunu söylemektedir. *Karataş Kararı'nda* diyor ki; “Bay Karataş DGM tarafından -o zaman Devlet Güvenlik Mahkemesi vardır- şiddete teşvikten çok bölücü propaganda yapması nedeniyle mahkûm edildiğini dikkate alır”. Türkiye mahkeme kararları hiçbir zaman şiddet teşvikten verilmedi, zaten yasalarda da böyle bir şey yoktur. Bu bakımından böyle bir uyumsuzluk vardır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi şiddete teşvik incelerken Türk yasaları, mahkeme kararları ile AİHM içtihadı arasında böyle bir uyumsuzluk söz konusudur. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tabii bunlarla ilgili karar verirken her zaman bu sözlerin içeriğine, söylendiği kontekste, söylendiği yere, söyleyen kişinin kişiliğine, kullanılan araçların şiddete uygun olup olmadığına bakmaktadır. AİHM örneğin; Zana davasında, o zaman belediye başkanı olan Mehti Zana'nın yaptığı bir konuşmada şiddete teşvik olduğuna karar vermiştir. Çünkü belediye başkanıdır; tanınmış bir kişidir büyük bir topluluğa hitap ediyordu, ona karşı Haluk

Gerger davasında Deniz Gezmiş'in ölüm yılı dolayısıyla bir tören yapılır, o törene katılmadığı için bir mesaj gönderir ve o mesaj okunmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bu mesajda sert sözler olmasına rağmen ihlal olmadığına karar vermiştir. Çünkü dedi ki, "Bu ufak bir topluluktur, o ufak topluluğa yollanan mesajın etkisi de büyük olmaz", o nedenle burada bir ihlal bulmamıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin bu tür incelemesi yani kontekste, araçların uygunluğuna, kişilerin kimliğine ve yere bakarak yapılan inceleme bizim hukukumuz bakımından da önemli olduğunu düşünüyorum. Çünkü bunların hepsi; gerek iki 216'ncı madde, gerekse Terörle Mücadele Yasası tehlike suçudur. Yani suçun oluşumu için maddi bir sonucun; gerçek bir zararın ortaya çıkması aranmıyor. Objektif olarak zarara uğrama tehlikesinin var olup olmadığı aranmaktadır. Hâkim objektif olarak zarar doğurma tehlikesinin olup olmadığını incelerken Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kriterlerini göz önünde tuttuğu zaman bir anlam taşımaktadır. Yani tehlike kavramının gereği gibi kullanılmasını sağlayacaktır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kriterlerini dikkate almadan tehlike suçlarında karar verirse, o zaman hükümete yapılan her eleştiri bir tehlike suçu oluşturabilir tabii. Gerçek bir tehlikenin var olup olmadığına karar verebilmek için hâkimin bu AİHM kriterlerine başvurması iyi olur diye düşünmekteyim.

Türk yasalarında başka devamlı ihlal bunan maddeler de vardır. TCK madde 299; "Cumhurbaşkanına hakaret" suçudur. Cumhurbaşkanı'na hakaret suçu basının üstünde sallanan "Demokles'in Kılıcı"dır. Bu suçtan gazetecilere pek çok soruşturma açılmaktadır, pek çok mahkûmiyet kararı çıkmaktadır. Oysa Avrupa'da tam ters yönde bir eğilim vardır. Yani birçok devlet, devlet başkanına hakareti suç olmaktan çıkarmaktadır. Buradaki mantığı da anlamak mümkündür; hakaret suçu ile ilgili genel bir madde varken cumhurbaşkanlarına devlet büyüklerine, genelkurmay başkanlarına hakaret diye niçin ayrı bir suç olsun; aslında bunun mantığı yoktur. Gazetecilerin başını derde sokan başka bir madde de TCK madde 301'dir. Yine aynı, Türk Milletini; Türk Cumhuriyeti devletini aşağılama suçudur. Bunu Hrant Dink davasında gördük; mahkeme Hrant Dink'in yazdığı bir

yazıyı devleti aşağılıyor diye yanlış bir şekilde yorumladı. Ondan sonra Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bunun ihlal olduğuna karar vermiştir. AİHM Türklük kavramının belirsiz olduğunu söylemesinden sonra 301'nci madde de sonradan bir değişiklik yapılmıştır; Türklük kavramı yerine Türk Milleti kavramı getirilmiştir. Fakat bu yine AİHM kriterlerini karşılamamıştır ve yine ihlal çıkmaya devam edilmiştir. Bir de burada başka bir problem daha vardır, bu davalar Adalet Bakanlığı'nın izniyle açılabilir. Yürütmenin izniyle yasamanın operasyonel olabilmesi, işlevini yerine getirebilmesi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bakımından anlaşılması güçtür. Tabii ki başka maddeler; TCK 314 ve 220; yani "Silahlı örgüt kurmak ve örgüte üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işlemek" gibi tamamen Türkiye'ye has garip suç türleri vardır. Örgüte üye olmadan, örgüt üyesi nasıl sayılacaksınız, örgüt üyesi olmak tek başına hiçbir eylem yapmadan niye suç olsun, bütün bunlar tabii aslında AİHM bakımından pek anlaşıl-mamaktadır. Terörle Mücadele Kanunu 7 maddesi tabii büyük bir problem-dir; terör örgütünün propagandasını yapma suçudur. Terör örgütünün prop-agandasını yapmak ne demektir? Yani Diyarbakır'a yağmur yağdı derse-niz terör örgütünün yapmak gibi garip yorumlarla karşılaşıyorsunuz. Onun dışında son yapılan değişikliklerle, bir gösteri sırasında slogan atmak ya da zafer işareti yapmak Terörle Mücadele Kanunu gereğince terör örgütü prop-agandası mı yapmış oluyorsunuz. Bunların hepsi AİHM bakımından prob-lem doğurmaktadır ve hiçbirini kabul etmeyecektir. Burada duruyorum fakat anlaşılıyor ki bir yasalar, iki yargıçların zihniyeti AİHM standartlarına uygun değildir. Türk yargıcının zihniyetinde zararlı düşünceler diye bir kompartıman vardır. Yani devlet aleyhine yapılan yayınlar aslında zararlı düşüncelerdir, bunlar için devletin birtakım tedbirler alması ifade özgürlü-ğünün engellemesidir zannediyorlar. Hâlbuki öyle değil, AİHM bunların düzeltilmesi bakımından yol gösterici bir rol oynayabilir ama eğer AİHM'in yol gösterici rolünü kabul edilirse.

Teşekkür ederim.

AV. TORA PEKİN

Merhaba herkese. Öncelikle içinde bulunduğumuz zaman ve zeminde başka kararların yer bulduğunu görüyoruz; ama ifade özgürlüğü bağlamında “AİHM ve Uygulama” başlıklı bir tartışma yürütmek gerçekten çok zordur. Çünkü bunun olabilmesi için ön koşul olarak AİHM kararlarının uygulanıyor olması; bu yönde bir irade olması gerekmektedir. AİHM kararları dikkate alınıyordu, ulusal mahkemelerin ve siyasi otoritelerin uygulamalarını etkiliyordu bir ölçüde ancak bunun derecesi ile ilgili sorunlar vardır, yeteri kadar değildir, biz de bunu tartışıyor olabiliriz. Bunun yollarını aşmak için de böyle toplantılar düzenliyor olabiliriz, böyle bir tartışma yürütebiliriz o zaman, ama maalesef bugün itibarıyla böyle bir şey olduğunu düşünmüyorum. Belki bundan bir sene önce olsa bu koşullar bir nebze vardı. Hatırlayalım, Anayasa Mahkemesi gazeteciler Erdem Gül ve Can Dündar’ın haberleri nedeniyle tutuklanmalarında üç ay gibi bir süre içerisinde çok güzel bir karar vermiştir. Belki bu kararın güzel olmasının bir ölçütü olarak da siyasi otorite “Bu karara uymuyorum, saygı da duymuyorum.” demek zorunda kalmıştır. Tabii siyasi otoritenin bir karara uymaması, böyle bir siyasi iradeyi göstermiş olması ayrı bir tartışmadır ama siyasi otoritenin mahkeme kararlarından üzülmesi, mahkemelerin hala iyi kararlar verebildiğini gösterir ve o yönüyle Gül ve Dündar kararı iyi bir karardır. Şimdi, aradan bir sene geçtikten sonra bir daha Anayasa Mahkemesinden ya da derece mahkemelerinden bir daha böyle bir karar alınabileceğini zannetmiyorum. Simgesel olması bakımından Türk Ceza Kanununun 299’ncü maddesi yani, “Cumhurbaşkanına Hakaret” suçu ile ilgili olarak Anayasa Mahkemesinin verdiği karara bakalım. Hüzünlü bir rastlantıdır ki, bir sene önce Rıza Bey’le beraber Ankara’da, Ankara Barosunun 299’ncü maddesi ile ilgili düzenlediği bir çalıştayda, o günün konuşmacılarından biri olan YARSAV Başkanı Yargıç Murat Arslan şu an tutukludur. O gün orada iki 299’ncü maddeyle ilgili çok uzun olan; sabahtan akşama kadar yapılan toplantıdaki konuşmaların hepsi de boşunaymış. Anayasa Mahkemesi öyle bir karar vermiştir ki, o gün yapılan konuşmaların hepsinin aslında geçersiz

olduğunu, 299'ncu maddenin Anayasa'ya fevkalade uygun olduğuna kararını vermiştir. Şimdi bunun AİHM kararıyla ilişkisine baktığınız zaman, Anayasa Mahkemesi eğer iyi bir karar verecekse AİHM kararlarına bolca atıfta bulunmaktadır. Hatta çevrilmemiş kararları bile Anayasa Mahkemesi kararlarında alıntılar yaparak kararlarını kurduğu da görülmektedir. 299'ncu maddenin kararlarına bakılırsa, hiçbir atıf yoktur. Sanki Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi hakaret suçuna ilişkin; devlet başkanlığına, cumhurbaşkanlığına ilişkin hiç karar almamış, bu kararı Anayasa Mahkememiz tümüyle izole bir ortamda almış gibi bir hava vardır. Hâlbuki mesela Fransa'da bir Fransız yurttaşın Fransa Devlet Başkanı Sarkozy'e "Defol git, geri zekalı" diye bir levha açması nedeniyle Fransa Mahkemelerinden otuz avro para cezası almaktadır. Bu karar avukatlar, savunma tarafından cumhurbaşkanına hakaret davalarında en çok kullanılan kararlardan biridir çünkü Fransa o kararda otuz avro cezayı bile ifade özgürlüğünün ihlali olarak görüyor. Şimdi Fransa ile ilgili EON kararı nerede Anayasa Mahkemesinin 299'ncu maddesiyle ilgili verdiği karar nerede. EON kararına benzer kararlarda da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi diyor ki, "Siyasilere karşı yapılan eleştirilerin sınırları sıradan bir yurttaşta yapılan eleştiriden çok daha geniştir; çok çok istisnai şartlarda cezaya uğrayabilir ve onda da hapis cezası zaten söz konusu olamaz". Bizim Anayasa Mahkememiz "Bunun tam tersinin geçerlidir, eşit konumdaki insanlar için bunun geçerlidir, Cumhurbaşkanı sizin eşitiniz değildir o yüzden ayrıca korunur.", bu nedenle ettiğiniz birkaç sözcük dört yıla kadar hapis cezasıyla yargılanmanıza, mahkûm olmanıza neden olabilir. Ayrıca bu dört yıl hapis cezasının da son derece ölçülü olduğunu söylemektedir. Aslında tamamen bizim Anayasamıza da, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne de ve AİHM içtihadına da aykırıdır. Hukukla da uzaktan yakından alakası olmayan bir karardır. Kararın bize gösterdiği şudur, artık ifade özgürlüğü bağlamında AİHM kararlarının bu karardan sonra bir hükmü kalmamıştır. Bana sorarsanız, Anayasa Mahkemesi aslında bunu artık ilk derece mahkemelerine tebliğ etmiştir. Gerçekten de Anayasa Mahkemesi özellikle 15 Temmuz'dan sonra adliye için derece mahkemeleleri, sulh ceza hâkimliklerinin özellikle tutuklama kararları bize gündelik ha-

yatı epey süredir cehenneme çevirdiğini görüyoruz. Hatırlamak gerekirse 17 – 25 Aralık soruşturmalarından sonra hükümet kendisiyle ilgili bir daha böyle bir soruşturma-olmaması amacıyla; bir daha böyle bir tehlike yaşamamak için 2014 Haziranı'nda Sulh Ceza Hâkimliklerini kurmuştur. Tutuklama, arama, el koyma gibi tedbirlere ilişkin olarak bunları kendi kontrol edebileceği bir yasayı yürürlüğe koymuştur. Artık bu konularda sadece Sulh Ceza Hâkimlikleri karar vermektedir ve Sulh Ceza Hâkimin kararına itiraz ettiğinizde de eskiden olduğu gibi bu üst mahkemeye gitmemektedir, bir yan odadaki başka bir Sulh Ceza Hâkimi o kararı onaylayan bir karar vermektedir. Ben özellikle siyasi dosyalarda itiraz üzerine kaldırılan bir karar çok az gördüm. Sulh Ceza Hâkimliklerin tek verdiği kararlar bunlar değil, ifade özgürlüğü ile çok yakından ilgili olduğu için onu da anlatmaya çalışacağım kısaca; eski tabirle tekzip kararları, yeni düzenlemede düzeltme ve cevap kararlarıyla internet yayınları için verilen erişim engellenmesi kararları da Sulh Ceza Hâkimliklerin yeki alanında, hatta tekelindedir. Böyle olunca iki buçuk sene içerisinde karşımıza müthiş bir tablo çıkmıştır. İktidarın hoşuna gitmeyecek sözler söyleyen, yazan yüzlerce gazeteci ve yurttaş tutuklandı; soruşturmaya ve kovuşturmaya uğradı. Hali hazırda kimseyi ikna etmeyen gerekçelerle yüz elli civarında tutuklu gazeteci vardır.

Meclisin en büyük üçüncü partisinin yüzlerce üyesinin yanında bildiğim kadarıyla iki tanesi hariç belediye başkanlarının neredeyse tamamı ve on iki milletvekili tutukludur. Barolar tuhaf bir şekilde gündemlerine almadılar ama sayısını bilmesek de onlarca avukat örgüt suçlamasıyla tutuklu durumdadır. Yani tablo şöyle gazetecilik, haber verme, habere ulaşma hakkı, savunma ve siyaset tutuklu vaziyettedir. Bu tablonun hiçbir yerinde AİHM kararlarına rastlamak mümkün değildir. Tutuklanma, aralarında en ciddi olduğu için ona belki ayrıca bir başlık açmak lazımdır. Tutuklama kararlarında gaddarlık o boyuta vardı ki, gazetelerden zaten bildiğiniz örnekler ama dosyalarını bildiğim için birkaç örnek vereceğim, mesela gaddarlık şu boyuttadır; bundan birkaç sene öncesine kadar savcıların yargıçların adını duyduklarında önlerini ilikledikleri Fethullah Gülen ile ilgili tutuklanmayı,

cezalandırılmayı göz alarak o dönemde kitap yazan Ahmet Şık, Fethullah Gülen terör örgütünün propagandasını yapmaktan tutukludurlar. Bu aslında aklımızla alay etmektir. Her şeyden vazgeçtim, o Yargıç, Ahmet Şık'ın o dönemde yaptığı başvuruyla Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin verdiği “*Ahmet Şık Türkiye Kararı*” daki ilkelere birazcık baksa zaten o tutuklama kararını hiçbir şekilde veremeyecektir. Mesai arkadaşlarından, hakkındaki yakalama kararını bilen, bu operasyon sırasında yurtdışında olan Cumhuriyet Gazetesi'nin yönetici Avukat Akın Atalay, yurtdışına kaçma şüphesi olduğu nedeniyle tutukludur. Bu da zekâmızla alay etmektir; aynı zamanda hukuku da hiçe saymaktır. Apronda uğradığı saldırı sonucu ölümden dönen Barbaros Şansal vardır, kendisi tutukludur ama kendisine saldıranlar serbesttir. Sanki bu ülkede linç yapmak serbestmiş gibi bir karardır. Alay etmeye, gaddarlığa dair bir örnek daha vereyim; yazıldı çizildi, gazetenin içerisinde bir iki dakikalık tartışma sonucu ağzından çıktığı iddia edilen sözleri nedeniyle bizim gazetemizin çaycısı Şenol Buran da tutuklanmıştır. Sekiz gün tutuklandıktan sonra on ikinci Sulh Ceza Hâkimliği tutuklamayı kaldırmıştır ve serbest bırakılmıştır. Ancak sizin takdirinize bıraktığım şöyle bir adli kontrole hükmetmiştir; karara göre Şenol'un yurtdışına çıkması yasaktır; İstanbul dışına çıkması da yasaktır. İstanbul'un içinde gezmesi de çok mümkün değildir çünkü haftada üç gün karakola gidip imza atması gerekmektedir. Yani bir tartışmanın onun hayatındaki etkisi budur. Bunların hepsi Sulh Ceza Hâkimleri düzeninde mümkündür ve Anayasa Mahkemesine göre de bu verilen adli kontrol ve tutuklama kararları son derece ölçülüdür. Bu birkaç örnek bile çok simgesel; hepsi gazetelerde yayımlanmış şeylerdir ve AİHM kararlarında artık ifade özgürlüğü konusunda kararlara değinmediğini göstermeye yeterlidir. Sulh Ceza Hâkimlikleri ile ilgili erişimin engellenmesi, cevap ve düzeltme kararlarından bahsetmiştim. Şu an için hükümete yakın kişilerin muhalif gazeteler aleyhine yaptığı başvurulardan Sulh Ceza Hâkimlikleri kararlarından olumsuz bir sonuç çıkması mümkün değildir. İstedikleri her haberdeki yoruma karşı o haberi ya da yorumu yayımlayan gazeteye hakaretler içeren cevap ve düzeltme metinlerini yayınlıyorlar, yayımlanmazsa da yüz bin liraya

kadar para cezası vardır. Dolayısıyla gazeteler kendilerine hakaret eden ve haksız yere verilen kararları yayımlamak zorunda kalıyorlar. Bence daha vahimi internettedir çünkü internet bizim artık arşivimiz yani belleğimizdir. Burada yayımlanan, iktidarın hoşuna gitmeyen ne kadar haber-yorum varsa yavaş yavaş; geçmişe dönük olarak siliniyor. Mesela 17-25 Aralıkla ilgili olarak veyahut şimdi Sakarya Valisi olan “Gavat” sözcüğünü siyasi literatüre kazandıran Hüseyin Avni Coş ile ilgili olarak, Türk Milli Eğitim sistemine doğrudan etki edecek bir gücü bulunan son birkaç yıl içerisinde inanılmaz astronomik gelirler elde edilen TURGEV’le ilgili Google’da arama yapın; hatırladığınız, ya bu haber vardı dediğiniz haberlerin büyük gazete haberlerinin pek çoğunun yerinde olmadığını göreceksiniz. Mesela Cumhuriyet gazetesi üzerinden şöyle bir somut bilgi vereyim, bu şekilde Cumhuriyet gazetesi aleyhine yapılan başvuruların tamamı kabul edildi, bunların hiçbirinde hukuksal gerekçe yoktur, bunlara karşı yapılan itirazların yine tamamı da reddedilmiştir. Ben iki yüz elliye yakın karardan bahsediyorum, tek bir Cumhuriyet Gazetesi lehinde bir karar yoktur. Gerçekten hukuk bürosu bakımından büyük bir başarısızlık örneğidir ama bizim çok elimizde değildir. Teselliyi, Evrensel ve Birgün’ün de tıpa tıp aynı durumda olmasında buluyorum. Onların da elde ettiği tek bir tane lehe karar yoktur; uygulama aynen devam etmektedir. Fakat tabii sadece Sulh Ceza Hâkimlikleri değil genel manzara da çok kötüdür. Birkaç örnek daha verip bitireceğim. Örneğin yine iki yüz doksan dokuz davalarına dönersek, Asliye Ceza Mahkemeleri Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin verdiği “*Erbil Tuşalp Türkiye Kararı*”ndaki ölçütleri sadece dikkate alsa iki yüz doksan dokuz davalarında mahkûmiyet kararları çıkması neredeyse mümkün değildir. Hatta soruşturmanın davaya dönüşmesi dahi mümkün olmamalı; soruşturmanın açılmaması gerekir. Ancak *Erbil Tuşalp Türkiye kararının* Türkiye’de uygulanma yeteneği yoktur. Örneğin 17-25 Aralık dosyasından sızan ses kayıtlarıyla ilgili olarak hâlen davalar sürmektedir. Pek çok mahkûmiyet kararı verilmiştir. Bunları haberleştiren gazeteciler genellikle mahkûm edilmektedirler. Hâlbuki Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin “*Radio Twist Slovakya Kararı*” vardır, o karar da yer verilen ölçütlere bakıl-

dığı zaman, eğer ses kayıtlarında kamusal değer varsa bu ses kayıtların yayımlanması mümkündür denilmektedir. “*Charlie Hebdo Kararı*”na bakalım, Hikmet Çetinkaya, Ceyda Karan bence çok zarif bir karikatüre yer verdikleri için halkı kin ve nefrete yöneltmekten dolayı ceza aldılar.

Mesela “*Erdoğan Tatlav Türkiye Kararı*”na bakıldığı ve ölçütleri uygulandığı zaman asla o karikatürler nedeniyle böyle bir ceza verildiği düşünülemez ama bu da olmadı. Erdem Gül ve Can Dündar’ın yargılandığı davada da bildiğiniz üzere çok yoğun bir avukat katılımı olmuştur. O davada mesela iki unsur vardır, davanın gizli oturumla yürütülmesiyle ilgili olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi “*Brejnev Rusya Kararı?*” vardır. Gizli oturum yapmanın şartları sınırlarını o kadar detaylı bir şekilde anlatır ki, o karar orada tartışılmış olsaydı asla gizli oturum kararı verilemezdi. Kararın esasına ilişkin olarak da artık Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararına da gitmeye gerek yoktur. Can Dündar ve Erdem Gül’ün Anayasa Mahkemesi’nden almış oldukları karardaki, biraz önce konuşuldu zaten Osman Hocam anlattı, ölçütlere bakılsa yine böyle bir mahkûmiyet kararı verilmesi mümkün değildir.

Bunlar arasında en önemli gördüğüm çok acil olduğu, hâlihazırda sürdüğü için şu an Berat Albayrak’ın e-postalarını haberleştiği için altı gazeteci yirmi iki gündür İstanbul Emniyet Müdürlüğü Güvenlik Şube’de gözaltındalardır. Oraya giden avukat arkadaşlarımızın söylediğinden anladığım kadarıyla yirmi iki gündür önlerine bir bulamaç koyuluyor onları yiyorlar ve sadece yaptıkları haberler nedeniyle güvelik şubenin şartlarında esir tutuluyorlar. AİHM’in böyle bir gözaltı süresini kabul etmemesi bir tarafa ifade özgürlüğünün bu şekilde peşinen cezalandırılmasının hiçbir şekilde sözleşmeyle, Anayasayla, AİHM kararlarıyla açıklanabilir bir tarafı yoktur ama bugün dahi hala sürmektedir. Sabahki oturuma katılanlar biliyor, Fatih Polat da birebir böyle anlatmış ve çalışmıştır. Ben tekrar olmasın pahasına çıkartmadım; çünkü hakikatten önemlidir. Şimdi denilebilir ki bu örneklerin hepsi tartışmalı her somut koşulda AİHM kararları ayrıca tartışılmalı, verdiğim örnekler bu somut olaya uymayabilir, bu iddia dile getirilebilir

ama bu dosyalardan gördüğümüz şudur; bahsettiğim Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları davaların içerisinde tartışılmıyor dahi; bunlara hiç değinilmemektedir. Tıpkı iki yüz doksan dokuz kararında EON kararının tartışılmaması gibi bu kararları savunma öne sürüyor ama mahkemeler bunu görmezden gelmektedirler, takılmamak için etrafından dolanıyorlar ve asla anmıyorlar. Biraz sitemle ve en sonunda biraz umutla bitirmek isterim; son birkaç yıldır karşılaştığımız kararları ben hukukla, akılla, vicdanla ve hatta temel ahlak kurallarıyla ilişkilendiremiyorum. Bunlardan tamamen bağını kopardığını görüyorum. Entelektüel ve mesleki açıdan yetersiz, taraflı savcı ve yargıçların sayısının çok arttığını ve bunların en kilit noktalara yerleştirildiği bir düzende hukuki güvenceye sahip olmadığımızı düşünüyorum. Sert sözler olarak düşünebilirsiniz, değiller. Aslında söylenebilecek en hafif sözlerdir. “Entelektüel ve mesleki açıdan yetersiz, taraflı” sözlerini “Mustafa Erdoğan-Türkiye Kararı”ndan aldım. Mustafa Erdoğan yazdığı bir makalede Anayasa Mahkemesi üyelerini bir kararı nedeniyle bu sözlerle eleştirmiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de bu sözlere karşı verilen yüksek tazminat miktarını kararını sözleşmenin ve ifade özgürlüğünün ihlali olarak değerlendirmiştir. Demek ki bu asgaridir, bunun üzerine daha fazla şeyler söyleyebiliriz ama buraya kadar söylenenleri cezalandıramayız. Gene de sert bulanlar olmuş olabilir, bunu Cumhuriyet Gazetesine yönelik soruşturma kapsamında on bir çalışma arkadaşımın tutuklu olmasına bağlayan beni tanıyan arkadaşlar, bunun böyle olduğunu düşünebilirler, doğrusu ilgisi yoktur. Epey süredir gelen kararlardan durumun son derece vahim olduğunu görüyorduk on bir arkadaşımızın tutuklu olması sadece bunu perçinlemiştir ve bu sistemin içerisinde avukatlık yapmaya çalışan biri olarak artık yargıdan bu tip davalarda adil bir yargılama beklentimin kalmadığını söylemeliyim. Ancak yargıdan beklentisi olmamak başka bir şey, umutsuz olmak başka bir şeydir. Bir umudu ifade etmek isterim, hakikatten çok önemsiyorum, eğer bir ülkede cinayetlerle bizden koparılan insanlar unutulmuyorsa, on yıl sonra Hrant Dink’i yirmi bir yıl sonra Metin Göktepe’yi yirmi dört yıl sonra Uğur Mumcu’yu anımsıyor, anıyor; yaşıtıyorsak, orada bir umut var demektir. Bunun için hem Baroya hem de Türk Ceza Hukuku Derneğine çok teşekkür ederim.

AV. FİKRET İLKİZ

Teşekkür ederim. Bana nasıl dayanacaksınız onu bilmiyorum ama göreceğim zaten. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarından bahsedildi, iki kısa yol vardır: Bunlardan birisini Sayın Osman Doğru ifade özgürlüğü var mıdır ya da nasıl kullanılır diye sorduğu zaman onun görüşüdür; evet ifade özgürlüğü hakkı vardır, doğrudur. Türkiye’de ifade özgürlüğü hakkı vardır. Dilediğinizi dilediğiniz gibi söyleyebilirsiniz, istediğiniz gibi konuşabilirsiniz, yazabilirsiniz, yayımlayabilirsiniz ama bağımsız ve tarafsız yargı önünde yargılanır, cezaevine gönderilirsiniz. Dolayısıyla Tolga’nın anlattığından bahisle ikiye ayırarak ya da Duygun Hanım’ın özellikle ifade ettiği konudan söyleyeyim, bir tarafta siz varsınız bir tarafta devlet vardır. Bir tarafta da işte böyle beceriksiz avukatlar vardır. Böyle baktığımız zaman, böyle değerlendirdiğimiz zaman biraz daha yakından bakmanın ve biraz daha bazı kararları yeniden anımsamanın vakti geldiği fikrindeyim. O vakit de şuradan kaynaklanıyor, acaba hangi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararı günceldir? Tutuklamalardan bahsediliyor, burada da sevgili üstat diyor ki, “Gazetecileri cezaevine koyamazsınız.” Gazetecilerin eğer cezaevine koymazsanız, o zaman acaba hangi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları bugün Türkiye için günceldir? Tek tek örnek verildi. Şimdi, biraz daha yakından bakmakta fayda gördüğüm için iki örnekten bahsedeceğim. Bunlardan bir tanesi Şık-Türkiye Kararı ve Sayın Bayraktar izin verirse *Nedim-Şener Türkiye Kararı*’dır. İkisi de gazetecedir. Bu konuda yani Şık-Türkiye kararına baktığımız zaman 25 Ağustos 2011 tarihinde başvuru yapılmıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılan başvurunun tarihidir. Yani kısacası elli üç ay öncedir ya da dört yıl beş ay önce yapılmış olan bir başvurudur ve aslında *Şık Türkiye kararı* 10 Haziran 2016 tarihinde karara bağlandı ve bizim önümüze gelmiştir. Soru şu, tutukluluk hali yani gazeteci tutuklandığı zaman, tutuklama ifade özgürlüğünün ihlali sayılır mı? Sayın Köksal’ın ifade ettiği gibi, evet Şık ve Nedim Şener dosyasında; Türkiye dosyasında 5’nci maddenin ihlali; kişi özgürlüğü ve güvenliği ihlali konusunda karar verilmiştir ama bu iki kararda başka önemli bir yön daha var-

dır. Bana göre, biraz daha yakın bakmakta fayda görüyorum, ifade özgürlüğünün ihlali midir, acaba bunu nasıl değerlendirmeliyiz ve bu şekilde gazetecileri tutuklar ceza evine koyarsanız “chilling effect” midir yani bir başka deyişle bir otosansüre, bir baskıya yol açar mı sorusunu sormak lazımdır. Biraz daha yakından bakalım dediğim için söylüyorum başvurucunun Şık-Türkiye Kararı'nın, Ahmet Şık Türkiye kararındaki başvurucu adına başvuruyu yapan avukatlardan, Avukat Bülent Utku ve Avukat Akın Atalay bugün tutukludur. Biraz önce sevgili Tora'nın bahsettiği gibidir. Ahmet Şık müdafileri, Avukat Bülent Utku 5 Kasım 2016'da Akın Atalay ise, 12 Kasım 2016 yılında tutuklandılar ve şu anda yetmiş altı gündür cezaevindedir. Başvurucunun diğer avukatları, Avukat Fikret İlkiz, Avukat Tora Pekin ve Avukat Cem Atalay'ın henüz özgür olduklarını biliyorum ve adreslerinde de bir değişiklik olmadığını biliyorum. 30 Aralık 2016 günü ise, başvurucu Ahmet Şık tutuklanmıştır. Biraz önce bahsedilen bu karar onun kararıdır. Ahmet Şık kimdir? Çok basit! Ben Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararının yalancısıyım; kararda şöyle yazıyor, “Ahmet Şık gazetecidir” bu kadar tanıtım bile aslında Ahmet Şık için yeterlidir ve bu tanıtım aslında ona çok uygundur ve ona da ayrıca – benim kişisel yorumum- çok yakışmaktadır. Kararda öyle yazılı şimdi çoğaltalım; soruşturmacıdır, sorar, soruşturur bir başka deyişle gazetecidir, bir başka özelliği araştırmacı gazetecidir fotoğrafçı ve yazardır. Kararda yazılanı okuyorum, Yeni Yüzyıl, Radikal, Birgün adlı günlük gazetelerde ve Nokta adlı haftalık dergi için gazetecilik ve fotoğrafçılık yapmıştır. Özelliği, makaleleri ve haberlerinde ifade özgürlüğü ve bazı faili meçhul cinayetler, hukuk sisteminin işlevsizlikleri, polis şiddeti ve Kürt sorunu gibi önemli siyasi temaları işleyen bir gazetecidir. Halen Cumhuriyet gazetesi muhabiridir ve halen tutukludur. Aynı zamanda kararda yazılı olduğu ve konusu bu olduğu için, Ergenekon soruşturmasına yönelik Türkiye'deki yasa dışı kontrgerilla faaliyetlerin analizini içeren iki ciltlik kitabı, diğer gazeteci Ertuğrul Mavioğlu'yla birlikte yazmışlardır. Bu iki kitap yüzünden de davanın gizliliğinin ihlalinden dolayı Kadıköy 2'nci Asliye Ceza Mahkemesinde yargılandılar ve beraat ettiler. Bu beraat kararı da temyiz edilmedi ve kesinleşti. İfade özgürlüğü için Sayın Osman

Doğru'nun ifade ettiği gibi basit bir yol vardır; ifade etmezsiniz. Etmezseniz hiçbir sorun olmaz. İki, hiçbir sorun çıkmaz, çıkamazsınız ve bu devlete de sorun olmazsınız. O zaman bir şeyi ifade etmek lazım, yani yazmak lazım, bir başkası ile konuşmak ve o konuşmanızın da alenileşmesi lazımdır. Peki, yazdığınız kitap alenileşmemişse, yazmadığınız kitaptan yargılanabilir misiniz? Yargılanabilirsiniz! Yazmadığınız kitaptan dolayı tutuklanabilir misiniz? Tutuklanabilirsiniz! Daha hoş bir şey söyleyeyim; tutuklandıktan sonra yazmadığınız kitabın nüshasının bulunduğunuz cezaevi koğuşunda olup olmadığı konusunda bir arama kararı nedeniyle koğuşunuzda arama yapılabilir mi? Hukuki bir şey soruyorum. Türkiye'de yapılabilir. Yapıldı mı? Yapıldı! Bu Ahmet Şık'ın özellikle yazdđı daha doğrusu yazmadan önce, yazmadđı ve yayımlamadđı "İmamın Ordusu" kitabı nedeniyle tutuklanmasının başlangıcıdır. O zaman ifade etmeseniz bile herhangi bir şekilde Türkiye'de tutuklanabilirsiniz. O halde bu özgürlüğünüzü kullanmasanız bile başınıza bütün bunlar gelebilir. Peki ne yaptı, çok basit bir şey yaptı, bu adama; benim meslektaşına(Av. Tora Pekin'e) gönderdi, neyi? Taslağı! Yayınevine gönderdi, neyi? Taslağı! Bütün bunların toplanmasından sonra bize; bana da geldiler. Dediler ki, "Sizde kitap varmış, bu kitabı biz istiyoruz, size bir tebligat yapacağız." dediler. Bana bir tebligat yaptılar, ben imzaladım ve gidiyorlardı ki, "Bir dakika gidemezsiniz." dedim. "Şimdi bende bu kitabın teslimiyle ilgili bir tebligat yaptığınıza göre, bu kitabın bulunup bulunmadığını sorduğunuza ve nüshasını istediğinize göre, oturacaksınız bu kitabın nüshalarını benden alacaksınız." dedim. Tek tek nüshaları imzalamak, bilgisayardan çıkartmak suretiyle gelen emniyet görevlilerine teslim ettim, teslim tesellüm tutanağını imzaladım; "Şimdi gidebilirsiniz." dedim ve onlar gittiler. Şimdi onu o tarihte neden yaptığımı bu tarihteki savunmayla bağlantılı olmak üzere bilerek gerçekleştirdim, ama şu an söyleyemem, 15 Şubat tarihinde onun cevabını vereceğim. Gazetecilik faaliyeti nedeniyle ve bu anlamda yazdđı bu kitap nedeniyle, yazmadđı bu kitap nedeniyle hakkında tutuklama kararı verilen gazeteci Ahmet Şık'la Nedim Şener'in 3 Mart 2011 tarihinde evlerinde arama yapıldı. Bu kitabı; bunu aradılar. Arkasında 5 Mart 2011 tarihinde tutuklandılar. Aradaki itirazları

saymamakla birlikte itirazlarımız ile birlikte dokuz kez tutukluluk kaldırıl-
sın diye başvurduk. Tüm dokuz itirazımızda reddedilmiştir. Dokuz talep de
reddedilmiştir. Arada yanlışlıkla bir yargıç, ayrıca adını soyadıyla ifade ede-
yim Yargıç Akça dedi ki bir, “Bakın herhangi bir şekilde bir gazeteci sadece
kitabını yazmak için farklı kaynaklarla kurduğu bağlantılardan hareketle
tutuklayamazsınız.” İki, “Ayrıca bu anlamda Ergenekon ağı denilen o kişi-
lerin herhangi bir şekilde faaliyetlerini kitaplaştıran ve onlara yardım ve
yataklık ettiğini ileri sürüyorsanız, suçlamanız sadece bundan ibaretse, sa-
dece yardım ve yataklık diyorsanız da tutuklayamazsınız.” Daha da önemi-
si, hoşunuza gitmeyen, beğenmediğiniz, sizi şok eden gibi Handyside ka-
rarına atıfla dedi ki, “Herhangi bir şekilde bu nedenle gazeteciyi tutuklaya-
mazsınız. Hakkındaki bu anlamdaki tutuklama gerekçeleriniz çok zayıftır.
Bu zayıf gerekçelerle özgürlüğünden de yoksun bırakamazsınız, derhal
tahliye emeniz gerekir.” diye bir muhalefet şerhi yazmıştır. Yazış o yazıştır;
bütün mesai arkadaşları kendisine oturduğu masasında bile koridorda bile
selam vermediler. Ben onun anlattığının yalancısıyım. 12 Mart 2012 en son
Ahmet Şık'ın ve Nedim Şener'in tahliye tarihleridir. Bakın 3 Mart 2011'den
başlayan serüven 12 Mart 2012 tarihine kadar süren süreç içerisinde bizim
karşımıza ifade ettiğimiz uzun tutukluluk olarak geldi ya da tutuklamanın
kaldırılmaması; tutuklama halinin devamı olarak geldi. Şimdi bu şekilde
gelen ve bu şekildeki süreç nedeniyle biz, daha doğrusu başvurucu dedi
ki, “Siz benim ifade özgürlüğümü ihlal ediyorsunuz, özgürlük ve güvenlik
hakkımı da ihlal ediyorsunuz.” Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine söyledi-
ğim tarihte söylediğim başvuru yapıldı, 10 Haziran 2016'da AİHM kararını
verdi, 5/3 ve 5 /4 ihlal edilmiştir. Ayrıntısı o idi bu idi, ona girmiyorum;
özgürlük hakkı ihlal edilmiştir. Bu anlamda baktığınız zaman tutuklama
gerekçeleri yazdığımız, kanununuzda bulunduğu gibi yasallık anlamında da
ya da uygulama anlamında da doğru değildir denildi. Avrupa İnsan Hakları
Mahkemesi kararının şu anda bizi ilgilendiren bölümü, yani bu sempozyu-
mun konusu olan ifade özgürlüğü bakımından baktığınız zaman, acaba bu
tutuklama kararı ifade özgürlüğünün ihlali sayılır mı? Uzun tutukluluk hali-
ni geçtim, zaten gördüğünüz gibi tutuklanmaya alışkın olan bir gazetecedir.

Böyle baktığınız zaman, soruları tekrar sorduğunuz da acaba bir gazetecinin tutuklanmış olması gazeteci üzerinde otosansüre sebep olur mu, bir “chilling effect” midir, diğer gazetecilere gözdağı mıdır? Bu soruların cevaplarını acaba nasıl buluruz? Gazeteci bütün bu soruları, bunlar bu anlama gelir, ayrıca siz beni tutuklamakla ifade özgürlüğümü ihlal ettiniz, dedi. Deyince bildiğiniz gibi iki tarafı olan başvuran ve hükümet taraflarından hükümet; “Demokratik bir toplumda biz masumiyet karinesine dikkat ederiz ve masumiyet karinesine büyük özen gösteririz.” dedi. “Masumiyet karinesine büyük özen gösterdiğimizden dolayı ifade özgürlüğünün ihlal edilip edilmediği konusunda öncelikle gazeteci tutukludur, tutuklu olduğu için ceza davası sonuçlanmamıştır, hiç endişeniz olmasın, mahkeme tarafından eğer beraat ederse problem yok eğer mahkûm olursa o zaman bize gelebilirsiniz. Dolayısıyla ileri sürülen bu suçlamalar ya da ileri sürülen bu iddiaların doğruluğu ulusal mahkemeler tarafından şüphe götürmez bir şekilde ortaya çıkaracaktır.”, demiştir. Şimdi onların şüphe götürmez bir şekilde ortaya çıkacaktır dediği ceza davası halen sürüyor, o nedenle o ceza davasında söylenecek ya da yapılacak olanları gerçekten hükümetin çerçevesi içerisinde dinlemiş olsaydık siz mağdur olmayı bekleyen bir pozisyonda kalacaktınız, hatta ve hatta o mağduriyete baktığınız zaman büyük olasılıkla beraat edecektiniz. Başvuran gazeteci hükümetin bu görüşüne karşı, “Ben zaten bir yıldan beri tutukluyum dolayısıyla öncelikle iç hukuk yollarını tüketin gidin mahkemeden bir karar getirin demeyin bana.” dedi. O halde, 5/3 ve 5/4 bakımından da tüketilmeye gerek olmadığını yani, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi dedi ki, “Burada bizim karşımızda tutuklamadan kaynaklanan ifade özgürlüğü ile bağlantılı, diğer temel hak ve özgürlükler bakımından bakıldığı zaman bir durum vardır. O halde 35/3’e göre bu anlamdaki şikâyet ve başvuru dayanaktan yoksun değildir.” demiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi öncelikle bir müdahale var mıdır yok mudur; sistemin bu olduğunu ve böyle inceleyeceğini söyledi, Türk Ceza Kanunu 301 ve Taner Akçam dosyasından söz edildi. Hükümetin ortada sizin mağdur sıfatınız yok anlamındaki görüşüne karşılık Gazeteci, bir kitabın yazılmasına dayanarak, yazılmamış bir kitaba dayanarak terör örgütü

üyelik iddiasıyla ve bu gerekçeyle tutukladığınıza göre bu başlı başına ifade özgürlüğünün ihlali sayılır demiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ise, suçlu ve cezalı olma şüphesi devam ediyorsa bunun esasının inceleyeceğini söyledi. Yani Sözleşmenin ihlalden mağdur olduğunu savunabilir ve önceki kararlarına atıf yapmak suretiyle (*Bowman Birleşik Krallık Davası 19 Şubat 1998*) bunu yapabilirim dedi. “Henüz haklarında nihai bir mahkûmiyet kararı verilmemiş kişiler bile olsalar, eğer bu konuda bir müdahale olduğunu ileri sürüyorlarsa bunu da incelerim.”, dedi. Bir savcılık soruşturması nedeniyle Taner Akçam için hakkında madde 301’den takipsizlik kararı verilmiştir. Hayır, hakkında on bir takipsizlik kararı vardır. On birinin konusu da Türk Ceza Kanunu madde 301’e muhalefettir. On biri için de verilmiş olan Taner Akçam kararında doğrudan doğruya kovuşturmaya yer olmadığı kararı vardır. Hükümet aynı görüşü ileri sürmüştür, dedi ki “Takipsizlik kararı verilmiştir ortada bir mahkûmiyet yoktur o halde bir mağduriyet yoktur. Mağduriyet olmadığına göre bu davanın o anlamda bakılmaması gerekir.” demesine rağmen Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Taner Akçam kararını örneklemek suretiyle “Siz, toplum olarak hassas bir konu ile ilgili bir yazarın görüş ve düşüncelerinden dolayı takipsizlik kararı verilmiş olsa bile, bu takipsizlik kararının bir mağduriyet doğurmadığını ileri sürmüş olsanız bile ben bunu ceza tehdidi altında tuttuğunuzdan dolayı mağduriyet sayıyorum.” demiştir. Taner Akça’nın kararı bana göre çok önemli bir karardır; tıpkı biraz önce üstadın söylediği gibi madde 216, 299 diyorsanız insanların tepesinde sallanan Demokles’in Kılıcı gibi ceza tehdidi yaratan ceza kanunudur. Belki kanunilik ilkesi bakımından da ayrıca değerlendirilmesi gerekli olan bir noktadır diye düşünüyorum. Devamında Aktan kararını örnekledi ve onun devamında bir başka kararı daha örnekledi, Hrant Dink kararıdır dedi. Öldüğü için bir düzeltme; Hrant Dink’e Türk Ceza Kanunu 301’den dava açılmadı, Hrant için TCK 159 nedeniyle bir ceza davası açılmıştır. Madde 159 nedeniyle bir mahkûmiyet kararı verilmiştir. O mahkûmiyet kararı Yargıtay’daki inceleme sırasında Türk hükümeti tarafından, bu anlamdaki karşılaşılan baskı nedeniyle, Türk Ceza Kanunu yeni gündeme geldi, kabul edildi ve 301 yürürlüğe girmiştir. Ne

yazık ki, Hrant'ın hayatı kendisi hakkında verilen bir kararın sonucunu göremeden sonlandırıldığından dolayı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi dedi ki -buna Dink, Türkiye kararını da örnek kabul ediyorum-, bu şekilde olsa dahi, ulusal mahkemelerin içtihatlarına uygun olarak nihai mahkûmiyete konu olmak bile ya da en azından bu anlamda bir ceza tehdidi altında bulunmak dahi o kişinin mağdur olduğunu anlatır, ben de ifade özgürlüğüne aykırılık var mıdır yok mudur diye buna bakarım dedi. Başka bir deyişle, eğer hükümet tarafından, herhangi bir şekilde mağdur olmamıştır, haklarında bir ceza davası yoktur, açılmamıştır ile karşılaşırsanız bu Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları örneklerinden hareketle cahilliğin daniskasıdır. Bana açıkça dediler ki, bu kadar deneyimli bir avukatın bu mağduriyet konusunu bilmemesi çok ayıptır diye de cevap verdiler. Ben de Türk hükümetine cevap verdim; sorsaydınız bunun böyle olmadığını size anlattırdım diye ifade ettim. Şimdi bu ifadelerden sonra mahkeme şu vurguda bulundu; bu anlamda yürütülen ceza prosedürü bakımından Türkiye'deki mevcut ağır ceza suçları bakımından başvurana dayatılan tutuklama halinin salt varsayım dayalı bir risk olarak incelenemeyeceğini, tutuklamanın gerçek ve etkili bir baskı oluşturduğunu, böylece sözleşmenin onuncu maddesinde garanti altına alınan ifade özgürlüğünün başvuran tarafından korumasına yapılmış bir müdahale olduğu kabul ediyorum ve bunu vurguluyorum demiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin ilk adımı budur ve aynı gerekçelerle de hükümetin ileri sürdüğü; siz daha hukuki yolları tüketmediniz anlamındaki savunmasını geri iade etmiş ve iç hukuk yollarının tüketilmesine bu anlamda gerek olmadığına kara vermiştir. Sayın Türmen anlattı, ondan sonraki esasa ilişkin inceleme metotlarında yani test ölçülerinde, yasayla öngörülüp öngörülmediğinin ölçüsü, sözleşmenin ikinci maddesindeki sınırlandırma ölçütleri bakımından meşru amaca dayalı olup olmadığı, üçüncü test ölçüsü ise, demokratik bir toplumda bu amaçlara ulaşmak için gerekli olup olmadığını belirlemektir. Bunlar üzerinde durmuyorum. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, bunları tek tek özellikle ceza muhakemesinde hükümet bu anlamda tutuklama yapılabilir, kanunilik vardır demiş olmasına rağmen, test ölçülerini geçti ama en önemli kriterlerden bir tanesi

olan, (biraz önce de ifade edildi) acaba bu müdahale yani bu tutuklama demokratik bir toplumda gerekli midir? Şimdi başvuran diyor ki, İmamın Ordusu adıyla yayımlanması gerekli olan ve hazırlamış olduğum bu kitabın önemli kamuoyu tartışmaları yaratan, Ergenekon adlı davalı bazı politikacılar ve adli makamların davranışları hakkında yorum ve analizler içermektedir. Bunu ben yayınlayacağım. Aynı iddiasını tekrarlıyor, salt bu olduğundan; böyle bir kitap yazdığımdan dolayı benim terör örgütüne üye olma suçlamasıyla bu anlamda tutuklanmış olmam ifade özgürlüğünün başlı başına ihlalidir. Baştan da söyledim, acaba bu bir otosansür etkisi yaratır mı? Evet, bu bir otosansür etkisi yaratır! Hükümete göre, dediğı de doğrudur, başvuranın tutukluluğı ve tutukluluk halinin devam etmesinin nedeni yazılmamış olan bir kitaptı ve cezaevindeyken bu kitap yayımlandığından dolayı da piyasa da satışa sunuldu. O halde bir nevi baştan ve mahsuben tutukladığım için, yapacağını da bildiğimden dolayı bu benim yöntemim ve yaklaşımım aslında kanuna uygundur ki, kitabın içine baktığımız zaman Ergenekon olarak bilinen suç örgütüne, örgütün esas belgelerinde belirlediğı hedefler doğrultusunda bilerek ve isteyerek yardım etmiştir, ben bu nedenle tutukladım diye savunma vermiştir. Bunun üzerine hükümet ayrıca yine ayırım gözetmeksizin tüm hâkim ve savcılarını suçlayıcı yargı yetkisinin bağımsızlığını ihlal edici nitelikte bir kitaptır dedi ve sonrada Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi normal standartlarındaki gibi ifade özgürlüğüne hakim olan temel ilkeleri kararına geçirdi ve yazdı. Anlatıldı; tekrarlamıyorum, demokratik bir toplumda ana temellerden birisi ifade özgürlüğünün korunmasıdır. Hükümete karşı yapılan eleştiriler içerisinde özellikle eleştiri sınırlarını yani, değer yargıları, bir başka değışle, eleştiri çok sert olabilir ve bu sertlik içerisinde de onları incitebilerseniz, onları kırabilirsiniz ama buna rağmen herhangi bir şekilde ifade özgürlüğü ihlal edilemez; korunması gereklidir. Mahkemenin içtihatları uyarınca, ayrıca, yasaklı örgütlerce yayımlanan yazıların (*Sürek 3 Kararı*) şiddeti özendirme tehlikesi taşıyıp taşımadığını değerlendirmek için özellikle söz konusu yazının içeriğini ve hangi koşullarda yayımlandığını da dikkate almak gerekmektedir (*Gözel ve Özer - Türkiye Kararı*). Fikirler ve şiddete teşvik meselesi anlatıldı, üzerinde dur-

muyorum. Şimdi bütün bu incelemelerden sonra Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin aslında ulaştığı sonuç şudur: Başvuranın bu anlamdaki makamlar tarafından bir yıla aşkın tutukluluğunu haklı göstermeyen somut ya da yeterli olmayan gerekçelerle tutulması hak ihlalidir. 5/3 ve 5/4 ihlal edilmiştir. Devamında, başvuruya karşı alınan tedbirlerin türü ve ağırlığı göz önüne alındığında koşullar ne olursa olsun bu tedbirlerin, yani tutuklama dâhil olmak üzere tüm tedbirlerin Sözleşmenin 10'ncu maddesinde gözetilen meşru amaçlarla orantısız bir müdahale olduğunu saptıyorum demiştir. Aynı zamanda adli makamların yeterli ve somut gerekçe olmadan başvurunun bu kadar uzun bir süre özgürlüğünden yoksun bırakarak kamu menfaatini ilgilendiren konularda başvuranın kendisini ifade etme iradesine caydırıcı etki uyguladıklarını da tespit ediyorum demiştir. Sonuç olarak; tüm bunlar dikkate alındığında mahkeme cezai önlemlerin yani, başvuranın tutuklanması ve bir seneden fazla tutuklu kalmasının toplumsal zorunlu bir ihtiyacı karşılamadığını her halükarda hedeflenen meşru amaçlarla orantılı olmadıklarını bundan dolayı da demokratik bir toplumda zorunlu olmadıklarını belirtmektedir. O halde Sözleşmenin 10'ncu maddesi ihlal edilmiştir.

Özet: 10 Haziran 2016 tarihinde verilmiş olan karardan bugüne kadar geçen süre içerisinde baktığınız zaman, yakın geçmişte artık eskimiş kararlardan birisi olarak değerlendirebileceğimiz bu karar halen Türkiye'de ve birden bire güncelliğini elde etmiş kararlardan bir tanesidir. O yüzden evet, söylenen doğrudur; gazeteciler tutuklanamaz, gazeteciler hapse girmemelidir. Bu anlamda baktığınız zaman, o anlamdaki kişi özgürlüğü ve güvenliğine yapılmış olan bu müdahale aslında kendilerini ifade etme hakkının önlenmesi anlamındadır. Çünkü gazeteciler kamuoyunun bekçisidir. "The Watchdog" olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında yazılı olan bu nota baktığınız andan itibaren de bu notla bağlantılı olmak üzere AİHM'nin Şık, Şener Dosyası ve bu kararlar halen Sayın Pekin'in ifade ettiği gibi okunursa, değerlendirilir ise, gazeteciler hakkındaki tutuklama kararı ile ifade özgürlüğü hakkı ihlal edilmemelidir. Herhangi bir gazeteci hakkında açmış olduğunuz ceza davası ile o ceza davasının yaratmış olduğu sonuçlar bakımından acaba yaşam hakkının ihlali ile bağlantılı hem Sözleşme

on üç hem özellikle baktığınız zaman acaba ifade özgürlüğünün onuncu maddesi ihlal edilebilir mi? Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Dink kararı açıkça devletin pozitif yükümlülüğünü sorgulamıştır ve 14 Eylül 2010 tarihinde verilen Hrant Dink kararına özellikle ilerleme raporlarında yapılan atıfla konulan teşhis şudur: Bu anlamdaki ifade özgürlüğünün ihlali, yani 159'dan dava açmanız ve yargılamanız Sözleşmenin 2'nci maddesi yani, yaşam hakkının ihlali söz konusudur ve yaşam hakkı gerekli ve etkin soruşturma yapılmadığından dolayı ihlal edilmiştir. Buna ilaveten mahkeme, 10. madde yani ifade özgürlüğü ve 2'nci madde ile bağlantılı olarak 13'ncü maddenin yani, etkili başvuru hakkının ihlal edildiğini tespit etmiştir. Bu da özellikle gazetecilerle ilgili ve Türkiye aleyhine ve de ifade özgürlüğü ile ilgili verilmiş olan Hrant Dink Kararı olarak önümüzde durmaktadır. Tarihi 2010'dur. 2016-2017 yılındayız ama bu karar da eskimiş olmasına rağmen hiç de eskimiş bir karar olarak önümüzde değildir. Tam aksine güncelliğini koruyan bir karardır. Siyasi eleştiri; AİHM, Dink kararında açıkça medya yoluyla siyasal eleştirileri dile getirmenin aslında basın özgürlüğü hakkındaki onuncu maddenin sonucu kapsamında ve koruması altında olduğunu söylemektedir. Başka bir şey daha ifade etmektedir; Sözleşmenin 10/2 maddesinin siyasal söylem ve yarara ilişkin konular alanında ifade özgürlüğünün sınırlandırılmasına hiçbir şekilde yer vermemektedir. Dink kararında açıkça siyasal söylem ve genel yarara ilişkin konular hakkında bir sınırlandırma getirilemeyeceğinin altı çizilmektedir. O halde mahkemeye göre tarihi gerçeğin araştırılması ifade özgürlüğünün bütünleyici bir parçasıdır ve Dink özellikle yazmış olduğu sekiz makale ile sürekli kamuoyuna tartışma konusu olan tarihsel temel bir sorun konusunda da mahkemelerin hakemlik etme yetkisi bulunmamaktadır. Bu devletin pozitif yükümlülüğüdür. Bir başka deyişle üstün toplumsal gerekliliğe hizmet eden bu tür yazılar, bu tür tarihi sorgulamalar özellikle korunması gerekmektedir. Çünkü devletin pozitif yükümlülüğü böyle bir kamusal tartışmanın yapılmasına olanak sağlamaktadır ve bu devletin görevidir. O halde bu anlamda sadece devletin kendisinin değil, üçüncü kişilerin de o anlamdaki müdahalesinden devlet ifade sahibini korumalıdır. Hrant Dink'te bu yapılmamıştır. Tespit şudur;

Şişli Asliye Ceza Mahkemesi başvuru yapmak suretiyle müdahale talebinde bulunan, kararı olduğu gibi söylüyorum, “Aşırı milliyetçilerin müdahil olarak katılmasına karar vermiş olmakla zaten Hrant Dink’i yeteri ölçüde Türkiye’de ve diğer insanların önünde nefret edilecek insan haline getirmeyi başarmıştır. O yüzden müdahale edilmiş olması ile ilgili ve Şişli İkinci Asliye Ceza Mahkemesinin müdahaleye karar vermiş olmasını bu anlamda tüm Türk kökenlileri aşağılayan bir birey olarak gösterdiğinin tespiti anlamına gelmektedir” demiştir. Yargıtay müdahale talebini reddetmiştir, bu şekilde müdahale talebi olmaz, bu şekilde müdahil olarak katılamazsınız demiştir. Sonuç olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine göre, kararda da Hrant Dink’in (hani bizim kamu denetçimizin ismini yanlış anlamıştı ya; kararda da “Frat Dink”in olarak yazılmıştır) mahkûmiyet kararının Yargıtay tarafından onaylanması tek başına ya da ilgiliyi aşırı milliyetçi militanlara karşı koruma önlemlerinin yokluğu olgusuyla birlikte dikkate alındığında, Sözleşmenin 10/1 maddesinde korunan ifade özgürlüğüne müdahale niteliğini taşımaktadır ve bu kararı ile doğrudan yaşam hakkının ihlali, yaşam hakkının ihlali konusunun eksiklikten kaynaklanan soruşturmanın yapılamamış olması sonucunda diğer haklarla bağlantılı olmak üzere bizim önümüze Hrant Dink kararı çıktığında, bu kararında ifade özgürlüğü konusunda dikkate alınması gerekli olan bir karardır. Bu şekildeki değerlendirmelerimi, görüşlerimi en azından iki kararla ilgili olmak üzere yorumlarımı bilgilerinize sunuyorum, çok vaktinizi aldım, ayrıca da teşekkür ediyorum.

15 OCAK 2017 PAZAR TOPLUMSAL BİR TALEP OLARAK İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

YRD. DOÇ. DR. ALPER KIRKLAR

Filmin hikâyesi gündelik hayat içerisinde sıradan insanların, yani hukukçular dışındaki insanların hukukla ilgili ne düşündükleridir. Adalet ile hukuk algıları hakkında bir film yapmak istedik. Bunun için yaklaşık otuz dokuz ayrı insanla, farklı mesleklerden, farklı sınıflardan insanlarla röportaj yaptık. Basitçe sorduğumuz sorular: Sizce adalet nedir? En büyük hukuk sorunu nedir? Ülkemizde neler değişmelidir, neler olduğu gibi kalmalıdır? Bu otuz dokuz röportajdan yirmi dokuzunu kullanabildik; bazıları teknik sebeplerden kullanılamazdı, bazıları da filmin yapısı ile uymuyordu. Bu filmin yapısı ile uymayan özellikle üç tane röportaj vardı; dinlerin adaletle bakışı ile ilgili bir imam, bir papaz ve bir hahamla görüşmüştük, kişisel düzeyden değil dinlerin bakış açısından anlattıkları için tam olarak filmin yapısı ile uymadığı için onları çıkardık.

Açıkçası benim için bu süreç enteresan olmuştu. Ben hukukçu değilim, iletişim okudum, sinema okudum ve daha sonra üzerine iletişim ile ilgili çalışmalarım oldu. Hukuku da hukukçuların ilgi alanı diye görmüşümdür. Bu belki de hukukun dili ile alakalı bir şey de olabilir, biraz anlaşılması zor benim açımdan, belki sıradan insanlar için de öyledir. Hukukçulara sorduğunuz zaman sadeleştiğini söylüyorlar, benim için hâlâ hukuk metinleri anlaşılması zor metinlerdir. O yüzden belki filmin ismini anlaşılması zor olsun diye “İstikşafi Görüşmeler” koyduk. Ancak, bu filmi yaparken şunu fark ettim; hukuk aslında sadece hukukçuların ilgi alanı olamayacak kadar

mühim bir konu, çünkü kanun yapıcılardan iki insan arasındaki ilişkiye kadar, hatta tek insanın ifade özgürlüğüne kadar hukuk her alana giriyor. Bunu gördüğüm zaman aslında dehşete kapıldım. Kendi cehaletimden, hukuk hakkında hiçbir şey bilmememden dehşete kapıldım.

Bugünkü konumuz aslında biraz ifade özgürlüğü üzerine ve buradan düşündüğünüzde bu biraz acıklıdır. İfade özgürlüğü üzerine bir oturum yapılıyor olması bana biraz acıklı geldi. İnsanın tanımlarından biri “hayvan-ı natık”; yani konuşan hayvandır. Buradaki natıktan kasıt kök olarak nutuk kökünden gelse de mantık da aynı kökü paylaşır, Yunancadaki logos söylemi ve logic’in, mantığın aynı kökten gelmesi gibidir. Bir hayvanın konuşabilmesi için önce düşünüp idrak edip süzgeçten geçirip sonra onu ifade etmesi gerekiyor. Yani ifade dediğimiz, konuşma dediğimiz şey insanoğlunun ta kendisidir. İfade özgürlüğü dediğimiz şey de düşünmeyi kapsadığına göre aslında 2017 Ocak ayında ifade özgürlüğünü konuşuyor olmamız beni derinden üzüyor. Maalesef içinde bulunduğumuz durum bunu gerektiriyor, konuşmadan üstesinden gelemiyoruz.

Keza, hukuk hayatın her alanına denk geliyor demiştim, bu aynı zamanda belki amatör olarak, dışarıdan bakan biri olarak bana hukuk eğitimi ile ilgili Ece Ayhan’ın bir sözünü hatırlatıyor; “Maalesef hukuk fakültelerinde hukuk eğitimi yerine kanunlar öğretiliyor.” diyor. Benim hukuka sadece hukukçuların alanı olarak bakmamın sebebi de belki de bu algıdır. Sadece kanunlar olarak baktığımızda hukuk kuru metinler bütünü haline geliyor. Birazdan filmde göreceğimiz gibi, hukuk sadece kuru metinler bütünü değil, insan olmanın temel şartı olan ifade özgürlüğünden toplumların bir arada barış içerisinde yaşamasına kadar, uluslararası hukuka kadar pek çok alanı tanımlayan bir alandır. Umarım bundan sonra belki en azından sorun olarak görüp ifade özgürlüğünü tartışacak, konuşacak panellere oturumlara ihtiyacımız kalmaz. Sadece bir temenni olarak bunu da söylemek istedim.

-Film Gösterimi: İstikşafi Görüşmeler-

Aslında en basiti, filmi 2012–2013 yıllarında yaptık. 2012 Mart'ta çekime başlamıştık, 2013 Ocak'ta da kurgusu tamamlanmıştı. Ahmet, o davadan 2012 Mart 12'de salıverilmişti, 5 yıl geçti Ahmet yine içeride, yani bir arpa boyu yol alamamışız. Bu kabahat Ahmet'te değil, herhalde bunu biliyoruz. Özellikle hukuk konusunda düşünmeye itti demiştim, bu 5 yıldır süren meselelere baktığımızda aslında hala aynı şeyleri tartışıyoruz. Anayasa değişikliği şu sıralar görüşülüyor, kavga dövüş idare ediliyor. Buradaki dertler hala sürüyor, Tarlabası ile ilgili mahkeme hala sürüyor, Tarlabası olduğu yerde kaldı. Aslında bu bir yandan o minibüs şoförü ağabeyimizin söylediği gibi hukukun ya da adaletin nasıl yavaş işlediğini ya da tecelli etmediğini gösteren bir durumdur. Ben aslında çok fazla bir şey söylemek istemiyorum, çünkü bir sürü insanla röportaj yaptık ama sonuçta burada söylenen şey aslında benim adalete bakışım, yani bunları bu şekilde bir araya getiren benim. Sonunda Ertan'ın söylediği, “Adalete inanmıyorum.” dediği şey aslında benim de söylediğim şey; çünkü onu en son cümle olarak seçen benim, onu oraya seçip koyan benimdir. Aslında burada gördükleriniz biraz şizofrenik bir yapıda; anlattığım şey benim de düşünce tarzıma uyuyor, bir sürü konuda kafam çok karışık, buradaki insanlar gibi benzer şeyleri düşünüyorum, benzer kaygılarım var, benzer korkularım var, benzer umutlarım vardır. Dolayısıyla çok uzatmadan sözü hocalarıma devretmek istiyorum, zira ben sözümü film ile söylemiş oldum. Teşekkürler.

AV. AYŞEGÜL TANSEN(YÖNETİCİ)

Efendim günaydın. Uğur Mumcu, Metin Göktepe ve Hrant Dink anısına düzenlenen İfade Özgürlüğü Sempozyumu'nun ikinci gününe hoşgeldiniz. Farklı ifade kategorilerine yön veren hocalarımızı ve bilim insanlarını bir araya getiren bir oturumla güne başlıyoruz. Son derece yoğun ve belki rahatsız edici bir gündemimiz var ancak hocalarımızı teker teker davet etmek istiyorum. Yrd. Doç. Dr. Alper Kırklar'a çok çok teşekkür ediyoruz. Prof. Dr. Doğan Kuban ve Prof. Melek Göregenli Hocalarımıza çok teşekkür ederiz.

PROF. DR. DOĞAN KUBAN

Kusura bakmayın, ben bir haftadır hastaydım, onun için sağlıklı sayılmam. Ben 91 yaşındayım ve Cumhuriyetle beraber doğdum. Cumhuriyet ilkeleri ile yetiştim, dünyanın en büyük üniversitelerinde hocalık ettim, 22 sene evvel de emekli oldum. 22 seneyi de geçti galiba, 24 oldu. Yani çoğunuz, ben adam olduğum zaman daha doğmamıştınız. Ben Cumhuriyet çocuğu olarak yetiştim, babam subaydı, Rusya’da esir kalmıştı, annem Osmanlı devrinde öğretmendi ve Şeyhülislam ailesinden geliyordu, yani dindar bir aileden geliyordu ama okumuştur. Son 5-10 seneye kadar ben Türkiye’nin en optimist adamıydım; yani hala biz Türkiye’yi kurtarabileceğimizi düşünüyorduk. Son zamanlarda bizim hanım diyor ki; “Sen artık pesimist oldun, bundan vazgeç yoksa öleceksin.” Gerçekten de eskisine göre çözümünü bulamadığım birtakım sorunlarla karşı karşıyayım.

Tarih bilenler için adalet olması için bir neden yoktur. Osmanlı tarihini insafı olarak okursanız, İstanbul Fethi’nden itibaren, 500 senelik imparatorluk oldu diyelim; felsefe, bilim, sanat, resim, heykel, müzik, tarih, edebiyat, matematik alanlarında sıfır olduğunu görürsünüz. 13. yüzyılda, Oxford ve Cambridge Üniversite olarak açılmıştı, bizim üniversite hocaları ise Fatih Medreselerindeydi. 19. yüzyıla kadar bir tane bir üniversite açılmadı. 1500 tane sanat veya bilim ansiklopedisi alın, içinde bir tane Osmanlı yoktur. Birkaç ciltlik İslam Tarihi, İslam Bilimi için kitap alın, içinde bir tane Osmanlı yoktur. İslam’ın bir kabahati yok, Abbasi Dönemi’nde 900 küsur kitap Grekçe’den Arapça’ya çevrilmiş; İbn-i Sina, Farabi, Al-Kindi, İbn-i Rüşd gibi.

Erbakan ile aynı yatakhane de yatarım, bir gün Mehmet diye çok sevdiğim bir profesör vardı, “Bak İslam’ın neleri var” dedi, İspanya’daki Abbasi Rönesansı ile ilgili bana bir kitap verdi. Ben öyle kitapları çok okudum ama olsun. Ben de ona demedim ki; “Güzel kardeşim, 12. yüzyılda Abbasi Rönesansı denilen şey kapanmış, Avrupa’yı etkilemiş, Avrupa manastırlarına hep o kitaplar okutulmuş, peki 250 sene sonra Osmanlı’da bir tane öyle adam yetiştirildi mi, bir İbn-i Sina, bir Farabi, bir İbn-i Rüşd çıktı mı?” Hayır,

peki 500 sene boyunca ne oldu? Kahramanlarımız sadece ata bindi, ok attı, savaştı.

Size bir hikaye anlatayım, bence utanılacak bir şey; 16. yüzyılda Wittenberg'de Protestanlık için kavga gürültü başladığı zaman 6 tane matbaa vardı. Bu 6 matbaada Luther 29 yılda 3,5 milyon kitap basmış, peki Osmanlı 18. yüzyılda matbaa açtığı zaman kaç tane kitap basmıştır? Macar İbrahim Müteferrika, 80 yılda 80 tane kitap bastı. Abdülhamit zamanında İstanbul Üniversitesi 1896 başlamış 1916'da bitmiştir. Türkler ve Moğollar geldikten sonra İslam'da bilim ve felsefe bitti. Dünya ile kendimizi mukayese etmeliyiz. Dünyanın en cahil; bilimde, sanatta en geri toplumduruz. Bunları kabul edersek kendimizi kurtarabiliriz, gerçi ben 91 yaşındayım kendimi kurtarabileceğimi zannetmiyorum ama siz kurtarın.

Ben hukukçu değilim, sanat ve kültür tarihçisiyim, İslam Kültürü konusunda uzmanım. İslam'ın yine en zengini biziz, çünkü Akdeniz kıyısında, coğrafi olarak iyi bir konumdayız, Avrupa'ya karşı İslam'ı koruduk ve Avrupa'yı da en çok tanıyanız, onlarla yarı yarıya karıştık. Dolayısıyla biz İslam'ın en ileri toplumduruz ama nasıl? Ürdün ve Malezya'nın adam başına geliri 15.000 Dolar, Türkiye'ye geliyor 800-500 Dolar, Libya'nın petrolü var 5.000 Dolar, İran petrolü var 6.000 Dolar, Mısır 3.500 Dolar, Pakistan 1.500 Dolar'dır. Fakir, fakir, fakir ve okumamıştır. Bir tek filozof, müzisyen, sanatçı, bilim adamı dünya listelerinde yoktur. Cambridge'in son çıkan Dictionary'de 1.500 tane bilim adamı listesi var, içinde üç tane Müslüman var, üçü de 12. yüzyıldan evveldir. Benim annem Rıza Tevfik'i çok severdi, ben de okurdum şiirlerini çok severdim ancak filozof değildi. Sinan'ı methediyoruz, büyük bir adamdı ancak Türk değildi, yeniçeriden gelmeydi. Büyük bir mimardı ancak ondan sonra bir tane daha onun gibi bir adam gelmedi. Son 50 senede 100.000 tane cami yaptılar, dünyanın en çirkin camileridir. Neden, Sinan gibi bir tane daha yapamadık? Niye bir tane daha Selimiye yapamadık? Sadece Selimiye'den daha büyük minaresi olan camiler yaptık.

Herkes adaletsizlikten bahsediyor, İstanbul'da 20 milyon insan vardır. Dünyanın batı ülkelerindeki en büyük şehir hangisidir? İstanbul, bu aptal

İstanbul'dur. Ben İstanbulluyum, burada büyüdüm, tarihini yazdığım koca koca kitaplarım var ama bu İstanbul'u gördükçe ağlayasım gelir. Ben okulu bitirdiğim zaman nüfus 800 bindi. 20 milyonluk bir şehir dünyanın hiçbir ülkesinde yoktur. Paris, Londra, New York eskiden büyüktü. İstanbul'da üç gün kar yağdı, bizim evin elektrikleri kesildi. Altı gün yağsaydı, bir de deprem olsaydı batardık. İstanbul tek başına Türkiye'yi batırır. Almanya'nın nüfusu 80 milyon, Berlin'in nüfusu 4 milyon; Türkiye'nin nüfusu 80 milyon, İstanbul'un nüfusu 20 milyondur. Bu 20 milyonun 15 milyonu bundan en çok 20-30 sene önce gelen, köyde okuma yazma bilmeyen insanlardır. Bu 15 milyon insanı mahkemeye götür veya herhangi bir olayla karşılaşsın, sana anlatsın, Türkiye'de onu düzelterek, tarif edecek örgüt yok, İstanbul'da böyle bir mahkeme yoktur. Bu nasıl bozulabilir nasıl olur demeyin, kendi kendinize ağlayıp durmayın. Bizim ok, at, atlı ötesinde hiçbir şeyimiz yoktur.

Ben niçin adaletten bahsedemem, çünkü adalet spesifik bir şeydir. Özel olarak okutuyorlar, diyorlar: "Yasaya göre bu böyledir". Adalet bu değil midir? Bunun dışında bir adalet yok çünkü Osmanlı'da bir adalet yok, 500 sene adalet diye bir şey yoktu, sultan ne derse o olurdu. Benim büyük amcam şeyhülislamdı, padişah tayin ediyordu, padişah atıyordu hepsi budur. Ne adaleti? Bu Osmanlı çapında bir bilim adamıydı ama para etmez, geldi gitti, bundan ne çıkar? Dolayısıyla adalet diye bir şey yoktur. Adalet kâğıt üstünde vardır, hukukçular için vardır. Dolayısı ile geçmişi unutarak bugünü anlayamazsınız, geçmişte hiçbir şey olmadığını düşünerek buraya nasıl atlanır?

1923'te Cumhuriyeti kurduk, Atatürk 15 sene sonra öldü. İkinci Dünya Savaşı başladı, Amerikalılar oturdular; "Şöyle şöyle olacak." dediler. Bir de baktık, Atatürk'ün seçtiği Başbakan 1 sene sonra Türkleri Kore'ye asker olarak gönderdi. Kore, Türklerin ayak basmadığı bir yer, senin ne işin var orada? Kim gönderdi onları, biz mi gönderdik? Hayır, Amerikalılar gönderdi. 15 senede 500 senelik boşluğu mu kapatacağız? Yok. 200 tane üniversitemiz var, bu üniversitelerde bir tane bilim adamı var mıdır? İyi fotoğraf çektiğimiz gibi, bazen iyi doktor ve birkaç tane mühendis yetiştirebiliyoruz.

Eğer yurtdışından gelmezlerse Nobel bile alıyorlar ama Türkiye’de bir tane Nobel alan yoktur. Edebiyatçılar Nobel alıyorlar, onlar da kitaplarını Türkçe yazıyor, birisi İngilizce’ye tercüme ediyor öyle alıyorlar.

1949 senesinde Mimarlık Fakültesi’nden mezun olduğum zaman 200 tane talebe vardı, bugün 3500 talebesi var. Ben mezun olduğum zaman Türkiye’de 500 tane mimar vardı, bugün 60.000 tane mimar var ama bugün İstanbul eski İstanbul’dan bin kat daha çirkindir. Müthiş gökdelenler yapıyorlar, köyden, taş evden gelen adam o gökdeleni gördüğü zaman herhalde “Ben göklere çıktım, cennete gittim.” diye düşünüyor ama o gökdelenin kendisine kaç mal olduğunu bilmiyordur. Elektriği yapamadığını, bütün inşaat malzemesinin dışarıdan geldiğini bilmiyor, onu üreten sanayinin Türkiye’de olmadığını bilmiyordur. Adalet için yapılan resimlere bakıp; “Yaşasın adalet!” diyebiliyordur. Cehalet çok kötü bir şey, onun için evvela Türkiye’nin şu anda dünya tarihinde, kültür tarihinde hiç yeri yoktur. Türkiye’de adam yetişmiyor, yurtdışına gidiyorlar, gelmiyorlar. Biz 1949 senesinde Yüksek Mühendis Mektebi Teknik Üniversite’ye dönüştüğü zaman, ben Yüksek Mühendis Mektebi’ne girdim, üç tane fakültesi vardı, doğru dürüst mimarlığı yoktu. Bizim mektepten mezun olanlar, Avrupa’ya gidip yüksek mühendisliğin veya teknik üniversite diplomasını göstererek çalışırlardı. 3500 tane bölümümüz var, 100 tane üniversitemiz var ama bizden birini gönderin bakalım o diplomayla Avrupa’da çalışabilecek midir? 80 sene geçti, eriyoruz ama sayı artıyor, fotoğraflar, gökdelenler, yollar artıyor. Yollar dediğiniz şey, 700.000 nüfuslu Frankfurt’a gittiğiniz zaman İstanbul’daki yolların iki katı genişliğindeki yolları görürsünüz, 5 metre genişliğinde kaldırımlar var, hepsi gıcır gıcır, bisikletliler geçiyor. Otoparkta kesinlikle bir tane otomobil bir kenarda yok, kaldırımda bir tane araba yoktur. Şimdi biz 20 milyon var diye övünecek miyiz? Böyle şey olabilir mi? Burada adalet neden olsun? Adalet yokmuş ki. 500 yıl ile bu son 100 sene arasında adalet yoktur. Dünyanın en uzun sülalesi hangisidir? Osmanlı sülalesidir. Okul, üniversite mi açmışlar, matematikçi, fizikçi, filozof, sanatçı mı yetiştirmişler? Bu nedir? Hiç bunu yorumladınız mı? Bu İslam ile ilgili değil çünkü İslam 9. ila 11. yüzyıl arasında Avrupa Rönesans’ını etkileye-

cek kadar adam, filozof yetiştirmiştir. İlk rönesansı yapan Abbasi Rönesans'ıdır. Filozof, matematikçi, fizikçi var, 17. yüzyıla kadar El-Hazen diye Avrupa'da kitabı okunan adam vardır. Bu kişilerin çoğu İranlıdır. Bunu unutursanız, Avrupa ile mukayese etmezseniz bizim yapabileceğimiz bir şey olmaz. Biri geldi: "Fatih Medresesi bizimdir." dedi. Dalga mı geçiyorsunuz, kaç tane ders var, içerikleri nedir baksanıza, orada matematik mi, tıp mı okutuluyor, sadece din okutuluyor. Üniversitelerde özel aptal mı yetiştireceğiz? Hayır, biz aptal değiliz. Halk aptal değil ama bir şey bilmiyor, 20 milyon kişi kendi derdini size anlatırsa Türkiye'nin bütün dalları bir araya gelse bunun sorunlarını çözemez.

Türk Düşünce Tarihi'nin yokluğu üzerine düşünmelilerdir. Mesela Voltaire 18. yüzyılda Candide diye bir roman yazmış; Portekiz'de bir deprem olmuş, binlerce insan ölmüş, şehri sular basmış, büyük bir felaketi yazar. Candide onun kahramanı, saf bir adam kadere inanır. Aslında Voltaire'in yaptığı Leibniz'i eleştirmektir, Leibniz demiş ki; "Tanrı'nın yarattığı bu dünya yaratılabilecek dünyaların en iyisidir" der, kötüsü de iyidir, iyisi de kötüdür, her şeyi Tanrı istemiştir, her şey Tanrı'nın istediği gibi olmuştur. Voltaire de onunla alay eder ama Türkiye'de bununla alay edilebilir miydi? Hayır. Türkiye'den bir Voltaire de çıkmadı. Dolayısı ile biz ifade özgürlüğü dediğimiz zaman bundan evvel ifade özgürlüğü var mıydı bakmamız lazım. Ancak Türk Tarihini boyuna ne kahraman adamlarız, neler yapmışız şeklinde yazdığımız için kendi kendimizi bununla aldatmaya devam ediyoruz. İbn-i Sina, İbn-i Rüşd'ü anlatsınlar. İbn-i Rüşd Avrupa'nın Ortaçağ'da en büyük, "ikinci Aristo" denilen adamıdır. İbn-i Sina'nın kitabı Şifa 16. yüzyılda 22 defa basılmış, filozoftur ancak doktorluğu da çoktur. Peki, Türkiye'de basılmış mıdır? Osmanlı? 19. yüzyılda bir keredir. Bizde müzik de vardı, Beethoven yoktu ama İtri vardı diyorlar. İtri Bizans kilise müziğinden esinlenmiştir. İtri'yi, Dede Efendi'yi biliyor musunuz diye soruyorum. Hayır bilmiyorlar. Biz de Tevfik Paşa var diyorlar, eserleri Amerika'ya gittikten sonra çıktı. 21. yüzyılın ortasına geldik, utanmalıyız. Bu bir savaş değil arkadaşlar, savaş tüfikle topla yapılır, onu da gerçi dışarıdan alıyoruz. Bu toplumun karınca sürüsünden ne farkı vardır? Karıncayı kesersin, biçer-

sin vazifelerini yapmaya devam ederler, biz de yapıyoruz. Ben niye yapamadım demeli, bir eksiklik var. Halk ne desin zavallı, zaten adalet yok diyor. Türkiye'yi böyle mi kurtaracağız? Türkiye'nin sorunu politik değildir ki, Türkiye'nin sorunu düpedüz cehalettir. Bu bir Putin ve Trump'la dostluk, biri diktatör diğeri hırsızdır. Seçilmiş kişiler, ne olmuş yani? Ben Anadolu'da büyüdüm, Türk toplumu kötü bir toplum değil, sadece cahil, namussuz değil. Dünya ne kadar namussuz ise biz de toplum olarak o kadar namussuzuzdur. Ancak bu cahillik ufak tefek bir cahillik değil, dünya çapında bir cahilliktir. Cumhuriyet döneminde bunu aşmaya çalıştık ancak 46 Savaş'ından sonra olmadı. Benim söyleyeceğim şey adaletle ilgili değil, adalet olması için gerisinde düşünce, felsefe, bilim olması lazımdır. Bunlar olmadıkça adalet lafta kalır. Bu ortam buraya nasıl geldi, bundan kurtulmak için bizim içimizde yeteri kadar akıllı insan var, özellikle de gençler tabii. Bende artık iş yok, 1 sene sonra kayıp gideriz. Geçen hafta bir makale yazdım, önümüzdeki hafta yayınlanır herhalde, demokrasi ile elektrik yan yana gitmez, nasıl gitsin? Demokrasinin arkasından 500 yıllık bir gelenek var, elektriğin arkasında ise teknoloji vardır. Onun için birisi geçen gün trafo tamir ederken bizim elektriği bozdu, evden kaçtık otele gittik, neredeyse soğuktan ölecektik.

Biz herkesi kabul ettik; Arap, İranlı, Kürt, Pakistanlı, Çinli, Afgan Allah'a, Peygamber'e inanan Müslüman'dı. 1,5 milyar Müslüman var, bunlardan hangisi Türk? Benim babam Çerkez, annem Midillili, büyükbabam Orta Asyalı nereden geldiği belli değil, ben yine Türküm. Türkiye'nin en milliyetçi adamlardan biriydim, öyle yetiştim. Bununla ne alakası var? Türkçe konuştuğum için mutluyum, her şeyi Türkçe yazıyorum. Bugünün Türkü de budur.

PROF. MELEK GÖREGENLİ

Bir küçük şişe rakı açıp karşılıklı oturup hocamın anlattıklarını dinlemek isterim ama bana çok manasız geliyor. Belki cehaletten bir bağ kurabilirim. Gerçekten çok tuhaf günler yaşıyoruz, belki bir kısmınız biliyorsunuz, ben artık profesör unvanını kullanmamalıyım, KHK tarafından yasaklandı. Çok tuhaf hakikaten. Kendi kişisel deneyimimden söz etmek istemiyorum ama bu cehalet meselesi ile belki bağlandırarak ifade özgürlüğü hakkında bir şeyler söyleyebilirim. Burada kuşkusuz hukukçular çoğunlukta ve hukukta ifade özgürlüğünün geldiği anlamla benim çalışma alanım olan sosyal psikolojideki anlamı kuşkusuz birbirinden farklıdır. Hukukta ifade özgürlüğü hak olarak daha soğuk bir kavram; oysa psikolojide özel olarak da sosyal psikolojide ifade özgürlüğü sadece bizim bu tür toplantılarda konuştuğumuz anlamda özgürlük, demokrasi ya da insan hakları ile ilgilidir. Dolayısıyla belki de toplumların bu haklardan en çok yararlanmak isteyen “cahil olmayan, daha düşünen” insanları ilgilendiren, sanki bir yaşam alanında cereyan eden bir konu gibidir. Biz aslında hep ifade özgürlüğünü politik düşünceleri ifade etme bağlamında konuşuyoruz ya da ifade özgürlüğü hakkı gasp edildiğinde daha çok söz konusu olanlar o seyrettiğimiz çok güzel belgeseldeki çaycı, tamirci falan olmuyor değil mi? Gazeteci oluyor, akademisyen oluyor. Ben de ifade özgürlüğünden hakkını kullandığı için yargılanmakta olan biriyim ama mesela bana sorsanız ben aslında çok sıradan bir şey yaptığımı düşünüyorum. Aslında biz ifade özgürlüğü kavramını, hukuk söz konusu olduğunda yüksek düşünceleri ifade etmek ile ilgili bir şey gibi anlıyoruz ve o bağlamda tartışıyoruz. Oysa ben, psikoloji ve sosyal psikoloji bağlamında baktığımda ifade özgürlüğünün çok daha yaygın işlevleri olduğunu düşünüyorum. O yüzden aslında bu yaygınlık ya da önem, Doğan Hocam’ın anlattığı bizim gibi toplumlarla, ifade özgürlüğünün, yüzde yüz uygulanmayabilir ancak, gerçek anlamda bir hak olarak tanındığı ve saygı duyulan toplumlarla arasındaki, iki toplum tipi arasındaki farka baktığımızda aslında görebiliyoruz.

Bir konuda daha bir fark var; diğer bütün haklar gibi ifade özgürlüğü hakkını, hukuk söz konusu olduğunda sanki kişisel bağlamda konuşuyoruz, çünkü hukuk karşısında birey olarak varız. Oysa psikoloji, özellikle de sosyal psikoloji açısından baktığımda ifade özgürlüğü kavramının bir toplumdaki o toplumu oluşturan gruplar arasındaki ilişkileri, çatışmaları, ortaklıkları, söz birliklerini, gruplar arası hiyerarşiyi etkileyen hatta belirleyen bir işlevi olduğunu söylemem lazım. Yani, ifade özgürlüğü kavramı kişisel bir hak olmaktan öte bir toplumsal bağlam içinde anlamamız gereken bir kavramdır. İfade özgürlüğü hakkının kullanılamaması ya da kullanılması yönündeki sınırlar, hukuki anlamda düşünürsem, sadece bireysel özgürlükleri sınırlamakla kalmıyor, aynı zamanda o toplumun nasıl hayat tasavvuru olduğunu da bize gösteriyor. Bu tasavvurun hem bugüne dair içeriğini hem de gelecekte neyi arzu ettiğini de gösteriyor. Mesela bugün Ahmet Şık'ın ya da Cumhuriyet yazarlarının, Gündem yazarlarının, ülkedeki pek çok gazetecinin ya da düşünürün mesleklerini ya da düşüncelerini ifade ettikleri için cezaevlerinde olması ya da soruşturmalara uğraması bize aslında sadece bugüne özgü bir şeyi göstermiyor. Öyle olsa, mesela şöyle düşünüp teselli olabilirdik; “Ergenekon’da da bunlar oldu, geçti”.

Ben 12 Eylül’de öğrenciydim, çoğunlukla çok daraldığımda kendime bunu söylerim; “12 Eylül geçti.” Benim hocalarım Aydınlar Dilekçesi yüzünden atıldılar, ben hocalarıma destek oluyordum, o kadar dramatik bir görüntüyü ki... Geçen cuma gecesi bizim KHK ile atıldığımız anlaşıldı ve pazartesi günü İzmir’de sivil toplum örgütleri ve çeşitli insanlar tarafından bir protesto gösterisi yapıldı. Benim hocam, kulakları çınlasın hala çok sağlıklı ve dinç, hep de öyle olur umuyorum; 1402’lik Aydınlar Dilekçesi’ni imzalayan ve üniversiteden atılan, sonra geri dönen Prof. Dr. Yurdal Topsever’dir. Benim de içlerinde bulunduğum bir grup, akademisyenler için alana gelmişti ve düşündüm, aradan otuz yıl geçmiş ve şu hale bakın kuşaktan kuşağa aktarılan bir zulümdür. Hocam artık 80 yaşına geliyor ve o alandaydı. Bir yandan kendimi “12 Eylül de geçti, o da geçti, şu da gelecek, hepsi geçti bu da geçecek” diye teselli ediyorum ama Doğan Hocamı dinlediğimde, bu süreklilik şunu da gösteriyor bana; o kadar da kolay geç-

meyecek, çünkü “geçer” demek dünyaya çok daha iyimser bir gözle bakmaktır. Geçmesi için objektif bir arka plan var mı diye baktığınızda, Doğan Hoca onu çok güzel anlattı, öyle bir arka plan yok. Yani geçmeyecek aslında, belki de bunu kabul etmemiz lazımdır. O nedenle, şu anda ifade özgürlüğü ihlalleri nedeniyle yaşadığımız ülkedeki hukuksuzluklar geçici değil; bana, bunu ne kadar önce kabul edersek o kadar iyi olur gibi geliyor. Geçici değil çünkü geçmesi için gereken herhangi bir sebep yoktur.

İfade özgürlüğü hem kişisel olmayan hem zamansal sürekliliği olan ve toplumu inşa etmede çok önemli olan bir konudur. Sadece “İfade özgürlüğümüzü kullanmadık, bir hakkımız ihlal edildi.” gibi kesitsel bir şey neden değil? Çünkü biz psikolojide çok net olarak biliyoruz ki, ve bu evrensel bir bilgi, psikolojinin öyle zannedildiği kadar aşırı evrensel genellemeyi bilecek bilgisi yoktur. Bağlama ve kültüre de çok bağlı şeyler vardır ama çok evrensellerden bir tanesi şudur; düşüncelerimiz ile ifadelerimiz arasında bir bağ vardır. İfade etmek, yani düşündüğünü söylemek sadece söylemek ya da söyleyememek seçeneği ile yaşadığımız bir durum değildir. Düşünmeyi ve düşünme ile ilgili süreçleri tutumlarımız olarak kavrarsak; ifade etmek, yani konuşmak, yazmak -ifade etmek sadece konuşmak, yazmakla da olan bir şey değildir, gidip ağacın dalından bir çiçek alıp şurama koyup fotoğraf çektirsem bu da bir ifade etme biçimidir yani davranışlarla ilgili şeylerdir. Tutumlarımız ile davranışlarımız arasındaki ilişkiden bahsediyoruz. Biz şunu çok net biliyoruz; insanların tutumları ile davranışları arasında; yani düşünceleri ile ifadeleri arasında doğrusal bir ilişki olmazsa; yani ben bir biçimde düşünüp politik, sosyal, kişisel, kendimi koruma kaygısı ile başka türlü ifade edersem bir rahatsızlık duyarım, bu bilişsel çelişkidir. İnsan aslında bu çelişki ile yaşamaktan hoşlanmıyor ve bu çelişkiyi çözmek istiyor. Nasıl çözüyor? Ya davranışını o yönde değiştiriyor; yani artık düşündüğü gibi değil, o bedeli artık ödeyemediği için de başka türlü kendini ifade etmeye başlıyor ya da bu süreç içerisinde düşüncesini davranışı yönünde değiştiriyor -ki eğer ifade özgürlüğünün kısıtlanmasından bahsediyorsak bu oluyor-. Ben “Bu ülke 500 sene boyunca bir şey üretmemiş, cahil” dediğim için bir bedel ödüyorsam, bir süre sonra “O kadar da cahil değil, Rıza

Tevfik var, şu var, bu var...” demeye başlıyorum. Daha da ötesi, bir süre sonra aslında kendime olan saygımı korumak için bütünüyle düşüncemi değiştirmeye başlıyorum. İfade edemedikçe ifade edebildiğim yönündeki düşüncelerime inanmaya başlıyorum. İşin kötüsü; ben bunu dışarıdan gelen bir baskı nedeniyle kendime söylemekten hoşlanmayacağım için buna inandığımı düşünmeye başlıyorum. Gerçekten de “Büyük bir uygarlı-ğımız, büyük şeyler ürettik, Batı uygarlığı da neymiş, biz milli ve değerli bir uygarlığımız.” fikrine inanmaya başlıyorum. Bu ne anlama geliyor? İfade özgürlüğü hakkının bir toplumda kullanılmasının biçimi, o toplumun düşünce dünyasının iktidarlar tarafından nasıl oluşturulmasının istendiğine çok bağlı bir şeydir. Giderek kendi hayatımıza ve çevremize baktığımızda yıllar içinde düşüncelerimizin onları ifade edebilmek ya da düşüncelerimizi özgürce geliştirebilmek konusunda dıştan gelen baskılardan ne kadar etkilenip etkilenmediğini çok güzel görürüz. Ancak bunu özel olarak yapmaya çalıştığımızda görürüz. Bu normalde kendiliğinden olur. İnsanların çoğunluğu, sıradan insan, düşüncelerinin aslında ona düşünceleri nedeniyle ödettilen bedele bağlı olarak geliştiğini ve değiştiğini fark bile etmez. Bu ifade özgürlüğü meselesinin aslında insanların nasıl düşüneceğiyle ve bir toplumun düşünce sisteminin nasıl inşa edileceği ile çok ilgili olduğunu bize gösteriyor.

Birçok önemli boyutu daha var; ifade özgürlüğünün gruplar arası ilişkileri nasıl kurduğu. İfade özgürlüğünün bir yanı ifade özgürlüğünün sınırsızlığı ile ilgili iken bir yanı da, hukuksal anlamda diyorum, ifade özgürlüğünün sınırlandığı noktalardır; yani “ama”lar. Nedir o “ama”lar? En önemlilerden bir tanesi, benim de çalışma alanlarımdan bir tanesi: Nefret söylemi ve buna bağlı nefret suçları. Nefret söylemi ne demektir? Bir kişiye, onun kişisel özellikleri ya da kişisel edimleri nedeniyle değil, ait olduğu ya da ait olduğu sanılan grup aidiyeti nedeniyle olumsuz tutumlar, davranışlar, söylemler demektir. Medyada yanlış şekilde çokça kullanılıyor; “senden nefret ediyorum.” demek, hiç nefret söylemi falan değildir. “Sen ne cibilliyetsiz adamsın.” demek nefret söylemi değildir; ama mesela “Kürt komşu istemiyorum çünkü bu Kürtlerin çok çocukları var.” bir nefret söylemidir. Bu, çok

çocuklu olanların Kürt olması ve bütün Kürtlerin çok çocuklu olduğu nedeniyle onlardan hoşlanmadığı anlamına gelir. Nefret sözcüğünü hiç geçirmen gerekmez. Mesela; iktidar sözcülerimizin büyükelçileri diplomatları kastetme amacıyla bir ara dilinde olan “Bu monşerler şöyledir, böyledir.” lafı tam bir nefret söylemidir, çünkü onları olumsuzlayarak “Bunlar işe yaramazlar, bunlar Batıcıdır.” anlamlarında kullanıldı. Artık daha çok vaktim var, iktidar dilindeki nefret söylemi haritası çıkaracağım. Nasıl değiştiğini görmek için bütün Cumhuriyet tarihi boyunca bunu yapmak mümkün. İktidarların nefret söylemini oluşturdukları üzerinde grupları ve yıllar içinde nasıl değiştiğini belirleyebilirsek, aslında nasıl bir toplum arzu edildiğini de çok güzel anlayabiliriz. İktidar dilindeki nefret söyleminin ifade özgürlüğü ile ilgisi; iktidardaki dil halka da sirayet etmesidir. Durduk yere hiç kimse hiçbir gruptan nefret etmez ya da onu nefret söylemi ile dışlamaz. Bunların hepsi sadece sözleriyle değil, politikaları ile de iktidar tarafından inşa edilir.

Bazı alanlarda ifade özgürlüğü sınırlı ama bazı alanlarda çok özgürdür. Ben atıldıktan sonra Twitter’da çok büyük bir destek gördüm ama belli sayıda insan, o kadar ilginç ki; beni ne tanır ne görür, tam da anlattığım şekilde beni belli bir gruba ait olarak kodluyor, o gruba ait olan bir kadın olduğum için de, erkeklere ne diyorlar bilmiyorum da, kadınlara klasik “orospu”, “fahişe”, bana yapmayı planladığı eylemlerle ilgili birtakım cinsel küfürler ediyorlar. Yani kadın olarak ve politik görüşlerim nedeniyle bir gruba koyuluyorum. Bakın, her şey çok açık; iktidar da beni zaten aynı yere koyduğu için beni işimden atıyor. “Orospu”, “fahişe” demeden atıyor ama atıyor değil mi? Hiç kibar sözcüklere ihtiyaç yok çünkü olay aynen böyle cereyan ediyor. Bu nasıl yukarıdan aşağıya sirayet ediyor? O insanlar beni ne tanır, ne görür ama nefret söyleminin ya da nefret söylemi ile onaylanan ifade özgürlüğünün bir toplumdaki makbul ve makul olan grupların kim olduğunu tarif etmesi ve kitlesel olarak yaymasında çok büyük bir fonksiyonu vardır. Bu sadece Türkiye’ye özgü bir şey değildir. Bir öğrencim geçen sene Hollywood sinemasında Batı dışı dünyanın ötekileştirilmesi, hatta insanlıktan çıkarılması, dışsallaştırılması gibi çok güzel bir

ödev yapmıştı. Bizim ağzımızın suyu akarak izlediğimiz gişe yapan Amerikan filmlerinde bütün kötüler Amerikalı olmayan, hatta Batılı olmayan, ya Rus ya Japon ya da Orta Doğulu insanlar oluyor. Kötülük olacağı zaman müzik bile değişiyor, daha oryantal bir müzik, bizim Türk filmlerinde olan benim “pavyon müziği” dediğim bir müzik, bazı asansörlerde de çalıyor, kullanılıyor. Birden bir Rus, Japon, Slav ya da Orta Doğulu ortaya çıkıyor. Bütün uyuşturucu satıcıları siyahi, siyahlar zaten onlar için kadimdir. Orada da toplumu inşa etmek için ifade özgürlüğü bu anlamda kullanılıyor, ülkemizde de bu böyle oluyor. Böyle baktığımızda, biz aslında ifade özgürlüğü hakkında konuşurken ve bu hakkı savunurken sadece, kendimi de öyle ifade etmeyi hiç sevmedim, öyle de değiliz zaten, “aydınlar, entelektüeller, gazeteciler” in ifade özgürlüğünü savunmaktan bahsedemeyiz. Tabii ki onlar çok görünür ama bu konu, bizim nasıl bir toplum hayal ettiğimizle çok ilgili bir şeydir.

Daha sonra ilgilenenlere gönderebilirim, 2013’te bir araştırma yaptım. O zaman da Adalet Akademisi’nin sayfasından hemen kaldırılmıştı, şimdi de bildiğim kadarıyla yok. Bir MATRA Projesi almışlardı ve benden böyle bir çalışma yapmamı istediler, tamamen bağımsız yaptım. O sırada Ankara’da eğitim gören yüz otuz beş genç hâkim ve savcı adayları ile niceliksel çalışma, yani ölçekler vb. kullanarak, bir de on yedi hâkim ve savcı ile derinlemesine görüşmeler yaptım. Kitap olarak basıldı ama ortada yok. Öz olarak şu ortaya çıktı; insan haklarına yönelik tutumları ölçtük, ifade özgürlüğü bunun bir boyutuydu. Hâkim ve savcıların en düşük skorlar aldıkları alt ölçek ifade özgürlüğüydü. Neye göre karşılaştırıyorsunuz diyebilirsiniz. Bu çalışmadan bir sene önce de üniversite öğrencileri ile bir çalışma yapmıştım. Ancak daha sol görüşlü olanlarla çalışmadım, birçok farklı yelpazede gençlerdi. Onların skorlarından anlamlı bir biçimde istatistik olarak hâkim ve savcılar daha düşük skor aldılar. Ayrıca, şöyle açık uçlu maddeler sormuştum; “İfade özgürlüğü ne zaman sınırlanabilir?”. Orada bana çarpıcı gelen bir şey var: Devletin kendisini korumak için ifade özgürlüğünü sınırlama hakkı olduğu yönünde bir madde vardı, bir de devletin; milleti, halkı korumak için ifade özgürlüğünü sınırlamasına ilişkin bir madde vardı.

Devletin kendisini korumak için ifade özgürlüğünü sınırlamasının doğal karşılanması ikinciden çok daha yüksekti. Bu bulgu aslında görüşmelerde de çok açık şekilde vardı. Yani, devlet kendini korumak için ifade özgürlüğünü sınırlayabilir ama halkın bir bölümünü korumak için veya halkın birbirine karşı olan düşüncesini, algısını korumak için ifade özgürlüğünü sınırlayabilir mi maddesine diğeri kadar onay verilmedi. Şöyle bir soru da vardı; siyasi partiler hangi koşullarda kapatılabilir? İstisnalar neler olabilir? Yine açık uçlu olarak sormuştum, bütün istisnalar aslında devletin korunması ile ilgili istisnalardı. Mesela; “Açıkça nefret suçu işleyen, nefret söylemini kullanan bir parti kapatılabilir.” bir tane bile yazan olmadı. Muhtemelen kendileri o dönem hâkim ve savcılar seçtiği için, küçük bir kısmını ben seçebildiğim için hiçbir tanesi de “Türkiye’de ifade özgürlüğü var.” demedi. En iyimser olan, ifade özgürlüğü konusunda ilerlediğimizi söylemekle yetiniyordu. Ben onlara, “Sizin ifade özgürlüğünüz var mı?” diye de sordum. Hayır, asla yok. Bir tanesi dedi ki; “İfade özgürlüğü konusunda yol alınabilir, bir sürü şey yapılabilir ama devletin bir hafızası vardır ve aslında bu hafıza silinmedikçe, ki bu hafıza toplumu dizayn etmek için kullanılır; iktidarlar değişse de dönülür dönülür kullanılır, ifade özgürlüğünden söz etmek mümkün değildir.”

Sonuç olarak, herkes ifade özgürlüğünün, adaletin, eşitliğin, vesairenin olmadığını söylüyor. Bana en trajik gelen de budur. Herkes biliyorsa adaletin olmadığını, ne olacak peki? Burası çok fena, bir kişi de adalet var demiyor.

I. OTURUM

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ BAĞLAMINDA AYRIMCILIK, NEFRET SÖYLEMİ VE NEFRET SUÇLARI

YRD. DOÇ. DR. SİNAN ALTUNÇ

Ben hemen Ceren Hanım'a sözü veriyorum. Teşekkürler.

DOÇ.DR. CEREN SÖZERİ

Ben teşekkür ederim. Merhabalar. Zaten bir önceki oturumda Melek Hoca sayesinde biraz nefret söylemi konusuna giriş yapmıştık. Başlamadan önce şunu da iletmek isterim. Melek Hoca dedi ki artık unvanlarımızı kullanamıyoruz. Geçtiğimiz hafta birtakım hocalarımız, arkadaşlarımız KHK ile işlerinden atıldı. O unvanlar, atananlar tarafından verilmediği için biz böyle bir şey kabul etmiyoruz. Melek Hoca'nın nefret söylemi alanındaki çalışmalarına katkısı çok büyüktür, onunla aynı dönemde ve dayanışma içinde olmaktan onur duyduğumu da burada ifade etmek istiyorum. Önceki tartışmalarda da ortaya çıktığı üzere nefret söylemi bir türlü tanımlanamıyor. Neye nefret söylemi diyoruz neye nefret söylemi değil de eleştiri diyoruz kısmı son derece muğlak. Bunun bu kadar muğlak olmasının sebebi de aslında düşünce özgürlüğüyle arasında çok yakın bir ilişki olması; yani o sınırın son derece muğlak olmasıdır. Elimizde bir tanım var mı? Melek Hoca bir tanım yaptı. Doğru ve güzel bir tanım; ama resmi olarak nedir nefret söylemi, kim nasıl tanımlamış nefret söylemini dediğimizde, açıkçası elimizde çok da bir şey yoktur. 1997 yılında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin yap-

miş olduğu bir tanım var. O tanım da aslında son derece yetersiz; ırkçı, nefret, yabancı düşmanlığı, hoşgörüsüzlüğe dayalı nefret biçimlerini yayan, teşvik eden, haklı gösteren söylemleri içerdiğini ifade ediyor. Uluslararası kuruluşların katıldığı her toplantıda hep şöyle bir talep ortaya çıkar: Birileri der ki; “Biriniz çıkın da bunu net bir şekilde tanımlarsanız, biz de neye nefret söylemi diyeceğiz, ne nefret söylemi değil, elimizde yol gösterici bir metin olur” ve uluslararası örgütleri hemen hepsi bunu yapmaktan çekiniyorlar. Neden dersenez, şu sebeple: Eğer böyle bir tanım ortaya çıkarsa, bu çok kolay ve hızlı biçimde, Türkiye’de çok sık rastladığımız üzere düşünce özgürlüğünü kısıtlayıcı bir araca dönüşebiliyor. Mesela bizim böyle bir düzenlememiz de var TCK 216’da -burada çoğunluk hukukçu, biliyordur- ve TCK 216’nın kimlere karşı kullanıldığını, kimlerin bu maddeden dolayı yargılandığını, soruşturma açıldığını aklımıza getirirsek; Fazıl Say, Sevan Nişanyan örnekleri; daha önce İbrahim Kabaoğlu, Baskın Oran örnekleridir. Aklımıza getirdiğimizde bunun tanımlanmasının, bu şekilde devletin veya yargının eline bu şekilde verilmesinin sonuçlarının dönüp dolaşıp mutlaka düşünce özgürlüğünü kısıtlayıcı bir alana evrildiği, sadece Türkiye’de değil dünyanın başka yerlerinde de gözlemleniyor. Nefret söylemi konusu aslında çok eskiye dayanıyor. Geçmişe baktığımızda Ermenilerin veya 1964 yılında Rumların bu ülkeden kovulması sürecindeki gazeteleri incelediğiniz zaman veya Aleviler ile ilgili ya da başka etnik, dini gruplarla ilgili nefret söylemine her daim medyada rastlıyoruz ama bunun bir kavram olarak hayatımıza, dünyada 1990’larda, Türkiye’de ise Hrant Dink’in öldürülmesi ile girdi. Çünkü Hrant Dink bir nefret cinayetine kurban gitti ve bunun arkasından cinayetin işlenmesi sürecine kadar geçen süreçte medyada nasıl temsil edildiği veya toplantılarda siyasetçilerin söylemlerinde kendine nasıl yer bulabildiği incelediğimizde aslında sistematik bir nefret söylemine maruz kaldığını gördük. Hukukçular için belki daha nettir ama olmayanlar için şunu da açıklamak gerekiyor: Nefret söylemi ve nefret suçu birbirinden ayrı kavramlardır. Nefret söyleminden bahsettiğimizde bir söylemden, bir ifade biçiminden bahsediyoruz. Nefret suçu dediğimiz zaman ise ortada gerçekten bir suç olması, kanunun suç olarak ta-

nımladığı şeylerden bir tanesinin gerçekleşmiş olması gerekiyor; ama şu da açık ki nefret suçunun tetikleyicilerinden en önemlilerinden bir tanesi de toplumda var olan önyargılar ve bununla birlikte nefret söyleminin varlığıdır. Hrant Dink'in öldürülme sürecinde, o bir senelik süre içinde gazetelere baktığınız zaman "Hrant'ın hırlayışı", "Ermeni yine konuştu, Ermeni yine tahrik etti" gibi söylemlerin sıkça gazetelerde yer aldığını, bazı durumlarda "duyarlı vatandaşların" Hrant Dink'in söylediklerine karşı itiraz ettiklerini, protesto haklarını kullandıklarını, sürekli Hrant Dink'i hedef haline getiren bir sistemli yayıncılığın olduğunu görüyoruz. Bunun ertesinde Hrant Dink Vakfı 2009 yılından itibaren ulusal basındaki bu nefret söylemini incelemeye, dört aylık raporlar yayınlamaya başladı. İlk analisti de benimdir. Bu bir senelik dönemde Hrant Dink Vakfı verileri topladı ve biz de oturduk inceledik. Kendi aramızda da çok ciddi tartışma çıktı. Ne nefret söylemine girer, ne girmez, hangisi eleştiridir, bu kısımlar ile alakalı bugün dahi herhangi bir konuda hepimiz toplanıp bir araştırma yapsak hepimiz aynı fikirde olmayabiliriz. Fakat gördük ki bu süreçte -ki bundan sonraki raporlarda da benzer şeyler gözlemlendi- pür nefret söylemini kullananlar hep muhafazakâr, İslamcı basındır. Hakarete varan bir takım kategoriler belirledik. Düşmanlık ve savaş söylemi: Haçlılar geliyor, Haçlı zihniyeti, ülkemizi elimizden almaya çalışıyorlar, topraklarımızda gözleri var vs. veya hakaret, küfür: "Hrant'ın hırlayışı" gibi. Abartma, yükleme çarpıtma, var olan bir şeyi olmayan bir şekilde gösterme, çarpıtarak verme veya doğal bir kimlik ögesini nefret söylemi olarak kullanma: "Affedersiniz bana Ermeni dediler, benim anneme Ermeni dediler" vs. gibi kategorileri ayırdık ve şunu gözlemledik: Gündemle birlikte nefret söylemleri içerikleri de birbiriyle benzeşiyor. Ne zaman yılbaşı gelse hemen bir Noel baba ve Hıristiyanlara yönelik bir nefret söylemi oluyor. 24 Nisanlarda Ermenilere yönelik nefret söylemi artıyor. Yahudilere nedense çok gündeme bağlı olmadan her koşulda bir nefret söylemi devam ediyor ve bunlar bazen de birlikte gidiyor. Kürt sorunuyla ilgili bir şey olmuşsa; Kürtlerle başlayan, aslında onların Ermeni olduklarını, Yahudilerin amaçları doğrultusunda hareket ettiklerine dair zincirleme nefret söylemlerine de rastlıyoruz. Fakat bir süre sonra şu anla-

şıldı ki; aslında bizim bu nefret söylemi dediğimiz şeyin, bugün mesela Yeni Akit'te yayınlanan “15 Temmuz’un arkasında Ermenilerin parmağı var” haberini göstersem hepimiz burada “A, evet bu nefret söylemi” deriz ve bunu tespit, teşhir etmek aslında çok kolay bir şeydir. Tespit de teşhir de edilmeli, bunda bir sorun yok ama aslında yaşadığımız sorun daha büyük ve daha kapsamlıdır. Yani bizim nefret söyleminden kast ettiğimiz şey, Melek Hoca'nın dediği o bağlam, o bağlamı oluşturan ve bu nefret söyleminin bir çeşidi olan “toxic speech” dediğimiz bir zehirli söylemlerin de aslında nefret söylemleri kapsamı dâhilinde olması gerektiğini düşünmeye başladık. Hrant Dink örneği üzerinden gidersek, sanıyorum Kemal Göktaş da bu konuyu anlatmıştır, onun da bu konuda çalışmaları var, Hrant Dink'in nefret söyleminin hedefi olmasının neden olan olay; Sabiha Gökçen'in Ermeni olabileceği iddiası üzerinden başladı. Yani, o zaman kadar “iyi Ermeni” olan Hrant Dink, o haber yayımlandıktan sonra hedefe kondu. Aslında Hürriyet'te yayınlanan haber aslında görece yorumsuz ve düzgün yazılmış bir haberd; ama ondan sonraki süreçte köşe yazarlarının “Ama bu Hrant da fazla olmuyor mu, buna karşı çıkmak lazım” gibi birtakım onu hedefe taşıyan söylemlerinin de aslında nefret söyleminin bir parçası olabileceğini düşünmek lazımdır. Bir başka örnek Tahir Elçi örneğidir. Tahir Elçi'nin o dönemde içinde bulunulan siyasi iklimde, bir gazetecinin kendisine televizyonda “PKK terör örgütü müdür?” diye soru sormasının sizce yalnızca bir gazetecilik faaliyeti olarak nitelendirmemizin imkânı var mıdır? Ne o gazeteci gazeteciliğe yeni başlayan bir gazeteci, ne Kürt sorunundan bihaber ne de ortamdaki bihaberdır. Bu sorunun orada bu şekilde sorulmasının Tahir Elçi'nin öldürülme sürecindeki katkısına da konuşabilmemiz gerekiyor. Yani aslında sadece içinde “gavur, hain, vatan haini” vs. gibi şeyler geçmeden de nefret söylemine yol açan veya toplumda nefreti artırıcı birtakım söylemlerin de varlığından haberdar olmamız veya bunun üzerine konuşmamız gerekiyor; ama bu, “nefret söylemi daha geniş kapsamlı ele alınabilir, daha geniş kapsamlı tartışılabilir” demek değildir. Ancak önlenmesi kısmına geldiğimiz zaman işte orada iş değişiyor; biz nefret söylemi kapsamını genişletebiliriz ama onunla mücadele yoluna baktı-

ğımız zaman; benim de içinde bulunduğum çoğunluk, bu alanda çalışan akademisyen veya sivil toplum kuruluşu, nefret söyleminin yasayla önlenemeyeceği konusunda neredeyse hemfikir durumdayız. Çünkü siz baştan itibaren bunu bir düşünce özgürlüğü ile yakınlığı veya o sınırının belirsizliği noktasında bunu kısıtlamaya, nefret söylemi kullananları cezalandırmaya başladığınız zaman, düşünce özgürlüğünü de kısıtlayan veya sadece iktidarın hoşuna gitmeyen söylemlerin nefret söylemi kapsamına alındığı bir ortama evrilebilir ki -bugün bunu aslında yaşıyoruz-. Bu aşamada neler yapılabilir kısmında, ben biraz “Basın gözüyle veya gazeteciler için neler yapılabilir?” konusuna odaklanmak istiyorum. Bir nefret söylemi nasıl tespit edilir? Nefret söylemine baktığınızda gazeteciler için bizim elimizdeki en önemli ölçülerden bir tanesi şu olabilir: Söylemden kim incinebilir, söylemin sonuçları, kimi etkileyebilir, kim bundan üzülebilir, hangi topluluğun -ki kendine medyada ifade alanı bulamayan kırılgan topluluklardan bahsediyoruz aslında - incinebileceğini düşündüğünüz bir söylemse bu, nefret söylemi kapsamına girer. Bu söylemin cezalandırılması anlamında değil, haber yaparken ya da herhangi bir konuda yazı yazarken buna dikkat edilmesi gerekiyor. Ölçüyü buradan kurduğunuz zaman, bunun sonuçları ne olur diye baktığınız zaman elimizde nefret söylemine dair bir veri olabilir. Bu kapsamda bir başka örnek; Barbaros Şansal’ın yılbaşı gecesi, biraz da sanıyorum alkolün de etkisiyle kaydedip yaymış olduğu o videodur. Bu video nedeniyle KKTC’den sınır dışı edildi, gözaltına alındı, linç girişimine maruz kaldı havaalanında biliyorsunuz. Bazı medya kuruluşlarında onlardan da “duyarlı vatandaşlar” diye bahsettiler. Ardından gözaltına alındı ve sonra tutuklandı. Tutuklanma gerekçesi yanlış bilmiyorsam, hukukçular beni düzeltsinler, yine TCK 216’ya dayanıyordu. Barbaros Şansal’ın o ifadelerine katılırsınız katılmazsınız, çirkin bulabilirsiniz ifade tarzını ama bu bir nefret söylemi midir? Nefret söylemi değildir. İkinci ölçümüz burada, nefret söylemine maruz kalan kitlelerin aslında toplumda kendini ifade edemeyen, hâkim ideolojinin dışında kalanlar olması gerekiyor. Eleştirel söylem analizi konusunda çalışmaları ile bize yol gösteren Teun van Dijk, bu çalışmaları yaparken buraya geldiğinde bunu defalarca dile getirdi: “Ülkede

hâkim bir ideolojiyseniz, bu, nefret söylemi sayılmaz”. Bugün ben çıkıp da “Sünni Müslümanlar son derece hoşgörüsüz davranıyorlar toplumda” diye bir cümle kurduğum zaman bu nefret söylemine girmez. İçerik olarak da girmez zaten de daha ağır bir şekilde ifade etsem de girmez; çünkü hâkim ideoloji şu an ülkede “Sünni Müslüman”. 28 Şubat dönemini düşünelim. 28 Şubat’ta başörtüsü yasakları olduğunda, gerçekten baskılar söz konusu olduğu zaman ve kendine ifade imkânı bulamadıkları zaman, Müslümanlara karşı kullanılan bir söylem nefret söylemi kapsamına girebilir. Ancak şu haliyle giremez, girmez; çünkü Barbaros Şansal’ın söylemiş olduğu herhangi bir şey nedeniyle sonuçları itibarıyla toplumun herhangi bir kesiminin saldırıya uğramaya, kimlik yüzünden kendisi korkuya kapılmaya vs. bir durumları yoktur. Oysa siz bunu tam tersi biçimde televizyon ekranından çıkıp da “Aleviler ayaklarını denk alsın!” dersiniz, işte o zaman, zaten baskı gören bir toplumun, Alevi toplumunu daha da sindirmeye, daha da korkutmaya yol açan bir söyleme gidiyorsunuz. Ben aynı zamanda Türkiye’de Ethical Journalism Network (Etik Gazetecilik Ağı) Türkiye temsilcisiyim ve biz uzun zamandır özellikle gazetecilerin, medyanın nefret söylemiyle nasıl mücadele edeceği konusunda birtakım öneriler geliştirmeye çalışıyoruz. Yakın zamanda da böyle birkaç gün önce de bir raporumuz yayınlandı. O raporu da isterseniz internetten, sitesinden indirebilirsiniz. Orada görünen o ki sadece Türkiye’de değil, dünyanın hemen her yerinde nefret söylemi giderek artıyor. Zaten ayrımcılık ya da nefret söyleminin tamamen yok edilmesi mümkün değil; ama giderek her yerde arttığını görüyoruz. Brexit sürecinde; yani Birleşik Krallık’ın Avrupa Birliği’nden çıkma sürecinde, tüm Avrupa’ya yayılan bir aşırılık, siyasi propaganda ve nefret söylemi vardır. Trump’ın seçildiği Amerikan seçimlerini takip etmişsinizdir. O kullanılan ayrımcı dil kadınlara, Müslümanlara veya Latin Amerikalılara yönelik bunların hepsi aslında dünyanın nefret söylemiyle ilgili alarmın yükseldiğini gösteriyor. Biz nasıl bir öneride bulunuyoruz? Bir “beş nokta testimiz” var gazeteciler için geliştirdiğimiz, ama aslında bunu tüm bu konuda yazan çizen herkesin de uygulayabileceği bir tekniktir. Bir tanesi şu: Kim konuşuyor? Önce buna bakmamız gerekiyor. Konuşan kişinin etkileye-

bileceği insan sayısının nefret söyleminin yayılmasında ciddi bir önemi var, bu yüzden siyasetçilerin kullandıkları sözcüklere çok dikkat etmeleri gerekiyor; çünkü onların kullandıkları dil bugün hepimizin çok yaygın biçimde kullandığı sosyal medyada katlanarak nefret söylemine dönüşebiliyor. Ancak bununla sosyal medyada mücadele ederken şunu yapmamak gerekiyor: Sıradan bir insanın Twitter hesabında kullanmış olduğu bir söylemin yaygınlaştırılmasının bu anlamında hiçbir mantığı yoktur. Mesela Chapecoense uçağı düştüğü zaman “Keşke Amedspor’un uçağı da düşse” diye yazan sıradan bir kullanıcının atmış olduğu tweeti, retweet etmenizin o nefret söylemini yaygınlaştırmaktan başka hiçbir faydası yoktur. Çünkü etkileyebileceği kitle sayısı sınırlı -ki sosyal medya bu anlamda bunu kullanmak isteyen, bu şekilde ilgi çekmek isteyen troll hesapların çok yaygın olduğu bir yer- ve o yüzden sosyal medyada nefret söylemini yaygınlaştırmamak için bu tür tweetleri, bireysel açıklamaları, bireysel mesajları yaygınlaştırmamak gerekiyor. Ancak eğer bunu yapan bir siyasetçiye ya da bir medya kuruluşuysa o zaman teşhir edilmeli, o zaman haberleştirilmelidir. Ülkenin Başbakanı, Cumhurbaşkanı veya bir muhalefet lideri nefret söylemi içeren bir konuşma yapıyorsa bunu görmeyecek miyiz? Gazeteci olarak bunu “Nefret söylemi kullandı, o zaman biz bunu haber olarak görmeyelim, nefret söylemini yayamayalım” mı diyeceğiz? Böyle bir şey mümkün değil tabii ki. Bu durumda yapılabilecek en önemli şeylerden bir tanesi bunu haberleştirirken bunun bir nefret söylemi olduğunun altını çizerek vermektir. Mesela Amerika’daki seçimlerle ilgili, Harvard’ın Shorenstein Medya Merkezi şöyle bir tespit yapıyor: Trump, Amerika tarihinde medyanın gerçekten yarattığı ilk lider ve birtakım popülist siyasetçiler gibi Trump da aslında söylemlerinin medyanın ilgisini çektiğini fark ederek bunu çok net biçimde kullandı. Gazeteciler veya bizler gündemimizi belirlerken gündeme duyduğumuz ilgi, özellikle gazeteciler böyle popülist siyasetçilerin kullanmış oldukları birtakım söylemlerin -kimi zaman reyting uğruna kimi zaman Türkiye’de olduğu gibi medya sahiplerinin iktidarla olan ilişkileri ve birtakım ekonomik beklentileri nedeniyle- üzerlerine atlayıp, bunları tartışma programlarında gündem haline getirip ne demek istediğini tekrar tekrar

tartışmak yerine bunu adlı adınca koymak gerekiyor. Adlı adınca bu bir nefret söylemiyse, bundan incinen insanlar varsa o zaman hem bundan incinen insanlara daha fazla mikrofon uzatmak, daha fazla onların seslerini duyurmak hem de bunun bir nefret söylemi olduğunu göstermek gerekiyor. Birisi bunu söylerken tabii bağlamında bunu ele almak lazım; ekonomik ve siyasi-sosyal iklimi de düşünmek lazımdır. Bazen -muhalif kelimesini kullanmayı sevmiyorum, basın işi zaten bu- daha bağımsız, daha iktidara muhalif tarafta bulunan basın kuruluşları da bazı şeyleri bağlamından koparıp sadece muhalefet etmek ve iktidara sert bir manşetle çıkabilmek için onları o bağlamından kopararak da haberleştirebiliyorlar. Bunu yapmamak lazım; o bağlamın ne olduğunu hem önce kendisi sonra okuyucunun tespit etmesi ve niyetinin ne olduğunu anlaması gerekir. Bunu söylediğimiz zaman hep bir itiraz yükseliyor, “Niyet mi okuyacağız?” diye. Evet, aslında Türkiye’de bulunan herkes başta gazeteciler dâhil olmak üzere kimin neyi ne niyetle söylediğinin gayet farkında, bu konuda kendimize biraz daha güvenebiliriz. Ekonomik ve siyasi iklim çok kutuplaştırıcı olabilir. İşte bu kutuplaştırıcı ortamda tekrar tekrar söylüyorum; evet, siyasetçiler bunu söylüyor ve bunun sonuçlarını bilmeden söylüyor değillerdir. Elbette bu kutuplaştırıcı siyasetin kendi iktidarlarını daha sağlamlaştıracağını, kendi kitlelerini konsolide edeceğini farkında olarak söylüyorlar bunu; ama almış oldukları riskin maliyeti çok yüksek ve bunu gösterebilecek olan yalnız ve yalnız gazetecilerdir. O söyleme teslim olmamak, o söylem üzerinden bir reyting kazanmamak; bu dönemki gazeteciliğin birincil hedeflerinden biri olması gerekir. Çok kısa bir örnek: Kaç gündür televizyonda -daha önce yazdım bunu da- sürekli haberlerde şuna rastlıyorum; “Devlet büyüklerine hakaretten şu kadar kişi bugün gözaltına alındı”. “Twitter’da yazdıkları devlet büyüklerin(...)”. Devlet büyüğü nedir? Bir gazeteci, bir medya kuruluşu böyle bir cümleyi nasıl kullanabilir? Bunu emniyet, soruşturmada böyle bir şey geçiriyor olabilir, savcılık -nasıl oluyor bilmiyorum ama- böyle bir şey kullanabilir; ama benim bildiğim kadarıyla Türk Ceza Kanunu’nda devlet büyüğü diye bir şey yoktur. Bir gazetecinin bunu yazarken; bizim kamu kaynaklarını kamu yararına adına kullanması için seçtiği-

miz insanların ne ara bizim devlet büyüğümüz haline geldiğini sorması ve bu şekilde haber yapması gerekiyor. Dediğim gibi bu yalnızca Türkiye'nin sorunu değil, bugün Tanıl Bora'nın röportajında -Kemal Göktaş yapmıştı yine o röportajı, eline sağlık- bir "Erdoğanizm" den bahsediliyor. Dünyanın birçok yerinde Avrupa'da, Amerika'da birtakım liderler bu popülist söylemleri, nefret söylemini kullanarak kitlelerin bir kısmını kendi yanlarına çekiyorlar. Medya da bazen onların değirmenlerine su taşıyor; ama diğer taraftan da onların karşısında özgürlük için, insan hakları için, adalet için, eşitlik için mücadele eden kitleler var ve bu kitleler artık bu anlamıyla, bugün geldiğimiz durumda uluslararası alanda da daha fazla dayanışma içerisinde olacağını düşünüyorum. Bugüne dair baktığımda herkes gibi ben de iyimser değilim ama tek kurtuluşun da bu dayanışma olduğunu, birlikte mücadele olduğunu düşünüyorum. Teşekkür ederim.

YRD. DOÇ. DR.MUALLA BUKET SOYGÜT

Teşekkür ediyorum Sinan Bey. Hepinize tekrar Türk Ceza Hukuku Derneği adına merhaba diyorum. Dünden beri nasıl bir giriş yapsam diye düşünüyordum; çünkü ifade özgürlüğünün içselleştirilemediği ülkemizde onu sınırlamaktan bahsetmek zor olacaktı ama sağ olsun Melek Hoca (Prof. Dr.Melek Göregenli) ve Ceren Hoca (Doç.Dr.Ceren Sözeri) yaptıkları girişle işimi kolaylaştırdılar. Osman Hoca da (Prof.Dr.Osman Doğru) dünkü sunumunda ifade özgürlüğü için bir şey söylemişti : “hukuk dışı bedeller ödemek”. Gerçekten, bu sempozyum da ifade özgürlüğünü kullanmanın bedellerini canlarıyla ödemiş çok değerli üç gazeteci adına düzenlendi. Tabi onlar sembol; halen bu bedeli ödemekte olan, ödemiş olan pek çok insan var, bir kısmı da aramızda, dolayısıyla buradaki sözlerimizi hepsine gönderiyoruz. Bu arada ne güzel bir tesadüftür ki bugün yani 15 Ocak Nazım Hikmet’in de doğum günüdür. Herhalde yaşasaydı “vatan hainliği”ne devam ederdi, onu da hasretle anmış olalım.

Ben sizlere Türk Ceza Hukuku Derneği’nin geçen yıl başlattığı çalıştay konularından biri olan ve 29-30 Ekim 2016 tarihlerinde gerçekleştirdiğimiz “Nefret Suçları Çalıştayı”nın sonuç raporundan bahsedeceğim. Raporunda aslında Ceren Hanım’ın değindiği birçok hususla örtüşen argümanlarımız da var. Bazıları tekrar olabilir, o yüzden şimdiden özür diliyorum ama atlayarak gitmeye çalışacağım. Ancak rapordan önce nefret söyleminden biraz bahsetmek istiyorum. Çünkü bu zor konuyu aslında çalıştay kapsamı dışında bırakmıştık, kapsamı ve tartışmalı hususlarının yoğunluğu nedeniyle.

“İfade özgürlüğü adına bedel ödemek” dedik. Birileri bu bedelleri en ağır biçimde öderken başkaları ifade özgürlüğünü sınırsız mı kullanacak? İfade özgürlüğünün varlık nedeni, çok kabaca söylersek, kendini gerçekleştirme hakkı olarak ifade ediliyor. Acaba kendini nefretle gerçekleştirme hakkı olabilir mi? Hukuk buna ne diyor? Biraz bundan size bahsetmek istiyorum. Bu konuda iki temel görüş var. Nefret söylemi “ifade özgürlüğü kapsamında olmalı” diyenler, aslında genel olarak ifade özgürlüğü lehine olan düşüncelerdir. John Stuart Mill’in düşüncesiyle başlayan –ki Millian

Theory olarak söylenen düşünceler- der ki ifade özgürlüğü peşinen yasaklanamaz, bir süre söylensin bakalım, eğer zararlı sonuçları olacaksa o zaman düşünürüz, şeklindedir. Bu görüş, Yargıç Holmes'un 1919 yılında Abrams v. United States Kararı'ndaki bir argümanına, meşhur "fikirler piyasası"düşüncesine sebep olmuştur: "Hakikat, pazar yerindeki fikirler arasından serbestçe seçilebilmelidir". Neden bunu söyler? Belki o dönemde söylenen, kısıtlanan düşüncelerin sonradan doğru olduğu anlaşılabilir; düşünceler tamamen yanlış olmayabilir, kısmen doğru olabilir veya tamamen yanlış olsa bile doğrunun doğmasına sebep olabilir. İfade özgürlüğü lehine düşüncelerin başka bir kaynağı da "nefret"in esasında bir duygu veya bir yargı olması sebebiyle ceza hukuku kapsamında olmaması gereğidir. İşte bu nedenlerle nefretin de ifade özgürlüğü kapsamında olması lehine görüşler beyan edilmiştir. Nefret söyleminin suç olması gerektiğini savunan görüşlere baktığımızda nefret söyleminin ayrımcılık ve nefret suçları ile bağlantısından söz etmek gerekir. Nitekim nefret söyleminin temelinde farklı olana karşı önyargılarımız yatmaktadır. Halbuki toplumsal eşitliğin sağlanması için ayrımcılıkta maddi eşitlik esastır, daha çok bilinen adıyla pozitif ayrımcılık ama yeni trend ile "özel önlemler" denilen, aslında farklı olanın farklılığının korunmasına yönelik ceza hukukunun müdahalesinin gerektiği de söylenir. Neden? Bir kere bunların eyleme dönüşme potansiyelinin olduğu çok açık. Ruanda soykırımında da radyo yayınlarının nefret suçlarına katkısı uluslararası mahkeme kararlarına geçmiştir. Bizde de Ceren Hanım bahsetti, Hrant Dink vakası söylemin eyleme dönüşmesi bakımından en yakından yaşadığımız acı örnektir. Nefret söylemini suç olarak düzenlemeyi savunanların iki temel hareket noktası vardır: Biri hakkın kötüye kullanımı; birinin diğerinden nefret etme hakkı olabilir ama bu hak sınırsız değildir bir ölçüsü olmalıdır. İkinci hareket noktası da, nefret söyleminin başkalarının ayrımcılığa maruz kalmama hakkını etkileyip etkilemediğidir. Zira, nefret söyleminde verilmek istenen bir mesaj vardır. O mesaj nedir? "Benden değilsin, seni bu farklılığınla kabul etmiyorum" şeklinde bir mesajdır. Nefret söylemi aslında bir sindirme aracı olarak kullanılıyor. Devlet buna bir cevap vermediğinde de bu mesajı onamış, pekiştir-

miş oluyor. Dolayısıyla mağdur gruplar adına daha farklı bir mesajın, bunun onanmadığının, benimsenmediğinin devlet tarafından verilmesi gerekiyor. Tabii sınırı çizmek kolay değil. Hakkın kötüye kullanılması ölçütü kullanılabilir ama yeterli olmaz. Kanaatimce burada anahtar nokta çünkü konuşmalarda da ifade özgürlüğü lehine özellikle üzerinde durulan “insan haysiyeti” kavramı olmalıdır. Başka bir ifade ile nefret söylemi ile ötekileştirilen kişi veya gruplar, bu söylemlerden sonra acaba hayatlarını kendi haysiyetleri içinde yaşamaya devam edebiliyorlar mı? Yoksa korku, tedirginlik içinde ve yokmuş gibi mi -silik bir hayat mı- yaşamak durumunda kalıyorlar? Buna bakmak lazımdır. Bu anlamda menfaatler arasındaki çatışmayı iyi dengelemek gerekir.

Rapora geçerseniz, öncelikle şu ilişkiden bahsedeyim: Çalıştayımız daha çok nefret suçlarına yönelikti. Nefret suçları nedir? Aslında ceza kanununda veya diğer özel kanunlarda düzenlenmiş olan bildiğimiz suçların nefret saikiyle işlenmesidir. Nefret söylemiyle bağlantısı da işte söylemin eyleme dönüşme potansiyelinin olması noktasında ortaya çıkıyor. Biz aslında bu çetrefil konuyu - ne kadar kaygan bir zeminde olduğu zaten ortaya çıktı- öteleyip Çalıştayımızın dışında bırakmıştık. Açıkçası dönüp dolaşıp beni bulacağını da bilmiyordum. Dolayısıyla Çalıştayımızdaki çıktıların daha çok nefret suçuna yönelik olduğunu önceden söylemek isterim; bununla birlikte elbette nefret söylemi konusunda da yeri geldiğinde görüşlerimiz oldu.

İlk söylemem gereken herhalde nefret suçlarıyla korunan grupların kendilerinin bizatihi korunmaya muhtaç gruplar olmadığıdır. Bugüne kadar yapılan çalışmalarda belki iyiniyetli olarak hep mağdur odaklı bir yaklaşım ortaya konulmuştur ancak bu mağdurları ikinci kez mağdur eden bir durumdur ve aynı zamanda bilinçli veya bilinçsiz olarak failin ve failin arkasındaki egemen zihniyetin gözardı edilmesine yol açmaktadır. Bu nedenle, o mağdurları mağdur haline getiren egemen zihniyetin teşhir edilmesi; örneğin münferit faillerden ziyade barış bildirgesine imza atan akademisyenlerin siyasi otoritelerce nasıl nefret nesnesi haline getirildiğinin daha çok deşifre edilmesi, ortaya konulması gerekiyor. Bir mafya lideri en hafif de-

yimle fütursuzca kalkıp barış akademisyenlerini hedef gösterebilmiştir ama onun güç aldığı birtakım yerler vardır. Bunun özellikle ayırıldıması gerekmektedir.

Ayrımcılık konusuna yine çok fazla girmedik Çalıştay'da, çok boyutlu bir mesele olduğu ve esasen ceza hukukunun dışında kalması gerektiği için. Ancak hukuk illa buna müdahale edecekse diğer dallarda, medeni ve idari hukuk yaptırımları ile buna müdahale etmesi gerektiğini söyledik ki TCK'nın 122. Maddesi de çok tartışıldı. Zaten uygulama alanı çok dar olan maddeyi "ayrımcılık ve nefret suçu" ismiyle sonradan taçlandırdılar ! Maddede sadece çalışma alanına ilişkin düzenlemeler vardı ve – belki de ayrımcılığın en kolay gerçekleştirilebildiği - işten çıkarma fiili dahi hareket unsuru bakımından düzenlenmemişti. Üstüne üstlük bir de nefret saikini eklediler, ispatını da iyice zorlaştırdılar, tamamen uygulanamaz bir madde haline getirildi. Esasen ayrımcılıkla mücadele etmekten iyice uzaklaştı. 2005 yılından beri açılan 100 davanın hiçbirinden sonuç çıkmaması veya istenilen bir sonuç çıkmaması bu maddeden geleceğe dair beklentiyi de boşa çıkartmaktadır. Dolayısıyla bir düzenleme yapılacaksa bu şekilde yapılmaması gerektiği ve koruma grupları bakımından etnik köken, cinsiyet kimliği, cinsel yönelim kavramlarının eksikliği de vurgulandı. Ülkemiz özelinde nefret söylemi ve nefret suçu neden cezalandırılmalıdır dendiğinde aslında söyledim ama çok kısa bir özet geçmem gerekirse: Söylemin eyleme dönüşme potansiyeli ortaya konuldu, verilen mesajın onanmaması, tam tersi bir mesaj verilmesi gerektiği ve mağdurlara yönelik sembolik de olsa onursuz yaşamaya mahkûm edilmeyecekleri mesajının verilmesi gerektiği söylendi. Bu anlamda yapılması gereken ceza hukukunun son çare olma niteliğini hiçbir zaman unutmuyarak; ama müdahalenin kaçınılmaz olduğu noktalarda da müdahale edilmesi gerektiğidir. Örneğin, nefret saikinin, temelde "saik" in cezalandırılması -töre saikinden bildiğimiz üzere- problemlili bir konudur. Dolayısıyla saikin burada çok teknik tartışmaları var, nefret suçu bağlamında genel ağırlaştırıcı neden olması, yoksa tek tek suç tiplerinin ağırlaştırıcı nedeni olması vs. onlara girmiyorum. Ancak aslında ceza hukukunun müdahalesinin mümkün olduğu kadar az olması gerektiği

noktasını vurgulamak için söylüyorum; saikin belki de üst sınırdan ceza verilebilmesi için hâkim tarafından kullanılması gerektiği, buna karşılık nefret söylemi bir kamu görevlisi tarafından yapılıyorsa bunun mutlaka ağırlaştırıcı neden olarak düzenlenmesi gerektiği ifade edildi. Zira toplumun en tepeden ayrıştırılmaya çalışılması tehlikenin en büyüğüdür. Bunun dışında, mağdur gruplarının savunucularının da ciddi anlamda hem nefret söylemine hem de nefret suçuna maruz kaldıkları, dolayısıyla bu alanda da farkındalık yaratılması gerektiği belirtildi.

Verilere baktığımızda bizde nefret söylemi yok deniliyor. Bunun nedeni AGİT'in her yıl düzenlendiği raporlar için bildirilen kaynağın TCK'nın 216. maddesi olmasıdır. 216'nın kendisi de bana göre problemlidir ama uygulanması ve uygulayan ellerde esas problem vardır. "Halkın bir kesimi" derken acaba gerçekten azınlıklar veya farklı görüşte olanlar mı korunuyor yoksa egemen zihniyet mi korunmaya çalışılıyor ki şimdiye kadar uygulamanın hep böyle olduğunu biliyoruz. Esasında nefret söylemi, bir dönemin Nazi Almanyası'nda olduğu gibi, resmi ideolojinin şimdi suç sayılmaya çalışılması gibi zor bir konudur. Çalıştay'da tanım yapma meselesi de tartışıldı, bir nefret söylemi, nefret suçu veya nefret saiki tanımı yapılmalı mıdır? Tabii kanunilik ilkesi gereğince böyle bir tanımın özellikle ağırlaştırıcı bir neden olacaksa en azından kamu görevlileri bakımından yapılması gerektiğini söyledik. AGİT ve Avrupa Konseyi'nin uluslararası tanımları esas alınabilir, referans alınabilir ama ülke gerçeğine bakmak gerektiği gözden kaçırılmamalıdır. Mesela o tanımlarda yaşlılık, engellilik gibi unsurlar da koruma grupları içinde yer alıyor. Bizde yaşlılara, engellilere yönelik ayrımcılık boyutunda fiiller olsa da bunların nefret söylemine ya da nefret suçuna varmadığını biliyoruz. Dolayısıyla olası bir yasa çalışması yapılması halinde kavramın içini boşaltmamak adına bu koruma gruplarının da çok dikkatli seçilmesi gerekiyor. Bu arada yasa çalışmaları yok değil var ama çoğu kadük oldu, hiçbir şekilde gündeme gelmedi, yasallaşmadı.

Bunun yanında hâkim, savcı ve avukatlara yönelik farkındalık eğitimleri, programlarının uygulanması gerektiğini söyledik. Biz üç grup halinde

yürüttük Çalıştayımızı, biri kavramsal çerçeve idi, diğeri hukuksal çerçeve -ki kavramsal çerçeve ve hukuksal çerçeve ister istemez iç içe girdi- ama daha çok mücadele alanı olarak belirlediğimiz üçüncü çerçeveden daha somut çıktılar gördük. Bu gruptan çıkan önerilere göre ve konuyu ayrımcılık boyutuyla da ele aldığımızda özellikle çocuklardan, ilköğretimden başlayarak tüm topluma yönelik kılavuzların, eğitim programlarının hazırlanması ve uygulanması gerekmektedir. Ders kitaplarının ayıklanmasından başlayarak devlet kurumlarıyla iletişime, işbirliğine geçip, İnsan Hakları Kurumu, kamu denetçiliği, meclis bünyesinde nefret suçları alt komisyonunun kurulması, yerel yönetimlerle işbirliği yapılması -ki bunları tek tek yapan arkadaşlarımız var, son derece etkili olduklarını söyledikleri için böyle bir öneride bulundular- gibi girişimlerin yabana atılmaması gerektiğini düşünüyorum.

Tüm bu kavramları kapsayarak toparlarsam; nefret söylemi ve nefret suçları ile aslında korunması amaçlanan en yüksek hukuksal değer toplumun bir arada yaşamasının temini, çok sesli kültürün, farklılığın korunması olduğu için her ne kadar ultima ratio desek de ceza hukukunun müdahalesinin kaçınılmaz olduğunu gördük, bu sonuca ulaştık; ama hukuki çalışmaların yeterli olmadığı da çok açık. Nefret, özellikle sosyolojik ve psikolojik yanları olan bir kavramdır. Bu nedenle bundan sonraki çalışmalarımızın da yine multidisipliner şekilde hatta mümkün olursa uluslararası bir sempozyumla da devam ettirilmesi düşünülüyor. Dinlediğiniz için teşekkür ediyorum.

II. OTURUM

SANAT VE EDEBİYATTA İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

AV. MEHMET ORAL (YÖNETİCİ)

Efendim öğleden sonraki toplantımıza hoşgeldiniz. Bu toplantının konusu “Edebiyat ve Sanatta İfade Özgürlüğü” dür. Tabi isim bu olunca konuklarımız Füzuzan oluyor, Semih Poroy oluyor, Ercan Kesal oluyor ve sevgili meslektaşım Haluk İnanıcı oluyor.

Sevgili konuklarımız edebiyat ve sanatta ifade özgürlüğü ifade özgürlüğünün bir kolu değildir; ifade özgürlüğünün belki temelidir ve varlık sebebidir. Bunun en güzel örneğini biz burada, şu salonda, şimdi yaşıyoruz. Bu sabah bu salona geldiğimizde dün binlerce sözü dinlemiş olarak geldik ancak sevgili Semih Poroy’ un şuradaki tek bir karikatürü belki bizim bir gün boyunca konuştuğumuz sözlerden çok daha fazlasını anlatır. O karikatürün gücü ve algılaması on tane sözün çok daha ötesindedir. Dolayısıyla sanatta ve edebiyatta ifade özgürlüğü dediğimiz zaman aslında katmerlenmiş bir özgürlük alanından bahsetmemiz gerekiyor. Lakin mevzuatta da buna benzer bir durum vardır. Anayasamız hem ifade özgürlüğünü hem de bilimde ve sanatta özgürlük diye bir başka özgürlük alanı tanımlamıştır. Buradan biz bunu bir norm olarak da söyleyebiliriz. Tabi özelliği nedir, basit ifade özgürlüğünden farkı nedir diye sorduğumuzda; temel özelliği iki yönlü olmasıdır. Hem birinci kuşak özgürlüklere hem de ikinci kuşak özgürlüklere temas ediyor olmasıdır ya da hem Devletin bizatihi müdahale edememesi gerektiği bir özgürlüktür hem de tam tersi Devletin yaygınlaşması için, kişilerin ulaşabilmesi için olumlu görev yüklediği bir yükümlülüktür. Yani bizlerin, sanatçı olmayanların sanat eserlerine ulaşma hakkını

da bizzat sağlaması gerektiği bir özgürlüktür. Yani Devlete hem pasif hem de aktif görev yüklenmek zorundadır. Tabi bu aktif görevlerinin içerisinde belki de bugün yaşadığımız en önemli problemlerden bir tanesi Devlet dışı aygıtların veya aktörlerin sanat eserlerine yönelik hoyratça saldırıdır. Burada Derneğimizin önemle üzerinde durduğu cezasızlık problemiyle karşı karşıya kalıyoruz. Şan Tiyatrosu yandığı günden beri çok şey değişmedi bu topraklarda, üç aşağı beş yukarı böyledir. Ben 1980’li yıllarda hukuku hayatına başladığım zaman katıldığım toplantılarda aşağı yukarı bunları dinledim. Dolayısıyla bu eskilerden tekrar söz etmenin faydası yoktur ancak çok yeni bir şeyden söz ederek toplantıyı açmak uygun olacaktır. 2015 yılında Avrupa Komisyonunun Türkiye hakkında bir izleme raporu vardı özellikle bilim ve sanat özgürlüğü bakımından. Oradaki birkaç tespiti aktarabilirim: Birincisi, TCK 125’teki hakaret suçu ve onun sonraki fıkralarında özellikle dini inançları korumak görevini yüklenen 125.madde ve bunun uygulanmasında suç ve günah kavramının birbirinin içine girmesinin yarattığı bu büyük problemdir. İkincisi malumunuz TCK 299’daki “Cumhurbaşkanına hakaret”, TCK 216/3’teki “Dini sebeplerle halkın bir kesimini diğer kesimine karşı suç işlemeye tahrik etmek” ve tabi Terörle Mücadele Kanunu’ ndaki örgüt propagandasıdır. Son olarak da Sinema Kanununda yer alan bu filmlerin gösterilmesine dahi engel olan tescil belgelerinin düzenlenmesi ve aslında; gerçek sansür. İlerleme raporunun bu umutsuz çırpınışlarının son cümlesi şu şekilde bitiyor, bunu söylemek istiyorum: “Türkiye’de bu anlamda çok ciddi ihlal vardır ve maalesef, bu ihlallerin nasıl düzeleceği konusunda bir umut ışığı görünmemektedir” demektedir uzman. Bunu yazdığı anda henüz Türkiye’de OHAL ilan edilmemişti. 2015 yılının Aralık ayındaydı. Efendim, ben ilk sözü Sayın Semih Poroy’ a bırakacağım. Buyurunuz efendim.

SEMİH POROY

Sevgili dostlar hepinizi saygıyla selamlarım. Bu oturumların adlarına adandığı kaybettiğimiz değerli gazetecileri, pek çok benzerlerini ve anılarını saygıyla selamlıyorum.

Oturumların başlığı, “İfade Özgürlüğü”. Düzenleyiciler benden bir isim önermemi isteselerdi, başlığın “İfade Alma Özgürlüğü” olarak konmasını isterdim; çünkü, Türkiye’de epeydir ifade özgürlüğü değil de ifade alma özgürlüğü var. Öyle görünüyor.

Biliyoruz, 82 Anayasası aslında pek çok özgürlükçü madde içerir. Özellikle başlangıçtaki maddelerde ilk cümle özgürlükçü olmakla birlikte ondan sonra gelen bütün paragraflar o ilk cümlede söylenen özgürlüklerin nasıl ‘çatır çatır’ kısıtlanabileceğini açıklamakla meşguldür! Bir de bugünlerde aklıma sürekli bir anayasal bilmece geliyor. Şöyle bir bilmece; sanıyorum Anayasa’nın 2. maddesindedir: “Türkiye Cumhuriyeti demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir.” Bilmece şu: Bu cümledeki dört yanlışı bulunuz. Herhalde bunun cevabını biliyoruz, kolay bir bilmececi.

Düşünceyi ifade etmek için, daha doğrusu bunun yaygınlaşması için insanlık matbaayı beklemek zorunda kaldı. O zamana kadar el yazmaları yoluyla kitaplar tabii çoğaltılıyordu ama, düşünceyi ifade etmenin çok önemli ve yaygın yolu olan yayımlayarak çoğaltma matbaanın bulunuşuyla oldu. Biliyorsunuz, matbaa bize neredeyse üç yüz yıl sonra geldi. Sanıyorum 260-270 yıl sonradır. Tabii Avrupa’da da, matbaanın bulunuşuyla birlikte her şey halledilmiş olmadı. Orada da matbaacılık büyük baskılar ve kısımlarla gelişebildi. Matbaacılığı, matbaayı ve kitap çoğaltmayı en çok engelleyenler yüksek rahip sınıfı, kilise babaları gibi din görevlileri idi. Sadece kendilerinin bildiklerini iddia ettikleri din bilgisinin ortalama halkın eline geçmemesini ve böylece kendi konumlarını korumayı istiyorlardı. Fakat bir taraftan da 6., 7., 8. yüzyıldan belki 13., 14. yüzyıla, 15. yüzyılın başlarına kadar Avrupa’da halk arasında yerel ve ulusal diller konuşuluyordu. Halklar Latince konuşmuyordu. Dönemin olaylarını destanlar biçi-

minde müzik eşliğinde söyleyen şairler ortaya çıkıyordu. Bunlar zaman içinde yine o yerel dillerle, ulusal dillerle yazıya döküldü. Tabii yazıya dökülen diller gelişir; dolayısıyla dil geliştikçe, bu sefer yasaklanması pek benimsenen ‘kutsal’ metinler de bazı din adamları tarafından yerel ve ulusal dillere çevrilmeye başlandı ve bu, büyük baskılara ve kısımlara rağmen oldu. Din bilgisinin ellerinden kaçacağı duygusu yüksek rütbeli rahipleri, din adamlarını, kardinalleri çok tedirgin ediyordu. Fakat kutsal kitapların ulusal-yerel dillere çevrilmeleri ve çoğaltılmaları yaygınlaştıkça bu yüksek rahiplerle “fazla babalanmayın, sizin bildiğinizi artık sokaktaki çocuklar da biliyor,” diye dalga geçilmeye başlanmış. Bunun örnekleri sevgili Mina Urgan’ın birkaç ciltlik İngiliz Edebiyat Tarihi kitaplarında vardır.

Matbaa bize geç geldi dedik. Fakat bize çok fazla beklemeden gelen şeylerden birisi mizah yayıncılığıdır. Batıdaki mizah gazetelerinin, dergilerinin benzerleri hemen hemen otuz beş yıl sonrasında bizde de görülür. Bizden söz etmeden önce, düşünce ve ifade özgürlüğünün ilk başladığı yerlere dönelim. Fransa siyasal karikatür tarihinin en önemli çizerlerinden biri Charles Philipon’dur. [Görüntü yansıtılıyor.] Önemli iki dergi çıkarmıştır. Birisi 1830 yılında, La Caricature ve diğeri de 1832 yılında, Le Charivari. 1835 yılında Philipon, Le Charivari’de dönemin Kralı Louis-Philippe’in dört aşamalı bir portre karikatürünü çizer. Portre dört aşamada, Kral’a, daha doğrusu armuda dönüşmektedir. Tabii Kralın mahkemeleri hemen harekete geçerler ve Le Charivari ile Philipon ciddi para cezalarına çarptırılır. Philipon kendisini, “Bu normal bir şey. Ben karikatür yaptığım için, yâni gittikçe çizgilerini azaltarak karikatüre ulaşmaya çalıştığımın, böyle oldu. Özel bir amacım yoktu.” diye savunur ama, bu pek kabul görmez. Ciddi bir para cezasına çarptırılır. 4.000 altın Frank olduğu söylenir. O dönem için büyük bir paradır. Bir de gerekçeli mahkeme kararının sonraki sayıda Le Charivari tarafından yayınlanması şart koşulur. Şimdi Philipon ve arkadaşlarının, derginin birinci sayfasında mahkeme kararını yayınladığını göreceğiz. [Görüntü yansıtılıyor.] Tabii, armuda armut demenin değişik yöntemleri, yolları vardır.

Evet, şimdi bize gelelim. Bizim de otuz beş, en çok kırk yıl sonra mizah gazetelerimiz, dergilerimiz başladı. Bunların yayıncıları çoğunlukla Osmanlı Ermenisi, Osmanlı Rumu gazetecilerdi; çünkü yabancı dil biliyorlardı ve Batılı yayın organlarını izleyebiliyorlardı. Yâni bu yayınların farkındaydılar. Teodor Kasap -ki gençliğinde Fransa’da okumuş, dönemin ünlü tarihî romanlar yazarı (Baba) Alexandre Dumas’nın sekreterliğini de yapmıştır- zamanın önemli gazetecilerindendir. İşte ilk bağımsız mizah gazetesi olarak çıkan Diyojen’i Teodor Kasap yayınladı. Ama, 183 sayı çıkmasına rağmen Diyojen’de üç-dört karikatür yayınlanır. [Görüntüler yansıtılıyor.] Bazı sayılarında, başlık resimli değildir. Buradaki başlıkta ise, görüyorsunuz Büyük İskender ve Diyojen resmedilmiş. Diyojen’in çıkışı 1870’tir. Fakat Diyojen’den önce, 1868’de çıkan Terakki diye bir gazete vardır. Terakki de baskılara uğruyor. Terakki Eğlencesi diye bir mizahi eki vardır. Hani günümüzde Cumhuriyet’te de boş sütunlar çıkıyor ya -arkadaşlarımızın sütunları- onun gibi sansüre uğramış bir sayfa görüyorsunuz. Üstteki eski Türkçe yazının çevirisi şöyle: “En doğru haberler bu sayfadadır!” Sonra Diyojen dört beş defa daha kapatılıyor. O da ciddi para cezalarına çarptırılıyor. Hatta Teodor Kasap’ı içeri de atıyorlar. Sonra Abdülhamit, bir daha bir şey yazmaması, yazarsa da evinden dışarı çıkarmaması kaydıyla Teodor Kasap’ı affediyor.

Teodor Kasap, bu olaylardan önce, -Diyojen’in kapanmasından hemen sonra- Çingiraklı Tatar diye kısa süren bir dergi, sonrasında da çok iyi karikatür örneklerinin olduğu, hemen her sayıda karikatür yayınlanan Hayal diye bir dergi çıkarıyor. [Görüntü yansıtılıyor.] Teodor Kasap’ı görüyoruz. Yaşlılık fotoğrafı demeyeceğim, neredeyse benim yaşlarımdayken, altmışlı yaşlarında vefat etmiştir. Teodor Kasap’ın çıkardığı Hayal, karikatürleri bakımından çok başı derde girmiş bir mizah gazetesidir. Karikatürcüsü de, o dönemin yine en önemli çizeri Nişan Berberyan’dır. Osmanlı Ermenisi bir usta siyasal karikatürcüdür. Bunun bir sonrasına bakalım. [Görüntü yansıtılıyor.] O dönemde, mecliste Basın Kanunu görüşülüyor. “Matbuat kanun dairesinde serbesttir.” şeklinde bir laf var. Çizimdeki Hacivat, eli kolu zincirlerle bağlı Karagöz’e soruyor, “Bu ne hâl Karagöz?” diye... Karagöz de,

“Mizah kanun dairesinde serbesttir!” diye cevap veriyor. Bu da mahkûm edilen bir karikatürdür.

Yaklaşık tarihlerde, ifade özgürlüğünün çok iyi olduğu söylenen ama tabii o dönemlerde çok sorunlu olan ABD basınında da ciddi karikatür yasaklarına rastlanıyor. 19. yüzyılın son yedi-sekiz yılından 20. yüzyılın başlarına, yani 1913-1915’e kadar yirmi-yirmi beş yıllık bir süre içinde, içlerinde Pennsylvania, New York gibi gelişmiş eyaletlerin de olduğu bazı bölgelerde devlet görevlilerinin ve yöneticilerinin hayvan kılığında karikatürlerinin yapılması eyalet mahkemeleri ve senato kararları ile yasaklanıyor. [Görüntüler yansıtılıyor.] Burada işte, bir yönetici var... Bir, yargıç seçimi dönemi sanıyorum. Yargıç böbürleniyor. Papağan kılığındadır. Aynada kendine bakarak, “Benim seçilmem gibi bir şey yaşandı mı daha önce?” gibi boş gurur peşinde bir figür. Bu tür karikatürler, hayvan kılığında çizilme meselesinden ötürü yasaklanıyor. Fakat bu karikatürcülere zaman zaman akıl sır ermez. Hayvan kılığında çizmek yasaklanabilir ama, örneğin şu tür -böyle deforme, ne olduğu belli olmayan, zerzevat kılığında- şeyler çizmeye başlıyorlar. Bunlara uygun bir yasa yoktur! Nereye yerleştirilecek?! Galiba bizdeki gibi, yasaların fazla karikatürize edilerek deformasyona uğratıldığı bir durum da yoktur. Dolayısıyla, pek başa çıkılacak gibi değildir. Örneğin, Columbia Üniversitesi Pulitzer ödülleri dağıtır. Başlı derde giren karikatürcülere özellikle ödül veriyorlar, basın da bu karikatürcüleri tümüyle destekliyor ve yasaklayıcı yasaların geri alınması böylelikle mümkün olabiliyor.

Şimdi, biraz bizim ülkeye yaklaşalım: İşte pek çoğumuzun özgürlükçü olduğunu söylediğimiz, -kısmen öyle de olabilir- 61 Anayasası’nın yürürlüğe girmesinden bir süre sonra Dünya gazetesinde bizlerin, benim kuşağımın çok sevdiği, saygı duyduğu Ferruh Doğan’ın, bir karikatüründen ötürü başlı derde giriyor. Ferruh Doğan da biraz benim gibi, hukuk fakültesinde bulunmuş bir çizerdir. Bu karikatürde suç vardır diyen bilirkişi de maalesef - o zaman henüz ordinaryüs olmuş muydu, bilmiyorum- Sulhi Dönmezer’di. İyi bir hukukçudur ama böyle şeylerde çok katıydı. [Görüntü yansıtılıyor.]

Ferruh Doğan'ın bu karikatürünün nasıl suçlandığını size iki-üç satırla okuyayım. Fazla gülmeyin ama, olur mu... Bu karikatüre 38 sayılı Anayasa Nizamının Milli Güvenlik ve Huzuru Bozan Bazı Fiiller Hakkında Kanuna aykırı hareketten dava açılmış. İddianamede şöyle deniyor: “38 sayılı kanunun 2. maddesine aykırı olarak memleketimizde yürürlükteki Anayasa ile kurulmuş insan hak ve hürriyetlerine dayanan çok partili demokratik düzeni karikatürle zedelemeye yönelik kötüleleyici hüviyette olduğu ve aynı zamanda bu düzenin Türkiye’de yürütülemeyeceği yolunda propaganda teşkil eder mahiyet taşıdığı anlaşıldığından...” İnanılmaz bir cümle, bitirene kadar insanın soluğu kesiliyor. Ferruh ağabeyin avukatı -Çetin Özek olabilir- mahkemeye yazılı bir savunma veriyor. Ferruh Doğan'ın kendi savunmasında da şöyle bir şey var: “Sayın bilirkişinin bu karikatürde suç unsur görmesi yersizdir. Tabelada ‘açık rejim’, alt yazıda ‘kanalizasyon’ yazsaydı o zaman bilirkişinin raporu doğru olabilirdi.” Bu dava beraatle sonuçlanıyor.

Son olarak Musa'nın şu karikatürünü hatırlayalım. [Musa Kart'ın kendi karikatürü gösteriliyor.] Biliyorsunuz, başı derde girdi; fakat hem Eskişehir'deki yerel mahkeme hem sonra temyize gidildiğinde Yargıtay, bu karikatürü çok iyi gerekçeli kararlarla akladı. Bu Musa'nın en iyi karikatürlerinden birisi değil, ama Musa'yı dünya çapında tanınan bir karikatürcü yaptığı için Musa da dönemin başbakanı için şunu der: “Bana babamın yapmadığı kıyağı başbakan yaptı”. Dinlediğiniz için teşekkür ederim. Hepinizi yeniden saygıyla selamlıyorum.

ERCAN KESAL

Teşekkürler, hoş geldiniz hepiniz. İfade özgürlüğü başlıklı bir konuşma yapacağım ama ikinci konuşmacı olarak ben de Semih Poroy'un kaldığı yerden sansür teması ile devam etmek durumunda kalacağım. Niye acaba bizim hemen ifade deyince aklımıza ilk bu geliyor, neden olumsuz tarafından konuşmaya başlıyoruz? Biliyorsunuz, bir Alman arkeoloji ekibi, Hititçe'yi çözmek için çok uzunca bir süre çalışıyor ve otuz iki yıl sonra galiba, daha önce karşılaşmadıkları, hiç bilmedikleri, hiçbir zaman bir alfabesinin olmadığı, ellerinde onu kolaylaştıracak hiçbir verinin olmadığı bir tablet yığınının içinden bir yol arıyorlar ve ilk cümleyi buluyorlar, keşfediyorlar, bunu yazmıştım bir yerde, biliyorsunuz. Olmayan bir alfabe ortaya çıkarıyorlar ve ilk keşfettikleri cümle de “Ekmek yedim, su içtim” cümlesidir. Bu beni çok etkilemiştir. Bitmek tükenmek bilmeyen bu çabanın sadece ekmek yemek ve su içmekle hala devam ediyor olması beni çok etkilemişti ama asıl etkileyici olan şu; ekmek yedim, su içtim diyen bir toplum, büyük bir ihtimalle, aslında açlığı ve susuzluğu tarif etmeye çalışıyor yani derdi ondan yoksun olmaktır.

“Biliyorsun değil mi panelin başlığı ifade özgürlüğü” deyince Fikret Ağabey'e telefonda “Demek sansürden konuşacağız ağabey öyle mi?” dedim, güldü. O kadar alışmışız ki, ifade özgürlüğü üzerine konuşmak aslında sansür üzerine konuşmakla eş olmuş, bizde bu haliyle vücut bulmuş.

Sansürle ilgili şimdi aklıma gelen bir anekdotla devam edeyim. Metin Erksan'la ben çok uzun yıllar ağabey-kardeş gibi yaşadım. Onun doktoruydum ama aynı zamanda onun öğrencisi ya da çocuğu gibiydim. Hakikaten benim için çok özel bir hocaydı. Metin Ağabey bu sansür meselesini de sinemada ilk yaşayanlardandır. Onun ilk çektiği film *Âşık Veysel*'in hayatıdır. *Âşık Veysel*'in hayatı filmiyle ister istemez yönetmenliğe başlamış, yarım kalan bir filmi tamamlamış vesaire. Fakat film sansür kurulundan geçmemiş çünkü filmde buğday başakları çok cılız , çok kısa boylu ve tarlalar çok verimsiz gözüküyor. Metin ağabey, o dönem sansür kurulunu ikna edebilmek için Amerikan filmlerindeki bazı buğday, tarla, hasat sahnelerini ekli-

yor filme. Sivas'ın Şarkışla'sının bozkırının ortasındaki köyde; ekinler yükseliyor, buğday başakları salınıyor, biçerdöverler geziyor. Böyle bir film! Aşık Veysel'in hayatı filmine bakarsanız sansürü aşmanın yolunu nasıl becerdiğini de görürsünüz. Fakat Metin ağabeyin şanssızlığı devam etmiş. Yılanların Öcü'nde de bu sansür meselesine takılmış. Çıkıyor film yani gösterilmiyor. Dönem 61, Cemal Gürsel, "Cemal Aga" devletin başında. Nasıl gidiyor, ne yapıyor, araya kimleri koyuyor bilmiyorum. Bizzat kendisinden de dinledim ama tam hatırlamıyorum. Filmi Ankara'da, Cemal Gürsel'in de olduğu ve bazı Milli Birlik Komitesi üyelerinin de olduğu, devlet zevatının, erkânının hazır bulunduğu bir yerde gösterme imkânı buluyor. Böylece kendince oradan bir çare arayacak. Film bitiyor. Cemal Gürsel çok beğeniyor. "Metin Bey çok güzel, harika fakat bu filmde benim karşı çıktığım bazı şeyler var" deyince Metin Ağabey "Tüh yandık!" diye düşünüyor. "Filmde bizim köylülerin hepsinin ensesi kalın, besili, iri yarı, pazulu! Yahu bizim köylü kavruktur, kısa boyludur, zayıftır. Bir daha film çekecek sen eğer köylüleri böyle şişman gösterme kardeşim!" diyor. Bu da entere-sandır mesela. Metin Ağabey de – artık kafası nasıl çalışıyorsa – "fırsat bu fırsat" diyerek "Efendim zaten filmi gösteremiyoruz." diyor. "Niye?", "E sansür!", "Olur mu canım öyle şey, söyleyin göstereyim!" diyor ve böylece filmin önü açılıyor.

Metaforlarla konuşmak kolaydır. Metaforlar işimizi kolaylaştırır ve derdimizi daha iyi anlatmamıza vesile olur. Mesela, bir yerde rastlamıştım: "Tek suç vardır; hırsızlık." Sonra da onu açıklıyor: Birisini öldürmek onun canını çalmaktır. Aslında zina, eşinin güvenini çalmaktır vs". Böyle devam ediyor ve hırsızlık meselesi üzerinden suçu tarif ediyor. Ben bu bütün başımıza gelen şeylerin, bu ifade özgürlüğü meselesi de dahil, bir tane sebebi olduğunu düşünüyorum; o da yoksulluk. Hekim olduğumu da biliyorsunuz. Hekimlikte otuz yılımı tamamladım. Bunu kendi mesleki sürecimde de fark etmiştim. Aslında dünyanın en ağır hastalığı yoksullukmuş; kanser filan değilmiş ya da önümüze ikide bir getirilen moda hastalıklar değilmiş. Bütün mevzunun arkasında yoksulluk yatıyormuş. Ben, dünyanın en ağır hastalığı, en çaresiz hastalığı gibi şeylerin peşinde koştururken, onu aslında unuttu-

muşum. Bu unutturulan bir şeymiş meğer; çünkü hala dünyadaki sağlık standartları, MR merkezi sayısı ile değil, çocuk ölüm hızıyla tarif edilir. Bu yüzden, dünyada şu kadar milyon insanın içilebilir sudan mahrum olması, beslenememesi, bir yandan sağlıkla ilgili benim yürümem gereken yolu da tarif ediyor. Çünkü dünyanın yüzde altısının tükettiği şeyleri dünyanın yarısı üretiyor ve çok azın refahı çoğunluğun yoksulluğu ile ancak mümkün hale geliyor ve bu uçurum giderek açılıyor. Bu mesafeyi açmak ve açıklığını korumak için uygulanan yöntem de giderek vahşileşiyor. Toplumsal bir gerilim kendiliğinden ortaya çıkıyor ve egemen sınıfların ve ülkelerin bunu sürdürmek için kurdukları baskı mekanizmalarına biz galiba sansür diyoruz. Bu, beraberinde işin sınıfsal, ekonomik, sosyo-ekonomik ya da ekonomi-politik tarafını da gözden kaçırmamız gerektiğini de hatırlatan bir kavram.

Tam burada ben sansürü ikiye ayırıyorum; bir doğrudan sansür, bir de dolaylı sansür. Belki doğrudan sansür üzerine çok şey söylendiğini de tahmin ettiğim için dün katılmadım ama biliyoruz ki, bu meselede doğrudan sansür üzerine verilecek örnek ve konuşulacak şey epeyce zengindir. Doğrudan sansürde; kitapların, gazetelerin yasaklanması, gazetecilerin tutuklanması, yazarların sürgün edilmesi, cezaevine gönderilmesi, öldürülmesi... Bütün bunların dışında bir şey daha var sanki o da bu dolaylı sansür diye belki benim bugün çizmek istediğim mesele.

Biz yazarlar ve sanatçılar, bir azınlıktan geliyoruz. Haliyle anlaşılır bir şey bu ama galiba, biz artık bir azınlığa yazıyoruz. İçinde bulunduğumuz durum, oyunun kurallarını koyanlar tarafından artık bizim gerçekliğimizin bloke edilmiş olmasıdır. Kimler için yazıyoruz ve artık bizim yazdıklarımız ve yaptıklarımız kimlere ulaşıyor? Peki, bizim yazdıklarımız ve yaptıklarımız çok mu önemli? Evet, önemli. Şu yüzden; bizim yazdıklarımız veya çektiğimiz filmler ya da karikatürler, resimler dünyayı mı değiştiriyor? Yok. Onu seyreden, ona dokunan, onu okuyan birinin, birilerinin duyguları harekete geçiyor, ruhları değişiyor ve onlar dünyayı değiştiriyor. Onlarla birlikte başlıyor. Bu öylesine güçlü bir şey ki o kitabı okuyan, o filmi seyre-

den, bu karikatürü gördükten, bu heykele dokunduktan ya da bu müziği dinledikten sonra artık o eski adam olmuyor. İşte tam tehlikeli olan budur. O insanın yeryüzünü sahiplenme cesareti açığa çıkıyor.

Tam da işte burada şundan söz etmek gerekiyor. Nazi dönemindeki işkence yöntemlerinin ya da herhangi bir cezaevinde, sorgu odasında yapılan işkencenin, uygulanan işkence yönteminin, aslında sadece onun ağzından bir şey almaktan bir bilgi almaktan öte, onun bu dünyaya inanmasını, onun bu dünyaya karşı hala taşıdığı cesareti ve güven duygusunu yok etmek olduğunu düşünüyorum. Bunun çok daha güçlü ve çok daha bilinçli yapıldığını düşünüyorum. Bir Galeano kitabında rastlamıştım. Kolonyalist, sömürgeci, Batılı yerlilerle ilk karşılaştığında, onları Hıristiyanlaştırmakla ilgili işkence metotları uyguluyor. Onu şöyle tarif ediyordu, “Çok enteresan, önce dillerini kesiyorlar yerlilerin, sonra onları konuşmaya zorluyorlar.” diye yazmıştı. Yani önce dilini kesip sonra onun konuşması için işkence etmek kadar tuhaf bir şey herhalde olamaz. Oradan şunu anlıyorsunuz. Onun derdi yerlinin konuşması değil. Onun derdi galiba o insanın bu dünyaya duyduğu inancı kaybetmesi. Bu yüzden herhalde, 12 Eylül döneminin en ağır işkencelerinden geçmiş arkadaşlarımız ya da Diyarbakır 5 No’ lu cezaevinin işkencelerinden geçip canını kurtarabilmiş olan insanlar, kendilerine yapılanlarla ilgili hemen hemen hiçbir şey söylemezler biliyor musunuz? O suskunluğun arkasında, o ince sınırdaki kalmanın getirdiği bir kapanma olduğunu düşünüyorum; dünyaya umudunu kaybetmek, insanlara umudunu kaybetmek. Bu dünyada yerinin olmadığını, bu dünyanın gerçek olup olmadığına dair bir yanılısamaya kadar giden bir şey bu. Bu öyle bir şey ki galiba “Böyle bir dünya yok!” dedirten bir şey.

Biliyorsunuz belki. Yine bir Diyarbakır 5 No’ lu hikâyesidir. Mahkûmlardan birisi bir süre sonra öldüğüne inanıyor, ”Tamam, öldük yani bu kadar!” diyor ve arkadaşlarını buna inandırıyor. Nasıl? “Böyle bir şey olabilir mi? Böyle bir hayat yok. Öldük aslında burası da kabir.”. E diyorlar ki işte “Ziyarete geliyorlar?”. “Tamam” diyor “İşte zaten Diyarbakır’da cuma günleri kabir ziyareti günüdür”. Meğer görüş günleri cuma günleriy-

miş. E diyorlar ki, “Bak bunlar, adamlar var işte bizi bekleyen; gardiyanlar, jandarmalar.”, “E tamam işte onlar da zebani!” diyor. O kadar inanmış bir biçimde tarif ediyor ki etrafındakileri de inandırmaya başlıyor. Gerçekten öldük mü acaba dedirten bir yere doğru gidiyorlar. Sonra cezaevi müdürü tahliyesinde onu yaşadığına ikna etmeye çalışıyor ama adam gitmiyor çünkü hâlâ mahşer yerinde sorguya götürüldüğünü düşünüyor. Karısına telefon açıyorlar. İlk sorduğu soru: “Allah aşkına söyle! Ben yaşıyor muyum, öldüm mü?”. Karısı “Yaşıyorsun” diyor. Adam telefonu elinden düşürüyor ve kalp kriziyle ölüyor. Bence böyle bir gerçeklikle karşılaşmış olmanın acısına katlanamıyor. Dünyayla kurduğumuz, dünyaya hala inanıyor olmamızla ilgili bitmek bilmeyen bu inancı bitiren şeyin, bu dolaylı sansür diye tarif etmeye çalıştığım şey olduğunu düşünüyorum ve daha tehlikeli bir yöntem olduğunu, bunun daha tehlikeli bir süreç olduğunu düşünüyorum.

Bu yüzden, yazmak, yönetmek, film çekmek, karikatür önemli çünkü biz böylelikle aslında kendimizi sunuyoruz. “Ben buyum!” diyoruz. Ben buyum, buradayım. Ben böyle birisiyim diyorsunuz ve sizin kendinizi bu kadar açık, net, çıplak ortaya koymanızın seyircinize, okuyucunuza geçen bir tarafı var. O da aynı cesaretle – çünkü bulaşıcıdır cesaret – birlikte, yer yüzünü sahiplenme cesareti ile birlikte, oradan çıkıyor. Şimdi, bunun karşısına konulan, dolaylı sansür diye nitelendirdiğim şey, kitle kültürü; bilinçleri manipüle eden, gerçekliği gizleyen, yaratıcı hayal gücünüzü ezen, kitle sel dolaşıma sahip, indirgenmiş bir sanat. Bu kitle kültürü veya popüler kültür olarak tarif ettiğimiz şey, kimliği silmenin, değersiz hale getirmenin bir aracıdır çünkü. Bu kitle kültürüyle ve artık popüler kültür dayatılarak, Galeano’nun ifadesiyle: yoksullara zenginlik hayalleri satılıyor. Ezilenlere özgürlük umudu aşılıyor. Yenilenlere zafer rüyaları sunuluyor. Mazlumlara iktidar vaat ediliyor. “Bu sizin işte! Buyurun, buradasınız, size ait!” deniliyor. Televizyon, radyo, sinema, her dakika pek çok zulmün ve haksızlığın yaşandığı topraklarda, dünyanın haksız gidişatını haklı göstermek için elinden geleni yapıyor. Ne yapmalıyız? Cevap Galeano’dan: “Eğer yürürlükteki sistemin kalıcı olmasını istemiyorsak, birbirimize bizi ezenlerin gözleriyle bakmamayı öğrenmemiz gerekiyor. Bu düzeni, doğal ve son-

suz kabul etmemeliyiz.”

Kitle kültürü, dolaylı sansür diye tarif ettiğim şey, halkın evcilleştirilmesini hedefleyen bir yöntemdir. Bu yüzden, sansürün bu halini faş etmeliyiz, açık etmeliyiz. Bu tarafını konuşmalıyız çünkü üzerinde yaşadığımız bu coğrafyanın bir besiyeri olduğunu düşünürsek, bu iklimin hepimizi sarıp sarmaladığını düşünürsek, bir süre sonra aslında söylenenlere kıymet verilmeyen, kendi kendimize konuştuğumuz bir kulüp gibi, birbirimize dertlenddiğimiz, yakındığımız, kendi uyuzumuzu kaşıdığımız bir alana dönüşme, bir coğrafyaya dönüşme, bir besiyerine dönüşme tehlikesi var. Bu sadece edebiyat, sanat alanında değil, - bu örneği birkaç kez verdiğim için eskidi belki de- artık televizyon programı denilince evlilik programı akla gelen, mimari denince akla TOKİ gelen, edebiyat denince Migros'un çıkışında sepetin kenarındaki kitaplar akla gelen bir ülkeye dönüşmüşsek, bir süre sonra söylediğiniz sözün ne olduğunun kıymeti kalmaz. Bence asıl tehlike burada. Bu kısa konuşmamın bu işe yaramasını temenni ederim. Sağ olun, var olun!

AV. HALUK İNANICI

Hukukçu kimliğimle konuşmayacağım. Zaten dün, çok değerli konuşmacılar hukukla ilgili söylenecek şeyleri söylemişlerdi. Ben aslında şöyle bir soruyla başlayayım: İfade özgürlüğü talebi, imkânsız istemek midir? Yani elde edilebilir bir ideal var ve biz o ideali elde etmek için mi koşutuyoruz, mücadele ediyoruz yoksa bu zaten baştan imkânsız olan bir arzu mudur, istek midir?

Antik bir söylenceden esinlenerek devam edeyim. Prometheus'un hikâyesini bilirsiniz. Zeus ile arası açılır. Tabii ki yine bir kadın meselesi vardır. Kafkaslarda zincire vurulur. Bir kartal her gün gelir ve ciğerini yer ama ertesi gün o ciğer tekrar kendi hâline gelir ve bu böyle devam eder. Prometheus'un suçu ateşi insanlığa armağan etmesidir, insanı yaratmasıdır. Ateş de ışık ve bilgidir. Benzeri bir söylem Sisifos'da da vardır. Sisifos bir kraldır ama yine Zeus'la ihtilafa düşer. Dağın tepesindeki kaya her gün aşağı yuvarlanır, O her gün yukarı çıkarır. İşte ifade özgürlüğü talebi, belki de böyle bir şeydir: Bitmeyen bir süreç... İmkânsız istemeye mahkûm olmak...

Şimdi buradan hareketle meramımı anlatmaya çalışayım. Şu fani dünyada, hayatı kavramak için elimizde üç türlü bilgi var: Felsefi bilgi, bilimsel bilgi, sanatsal bilgi. Felsefe kavramlarıyla bizi varlık, bilgi gibi konuların etrafında koşutur. Bilimsel bilgi, mikro kozmostan makro kozmosa kadar maddenin/maddi olayların peşinde, onun tanımlanmış alanlarında doğrulanabilir/yanlışlanabilir bilgi peşinde iz sürer. Sanatsal bilgi de evrende, özellikle insan hayatında bu iki bilgi türünün açıklayamadığı duygusal, imgelemsel, hatta düşsel, hayali fakat çok anlamlı bir dünyaya çeker bizi. İşte biz, bu üç türlü bilgiyi birleştirerek fani dünyaya bakıyor ve olan biteni ve yaşadıklarımızı anlamaya çalışıyoruz.

Özgürlüğün bu anlama faaliyetinin neresinde durduğunu anlamak için bir başka benzetme yapacağım. Felsefe özgürlük kavramını inşa eder. Politika özgürlüklere kıyafet biçer, hukuk da bunun kaç beden olacağını

tespit eder. Bunu *özgürlük* kavramını *hak kategorisi* hâline dönüştürerek yapar. Ama ne yapılırsa yapılsan bazı özgürlükler üzerine “hak” kıyafetini kabul etmez: Terim olarak hukuki metinlerde “hak ve özgürlükleri” birlikte kullanmak zorunda kalırız. Sendika kurma hakkı gibi bazı özgürlükler hak terimi ile ifade edilir. Fakat ifade/Düşünceyi açıklama özgürlüğü, haberleşme özgürlüğü hâlâ “özgürlük” olarak muhafaza eder kendini. Direnir... Bu nedenle sanki hak ve özgürlüğün farklılığı ortadan kaldırılamaz. Oysa daha hukuk başlangıcı derslerinde öğretilir, “hakkın özgürlüklerin sınırlarını ifade ettiği...” Bu nedenle “özgürlük” terimi ile ifade edilen haklar anayasa gibi temel metinlerde sınır kabul etmeyen asi çocuklar gibi durur... Dikkati üzerine çeker. Soru sormamızı bekler: Bazı hakların adı neden “hak”tır da bazılarının ki “özgürlük” diye...

Beden ifadesine döneyim yeniden. Bu kelime ülkemizde eskiden de kullanılırdı; anayasa bedene uyuyor, uymuyor gibi. Yerinde bir benzetmedir. Hayatı anlama dünyamızın kaç beden olacağını politik mücadele belirler. Bu politik mücadelede bildiğiniz gibi bir yönetenler var, yani iktidarda olanlar var. Bir de bizim gibi yönetilenler var. Her ikisi de bilgiye farklı yönlerden bakar. Yönetenler, bizleri kontrol altına almak için bilgiyi nasıl kullanacağı, nasıl kontrol edeceği açısından bakar. Yönetilenler ise, iktidarı sınırlamak ve yönetime katılma kapasitesini artırmak açısından bakar.

Yönetilenler açısından biraz evvel değinmeyi atladığım bir husus geldi aklıma: İnsan olmak, varlığımızı, yaratıcı kapasitemizi geliştirmek, elde ettiğimiz bilgiyi işlemekle; onu bilme, sanata dönüştürmekle mümkündür. Bu, her alanda farklı biçimlerde olur. Sanat elde ettiği bilgiyi başka türlü işler, başka anlam düzeyleri inşa eder. Hayal, imge, duygu dünyalarını harmanlar. Bilimdeki gibi evet-hayır ile açıklayamayacağımız dünyalar... Yani hayal ettiğimiz müddetçe, elde ettiğimiz bu evrendeki bilgiyi işlediğimiz, derinleştirdiğimiz müddetçe insan olduğumuzu hissederiz; insani varlığımızı geliştirebiliriz.

Evet, yönetenler, yöneticiler dedik yani iktidar dedik. Şimdi Ercan'ın değindiği gibi sansür konusu da burada ortaya çıkıyor. Mutlak iktidar, iktidara

doymaz. İktidar, sürekli iktidar ister. Hesap sorulamazlık ister, denetimsizlik ister... Zaten yönetilenlere, kitlelere iktidardan pay verilmesi, iktidarın paylaşılması işte iki üç bin yıllık bir mücadelenin sonunda ortaya çıkmış... Modern toplumlar, eski dönemlerde olduğu gibi sopyayla sağlanan iktidar döneminden farklı olarak, iktidarı ideoloji yoluyla ve rıza yöntemiyle sağlayan toplumlardır. Yönetenler açısından, rızaya ihtiyaç olduğu için, bir toplumda istediklerini yapmak veya yaptırmak için bilgi ortamına hâkim olmak ve onun üzerinde ideolojik egemenlik kurmak gereklidir. Yönetilenler açısından ise hayatı kavramak ve insan olmak bu ideolojik egemenliğine karşı mücadele etmek; bir talep/direnme, hasılı bir yaşama biçimi olarak ortaya çıkıyor.

Konuştuğumuz konunun demokrasiyle bağlantısını da kurmamız gerekiyor. Demokratik toplumlar halkın karar alma süreçlerine azami ölçüde katıldığı toplumlar olarak nitelenir. Karar vermek için bilgi sahibi olmanız gerekir. Bilgi sahibi olduğunuz konuda seçenekler arasından seçtiğiniz, oluşturduğunuz karar sizin kararınızdır. Aksi, size doğrudan ve dolaylı yollarla dikte edilen, sizin de kabul ederek kendi kararınız olduğu yanılsamasına kapıldığınız, başkalarına ait bir karardır. Bu anlamda, size ait karar vermeniz açısından öncelikle bilgi kaynaklarına ve tüm seçenekleri görmeye ihtiyacınız var. Doğru bilgiye, sanatsal alana erişme ihtiyacınız var. Demin söylediğim gibi, felsefi, bilimsel bilginin açıklayamadığı yönler açısından, aynı zamanda sanatsal bilgiye ihtiyacınız var. Bunun için de hukuk güvenliği dediğimiz şey ortaya çıkıyor. Modern toplumlar, bize karar süreçlerine azami ölçüde katılmamızı, güvenlik içinde sağlamayı vaat eder. Ama bir şartla; ne kadar talep ederseniz, ne kadar mücadele ederseniz o kadar...

Bu açıdan sanatsal bilgi alanı da aynı şekilde yönetilenler ile iktidar arasında bir mücadele alanına dönüşür... Kapitalizm bu nedenle sanatla çok ilgilenir... Sanatsal incelik/burjuva inceliği görüntüsü arkasında saklanır. Bu mücadele, edebiyatta, roman, şiir sinema, mizah, müzik, plastik sanatlar, tiyatro, sergi salonları –son dönemdeki baskınlardan sonra sergi salonları da sahil oldu– gibi alanlarda zaman zaman şiddetli sahnelere neden

olur. Şiddet Sabahattin Ali'nin öldürülmesi, Nazım Hikmet'in hayatını cezaevlerinde geçirmesi gibi zirveye de çıkar, kurbanlar almakta bir an bile tereddüt etmez. Sanatsal bilginin kontrol altına alınması, bu alana müdahale edilmesine ilişkin örneklere değinmiyorum şimdilik. Vakit kalırsa belki değiniriz.

Sanatta ifade özgürlüğünün iktidar açısından sınırlandırılması *ifade özgürlüğünün etkisizleştirilmesi* olarak zuhur ediyor. İktidar, biraz evvel söylediğim mücadele esnasında, kendinden hak talep edenlerin taleplerini ve sanatta ifade özgürlüğünü etkisiz hâle getirmek için, boğmak için devlet bünyesinde birçok mekanizma geliştiriyor.

Ben daha ziyade devlet bünyesi dışındakilere değinmek istiyorum. Önceki konuşmada değinilen tüketim dünyası, yaşadığımız modern toplumun son döneminde belirginleşti. Aslında modern toplumlar, *değer* üzerine kurulan toplumlardır. Post modern toplumlar ise değersizliği, değersizleştirmeyi merkez seçiyor. Gerçi post modern kültürü, “dogmaları yıkma”sı, “elit anlayışı yıkması,” nedeniyle ayakta alkışlayanlar da vardır. Biz bu olumlu yanın dışında cereyan eden gelişmeyi tüm boyutuyla görmeliyiz. Her şeyin değersizleştiği, standartlaştığı, yalnızca tüketimin egemen olduğu bir dünyada, sanatta ifade özgürlüğü de değerden uzaklaşıyor. Artık bir eğlence kültürü hâkim. Bu eğlence kültürü içinde, bize insani varlığımızı geliştirmemize imkan sunacak sanatsal faaliyetleri ne ölçüde gerçekleştirebiliriz? Buna ne ölçüde imkân bulabiliriz? Teknoloji ve dijital dünya sanatı dönüştürüyor. Elbette bu bize çok büyük imkanlar sunuyor ama bu dönüşüm esnasında bilginin işlenmesi yöntemleri, işlenen bilgiye ulaşma, değerli olanların ortaya çıkma biçimleri de değişiyor. Örneğin, bir yılda yazılan roman sayısının bine ulaştığı –bu olumlu bir gelişme– ülkemizde, bu bin roman nasıl değerlendirilir, nasıl eleştirilir? Sanat üretim/değerlendirme alanının kendisi de ciddi bir dönüşüm içerisinde. Mevcut tüketim toplumu çerçevesinde, sanat köşelerine hâkim insanların sadece toplumun tüketici dünyasını tatmine yönelik açıklamaları, sanatta ifade özgürlüğümüzü boğma rolü de oynamıyor mu? Birtakım köşebeyleri türüyor. Köşebeyleri

diyorum. Aslında köşebeyliğinin sanatın gelişmesi anlamında olumlu yanı da vardı ama bu role soyunanlar, ortalarda dolaşan, sürekli sanat adına bizim beğeneceklerimizi bize empoze eden yeni tür insanlara; yeni otoritelere dönüşüyorlar bir anlamda. Yaptıkları değerlendirme işinde, sanatsal alanının genişlemesi, dönüşmesi nedeniyle imkânsızlık ve niteliksizlik sorununu sırtlarında taşıyorlar. Bunun farkında olduklarına ilişkin bir emare de görünmüyor. Peki, bu dönüşüm sanatın, yaratıcı faaliyetin geliştirilmesinde, bir oto-sansür rolü oynamıyor mu? Öte yandan devletin hâkim ideolojisine paralel sanat üretenlere ne diyeceğiz? Hâkim ideolojiye uygun olmayan veya muktedirlerin hoşuna gitmeyen filmlere doğrudan veya dolaylı müdahalelerle karşılaşmak olağan hâl geldi. Bu arada bugün, ifade özgürlüğünün boğulması ve etkisizleştirilmesi anlamında, devletten korkup sesini kesip faaliyet üretemez hâl gelen veya devletten menfaat temin ederek onun istediği gibi sanat üreten farklı yapılarla da karşı karşıyayız.

Sanatsal ifade alanına müdahale bununla da sınırlı değil. Sergilere saldırı timlerinin olayları, kitle iletişim araçlarındaki yozlaşma, tehdit ve taciz olayları gün geçtikçe artıyor. Sinema salonlarındaki tekelleşme, nitelikli yerli filmlerin gösterime bile zor girmesi, sermayenin kitle iletişim araçlarını satın alarak, iktidarla hesaplaşma vasıtası olarak kullanması neredeyse yapısal hâl geliyor. Sanat alanına yapılan devlet teşviklerindeki, devlet-TRT ihalelerindeki “yanlılık” ise devletin olduğu kadar, bunu kabul eden sanatçıların da “etik” sorunlarını işaret ediyor bizlere.

Son olarak sanat özgürlüğünün kısıtlanmasında devletin rolüne de kısaca bir göz atalım: Devletin ifade özgürlüğünün etkisizleştirilmesi için kullandığı araçlar iki güzergâhta ortaya çıkıyor. İnsan haklarını, bu meyanda sanatsal özgürlüğü sıkı denetim altına almak ve var olan insan haklarını iktidar açısından zararsız hâl getirmek... Sanatçıların yaygın karşılaştığı en büyük tehdit ceza hukuku alanında ifade ve “suç olan eylem” arasındaki sınırın bulanıklaştırılması, kaldırılmasıdır. Ceza hukukunun koruduğu değer tespit edilemez hâl getirilmesi iktidara çok büyük bir kontrol imkânı sunuyor: Muktedirlerin keyfine göre sanata müdahale imkânı, suç olanın

“sübjektif rahatsızlığa” göre tespit edilmesi... Öte yandan devletin tüm aygıtları insan haklarını etkisizleştirme üzerine programlanmış, formatlanmış durumdadır. Özellikle içinde yaşadığımız dönem açısından yüksek yargı, ifade özgürlüğünü, sanat özgürlüğünü koruyan değil, onu tehlike olarak gören, sınırlayan bir anlayışı sergilemektedir. ABD’deki gibi, bir asırdır uygulanan bir kararı veren Yargıç Holmes gibi yargıçlarımız olmayacak mı bizim? Bugün hâlâ ifade özgürlüğünü tartışırken, Holmes’in *açık ve yakın tehlike* kriteri tartışmanın odak noktası. Bir Amerikalı yargıcın adıyla anılan 1919 yılında verilmiş karardaki bir kriteri kullanıyoruz savunmalarda. Bizim Amerika’daki gibi pornografik yayın yasağını bile ifade özgürlüğünün, sanatsal özgürlüğün önünde tehlike olarak görerek iptal eden bir yüksek mahkememiz olmayacak mı?

Ülkemizde ise tam tersine kısmi sanatsal özgürlüklere bile tahammül gösterilmeyen bir ortam söz konusu. Bugün ceza muhakeme hukukuna yerleşen özel yargılama usulleriyle, olağanüstü KHK rejimiyle, sanat ve ifade özgürlüğü çok büyük bir tehlike altındadır. Devletin ve politik aktörlerin tavrına, uygulamalara ilişkin verilebilecek örneklerimiz çok ama konuşma sürem de sonuna geldim. Dinlediğiniz için teşekkür ederim.

FÜRÜZAN

Arkadaşlarımdan çok yararlandım, çok güzel şeyler anlattılar ama buraya geldiğimden beri Aziz Nesin'i düşünüyorum. Aziz Bey hayatta olsaydı herhalde birkaç yüz yıllık bir tutuklama ile karşılaşsırdı. Öyle üç-beş ay olmazdı. 1980'de Berlin'den dönerken, o zaman uçaklarda bütün gazeteler bulunuyordu. Hürriyet Gazetesi olarak hatırlıyorum, gazeteyi aldım. Aziz Nesin'i mahkemeye vermişler çünkü "Türk halkının yüzde seksen beşi aptal." demiş. Mahkemeye gidiyorlar yani Türk halkı diyor ki "Biz aptal değiliz, nasıl bunu bize söyler!". Neyse duruşmalar bitti, sonunda Aziz Nesin beraat etti. O zamanki hukukçular zeka mı gösterdiler, ne yaptılar bilmiyorum ama bu beraat enteresandı. Sonunda Aziz Nesin dedi ki: "Vallahi, ben yüzde doksan diyecektim ama ayıp olmasın diye yüzde seksen beş dedim". Ve ben bu yazıyı okuyarak İstanbul'a indim. Eylül, 1980 ve Berlin'deyken – uzun süre Berlin'de oldum bir sanat davetiyle – arkadaşlarım "Gitme! Çok kötü bir dönem var orada." dediler. "Biliyorum ama benim yakınlarım orada gitmem lazım.". Eve geldim, hazırlandım işte insanları göreceğim diye ve radyoda; sokağa çıkma yasağı... Biliyor musunuz? Ben bu kara mizah karşısında bir gülme duygusu edindim epeydir ve gülmeye başladım. Hızlı hızlı döndüm, sokağa çıkamıyorum ve Aziz Bey'in bilgileri de çok taze.

Şimdi buradan şunu düşünüyorum ben; insan aklı. Bugünlerde Amerika'da en çok tıp adamlarının, biyologların, fizikçilerin hepsinin çalıştığı bir konu var, biliyorsunuz herhalde, insan beyninin ulaşılmadık yerlerini araştırıyorlar. 'İnsan aklı niçin herkeste eşit olarak yok?' gibi bir şey ortaya çıkıyor. Daha henüz ulaşamadılar. Yani sanat yapmanın ve bir sanatçının nasıl ortaya çıktığını, bir akıl yürütme meselesinin hangi düzende oluştuğunu araştırıyorlar. Bu çok heyecan verici ve hepimizi heyecanlandıran bir şey ama ben özellikle çok ilgiliyim çünkü dünyamızın geldiği üçüncü bin yılın bu anında aptallık, ırkçılık, gerilik, faşizm ve acımasızlık kol kola devam ediyorlar. Buna karşı, birtakım bilim kişilerinin, teknolojinin bu kadar ilerlediği bir zamanın içindeyiz. Ancak bu zaman bazı ülkelere hiç

uğramıyormuş gibi, yani bana öyle geliyor. Bizi yönetenler var. Bu yönetenlerin giderleri yanılmıyorsam tarafımızdan karşılanıyor. Köprü yapıyorlar, “Para verin!” diyorlar. Bilmem ne yapıyorlar, “Bunu ödeyeceksiniz!” diyorlar. Doğrusu, kimse de buna karşı bir şey söylemiyor. Hayır. Katiyen susuluyor. Bu susma kültürü, özellikle Ortadoğu ülkelerinde çok fazla. Dünyanın en hâkim üç dini, üçü de Tanrı’ya inanıyor – tek tanrılı dinler bunlar – ve inandıkları, gidip kendilerini açtıkları ibadet yerlerinde; sinagoglarda, kiliselerde, camilerde, Allah’a olan inançlarını, O’nun istediği kul gibi olmak için tekrarlıyorlar. Tövbe ediyorlar. Yeniden tekrarlıyorlar: “İyi insan olacağız. Muhakkak iyi insan olacağız! Dürüst olacağız. İnsan öldürmeyeceğiz. Yalan söylemeyeceğiz. Çalmayacağız.” fakat yeniden bunları yapıyorlar. Şimdi burada insanın çok tuhaf bir ikilemi var. İnsanların çoğu ikiyüzlüdür. Belki biz de zora girdiğimizde ikiyüzlülük edebiliyoruzdur bilmiyorum. Bu ikiyüzlülük, bu tür toplumlarda, son derece kabul gören bir şeydir. Neden? Çünkü yalan üzerine yaşıyor. Yalan, koruyucu bir mekanizma; bir çocukluk değil ve şu anda geldiğimiz noktada, bütün sanatlar anlatmak istedikleri şeyleri hala anlatabiliyorlar.

Dünyada bu kadar gazetecinin içeride bulunduğu yeni bir sistem uygulanıyor – hukukçu arkadaşlarımız bunu daha iyi bilir –, suçlamadan önce içeriye alınıyorlar ve onlara bir suçlu elbisesi hazırlanıyor, yani: “Siz suç işlediniz!” deniyor. Böyle bir şeyin dünyada, Latin Amerika’da bile olduğunu sanmıyorum. Orada çok şiddetli yaşanır böyle şeyler, müthiş şiddetlidir. Biz şu anda, sanatçılar olarak, birçok şeyin ve bu aptallığın – yüksek bir aptallık var – yani inanın çok komik bir durum oldu. Benim televizyonum vardı. Televizyonun kanalları gitti. Üç kanal kaldı. Ben gece bazen televizyona bakarım. Bir uydu anten takıldı yukarı. Orada dört beş kanalı buldum, seyredebilirim dedim. Bir iki aydır o dört-beş kanal yok. Ben şimdi garip garip kanallarla kalakaldım. Şimdi onları da seyretmiyorum. Müdahale meselesine gelince, bir kere şunu çok iyi bilmemiz lazım: Bize gelen haberlerin ne kadarı açık, ne kadarı müdahale görüyor ve biz ne kadarına sahibiz ve bütün o aldığımız bilgilerle gerçeği nasıl göreceğiz? Akıl, gerçeği en çıplak şekilde görmekle mümkündür, akıl budur. Yani siz gerçeği sevseniz de,

sevmeseniz de, beğenseniz de, yanında olmasanız da, aynen görebilerseniz gerçeğin boyutlarını fark edersiniz. Şimdi müdahalelere gelince, bence sonsuz... Ben sevgili halkımızın – elli iki mi elli üç mü ne dizi film varmış Türk kanallarda, yerli diziymiş bunlar – bunların hepsi seyrediliyor. Şimdi çok rica ederim, yirmi dört saatin sekiz dokuz saatini uyudu diyelim. Kalktı, kendi hayatı için altı yedi saat. Geri kalan zamanda oturup bunları seyrediyor ve kendisine son derece yanlış bilgi aktarılıyor. İnsanların temel yapısında, toplumlarda, programlanmış bir yaşama biçimi vardır. Erkekler doğar. Eğitim yapanlar eğitime giderler. Gitmeyenler iş bulurlar. Askerliğini yapar, evlenirler, çocuk sahibi olurlar. Kadınlar da bunların karşısında bunu beklerler. Paylaşım oranı bu kadar düşük olan bir ülkede, yaşama isteği olan insanların ne kadar çok şeye razı olabileceğini - yargılamıyorum - düşünebiliriz. Geçenlerde açıklandı: On küsur yıldır Türkiye’de çok fazla sayıda işçi ölümü meydana geliyor, ölüyorlar. Soma’da oluyor, bilmem nerede oluyor ve öyle sahneler var ki: Soma’da bir beyefendi, müsteşar mı her kimse ona elini uzatanı adamı tekmeliyor. Peki, halk bu resmi unutabiliyor mu? Bakın bunlar resim, fotoğraf; hem de hiçbir değişikliğe uğramamış bir fotoğraf. Şaşıyorsunuz! Yahu bu nedir? Ben, inanın, bunların hepsine hayret ediyorum. Sadece hayret ediyorum.

Geçenlerde bir arkadaşım bana dedi ki, “Cübbeli Ahmet Hoca suları okuyup satıyormuş, bilmem nenin saçtı geldi, bunu da elinize sürün ve büyük para kazanıyormuş...” Dedim ki “Sen buna gülüyor musun?” “Ama komik...” “Yahu değil” dedim. Bu adamdan bunları alan bir kalabalık varsa, durum felaket! Yani geçen yıl da bilmem ne demiş, şimdi de satranç oynamak günahdır diyor adam. Yahu bu kadar bilgisizlik, bu kadar kara bakış ne yapabilir?

Şimdi ben yazar olarak düşünüyorum. Ben dünyanın çok genç bir zamanında gençliğimi yaşadım. Yetmişler, altmışlar... Çok zor zamanlardı elbette ama dünyada müthiş bir hareket vardı. Mesela Angela Davis Amerika’da “Devrim, hemen şimdi!” diyordu. Herkes hareket halindeydi. Acılar da yaşanıyor ama bir pırıltı vardı. Şimdi, her şeye “evet” deniliyor sanki. “Evet” deniliyor; “Tabii. Bu da olabilir. O da olabilir. Her şey olabi-

lır.”. 1970’te Kırk Yedi’liler tekrar baskıya girecekti, girdi. 80’e geldiğimizde yayınevi dedi ki – 12 Eylül – “Bunu basmayalım. Bu problem çıkaracak. Hem yatırım yok”. “Tamam, basmayın” dedim. O da basılmadı. Önemli olan şu, yazarlar ve sanatçılar kendilerini oto-sansüre aldıkları zaman, düşündükleri şeylerden korktukları zaman değişime uğrarlar ve bunun dünyada çok örnekleri vardır. Mesela Knut Hamsun’u düşünün. Nobel almış bir yazardır. Hitler ülkesine girdiği zaman asker onun yanında olur ve halkı gider, kitaplarını evinin önüne bırakırlar. Gerçekten iyi bir yazardır. Şimdi çok tuhaf bir şey oluyor galiba. İyi bir yazar olan bu adamın kitaplarına uzağım, istemiyorum. Bir yargım var benim, bir yargı taşıyorum. Mesela Berlin’deyken Yeni Konuklar kitabımı hazırlarken bir sürü şeyle çalıştım, uğraştım. Kitabı doğru hazırlamam gerekir diye her yazar gibi kendimi görevlendirdim. Adolf Hitler’in yükselme zamanı, özellikle bir ders gibi, benim tarafımdan kaba bir şekilde çıkarılıp tekrar çalışıldı. Düşünebiliyor musunuz? Adolf Hitler gibi bir adam Almanların bayıldığı bir adam oldu, dünyayı kana buladı ve savaşın sonuna kadar O’nun yanındaydılar. Oysa Almanya müthiş felsefeciler ve sanatçılar yetiştirmiştir. Öyle önemli felsefecileri vardır ki hala dünyayı sarsıyorlar. Böyle bir zamandan geldiğimiz bu yer...

Sinema için ayrıca konuşmayacağım. Sevgili dostumuz da konuştu, Semih de. Ben size komik bir şey anlatmak istiyorum. İçinizi karartmak istemiyorum ama... Ben internet falan kullanmıyorum, çok minik bir telefonum var onu da sevmiyorum fazla; ama kullanıyorum. “Bu iş hızlanıyor, biz nereye gideceğiz, ne yapsak, ne etsek” modası olduğu için şimdi; Ben bir yer buldum sana dedim; Yeni Zelanda. Haritada görünmüyor o. Boyuna Avustralya lafı ediyor. Avustralya’yı boş ver gerçi oradaki hava da iyi ama... Biz Yeni Zelanda’ya girdik. Gerçekten, inanılmaz güzellikte bir doğası var çünkü bir ada. Fakat şöyle bir durum var: İngilizler oraya gelip orayı ele geçirmişler. Oturmuşlar. Yerlileri var. Yerlilere de hiç karışmıyorlar. Yerliler de şöyle diyormuş “Geldiniz. Topraklarımızı aldınız, ne kadar fena”. Onlar da onlara maaş veriyorlar, üzülmesinler diye. Böyle garip bir yer. Ve orada mesela bir semt ismi, okumanıza imkân yok. 100 harften oluşuyor, ‘na na na na’ diye devam ediyor. Oranın yerlileri çok uzun isimler takıyorlar.

İngiliz idaresi diyor ki “Biz sizden bir ricada bulunalım. İsimler bir otuzkırk harfin üstüne çıkmasın artık. Bunu yazmak ve nüfusa geçirmek çok uzun oluyor ve söyleme zorluğu çekiyoruz.”. O günlerde bir adamın oğlu oluyor ve gidiyor bir isim söylüyor; o da böyle alabildiğine uzun ve birkaç isim değil yani tek isim. Kâtip diyor ki “Bunu yapmayalım. Daha kısa yapalım.”. Adamın bir lafı var “Bakın, Superman olabilir mi oğlumun ismi?” – Bunu ben uydurmuyorum, bu aynen var. – “Olabilir” diyorlar. Şimdi orada, Yeni Zelanda’da Superman diye bir çocuk büyüyor. Fakat biz bunu konuştuk, çok da beğendik. Bak Superman’i de görürüz diye şakalaşıyoruz. Geçenlerde Yeni Zelanda’da büyük bir deprem oldu. Haberlerde de geçti. Papaz efendi kalkıp demiş ki: “Alabildiğimize, aklınıza göre yaşıyorsunuz. Sizin günahlarınızdan ada sarsıldı”. Bu günah-sevap meseleleri, insanların yönetilmeleri açısından çok iyidir.

Bizim geldiğimiz yere gelirsek: Bu ülke aydınlanmasını yaşamadı, Rönesans’ı yaşamadı. Oluyor gibi oldu ama ellilerden sonra Demokrat Parti ile birlikte hep bir ivme kaybedildi. Şu anda geldiğimiz yerde durumu görüyorsunuz. Ben edebiyatımdan değil durumumdan bahsettim. Sizler gibi benim de çok canım sıkılıyor ama yer yer çok gülüyorum. Yani kara mizahın olabileceği en ağır noktadayız. Mesela Meclis’te geçen gün – hiç sevmiyorum ama – o oturumu seyrettim. Adamın biri diyor ki “Benim bacağımı ısırıldı.”. Şimdi fizik olarak düşündüm. Nasıl bir adam diğerinin bacağını, bileğini yakalar ve ısırır? Resim de çalışmış biri olarak bana çok tuhaf geldi. Anatomik olarak; o yere yatacak, o gelecek, bacağını... Şimdi de “O ısırmadı” diyor. Tımarhane gibi bir yer.

Geçen gün Sevgili Onat Kutlar’ı anma meselesi oldu. Bir yazı istediler benden. Thomas Moore’ un “Ütopya”sından sonra benim müthiş bir ütopyam var ama sanıyorum dünyada olmayacak. Bir gün, devlet sonrası, devletler sonrası bir zaman yaşanırsa, o zamanın insanları bütün bu tarihe baktıklarında, bütün bu içinden geçtiğimiz, önceki, şimdiki zamanlara baktıklarında, diyecekler ki “Yahu bunlar tımarhane delisi! Bu ne? Ne yapıyor bunlar?”. Benim ütopyam bu. Sanıyorum hepiniz için parlak bir ütopyadır ama olabileceğine inanmıyorum. Sağ olun.

III. OTURUM

OHAL VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

DR. SALİH OKTAR(YÖNETİCİ)

Değerli katılımcılar, ifade özgürlüğü sempozyumu Uğur Mumcu, Metin Göktepe ve Hrant Dink anısına yapılan iki oturumun son konuşmasına geldik: OHAL ve İfade Özgürlüğü. Sayın Değerli Hocam Prof. Dr. Duygun Yarsuvat'ın soğuk algınlığı nedeniyle panel yöneticisi olarak katılamaması, Ceza Hukuku Derneği Başkanımızın uygun görmesi ile bu panele ben çıktım. Katılımcılar değerli Prof. Dr. Osman Korkut Kanadoğlu Hocamız ve yine Prof. Dr. Sultan Üzeltürk Hocamız ve Paris Barosu avukatlarından avukat Carbon de Seze, bize OHAL ve ifade özgürlüğü konusunda sunumlarını yapacaklardır. Hepimizin bildiği şeyleri uzun uzadıya tekrarlayacak değilim, konuşmacıların değerli vakitlerinden alacak değilim ancak, belki açılış bakımından bir yol çizmek açısından iki noktayı vurgulamakta fayda var: Bunlardan birisi Cumhuriyet'in; fikri hür, vicdani hür, irfanı hür nesillere emanet edildiğidir. İkincisi de Anayasamızdaki düşünce ve vicdan özgürlüğünü düzenleyen hükümlerin bugün üzerine konuşacağımız ifade özgürlüğünün temelini oluşturmasıdır. Keza 15 Temmuz'dan sonraki süreçte Anayasamızın 120. maddesine göre ilan edilen ve uzatılan olağanüstü hal rejimidir. İlk konuşmayı yapmak üzere Paris Barosu avukatı Monsieur Seze'e sözü veriyorum. Buyurun.

AV. CARBON DE SEZE

Çok teşekkürler, beni buraya davet ettiğiniz için öncelikle çok teşekkür ederim. Bu toplantı vesilesiyle burada bulunmaktan büyük bir onur duyuyorum. Gerçekten çok önemli bir konuya değinen bir toplantıdır. İlk olarak olağanüstü hal ve ifade özgürlüğü problematiğini Fransa bağlamında bir çerçeveye oturtturmak istiyorum. Zaten Anayasa'da mevcut olan bir maddeden yola çıkarak olağanüstü hal ilan ediliyor. Tabii hukuki zemini de var. Fransızlar için olağanüstü hal yeni bir kavram değil çünkü Cezayir ile olan savaş sürecinde de olağanüstü hal ilan edilmişti. Yeni değil dedim ama ilk defa Fransa'da bir seçim esnasında olağanüstü hal olacaktır. Nedir bu; Fransa'da bu sene cumhurbaşkanlığı seçimleri yapılacak ve bu cumhurbaşkanlığı seçimleri bir olağanüstü hal çerçevesinde gerçekleştirilecektir. Bunu söylemek istiyorum; çünkü kavram esasında çok da böyle suçsuz ya da masum gibi gözükmesin. Olağanüstü hale bakacak olursak; en son 13 Kasım 2015'te, Bataclan'da gerçekleştirilen saldırılar sonrasında ilan edildi. Hukuki temeli buydu, yani bu saldırılar sonrasında ilan edildi. Siz Anayasa'nın 120. maddesine dayanarak olağanüstü hal ilan edildi dediniz sanırım.

Bizde 5. Cumhuriyet'in yapmış olduğu Anayasa'nın 36. maddesine dayanarak olağanüstü hal ilan edildi ve burada kamu erki olağanüstü haller durumunda olağanüstü hali açıklama ya da beyan etme hakkına sahiptir. Saldırlardan hemen sonra 20 Kasım'da yapılan oylamayla olağanüstü hal ilan edildi ama olağanüstü hal ilk başta sadece 12 günlük bir süre için ilan edilmişti. Bu 3 Nisan 1955'de kabul edilen bir kanunu temel alarak ilan edildi. Bu kanunda olağanüstü hal ilan edilebilmesi için birkaç unsurdan, kriterden bahseder. Bunlardan ilki kamu düzenine yapılacak olan ciddi bir saldırı, kamu düzenini tehdit eden bir unsur ya da bir olay gibidir. Bunlar temel alınarak olağanüstü hal durumuna geçilmiştir. Tabii bunun dışında şunun da altını çizmek isterim ki; Avrupa İnsan Hakları Beyannamesi'nin 15. maddesi de olağanüstü hal ilan edilmesine temel sağlamaktadır. Somut olarak bakacak olursak, peki olağanüstü hal günlük yaşamı nasıl etkiliyor?

İlk olarak gelen kısıtlamalardan bir tanesi çok kaba bir tabirle hukuki olarak sizler daha iyi bilirsiniz, insanların hareket etmesi kısıtlanıyor, yani gidip gelme özgürlüğünüz kısıtlanmaktadır. Nedir bu? Bir toplantı, bir gösteri yapılacaksa, vali hemen bir emir çıkartarak bunu ya da insanların ve araçlarının hareket etmesini engelleyebilir. En çok kullanılan diğer bir başka unsur da sokağa çıkma yasağı diye tabir edebileceğimizdir. Nedir bu? Diyelim ki polis sizi sokakta durduruyor belgeleriniz gösteriyorsunuz, kimliğinizi gösteriyorsunuz bu arada Fransız vatandaşısınız da; ama diyor ki “Hayır, evden çıkamazsın, evine gideceksin çünkü hakkında bir soruşturma yürütülmesi gerekiyor.” Size, “Sadece haftada üç kere işine gidebilirsin, işine gitme özgürlüğünü elinden almıyoruz fakat haftada üç kere yakında bulunan polis karakoluna gidip halen adresinde bulunduğunu beyan etmen gerekiyor” diyor. Şimdi bunların kime uygulandığına bakmamız lazımdır. Zaten bunu size sonrasında açıklayacağım. İlk başta olağanüstü halin 12 günlük bir süre için uygulandığından bahsetmiştim. 12 günlük süre içerisinde uygulanmasında hiçbir sakınca yoktur. Zaten Fransız vatandaşlarının tehdit altında olduğuna dair somut istihbarat bilgileri olduğu için, 12 gün boyunca saldırılara karışmış ya da yardımcı olmuş herkesin evine baskın yapıldı ve bu insanlar tutuklandılar. Bu çerçevede hukuk devletine dair istismarcı bir davranıştan bahsetmek mümkün değil; ama sonuçta on iki günden sonra olağan üstü hal uzatılmıştır. Neden uzatıldı? Bir tehdit varsa bu tehdide cevap vermek için belirli usullerin uygulamaya konması gerekmektedir. Buna katılıyorum. Sonuçta amaç Fransızların güvenliğini sağlamaktır. Peki, sonrasında ne oldu? Burada sizin de anlayacağınız üzere, sürekli uzatarak müdahale alanını esasında genişlettiler. Artık Polis, kişilerin yaşadıkları yerlere, evlerine, çalıştıkları yerlere hemen bir baskın gerçekleştirebilmektedir. İtiraz hakkı son derece kısıtlanmış durumdadır. Diğer önemli bir konu, insanların çok sıkça kullandığı toplanma özgürlüğü ellerinden alındı. Yani yine Vali çok kolaylıkla bir birlik, bir topluluk varsa bunun bertaraf edilmesini sağlayabilir. 1955’e dair yapılmış olan değişiklik bu son olayla beraber, sizde de aynı kelime kullanılıyor, “sansür” kelimesi; bazı gazetelerin basılması veya çıkması engellenebiliyor, bir ön-

ceki OHAL'de ve madde de zaten bu şekildedir. Fakat buna OHAL ile beraber ve son çıkan yasayla “internet” de eklendi. Aynı terimleri kullanıyoruz sansür terimini, bu esasında olayların nasıl birbirine yakın olduğunun da en güzel göstergelerinden ve kanıtlarından bir tanesidir. Bu benzerliği açığa koymaktadır. İçişleri Bakanlığı İnterneti de artık bu sansür kapsamına koydu, buna entegre etti ve tabii bununla beraber verilen cezaları da ağırlaştırdığını söylemem gerekiyor. Şimdi OHAL denildiği zaman, savunular da olsun karşı olanlarda herkes ilk olarak bir tepki veriyor. Esasında vatandaşların bir güvenlik hakkı var ve bununla beraber devletin de onların güvenliğini ve emniyetini sağlaması gerekiyor. Güvenlik ve emniyet hakları çerçevesinde bakacak olursak, kamu düzenini tehdit edici bir unsur olduğu zaman OHAL belki daha savunulacak bir hale gelebiliyor. Fakat muhaliflerin de savunuların da esasında göz önünde bulundurmadıkları bir konu vardır: Yasayı yapanlar, düzenleyenler bu OHAL'i nasıl tanımlamışlardır. Hangi durumlarda, neden dolayı OHAL ilan edilmesi gerektiğini tanımlamışlardır. Bunun iyi bilinmesi gerekiyor. Buradaki önemli noktalar nedir? Yani devlet tarafından hukuki olarak bir müdahale olmadan OHAL nasıl uygulanabilir ve nasıl kolaylaştırılabilir. İlk yapılan oylamada 13 Kasım saldırıları sonrasında OHAL ilan edildi ve burada somut olarak beyan edilen nedeni şuydu: Terörizm tehdidine karşı mücadele. İkinci uzatılması ve ikinci oylamada biliyorsunuz COP 21 konferansında (iklim değişikliği ile mücadele konferansı) Paris'te gerçekleştirildi ve güvenliğin, emniyetin sağlanabilmesi için bir kez daha uzatıldı ve oylandı. Bunun peki somut bir şekilde tercümesi nedir diye bakacak olursak; amaç, esasında COP 21'e karşı protesto gösterisinde bulunacak kişilerin özgürlüğünü kısıtlamaktır. Özgürlüğünü kısıtlamak nedir? Biraz önce bahsettiğim; gidiş geliş özgürlüğü yani kişilerin hareket özgürlüğünü kısıtlamaktır. Çünkü bunlar terörist değiller, sadece gidip yapılacak olan konferansa karşı tepkilerini göstermek isteyen (Fransa'da militan kelimesi kullanılıyor) “Militan”lardır. Bunların ifade özgürlüğü hakları ellerinden alınmıştır. Üçüncü oylama ise Euro 2016 müsabakaları çerçevesinde 2016'da gerçekleşti. Fransa hem baharda hem de yazın Euro 2016 müsabakasına ev sahipliği yapmıştır. Burada da bu

maçlar neden olarak gösterilerek üçüncü kez OHAL oylandı. Esasen, üçüncü kere Euro 2016 çerçevesinde bunun oylanmasına bakacak olursanız bir terörizm tehdidi ile yine hiçbir bağı yoktur. Peki, bu etkili olarak nasıl tercüme edilebilir diye bakacak olursak, esasında aşırı sağ ve aşırı solcu olan taraftarların maç sırasında gidip kendi siyasi görüşlerini orada beyan etmeleri, bir yandan da protesto etmelerini engellemek içindir. Yani istenen, futbol takımı taraftarının belirli bir siyasi düşüncüyü savunmasını ve maç sırasında bunu ifade etmesini engellemektir. Yani bu bağlamda bakacak olursak OHAL kapsamında peki neye yine bir “saldırı” olmuştur? İfade özgürlüğüne, toplanma özgürlüğüne ve yine insanların hareket yani gidip gelme özgürlüklerine dairdir. Çünkü herhangi bir şekilde bu kişilerin bir terörist tehdit oluşturduğunu söyleyemeyiz. Belki maçtan dolayı maç bölgesine bir terörist saldırı yapılabilir ama beyan edilen nedenler sonuçta bu değildi. Dördüncü oylama biraz önce bahsetmiş olduğum bu ilkbaharda gerçekleştirilecek Cumhurbaşkanlığı seçimlerindeydi. Hukukçuların da üzerinde düşünmesi gereken bir konudur. Çünkü sizin ülkenizde de bizim ülkemizde de toplumun çok önemli bir kesimi olağanüstü hali destekliyor. Bizler çok azınlıktayız. Desteklemeyenler de yine çok azınlıkta ve siyasetçiler de bunu burada da orada da çok iyi anladılar ve bunu çok da güzel kullanıyorlar. Peki, Fransa’da söylenen işte teröristleri yakalıyoruz vs. bilgi topluyoruz; ama olayların gidişatına bakıldığı zaman, zaten Bataclan saldırısından sonra toplanması gereken tüm bilgiler 12 günlük süre içerisinde toplanmıştı. İstihbarat bilgileri güçlüydü ve gerekli tüm kanıtlar, bilgiler, kişilerin yakalanması, kovuşturma, soruşturma, hepsi bu 12 gün boyunca gerçekleşmiştir. İhtiyacı olan nedir? Terörist ağlarıdır diyorlar. Bunlara yardım ve yataklık edenleri, yine Selefi düşünceye sahip olan benzer kişileri birazcık baskı altına almaya çalışıyorlar. Fakat somut bir önlem de kullanılmıyor. Bu 12 gün boyunca kullanıldı, ondan sonrasında kullanılan somut bir önlem de kalmadı. Parlamento’ya ve Senato’ya bakacak olursak; bunlar esasında olağanüstü halin başlangıç amacından sapmış olduğunun farkında olsalar bile, gerekli önlemleri alma gereği maalesef duymuyorlar. Söylenen şu: “Olağanüstü hal olmasa ve bir saldırı gerçekleşse o zaman ne yaparız,

ne deriz?” diyorlar; ama Fransa’daki garip olan konulardan bir tanesi olağanüstü hal sırasında zaten Nice’teki saldırının gerçekleştirildiği ya da dini inancından dolayı çok önemli bir kişinin öldürüldüğüdür. Biz hukukçuların esasında bunları ifade etmemiz gerekiyor; yani siyasetçilerin savunduğunun tersini, bu bağlamda savunmamızı dile getirmemiz gerekiyor. Bu toplantıya katılım davetinizi aldığımda ilk düşündüğüm, ben ne anlatabilirim ki? Meslektaşımız Ayşegül Hanım, barolar arası ilişkilerin öneminden bahsetti ama bununla beraber şunu söyledi ki bu benim için çok önemli bir cümle oldu; Türkiye’de olağanüstü hali topluma açıklayabilmek için, kabul edilebilir kılmak için sürekli Fransa örneğinden bahsediliyor ve zaten Fransa’da da var ve uzatılıyor deniyor dedi. Şimdi bu ne demek? Biz sonuçta Fransa’nın her zaman insan haklarının beşiği, kurucusu olduğunu söyleriz, ama hayır, biz İnsan Hakları Beyannamesi’nin yazılmasında rol alan bir devletiz, bunun kurucularından bir tanesiyiz, dolayısıyla bu iki şey birbirinden çok farklıdır. Yine avukatların ve hukukçuların özgürlüğü çerçevesinde Cumhurbaşkanlığı seçimleri bağlamında bakacak olursak; şunu söylemem gerek, özgürlük dediğimiz zaman ya da özgürlük rejimi dediğimiz zaman esasında bu öyle bir rejim ki içinde bir risk, bir istikrarsızlık ve bir cesaret barındırıyor, bunu hepimizi biliyoruz. Yani özgürlük rejimi dediğimiz bu üç unsuru içermektedir. Şimdi yasa yapıcılar ne yaptılar? Yasa yapıcılar söz konusu bu özgürlük rejimine dair olan kavramı incelediler ve burada dediler ki, burada karışıklık, net olmayan bir husus vardır. Bu da şudur ki; esasında tüm bu tehditlerin, bu sorunların, bu saldırıların özünde özgürlüklerin bulunması vardır. Ama esasında bu tehditlere veya saldırılara yol açan söz konusu özgürlükler değil, söz konusu özgürlüklerin istismar edilmesidir. Yani bir noktada şöyle de diyebilirsiniz esasında, kendi düşmanlarınızı kendiniz besliyorsunuz. Çünkü bu özgürlükleri kısıtlamaya başladığımız zaman özgürlüklerin istismar edilmesinden bu tehditler ortaya çıkmaktadır belki ama kısıtladığımız noktada bu artık bir şiddete ve şiddet eylemine dönüşmektedir. Dolayısıyla siz özgürlükleri kısıtladığımız noktada düşmanınızı kendiniz beslemiş oluyorsunuz. Tabii bunun Fransa’da Anayasa üzerine de çok önemli etkileri oldu; devlet olağanüstü hal çerçe-

vesinde birçok yasayı tüm bu gerekçeleri neden göstererek geçirebilmiştir. 3 Haziran 2016'da bir yasa kabul edildi. Bu, "IMSI Catcher"ların kullanılmasını öngören bir yasadır. Nedir bu? Sizin avukat olarak müvekkillerinizle yapmış olduğunuz tüm görüşmeler, konuşmalar İnternet ortamında vs. takip edilebiliyor olmasıdır. Bunu takip etme ve bu verileri, bilgileri elde etmeye hakları vardır. Söz konusu bu yasa esasında "Terörizmle Mücadele Yasası" idi. Buna bir de ek olarak organize suç ve suçun finansmanı gibi kavramlar da eklendi ve amaç söz konusu suçların tüm kaynaklarına inip bunları bertaraf etmektir; ama organize suç dediğiniz zaman bu tür bir dosyayı bir savcı önüne aldığında gerekli yetkinliklere sahip midir? Bu kadar kalın bir dosyanın başka iki taraflı da olduğuna göre ve avukatların da işin içine girdiğini düşündüğünüz zaman bizlerin iletişimimizin dinlenmesi tamamen başka bir soruna yol açacaktır. Yani bizim mesleki gizliliğimizin garantisi esasında artık tehdit altında diyebiliriz. Yani ben mesleğimi icra ederken, başka bir meslektaşım ile iletişime geçtiğim zaman ya da müvekkilimle iletişime geçtiğim zaman esasında müvekkilimin özgürlüğünü; benim iletişimimi kontrol ederek de tehdit altında bırakıyorlar ve bütün o avukatlık kabinesindeki tüm bilgilere ulaşabiliyorlar. Yani avukatlık mesleğini ya da sorumluluğunu esasında bir noktada ihlal ediyorlar. Peki, Anayasa garantilerini nasıl sağlayabiliriz? Arkada bir karikatür var, yasama gücü gösterilmiş ve gözleri bağlıdır, aslında mevcut durumda kör değildir. Yasama gücünün artık dilsiz olduğunu söylemek daha doğru olacaktır diyebilirim. Yani yürütme erki esasında yasama erkinden çok daha güçlü hale geldi ve yasamanın elindeki güç, yetkiler giderek küçültüldü. O halde kamunun özgürlüklerinden ve kamunun bunu istediğinden bahsediliyor ve bunun esasında özgürlüklerin bir garantisi olduğu söyleniyor; fakat sanıyorum ki özgürlüklerin en büyük garantisi dürüstlüktür. Dürüst bulunduğu sürece özgürlük de istenildiği gibi yaşanabilir ama tabii bu tür değerlere sahip kaç kişi kaldı, buna da bakmak gerekiyor. Yasama gücü hareket edemiyor, hareket edememesinin en önemli nedenlerinden bir tanesi de artık hukukun yerini duyguların almasından kaynaklanıyor olmasıdır. Çünkü mağdurların üzüntüsü, yakınıni kaybetmiş olan bir kişinin haykırışı gibi duygular temel

alınmaya başlıyor ve bu, hukuk devleti ile tabii ki bağdaşmayan, Yasama gücünün temel almaması gereken unsurlardır. Tabii ki hükümet de bunları kendi çıkarı için çok güzel kullanmaktadır. Yani sonuç olarak yasama erki sessiz kalıyor, tepki gösteremiyor. Burada dikkat çekilmesi gereken ve sizin de dikkat etmeniz gereken noktalardan bir tanesi de, kim çıkıp özgürlükleri savunmaya kalksa bu, bir anda ulusun düşmanı olarak gösterilmeye başlanıyor olmasıdır. Yani, “İşte bundan, bu halde işte şu şu tehditler vardır” denildiği anda, o kişi düşman olarak gösteriliyor çünkü O mevcut düzeni bozmaya çalışan bir tehdit olarak algılanmaya başlıyor. En sonunda ise, özgürlükler biraz önce bahsettiğim gibi korunması gerekirken esasında OHAL ile daha da sınırlanıyor ve anayasa düzen bir düzensizliğe dönüşüyor.

Davetiniz için teşekkür ederim, yeni yılda barış, adalet ve huzur diliyorum.

PROF. DR. SULTAN ÜZELTÜRK

Teşekkür ederim Sayın Başkan. Öncelikle hepimizi saygıyla selamlıyorum. Tabii pazar akşamı bu saatte iki gündür süren bir toplantı, son iki oturum ve son iki konuşmacı; ama Türkiye bu günlerde son derece büyük bir sorunla karşı karşıyadır. Aslında 15 Temmuz ile karşılaştık. 15 Temmuz'dan kısa bir süre sonra Cumhurbaşkanı, "Yarın size bir müjdem var." dedi. O müjdenin olağanüstü hal olduğunu anladık. Biraz önce sayın konuşmacı olağanüstü hallere kimse sıcak bakmaz dedi ama bize olağanüstü hal müjdeyle geldi ve üçüncü dönemine de girdi. Şimdi tabii 15 Temmuz son derece ağır bir şiddetin görüldüğü bir süreçtir. Zaman zaman devletler olağanüstü durumlarla karşı karşıya kalmaktadır. Biraz önce Fransa'da da var olan örneğin üzerinde duruldu ve Anayasa da bu süreci açıkça düzenliyor. Her şeyden önce şu noktanın altını çizmek gerekir ki; aslında olağanüstü haller de hukukla çerçevelenmiş hallerdir. Olağanüstü halin de Anayasal düzen içinde ve yasal düzen içinde bir çerçevesi vardır, hukuku vardır. Bu, hem ulusal hem uluslararası planda karşımıza çıkar. Türkiye hem ulusal hem uluslararası planda bu alandaki yükümlülükleri üstlenmiş bir ülkedir. Şimdi tabii bu sebeple Türkiye olağanüstü hal ilan ettikten sonra üyesi bulunduğu Avrupa Konseyi'ne sözleşmedeki haklara ilişkin olarak derogasyon talebinde bulunmuştur, delileri ile birlikte bunu iletmiştir. Şimdi tabii Türkiye ne yapmaya çalışıyor? Bir hukuk rejimi çerçevesinde olağanüstü hal ilan edildi. Hangi sebeple ilan edildi? Bizim bir de olağanüstü hal kanunumuz var. Olağanüstü hal kanunumuz olağan dönemlerde askıda, olağanüstü hallerde o askıdan iniyor ve uygulanmaya başlıyor. Anayasa'nın 15.maddesinden ve Anayasa'nın 119 vd. maddelerinden hareketle bu olağanüstü halin de çerçevesini belirlemek gerekir aslında ve tabii uygulamanın bu çerçevenin ne kadar içinde olduğunu da tespit etmek gerekir. Şimdi öncelikle olağanüstü hali ilan edilmesinin ardından milletlerarası kurumlara; Avrupa Konseyi'ne, bildirimde bulunulduğunu, derogasyon talebinin iletildiğini, delillerin ve belgelerin sunulduğunu söyledik. Peki, bu olağanüstü halin çerçevesi nedir? Önce Anayasa'dan başlayalım. Anayasadaki

çerçevesi Anayasa'nın 15.maddesinde düzenlenmiştir. Olağanüstü hallerde üç temel kriter Anayasa'ya işaret etmektedir: Milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlal edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde ve çekirdek haklar ihlal edilmeden olağanüstü hal ilan edebilir ve hürriyet rejimini buna göre belirleyebilirsiniz. Bu elbette olağan dönemlerden daha az güvenceli, daha çerçevesi dar bir güvence sistemidir ve tabii Anayasa'nın 119 vd. maddelerinde çerçeve kanunu olarak işaret edilen "Olağanüstü Hal Kanunu" vardır. O halde olağanüstü hallerde de hürriyetler, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlal edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde de çekirdek haklar çiğnenmeden ancak sınırlanabilecektir. Milletlerarası hukuk da dikkate alındığında, hürriyetlerin güvence altına alınabilmesi için, sınırlamanın sınırlanabilmesi için hangi esaslar vardır elimizde? Bir kere iyiniyet, sınırlamanın dar yorumlanması, hukukun üstünlüğüne saygı, ölçülülük ilkeleri ve çekirdek haklar listesi vardır. Çekirdek hak listesi milletlerarası hukuk da içine katıldığında daha geniş değerlendirilmektedir. Anayasa'daki tanımlanmış ve ifade edilmiş çekirdek haklar arasında öncelikle doğal olarak yaşam hakkı vardır; bireyin maddi ve manevi bütünlüğü, inanç, düşünce özgürlüğünün mutlak kısmı da vardır. Tam da bizim konumuzla ilgili, masumiyet karanesi, suç ve cezaların geriye yürümezliği ilkesi vardır. Tabii bunlara uluslararası hukuktaki belgelerden hareketle, suç ve cezaların kanuniliğini, borç nedeniyle hapis yaşasını ve bireyin kişi olarak tanınma, ayrımcılığa uğramama haklarını da ilave etmek gerekir. Anayasa'daki bu çerçeve bize aynı zamanda olağanüstü hallerde askıdan inen Olağanüstü Hal Kanunu çerçevesinde de hareket etmeyi bir çerçeve kanun olarak ortaya koyar. Şimdi olağanüstü halde çerçeve kanuna da uyulup uyulmadığını da bir parça incelemek lazımdır. Peki, olağanüstü hallerde başka ne yapılıyor? Olağanüstü hallerde yasama organının devre dışı bırakıldığı bir süreç vardır. Nedir bu? Hepimizin bildiği gibi olağanüstü hal kanun hükmünde kararnameleridir. Hatta 1982 Anayasası'nda yürütme-yi de bir yetki olarak ifade etmenin gerekçesi olarak ifade edilen olağanüstü hal kanun hükmünde kararnameleridir. Bakanlar Kurulu tarafından yetki sahibi olunan kanun hükmünde kararnameler, normal zamanlarda bir yetki

kanununa dayanılarak parlamento tarafında ortaya konularak çıkarılabilir ve bu çerçevede de denetlenebilirler; ama olağanüstü hal kanun hükmünde kararnameleri bir yetki kanununa dayanmıyor, kaynağını doğrudan Anayasa'dan alıyorlar. Bu sefer Cumhurbaşkanı başkanlığında Bakanlar Kurulu, Cumhurbaşkanı'nın gözetimi çerçevesinde ve olağanüstü hallerdeki özel yetkileri de dikkate alınarak, 1982 Anayasası'nda, ne yapılmış? Cumhurbaşkanı başkanlığında Bakanlar Kurulu'na olağanüstü hal kanun hükmünde kararnamesi çıkarma yetkisi verilmiş. Peki, bu olağanüstü hal kanun hükmünde kararnamelerin hukuki rejimi olan kanun hükmünde kararnameler ile aynı mıdır? Hayır değildir. Öncelikle yetki kanununa tabi değiller yani, doğrudan Anayasa'dan kaynaklanan çerçevede hareket ediyorlar ve olağanüstü hal kanun hükmünde kararnamelerin de aynı zamanda bir yargı denetimine tabi olmadığı Anayasa'da açıkça ifade diliyor. Ancak Anayasa Mahkemesi 1991 yılındaki kararlarında bir kanun hükmünde kararnamenin gerçekten olağanüstü hal kanun hükmünde kararnamesi olup olmadığını kendisinin tayin edeceğini söyledi ve bu çerçevede kararlarını verdi. Son derece önemli idi. Zaten hukuken güvencesiz olan olağanüstü halleri bir parça güvenceli hale getirebilmek için Anayasa Mahkemesi'nin önemli bir katkısıydı bu ve aslına bakarsanız uluslararası hukukla da paraleldi. Çünkü bizde olağanüstü haller öncelikle, evet istisnai dönemlerdir ve bu istisnai dönemlerde devlet zaman zaman güçlü yetkiler kullanır, hürriyetler daha fazla sınırlanır ama bu devletin sınırsız olduğu, hürriyetlere müdahalenin sınırsız olduğu anlamlarına gelmemektedir. Bu dönem çıkardığınız kanun hükmünde kararnameler de işte bu biraz önce söylediğim Anayasa'nın 15. maddesindeki esaslar çerçevesinde yerine getirilmesi gereken bir durumu ortaya koymaktadır. Yani bu çerçevenin dışına siz olağanüstü hal kanun hükmünde kararnameler ile çıkamıyor olmanız lazımdır. Anayasa Mahkemesi de bunu tespit ediyordu, diyordu ki olağanüstü hal kanun hükmünde kararnameleri bir kere olağanüstü halin konusıyla sınırlıdır; çünkü olağanüstü hal hangi konuda ilan edilmişse siz ancak o konuda düzenleme getirebilirsiniz; çünkü mesele onu çözmektir ve olağanüstü halin amacı bir an önce sorunu çözüp olağan sürece geçmektir.

Bu çerçevede olağanüstü kanun hükmünde kararnameleri bir kere konuyla sınırlıdır. Peki, olağanüstü hal ilanı sürecine konu bakımından baktığınızda terör ve 15 Temmuzdaki yaşanan olayları işaret edecek net bir vurgunun yapıldığını söylemek ancak şununla mümkündür: Darbe teşebbüsü ve terörle mücadele. Şimdi bu açıdan bakıldığında konu sınırlaması son derece önemlidir. Ancak olağanüstü hal kanun hükmünde kararnamesinde konu sınırlamasının olmadığını görüyoruz. İkincisi olağanüstü hal kanun hükmünde kararnameleri mekânla sınırlıdır. Yani hangi alanda ilan ederseniz onunla sınırlıdır. Türkiye genelinde olağanüstü hal ilan edildiği için bu tartışma büyük ölçüde devre dışı kalabilir; ama aynı zamanda olağanüstü hal kanun hükmünde kararnameleri ilan edilen zamanla da sınırlıdır. Bu zamanın dışına da taşamazsınız ve bu yüzden de Anayasa Mahkemesi 1991'deki kararlarında şunu söyledi: “Olağanüstü hal kanun hükmünde kararnamesi ile kanunda değişiklik yapamazsınız”. Neden kanunda değişiklik yapamıyorsunuz? Çünkü kanun süreklidir. “Kanun sürekli olup olağanüstü hal döneminin dışına da taşıdığı için siz olağanüstü kanun hükmünde kararnameleri ile olağan kanunları değiştiremezsiniz.” diyerek iptal kararları vermiştir. Anayasa Mahkemesi yeni dönemdeki sürece gelindiğinde ise, “Bu kanun hükmünde kararnameleri incelemem.” dedi. Neden? Çünkü Anayasa açıkça diyor ki “Olağanüstü hal kanun hükmünde kararname şekil ve esas bakımından denetlenemez.”, o yüzden ben bunu denetleyemem ve bunun dışına çıkamam dedi. Yani geline bu nokta, Anayasa Mahkemesi'ni o kadar zor ve aynı zamanda bu alanda hürriyetler rejimini o kadar güvencesiz bir noktaya getirmiştir. Şu örnekle belki bu somutlaştırılabilir: Örneğin bir olağanüstü hal KHK'sı ile işkence serbesttir, herkes işkence yapabilir diye olağanüstü hal KHK'sı ile bu hükmü getirirseniz, bu durumda Anayasa Mahkemesi de bunun hiçbir değerlendirmesini yapamayacak ve kendisini yetkisiz kılacaktır. Hatta niye uğraşıyorlar bilmiyorum, başkanlık rejimini de olağanüstü hal KHK ile getirebilirler pekâlâ, onun için de Anayasa değişikliğini falan da gerek yok Anayasa güvencesi işlemiyor, Anayasa Mahkemesi de zaten hiçbir şekilde bu değerlendirmeyi yapmıyor ve böylece bu alan ciddi anlamda güvencesiz bir hale geliyor. Tabii burada olağanüstü hallerin

hukuk rejimi olduğu hususunun özellikle altını çizmek lazımdır. O halde Anayasa Mahkemesi, önüne gelen metnin nitelemesini yapmayıp kendini sadece ona sizin verdiğiniz isimle bağlı hissederse, bu durumda olağanüstü hallerle ilgili, olağanüstü hal KHK'ları ile ilgili hürriyetler adına hiçbir güvencenin sağlanamayacağını da söylemek gerekir. Şimdi meclis iç tüzüğü OHAL KHK'leri otuz gün içinde parlamento genel kuruluna gelir diyor, ama otuz gün içinde gelmeyen OHAL KHK'lerine ne olduğuna ilişkin bir açıklama yok. Öğretide bu konu tartışmalı, kimi diyor ki otomatik olarak yürürlükten kalkar; ama uygulamada biz biliyoruz ki otuz gün geçmesine rağmen olağanüstü hal KHK'leri uygulanmaya devam ediyor. Ardından, tabii bu da güvencesiz bir durum, bu olağanüstü hal KHK'larının bazıları bir araya getirilip kanun yapıldı ve o olağanüstü hallerdeki KHK'lerden, olağanüstü hale ilişkin tedbirlerin alındığı kanunlara geçildi ve bu kanunlar, şunu söylemek lazım ki Anayasa Mahkemesi denetimine kesinlikle tabidir. Ancak bu kanunların aslında yine öğretide tartışılan meselesi: Bir olağanüstü hal kanunu olarak kabul edilmesi ve olağanüstü hal bittiğinde askıya alınması gerekir. Çünkü konu bakımından ona ilişkin olması gerektiği düşünülüyor ama biz bakıyoruz ki olağanüstü hal kanun hükmünde kararnamele ile neler yapılıyor ve ona dönüşen kanunlar da pekâlâ olağanüstü hal dışında uygulanması mümkün olan olmayan her bir konunun düzenlendiğini görüyoruz. Yani burada evet, bu bir OHAL kanunu olsun, askıya alınsın diyebilecek bir konu sınırlaması ile karşı karşıya değiliz. Olağanüstü hale ilişkin olsun olmasın her konuda bu kanunlarda ve kanun hükmünde kararnamelerde düzenleme vardır. Tabii Anayasa Mahkemesi bu konuda denetim yetkisini kendisinde görmediği için Cumhurbaşkanı başkanlığında Bakanlar Kurulu da son derece rahat hareket ediyor noktasına geldik. Anayasa'daki durum budur. Daha sonra tabii olağanüstü hal kanununa barksak hangi sebeplerle olağanüstü hal ilan edileceğine ilişkin olarak hangi koşullarda hangi tedbirlerin alınacağına da düzenlemiştir. 12 Eylül kanunu olmasına rağmen aslında hukuka epey de bir saygı da göstermişler. Bugünü bilmediğimiz için biz onu çok eleştirdik o vakit; ama bugünkü koşulları gördüğümüzde OHAL Kanunu bile "A ne iyi düzenlemişler, hukuku falan

anlamışlar” gibi bir düşünceye de sahip oluyoruz. Olağanüstü hallerin Anayasa’daki biçimlendirmesine göre olağanüstü halleri farklılaştırmışlar ve onların altında hangi tedbirlerin alınacağını da söylemişler. Ana hatlarıyla bu tedbirlere baktığımızda mesela, toplanmaları yasaklamak; bazı gazete, dergi, broşür basılmasını, çoğaltılmasını, yayınlanmasını, dağıtılmasını yasaklamak; söz, yazı, resim, plak, bantları denetlemek ve gerektiğinde yasaklamak; sahne oyunlarını yasaklamak, ertelemek, izne bağlamak gibi bir çerçeve belirlenmiştir. Bu çerçevede aynı zamanda dernek faaliyetlerini her dernek hakkında ayrı karar almayı, bakın her dernek hakkında ayrı karar almak ve üç ayı geçmemek kaydıyla durdurmayı düzenlemişlerdir. Olağanüstü hal kanununun olağanüstü hale çizdiği çerçeve budur. Olağanüstü hale çizdiği çerçeve bu olmakla beraber uygulama hiç bu yönde değildir. Uygulama, Anayasa’nın biraz önce bahsedildiği için üzerinde durmayacağım, hem İHAM Sözleşmesi’nin 15. maddesi, bizim Anayasamızın 15. maddesindeki güvencelerin de dışında ama aynı zamanda bir 12 Eylül kanunu olan Olağanüstü Hal Kanununun da dışındadır.

Şimdi olağanüstü hal rejimine baktıktan sonra, ifade özgürlüğü kısmına gelelim. İfade özgürlüğü konusunda Türkiye ne durumdadır? Maruf ve meşhur olayları ispat etmeye gerek yok ama yine de belki söylemek lazımdır. Türkiye bu konuda 2015 yılında yapılan değerlendirmelere göre 181 ülke arasında 154. durumdadır. Hadi bunları hukuki terimler, hukuki belirlemeler değil, bunlar siyasi diye düşünüyor olursak; İHAM’a, yargısal alana dönelim, Türkiye’nin 258 tane mahkûmiyeti vardır. Bu zamana kadar ifade hürriyeti alanında, 2015’e kadar ve iki yüz elli sekiz ihlal, en yakın takipçimiz Avusturya ve Fransa’dır. Onların ifade hürriyeti ihlali otuz dört, bizde ise iki yüz elli sekidir. İHAM 2015 yılında yirmi sekiz tane ifade hürriyeti ihlaline karar vermiştir. Bu 28 tane ihlal kararının on tanesi Türkiye, üç tanesi de en yakın takipçimiz olan Fransa’dır. O yüzden Avrupa Konseyi’nin raporlarına göre ve tabii gazeteci güvenliği bakımından Türkiye birinci derece alarm bölgesinde yer alıyor. Bu durumda Türkiye’de acaba ifade hürriyetine ilişkin hala somut olarak bir sorun yok demek mümkün müdür? Hayır, değil! Hem hukuken, hem de uluslararası kurumlar bakımından.

Peki, ifade özgürlüğüne ilişkin sorunlar nasıl ortaya çıkıyor, hangi alanlarda kendisini gösteriyor? Tabii önce basın özgürlüğüne ilişkin sınırlamalar vardır. Tabii basın özgürlüğü nasıl sınırlanır? Hayal gücünüz ne kadar genişse o kadar çok sınırlama bulursunuz. Mesela ben bu konuda ne konuşayım diye düşünürken aklıma iki tane gazeteye bakmak geldi. Bu gazetelerden biri Sabah Gazetesi'dir. 14.01.2017 tarihli Sabah Gazetesi'nin manşetine bakayım dedim, diğeri de 13.01.2017 tarihli Güneş Gazetesi'dir. Şimdi Sabah Gazetesinin manşetleri şunlar: "Yeni Türkiye'nin kapısı aralandı. Kritik iki madde meclisten geçti. CHP'nin Türkiye'nin önünün tıkama çabası boşa çıktı.". Ana manşet budur. İkincisi; ünlü basketbolcu Hidayet Türkoğlu hakkında, "Cumhurbaşkanımız spor için büyük şans" dedi. Üç, Binali Yıldırım: "Ekonomideki durum geçici" dedi. Dört, "ÖSYM'nin on beş yılda yapılan tüm sınav sorularının çalındığı kesinleşmiş mahkeme kararı ile ve bu kesinleşme üzerine, birinci sayfa manşeti, milyonlarca gencin hayalini FETÖ çaldı". 15 yıldır FETÖ yönetiyor bu ülkeyi tabii. Sonra; 15 Temmuz yakın tarih dersinde okutulacaktır. "Sabah iki tane ödül almış" ve "Sosyete de yeni trend kiralık çantaymış", işte Sabah'ın manşetleri bunlardır. Sonra Güneş'in iki manşeti üzerinde duracağım sadece: "Mecliste CHP terörü, ABD'nin Ortadoğu'da Erdoğan'a ihtiyacı var" iki, "FETÖ'cü CHP'li içerde ve tır imamına, Enis Berberoğlu'ndan söz ediyor, müebbet". Şimdi basın özgürlüğü derken aslında bu basından da söz etmek lazımdır. Sonra tabii; hayal gücünüzü genişletin, vergi takipleri, ardından basın-yayın kuruluşlarına editoryal müdahaleler vardır. Gazetecilerin işten atılması, sonra adalet sistemi ile gazetecileri susturma, tutuklananlar, gözaltına alınanlar, basın-yayın kuruluşlarının kapatılması, TMSF'ye devredilmesi, sonra TMSF'den başkalarına devredilmesi -kaldı ki bunlar o tür gazeteler- ve tabii kayyım tayin etmeler vardır. Bütün bunları tabii, bu elde edilen çıkarlar bu gazetelerin sahiplerine bakıyorsunuz, sayacak değilim bunları ama bu holdingle-re bakıyorsunuz, bu holdingle-re baktığınızda bu holdingle-devletle başka işler yapıyor. Türkiye'de özellikle uyum yasaları çerçevesinde -hani şu taksit taksit, paket paket uyum yasalarımız vardı ya, bizim- o uyum yasaları çerçevesinde bir madde getirilmişti ve bu maddelerden bir tanesi de radyo-

televizyon kuruluşlarının devlet ihalelerine girme yasağının kaldırılmasıydı. Bu belki de Türkiye’de medya özgürlüğüne, basın özgürlüğüne yapılan en büyük müdahale idi ve bu çerçevede devletle bağımsız medyanın, sağlıklı medyanın işlemlerini engelleyecek en önemli hükümlerden bir tanesi buydu ve bugün bu holdingler görüldüğünde bu cevabı da almış oluyoruz. Ardından, tabii basın özgürlüğü çerçevesinde kapatılan gazete, radyo ve televizyonlar vardır. Rakamlarla önce olağanüstü hal KHK’sında düzenleme, olağanüstü halin sihirli sözcüğü şu, her yerde bu kalıp var: “Terör örgütlerine ve milli güvenlik kurulunca devletin milli güvenliğine karşı faaliyette bulunduğu karar verilen yapı, oluşum ve gruplara aidiyet, iltisak ve bunlarla irtibatı olan...” Gazete ve dergiler kapatılıyor, radyolar kapatılıyor ve bu çerçevede yüz otuz bir medya organının kapatılmasına karar verilmiştir. Ardından en son çıkan olağanüstü hal KHK’sı ile 28 Ekim’de yirmi üç tanesi, ardından yedi tane radyo-televizyon kuruluşu kapatılmıştır. Tabii bütün bunlara bakıldığında aidiyet, iltisak, irtibat gibi son derece muğlak ifadelerle, terör kavramı gibi son derece muğlak ifadelerle... Mesela Venedik Komisyonu’nun bu konuda kararı vardır, “Terör diyorsunuz ama terör için bir şiddet lazımdır ancak FETÖ denilen bu örgütün 15 Temmuz’a kadar net bir şiddet hareketini görmediniz ve insanlar bunlara inandılar, güvendiler, bu mekanizmaların içinde yer aldılar.” demektedir. Şimdi onlar bu örgütün mensubu olarak ifade ediliyor. Venedik Komisyonu burada bir sorun vardır diyor ama bu örgütler için” iltisak, aidiyet, irtibat” yeterli oluyor. Tabii kapatılan yüz kırk basın-yayın kuruluşu ardından iki bin beş yüz medya çalışanının işsiz kalması, sekiz yüze yakın basın kartının iptal edilmesi, gazetecilerin pasaportlarının iptal edilmesi ve yurtdışına seyahat hürriyetlerinin engellenmesi söz konusudur, gelelim o zaman olağanüstü hallerdeki güvencelerimiz nelerdi? Ölçülülüktü, orantılılıktı ve milletlerarası hukuka uygunluktu. Dün ifade hürriyetine ilişkin İHAM kararlarına burada değinildiği için ben bunlara değinecek değilim. Olağanüstü hallerde de bu güvenceler Sözleşme’nin 15. maddesi çerçevesinde işlemektedir ve burada ne iyiniyet, ne dar yorum, ne ölçülülük, ne de çekirdek haklarına saygı vardır. Bugünkü gazetelere de yansıdı mesela, Serdivan ilçesinde gençler

laiklik konusunda bir pankart asıyorlar ve bu pankarttan sonra AKP'li belediye başkanı Yusuf Alemdar Twitter hesabından şu açıklamayı yapıyor: "Serdivandaki laiklik protestosu üzücü olay olarak nitelendiriliyor." Kendi ifadeleri bunlar, "Vatandaşlarımızın huzurunu kimsenin bozmaya hakkı yoktur.", "Türkiye laiktir ve laik kalacak!" gibi söylemler ancak teröre destek olmaktır. Terörden anladığı bu ve bugün 15.01.2017 tarihli gazetelerde bu gençlerin tutuklandığı haberi yer alıyor. Peki hani, mutlak alanda, çekirdek haklar arasında korunan düşünce hürriyeti vardı, bu yoktur. Sonra tutuklu ve gözaltında olan, yargılanan gazeteciler vardır, bunların da sayısı yüz kırk dokuza ulaşmıştır. Ardından tabii Ahmet Şık örneğinde gündeme gazetecilere su vermeme ve böylece bu vasıta ile işkence yapma gelmiştir. Gerçi kendisine bir buçuk litre su verildi denilerek açıklama yapıldı; ama bunların bile ifade edilmesi hani o caydırıcı etki, "chilling effect" denilen herkesin üzerinde bir "ne oluyoruz etkisi" ister istemez yaratmaktadır. Tabii Cumhuriyet gazetesi yazarlarının ve yöneticilerinin önce tutuklanması, sonra gözaltına alınması onunun ardından tabii Hüsnü Mahalli var Ahmet Şık var, adını bildiğim bilmediğim listesi uzundur. O tarihten sonra iddianame bekleyen ve tutuklu olarak bulundurulmuş gazeteciler vardır. Sonra, son 680 sayılı olağanüstü hal KHK'sında yayın yasakları ve lisans iptali gündeme geldi. Burada yayın durdurma; önce bir gün eğer yine biraz önceki sihirli sözcük dâhilinde hele ki teröre hizmet edecek şekilde yayın yapıyorsanız, "Teröre hizmet edecek şekilde yayın" basına yansımıştır. Nasıl teröre hizmet edecek şekilde yayın yapacaksınız? Yani mesela annelerin ağıtları teröre hizmet ediyor mu? Bu son derece muğlak, son derece çerçevesi belirsiz olan biçimde yayın yapılamayacağına ilişkin hükümdür. Bunun yanında yayın durdurma ve kapatma, lisans iptali vardır. 680 sayılı KHK bir yıl içinde önce bir gün sonra beş gün, tekrarı halinde on beş gün, ardından da lisans iptaline varan tedbirler alma yetkisi vermektedir. Ardından millî güvenlik, kamu düzeninin korunması, kamu yararı sebepleriyle yine bu KHK'da lisans vermenin de reddedilebileceği söz konusudur. Allah aşkına, "Kamu yararıyla lisans vermenin reddedilmesi"! Şimdi laikliği, terörizmle eşdeğer gören bir yaklaşım içindeyseniz eğer, bu durumda

kamu yararını ve milli güvenliğin, kamu düzeninin korumasını hangi kriterler ile belirleyeceğimiz de çok net olmasa gerektir. İfade özgürlüğü çerçevesinde basından söz ettik ama bir başka husus, akademik ifadedir. Bu akademik ifade çerçevesinde üniversitelerin kapatılması ayrı bir mesele; ama onun dışında üniversitelerden ihraç edilen ve mesela görevlerinden atılan kişilerden kırk dört tanesi barış için imza atan akademisyenlerdir. Sonra kapatılan dernekler ve vakıflar vardır. Kapatılan dernekler ve vakıfların sayısı son derece yüksektir. Bu sayılara bakıldığında yine kilit kavram “aidiyet, iltisak ve irtibat”tır. Bu kavramdan hareketle son KHK ile mesela seksen üç dernek ve vakıf kapatılmıştır. Bunların hepsi ne tür derneklerdir? İşte bunların içinde Alevi, Bektaşî, Kan Verme Gönüllüleri, Kültür, Folklor dernekleri vardır. O kadar çok dernek var ki ve bakın dernek kapatmak ya da işte bu tür sivil toplum örgütlerini kapatmak yargının işi ve bizzat kanunla; önce KHK ile kanuna sonra eklendi. Kanunla ne yapılıyor? Yargının işi elinden alınıyor. Yargının fonksiyonunu önce yürütme sonra da yasama organı gasp ediyor. Bu kabul edilebilir bir şey değildir, Anayasa hukuku bilgileri çerçevesindedir. Ardından tabii, listeler halinde bireyselleştirmeden, toplu işten ihraçlar ve toplu kapatmalar vardır. Bu konuda uluslararası hukukta da bazı kararlar vardır. Mesela; insan hakları düzeyinde evrensel kararlardan bir tanesi İnsan Hakları Komisyonu’nun “Sayadi Kararı(?)”dır. BM’de Sayadi Kararı(?)’nda böyle bir yaptırımın, liste halinde Resmi Gazete’de yayınlanarak seyahat hürriyetinin engellenmesi ile ilgili bir kararda, Belçika’ya karşı bir başvurudur. Bunu insan haklarına aykırı bulmuştur, bireyin onurunu zedeleyici bir durum olarak görmüştür. Hiçbir bireysel işlem yapılmadan, bireyselleştirilmeden yapılan birtakım müdahalelerdir. Ardından bir başka müdahale bu kez sosyal ortamda yine bugünkü gazetelerde yer alan şöyle bir haber var; on yedi bin kişi için sosyal medyadaki yazışmaları sebebiyle için fezleke hazırlandı, kırk beş bin kullanıcının ise adresi aranıyor ve son 680 sayılı OHAL KHK’sında bu kez polise sanal ortamda ve ülke genelinde araştırma yapması yetkisi verildi ve bu veri trafiğini takip edebiliyor. Yani siz ne maili attınız, kime attınız, mailinizin başlığı vs. hepsini takip etmeleri mümkün ve bu veri trafiğiyle ilgilenen veriler

tespit edilebilir, dinlenebilir, sinyal bilgileri değerlendirilebilir, kayda alınabilir. Yani herkesin sanal ortamdaki her hareketi polis tarafından ve sicil daire başkanı tarafından takip edilebilecektir. Bu konuda da son derece ciddi sorunlarla karşı karşıya kalınacaktır. En önemli sorun; Anayasa değiştiriyoruz, parlamentoda muhalefet yoktur. Önce dokunulmazlıklar bir Anayasa değişikliği ile üstelik de hukuka aykırı olarak yapılan bir Anayasa değişikliği ile dokunulmazlıkları kaldırıldı ve ardından tutuklandılar. Parlatonun üçüncü büyük siyasi partisinin başkanı, meclis başkanına yazı yazıyor, diyor ki; “bizim oy vermemizi sağlayan tedbirler alın”. Türkiye’de Anayasa değişikliği yapılıyor deniliyor ama burada hiçbir hareket yok ve bu siyasi ifade hürriyetidir. Gerçekten siyasi anlamda gerçek bir ifade hürriyetinin kullanıldığı, siyasi anlamda ifade özgürlüğünün sağlıklı olarak işlediği bir dönemde değiliz. Bir başka husus tabii bunu da belki (...) acaba iktidar partisi milletvekilleri ne kadar özgürler? Oylarının rengini belli etmek zorunda hissederek Anayasa değişikline oy verirken burada da bir siyasi ifade hürriyeti üzerinde baskı yok mudur?

Bir başka husus ise, Cumhurbaşkanı’na hakaret meselesidir. Çok hassas bir konu bu ve yani belki birçok programda öncelik şartı olarak, sakın bu konuda bir şey söylemeyin diyerek konuşmamıza müsaade ediliyordur. Bekir Bozdağ söyledi onun için onun ağzından söylüyorum: “1845 tane Cumhurbaşkanı’na hakaret davası vardır” ve Anayasa Mahkemesi geçtiğimiz haftalarda Cumhurbaşkanı’na hakareti düzenleyen maddeyi Anayasa’ya uygun bulmuştur. Bu açıdan Avrupa uygulamasına bakıldığında birçok dava vardır. En son İspanya’ya karşı bir başvuru: İspanya’da kral Bask özerk bölgesine gidiyor, oranın başkanı ile bir açılışa katılıyor ve fotoğraf çektiriyor, gazetecilerden bir tanesi de şöyle söylüyor: “Kral, İspanyol ordusunun başkomutanıyken başka bir deyişle işkencecilerin şefiyken, işkenceciyi savunurken ve monarşi rejimini işkence ve şiddetle halkımıza kabul ettirmeye çalışırken nasıl oluyor da bugün Bilbao’da İspanya kralıyla fotoğraf çektirebiliyor?” diyor. İHAM önüne giden bu başvuruda, hatta cezası ertelenmesine rağmen gazetecinin, bu bir değer yargısıdır ve bu değer yargısının gazeteci verebilir ve bu alanda yapılan müdahaleler basın üzerinde

soğutucu etki yapar dedi. Fransa'ya karşı iki karar vardır: Fransa'da Eon-Kararı'dır. Bu durumda tabii bizdeki cezalara baktığımızda dört yıla kadar haptir. Cezacılar burada çoğunlukta, orada da Cumhurbaşkanı'na hakaret kırk beş bin Euro'ya kadar para cezası imiş. Otuz Euro ceza vermişler Sarkozy'ye hakaret ettiği için o da ertelenmiş; ama buna rağmen Fransa, İHAM nezdinde mahkûm edildi ve yasayı kaldırmak zorunda kalmıştır. Sonra yine Fransız hukuk sisteminde, Fransa'ya karşı bu kez Fas kralına, başka bir devletin başkanına hakaret de suç olarak düzenlenmiştir. LeMonde'da genel yayın müdürünün yazdığı bir yazı çerçevesinde yine Fransa mahkûm edildi ve yine bu yasayı da yürürlükten kaldırmak zorunda kalmıştır. Tabii bütün bunlara bakıldığında bizde ilginç bir uygulama oldu. Burada da Rotterdam başkonsolosu Hollanda'da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerden e-posta ve sosyal medya aracılığıyla Cumhurbaşkanı'na ve Türkiye'ye hakaret içerikli paylaşımlar yapanları ihbar etmelerini istedi. Tabii bu Avrupa konseyi vs. hepsi tarafından kınandı ama bizdeki gelişme bu noktadadır.

Sonuç, olağanüstü haller de hukuk rejimidirler, olmalıdırlar. Türkiye'de de olağanüstü hal rejimi çok güvenceli bir rejimi, olağanüstü hal kanununda değildir. Anayasada belli ölçülerde değildir; koruma, yargısal denetimi yoktur. Olan yargısal denetim de devre dışı bırakılmıştır; ama şunu söyleyebilirim, bu haliyle, bu uygulamasıyla olağanüstü hal ve ifade hürriyeti ne şu andaki Anayasa'ya ne şu andaki Olağanüstü Hal Kanunu'na ne de milletlerarası hukuka uygun değildir. Sabrınız için teşekkür ediyorum.

PROF. DR. OSMAN KORKUT KANADOĞLU

Teşekkür ederim Sayın Başkan. Başkanımız ifade özgürlüğüne karşı çok hoşgörülüdür. Bu durumda ben otokontrol uygulayacağım. Sultan Hocam hemen her şeyi söyledi; çok bir şey bırakmadı bana söyleyecek. Ancak bazı eklemeler yapabiliriz. Bu bağlamda belirli başlıklar halinde çok kısa birkaç noktaya değinip bitirmeye çalışacağım. Birincisi, zaten söylendi, içinde yaşadığımız olağanüstü dönem ne ulusal ne uluslararası hukuka uygun bir dönemdir. Tamam, ulusun yaşamını tehdit eden durumlara karşı belirli önlemler alınabilir, fakat bu önlemlerin yalnızca bu olağanüstü hali ortadan kaldırmaya yönelik önlemler olması gerekir. Alınan tedbirlerin bu koşula aykırı olması halinde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin sadece 15. değil 18. maddesinin de ihlali ortaya çıkacaktır. Genel tabloya baktığımız zaman bu dönemde çıkan olağanüstü KHK'lerde bu yönde bir ihlalin büyük ölçüde gerçekleştiğini görüyoruz. Önce şu tespiti yapalım: Olağanüstü hal ilan eden Cumhurbaşkanlığı başkanlığındaki Bakanlar Kurulu kararını onaylayan Meclis kararında bir gerekçe bulunmamaktadır. Üstüne üstlük Meclisin Resmi Gazetede yayımlanan ne ilk onay kararında ne de ikincisinde bu kararların neden alındığına ilişkin - sebebine ilişkin - bir açıklık yoktur. Olağanüstü halin ilanını onayan kararın sebebine ilişkin herhangi bir açıklık olmadığı zaman, ne tür önlemler alınacağına ve bu önlemlerle sebep unsuru arasındaki ilişkinin nasıl kurulacağına dair sorular da açıkta kalacaktır.

İkinci olarak şu soruyu sorabiliriz; olağanüstü dönemlerde haklar askıya alınabilir mi? Evet, olağanüstü dönemlerde bile sınırlandırılması ayrıksı olarak yasaklanmış haklar; diğer bir söyleyişle sert çekirdek haklar dışındaki temel haklara ilişkin olarak olağan dönemden farklı biçimde bu yönde tedbirler alınabilir, İfade özgürlüğü de bu kapsamdadır. Ancak ifade özgürlüğüne bu şekilde yapılacak müdahalenin kesin gerekli bir tedbir niteliğinde olması gerekiyor. Burada belirli denetim ölçütleri vardır. Öncelikle ilgili hakkın anlamı dikkate alınacaktır. Bu anlam çok kez vurgulanmıştır. Demokratik bir devletin varlığı için düşüncelerin çatışmasının, fikirlerin

uyuşmazlığının ne kadar önemli olduğunu, ifade özgürlüğünün demokrasi için vazgeçilmez kurucu bir unsur olduğunu hatırlatmaya gerek yoktur. Yine olağanüstü hale yol açan koşulların ve buna bağlı olarak derogasyon süresinin de dikkate alınması gerekiyor. Ayrıca devletin özgürlüğü sınırlama yetkilerini kötüye kullanılmasını önleyecek tedbirler alınıp alınmadığını da dikkate almak gerekiyor. Tüm bunlara baktığımız zaman son KHK uygulamalarında olağanüstü halin süreyle sınırlı olması, sadece kesinlikle gerekli tedbirlerin alınması gerekliliklerine ilişkin birçok ihlalin ortaya çıktığını görebiliyoruz. Burada yine ifade özgürlüğü ile bağlantısını kurarsak - üniversite rektörlerini atamak, Türkiye Milli Maarif Vakfı kurmak gibi olağanüstü dönemle hiç ilgisi olmayan düzenlemeleri bir kenara bırakacak olursak - biraz önce bahsedilen 680 sayılı Kararnamede doğrudan yasalar da değişiklik yapıyor. Bu kararnamenin adı: Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında KHK. Bu KHK ile gerek Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'da gerekse Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nda değişiklik yapıyor ve bu değişiklikler "mevzuat.org.tr"de işleniyor. Örneğin Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'na, 680 sayılı Olağanüstü KHK ile 1 madde eklenirken, 5 ayrı maddesinde de değişiklik yapıyor ve bu değişikliklerin sözü edilen KHK ile yapıldığı dipnotlarla gösteriliyor. Hâlbuki yürütmenin bu düzenleyici işlemlerin olağanüstü dönem ile sınırlı olması gerekir. Olağanüstü dönem kalktıktan sonra bu KHK'lerle alınan tedbirlerin de artık kalkması gerekir. Dolayısıyla olağanüstü KHK'ler aslında askıda olan düzenlemelerdir. Olağanüstü hal geçtikten sonra yürürlükten kalkması gereken işlemler olmalarına rağmen Anayasa Mahkemesi'nin kendi iki üyesinin görevine son verdiği kararında bu olağanüstü KHK'lerin alelade bir yasaymış gibi etkilerini olağan dönemde de gösterecek sürekli ve kalıcı bir işlem oldukları sonucuna varılmaktadır. Yürütmenin olağanüstü halin sebeplerini ortadan kaldırmak için olağanüstü hal ilanını gerekli kılan hallerle sınırlı olarak çıkardığı işlemler olmasına karşın, uygulamada olağanüstü KHK'ler yasa değişikliği olarak anlaşılıyor.

İfade özgürlüğüne ilişkin olarak çıkarılan bu olağanüstü KHK'lere baktı-

ğımız zaman; internet üzerinde, özellikle internet bağlantı adresleri ve kaynakları arasındaki veri trafiğini polisin kontrol edebilmesini öngören düzenlemelerin öncelikle sınırlamaların yasayla yapılması gerektiğine ilişkin anayasal kuralı ihlal ettiği açıkça ortadadır. Bu düzenlemelerin olağanüstü dönemde geçerli tedbirler olduğunu varsaysak bile mevcut yasalarda olağan dönemde de geçerli olacak şekilde değişikliğe yol açmaması gerekirdi. Diğer bir söyleyişle, değişikliğin olağanüstü hal süresince sınırlı olarak uygulanması, buna bağlı olarak değişik kanun maddesinin yürürlükten kalkmaması ve olağan döneme geçilmesiyle birlikte askıya alınan bu kanun hükümlerinin uygulanmaya devam etmesi gerekir. Monsieur'ye sormak gerekirdi, burada olsaydı. Örneğin Fransa'da bir olağanüstü dönemde bir yasa çıkarılıyor. Bu yasada da internete erişim, bu yolla ağ üzerindeki verilere ulaşma konusunda polise yetki veriliyor. Fakat Anayasa Konseyi bu yasayı iptal ediyor. İkinci bir yasa çıkarılıyor. Bu yasayla, polise verilen bu yetkinin sonradan hâkim denetimine sunulmasının öngörülmesi bile çok büyük eleştiriler doğuruyor. Bu düzenlemenin de aynı sonuca yol açtığı, polise verilen bu yetkilerin caydırıcılık yarattığını Fransızlar yoğun bir şekilde eleştirilerinde dile getiriyorlar.

Hakaretle düşünce özgürlüğü arasındaki ilişkiye dair birkaç söz söyleyip, teknik alandan bugünün koşullarına da değinip sözümü bitireceğim. Evet, üçüncü kişilerin ya da devletin kişiliğine ilişkin hakaretin, onu aşağılamaya yönelik hakaretin cezalandırılmasını öngören normlar olabilir. Ancak bu normların ifade özgürlüğüne meşru bir sınırlandırma getirebilmesi için o düşünce içeriğinin başka şekilde, başkalarınca bir zarar doğurmayacak şekilde ifade edilmesine olanak tanınması gerekir. Bu cümleyle şunu söylemeye çalıştım; üçüncü kişilerin ya da devletin görünümünün korunmasına yönelik açıklama biçimlerine sınırlar koyan ceza hükümleri, bir başkası tarafından kullanılan düşünce içeriği, zarar vermeyen ifade biçimleri olarak yayılabiliyorsa, ifade özgürlüğünün meşru olmayan bir sınırlandırmasına yol açmaz. Sonuç olarak özgürlükçü demokratik bir devlet için bu temel hakkın özel anlamı, düşünce açıklamalarının tözünün korunmasıdır.

Söyle örnekleyebiliriz; Almanya’da “Askerler katildir.” ifadesini kullanan kişiler, hakaret nedeniyle mahkum edilmişlerdir. Almanya’da da orduya hakaret, devlet organlarına hakaret Ceza Kanununda suç olarak düzenlenmiştir. Ancak dikkat edilmesi gereken nokta şu; eğer o ifadeye ilişkin farklı yorumlar yapılabilecekse, bu farklı yorumlardan eğer sadece ceza oluşturacak şekilde o ifadeye anlam verilirse, bu ifade özgürlüğünü ihlal eder. Daha netleştirmeye çalışırsak; Eğer siz bu ifadeden ilgili ceza kanununu maddesindeki suçu işlediğine yönelik bir ithamda bulunuyorsanız, bu ifadeden sadece orduya hakaret edildiğine ve suç işlendiğine ilişkin bir anlam çıkarıyorsanız ve cezalandırıyorsanız, bu düşünce özgürlüğünü ihlal eder. Neden? Çünkü bu ifadeye daha farklı anlamlar da verilebilir. Ne gibi anlamlar verilebilir? Örneğin bu ifadenin, savaşa ve askerlik mesleğinin (kurumunun) değerlendirilmesine yönelik bir eleştiri (açıklama) olduğu da kabul edilebilir. Dolayısıyla Anayasaya uygun yorumlanabilecek, ifade özgürlüğüne uygun yorumlanabilecek açık bir norm kaleme alınması gerekir. Dolayısıyla düşünce içeriği, aşığılamayı değil de bir konunun tartışılmasını ön planda tutuyorsa, hakaret oluşturmaz.

Bugün bir Anayasal savaşı yaşıyoruz. Siyasal sorunların konuşularak çözülmesi yerine kendi gücünün artırılması ve karşıtların tam tersine güçsüzleştirilmesine yönelik bir Anayasa değişikliği teklifi ile cebelleşiyoruz. Oysa düşüncelerin çatışması ve değişimi yoluyla fikirlerin birbiriyle uzlaşacağı ortak bir yaşamın esaslarını oluşturmamızdır. Lobide otururken gazetelere bakayım dedim. Kendimi Türk Hava Yolları’nda zannettim Bir siyasi grubun çıkarları ve öncelikleri dışında başka bir başlığı görmek mümkün değil. Olağanüstü hal koşullarında sorunlarımızı birlikte konuşarak çözmek yerine sadece iktidarın, yetkilerini kendi çıkarlarını, önceliklerini gerçekleştirmek için kullandığı bir dönemi yaşıyoruz. Kararname çıkarma yetkilerini kötüye kullanarak aslında karşıtlarını ezme, onları yok etme, onların düşünce özgürlüklerinden yararlanmalarını engelleme gibi bir amaç güdüldü. Bu amaç nereye kadar başarılı olur? Kişiler kendilerini ifade etme olanağı bulamıyorsa, insanlar arası ilişkiler kopar ve toplum iki düşman kampa bölünür. Böyle bir savaşta anayasal organlar arası uyum zedelenir ve bu dev-

letin çökmesine ve siyasal davranışların çatışmalı bir ortama dönüşmesine yol açabilir..

Bu açıdan bize kendimizi ifade etme olanağı tanıyan Türk Ceza Hukuku Derneği'ne ve İstanbul Barosu'na çok teşekkür ediyorum. Böylesine özgür bir ortamda nefes alabilme imkânı tanıyorsunuz.

Pertev Bilgen Hoca'nın 1976 yılında yazdığı "Sıkıyönetim" adlı kitabından bir alıntı okuyarak sözlerimi bitireceğim. Hoca, o zaman şöyle bir tespit yapmıştır; "28 Nisan 1960 tarihinde parlamento çoğunluğuna dayanan anti demokratik ve totaliter eğilimli bir hükümet tasarladığı rejimi yerleştirmek, hiç değilse devam ettirmek için sıkıyönetim ilan etti. 12 Mart 1971 muhtırasını takip eden sıkıyönetim ise on yedi ay sürdü. 1961 Anayasası baştan sona değişti. Örnek verdiğimiz sıkıyönetimler; ister Bakanlar Kurulundan, ister parlamentodan ister silahlı kuvvetlerden gelsin, bir darbe niteliğindedir; ancak ne Bakanlar Kurulu'nun ne de TBMM'nin darbe yapma yetkisi yoktur. Bu işlem yoklukla maluldür." Ben de şunu arzu ediyorum, diliyorum: Umarım bu yaşadıklarımızın yoklukla malul olduğunu tespit edeceğimiz güzel günler yaşarız. Teşekkürler.

